

87414

T.C.
İNÖNÜ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TARİH EĞİTİMİ ANABİLİM DALI

ESKİ ANADOLU TARİHİNDE
GALATLAR

(DOKTORA TEZİ)

Tez Yöneticisi: Prof. Dr. Enver KONUKÇU

Hazırlayan: Recep ÖZMAN

MALATYA 1999

T.C. YÜKSEKÖĞRETİM KURULU
DOKÜMANTASYON MERKEZİ

İÇİNDEKİLER.....	I
ÖNSÖZ.....	IV
KISALTMALAR.....	V
KAYNAK VE ARAŞTIRMALAR.....	VII
GİRİŞ	1

I. BÖLÜM

GALATLARIN ANADOLU'YA GEÇİŞİ

A- GALATLARIN ANADOLU'YA YÖNELİŞİ	18
a-Galatlar Gelmeden Önce Anadolu'nun Siyasi Durumu.....	18
b-Bithynia Kralı I. Nikomedes'in Daveti ve Anadolu'ya Geçiş	22
c-Galatların Orta Anadolu'yu İskanı	23
B- İLK FAALİYETLER.....	29
C- HELLENİSTİK KRALLIKLARLA MÜCADELELER.....	31
a- Galat Seleukos İlişkisi	32
aa- I. Antiochos'un Galatları Mağlup Etmesi.....	32
ab- Kardeşler Muharebesinde Galatların Oynadığı Rol.....	34
ac- III. Seleukos Soter'in Galatlar Tatabından Öldürülmesi....	36
b- Bithynia'nın Yağmalanması	37
c- Pontos Topraklarına Yapılan Akınlar.....	38
ç- Galat-Pergamon İlişkileri.....	38
d- Pergamon-Seleukos Mücadelesinde Galatlar	40

II. BÖLÜM

ROMALILARIN YAYILMASI VE GALATLAR

A- ANADOLU'YA İLK ROMA MÜDAHALESİ	43
a- Ana Tanrıça Kybele'nin Roma'ya Götürülmesi.....	44
b- Galatlar ve Seleukos Devletinin Genişleme Çabaları	46
c- Galat-Seleukos İttifakı ve Magnesia Muharebesi	47

B- GALATLARIN CEZALANDIRILMASI	48
a- Olympos Dağı Savaşı	51
b- Chiomera'nın Centurio'yu Öldürmesi.....	52
c- Consul Manlius'la Galatlar Arasında Barış Görüşmeleri	53
ç- Magaba Savaşı ve Romalıların İkinci Zaferi.....	54
d- Consul Manlius'un Anadolu'daki Son İcraatı.....	55
C- GALATLAR'IN ROMA-PERGAMON İLİŞKİLERİ	56
a-Galatların Pergamonlulara Taarruzu	56
b-Galat-Pontos İttifakı Karşısında Pergamon Krallığı ve Roma ..	57
c- Pergamon-Roma İlişkilerinde Galatlar	59
ç- Galat-Pergamon İlişkilerinin Bozulması	62
d- Pergamon'un Roma Eyaleti Olması Karşısında Galatlar	63

III. BÖLÜM

GALAT-ROMA MÜCADELESİ

A- ANADOLU'DA PONTOS-ROMA REKABETİ VE GALATLAR.....	65
a- VI. Mithridates'in Sınırlarını Genişletme Gayretleri	66
b- Roma'lıların Pontuslulara Müdahaleleri.....	67
c- VI. Mithridates'in Galat Tetrarchlarından Kurtulma Çabaları	68
ç- Tetrarkhes Deiotarus'un Galatları Birleştirmesi.....	69
B-GALAT ROMA YAKINLAŞMASI	69
a- Pompeius Döneminde Roma-Galat İlişkileri.....	71
aa- Pompeius'un Pontus Zaferi ve Mithridates'in Ölümü	72
ab- Romalıların Anadolu'da Yaptığı Yeni Düzenlemeler	73
ac- Kral Deiotarus'un İlk İcraatı	74
aç- Galatların Roma İç Mücadelelerindeki Yeri	74
b- Caesar Döneminde Roma-Galat İlişkileri.....	75
ba- Galatların Calvinus'la İttifakı	75
bb- Pontos Kralı Pharnakes'in Galatları Mağlup Etmesi.....	76
bc- Caesar'ın Kral Pharnakes'i Mağlup Etmesi	77

bç- Caesar-Deiotarus Mücadelesi.....	78
bça- Caesar'ın Armenia Minor 'u Galatlardan Alması	78
bçb- Deiotarus'a Atılan İftira	78
bçc- Caesar'ın Ölümünden Sora Galatların Siyaseti.....	79
bd- Deiotarus'un Ölümü	80
c- Antonius Dönemi Roma-Galat İlişkileri.....	80
ca- Amyntas'ın Galatia Krallığına Getirilişi ve İlk İcraatı	81
cb- Galatlar'ın Roma'ya Yardım Etmesi	82
cc- Amyntas'ın Actium Savaşı'ndaki Başarılı Politikası.....	83
ç- Octavianus Dönemi Roma-Galat İlişkileri.....	84
ça- Amyntas'ın Galatia Sınırını Genişletmesi.....	84
çb- Amyntas'ın Ölümü ve Galatia'nın İlhakı.....	86

IV . B Ö L Ü M (GALAT KÜLTÜRÜ)

A- GALATLARDA YÖNETİM BİÇİMİ.....	89
a- Tetrarchy Sistemi.....	89
b- Oligarşi Sistemi	91
c- Krallık Sistemi.....	92
B- ORDU	93
C- DİN VE MAHALLİ İNANÇLAR	96
Ç-GALAT DİLİ	100
D- İKTİSADİ HAYAT.....	102
E-HELLENİSTİK DÖNEM HEYKEL SANATINDA GALATLAR.....	104
SONUÇ.....	107
BİBLİYOGRAFYA	111
EKLER.....	121

ÖNSÖZ

Günümüzdeki Orta Fransa'nın yer aldığı coğrafyada ilk defa tarih sahnesine Keltler olarak çıkan Galatlar Balkanlar üzerinden Anadolu'ya geçerek Ankara ile Eskişehir yörelerine yerleşmişlerdir. M.Ö. III. yüzyılın hemen başlarında gerçekleşen bu olay, bütün Hellenistik Çağ boyunca etkisini sürdürecektir ve Galatlar Roma İmparatorluk dönemine kadar Anadolu tarihinde değişmez bir denge unsuru olacaklardır. Öyle ki bu dönemde hiçbir devlet Galatlarla ittifak yapmadan savaşa girmek istemeyecektir. Zira Galatların cesaret ve savaşçılıkları Roma dahil dönemin etkili bütün devletleri tarafından takdir edilmekteydi.

Önce Hellenistik krallıklara, sonra da Romalılara paralı asker olarak Anadolu'da yaklaşık üç yüz yıl kadar önemli roller oynayan Galatlar konusunda yeterli çalışmanın bulunmayışı, böyle bir çalışmayı zaruri kılmaktaydı. Ancak M.Ö. I. yüzyılda müstakil bir krallık olarak da karşımıza çıkan Galatlar hakkında yeterli arkeolojik araştırmanın henüz yapılmamış olması büyük bir eksiklikti. Ayrıca Hellen ve Anadolu'nun yerli kültürlerinin etkisi altında kalan Galat kültür değerleri tam olarak tespit edilememiş durumdadır. Ona rağmen antik kaynaklarda Galatlar hakkında yeterince bilgi bulunmaktadır.

Çalışmada Roma hakimiyetinin başlamasına kadar isimlerin Grekçe karşılığı kullanılmış olup Roma hakimiyetiyle beraber Latince karşılıkları kullanılmıştır. Kaynakların tasnifi yapılırken de alfabetik sıralama göz önüne alınmıştır.

Araştırmam boyunca hiçbir yardımı esirgemeyen hocalarıma, bu arada özellikle Prof. Dr. Salim CÖHCE ile daha tez konusunun belirlenmesinden itibaren bana, fikir ve düşünceleriyle yol gösteren, engin bilgileriyle değerlendirmelerimi zenginleştiren sayın hocam Prof. Dr. Enver KONUKÇU'ya teşekkürü bir borç bilirim.

KISALTMALAR

a.g.e.,	adı geçen eser
a.g.m.,	adı geçen makale
AJA	American Journal of Archaeology
AJPh	American Journal of Philology, Baltimore
AMS	Asia Minor Studien, Bonn
ANRW	Aufstieg und Niedergang der römischen Welt, Berlin
AS	Anatolian Studies, Journal of British Institute of Archaeology at Ankara, London.
AS, Buckler	Anatolian Studies, Presented W. H. Buckler, Manchester 1939
AS, Ramsay	Anatolian Studies, Presented Sir W. M. Ramsay, Manchester 1923
Athenaeum	Studi periodici di letteratura e storia dell'antichita, Universita Pavia, Pavia
AU	Anadolu Uygarlıkları Ansiklopedisi, İstanbul
BCH	Bulletin de Correspondence Hellenique, Ecole Française d'Athene, Paris
Belleten	Belleten, Türk Tarih Kurumu, Ankara
BIAL	Bulletin of the Institute of Archaeology of the University of London, London
bkz.	Bakınız
BMC	A Catalogue of the Greek Coins in the British Museum, London
CAH	The Cambridge Ancient History, Cambridge
CR	Classical Review, Oxford
ev.	Çeviren
DTCFD	Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafiya Fakültesi Dergisi, Ankara
EC	Etudes Celtiques, Paris
ed.	Editör
FGrH	Die Fragmente der griechischen Historiker, Berlin-Leiden

Hellenica	Recueil d'epigraphie de numismatique et d'antiquites greckues, Paris
İstMitt	İstanbul Mitteilungen, Deutsches Archaologisches Institut, Abteilung İstanbul -Tübingen
JHS	Journal of Hellenistic Studies, London
JRS	Journal of Roman Studies, Society for the Promotion of Roman Studies, London
Klio	Klio, Beitrage zur Alten Geschichte, Berlin
KP	Der Kleine Pauly, Stuttgart
KST	Kazı Sonuçları Toplantısı, Ankara
nşr.	Neşreden
PBA	Prceedings of the British Academy, Oxford
RE	Pauly-Wissowa-Kroll, Real Encyclopadie der klassischen Altertumswissenschaft, Stuttgart
REA	Revue des Etudes Anciennes, Talence
RPh	Revue de philologie de Litterature et d'Histoire Ancienne, Paris
RSA	Rivista storica Dell' Antichita, Bologna
TİD	Tarih İncelemeleri Dergisi, Ege Üniversitesi Edebiyat Fakültesi, İzmir
TTKong.	Türk Tarih Kongresi Raporları, Ankara

KAYNAK VE ARAŞTIRMALAR

Galatlar, Anadolu'ya geçtikleri tarihten itibaren yerleştikleri bölgede gelişen bütün önemli olayların içerisinde yer aldılar. Bu sebeple devrin tüm tarihi kaynaklarında bunlarla ilgili bilgilerin oldukça geniş şekilde yer aldığı düşünülebilir. Dolayısıyla bu kaynakları antik eserler, kitabeler, sikkeler ve arkeolojik kalıntılar olarak sınıflara ayırabiliriz. Ama ülkemizde arkeolojik araştırmaların istenilen seviyeye gelememiş olması ve özellikle Galatia yöresi ile ilgili bu tür çalışmaların yetersizliği de bilinmektedir. Onun için bu çalışmanın belli başlı kaynakları arasında antik kaynaklar birinci sırada yer almaktadır.

A- KAYNAKLAR

Anadolu'ya geçmeleri ile birlikte Galatlar bölgede gelişen bütün önemli olayların içerisinde yer almışlardır. Hellenistik Dönem Anadolu tarihi ile ilgili bütün kaynaklar Galatlar ve Galatia'dan bahseder. Ancak bunlar doğrudan doğruya Galatları anlatmak için kaleme alınmamışlardır. Sadece antik yazarlar farklı konularda eserler meydana getirirlerken, Galatlarla ilgili gördükleri ve duyduklarının yanı sıra kendilerinden önceki müelliflerin yazdıklarından da alıntılar yapmak suretiyle önemli bilgiler vermişlerdir. Onun için bu eserler dikkatli ve titiz bir tasnife tutulduktan sonra elde edilen bilgilerden hareketle, sağlıklı bir sonuca ulaşılmaya çalışılmıştır.

Keltlerin Avrupa'daki faaliyetleri ile ilgili önemli bilgiler veren kaynaklardan birisi Herodotos'un *Historiai* adlı eseridir. Bu eserin II. ve IV. kitaplarında Keltlerin yerleşim yerleri hakkında bilgiler vermektedir¹.

Polybios (M.Ö. 200-120), Achaia Birliğine mensup bir devlet adamı olduğu için III. Makedonia Harbi (M.Ö. 171-168) sonunda rehin olarak Roma'ya getirilmişti. Roma'da kaldığı senelerde pekçok Roma ileri geleni ile dostluk kurmuştu. Bunun neticesinde devlet arşivine girmek ve buradaki resmi vesikaları incelemek

¹ Herodotos, *Historiae*, (nşr. M. Ökmen-A. Erhat), İstanbul 1983

imkanını bulmuş, “Historiai” (Tarihler) adlı eserinde Roma tarihini esas olarak ele almış, özellikle Roma’nın yükseliş ve dünya hakimiyetini kuruluş sebeplerini araştırmıştır². Kitabına konu olarak aldığı yıllar Galatların Anadolu tarihinde önemli bir yer işgal ettikleri döneme rastlaması sebebiyle eser, Galatia tarihi ile ilgili en önemli antik kaynaklardan birini oluşturmaktadır. Eserin II. ve IV. kitabında Galatların Hellas’ı istilas, V. kitabında Hellenistik krallıklarda yaptıkları paralı askerlik, XVIII. kitabında M.Ö. III. yüzyıldaki Pergamon-Galat ilişkileri, XXI. kitabında Magnesia Muharebesi ve Romalıların Galatları cezalandırma seferi, XXII-XXIV ve XXIX-XXXIII kitaplarında ise M.Ö. II. yüzyılda Galatların Anadolu’daki Hellenistik krallıklar ve Roma ile olan ilişkilerinden bahsedilmektedir.

Galat tarihi ve Galatların yerleştikleri bölgelerin tarihi coğrafyası açısından çok önemli bir kaynak da Strabon’un (M.Ö. 63-M.S. 19) “Geographika” (Coğrafya) adlı eseridir³. Amasyalı bir Grek olan Strabon, özellikle coğrafya ile ilgilenmiş ve bu sebepten dolayı Anadolu’yu baştan başa gezmiştir. XVII kitaptan oluşan bu eser, coğrafya ile beraber aynı zamanda oralarda yaşayan halklar, bunların adetleri, dilleri ve tarihleri hakkında da bilgiler ihtiva etmesi bakımından oldukça önemlidir. Bu eserin Anadolu’yu konu eden XII-XIV. kitapları⁴, Galatia Bölgesi ve Galat tarihine dair bilgiler vermektedir. Eserde Galatia’ya ilişkin coğrafya bilgileriyle beraber Galatların yerleşim yerlerini ve göçlerini de anlatan Strabon, Keltlerin anayurtları ve Hellas’daki durumları konusunda ise eserinin III-V. ve VII, X, XI kitaplarında bilgiler vermektedir.

Diodoros (M.Ö. 80-20)’un yazmış olduğu kırk kitaptan oluşan eseri, Bibliotheca Historike (Tarihi Kütüphane) adlı dünya tarihidir⁵. Diodoros’un eseri kaynak olarak yararlandığı önceki yazarlardan yaptığı aktarmalarla, bu kayıp eserlerin de boşluğunu doldurması açısından önemlidir. Eserin V. kitabında Keltlerin kökeni ve etnik özelliklerinden, XV. kitabında onların paralı askerliklerinden, XXI-I. kitabında Brennos önderliğinde Thermopylai istilas ve dönüş yolculuklarından, XXXI. kitabında ise II. Eumenes ile mücadelelerinden bahsetmektedir.

² Polybius, *Historiae*, (ed. W. R. Paton), London 1960

³ Strabon, *Geographika*, (ed. H. L. Jones), London 1949

⁴ Strabon, *Antik Anadolu Coğrafyası*, (nşr. A. Pekman), İstanbul 1993

⁵ Diodoros, *Bibliotheca Historika*, (ed. T. E. Page), London 1947

Livius (M.Ö. 59-M.S.17) “Ab Urbe Condita Libri” (Şehrin Kuruluşundan İtibaren) adlı eserini, imparator Augustus’un isteği üzerine Roma şehrinin kuruluşundan Augustus dönemine kadar yıllıklar şeklinde 142 kitap olarak yazmıştır⁶. Eserin I, V-VII, XXII, XXIII, XXVIII, XXIX, XXXIV, XXXVII. kitaplarında Keltlerin İtalya ve Balkanlardaki icraatlarından ve onların etnik özelliklerinden söz etmektedir. Eserin XXXVIII. kitabı ise Galatların Anadolu’ya geçmelerini, burada Hellenistik krallıklarla mücadelelerini, oturdukları bölgelerin tarihini, coğrafyasını ve özellikle Romalıların Galatları cezalandırma seferini konu etmektedir. Ayrıca Galatların II. ve I. yüzyıl tarihleri ile ilgili bilgiler bulunduğu bu eserin XXXIX, XL, XLII, XLIV, XLV, XLI, LIX, LXX, LXXVII. kitapları da kullanılmıştır. Bu eser milli hislere hizmet etmek için yazıldığından Roma tarihi ile ilgili bütün efsane ve hikayeleri içermektedir.

Lydia doğumlu seyyah ve coğrafyacı olan Pausanias (M.S. 143-176)’ın “Descriptio Graeciae” (Hellas’ın Tasviri) adlı eseri, önemli şehirlerle ilgili açıklamaların yanı sıra Hellas’ın kısa bir tarihiyle başlar ve topografik özellikleriyle sürer⁷. Günlük hayata, dini törenlere, halkın inançlarına dair bilgiler verir. Eserin I. kitabı Keltlerin kökeni ve yaşadıkları bölgelerden bahsetmektedir. X. kitabı ise Galatların Hellas’ı istilasını, bunun sonuçları ve onların Anadolu’ya hangi şartlar altında geçtikleri konusunda bilgiler vermesinden dolayı çalışmanın önemli kaynaklarından birisidir.

Yaşlı Plinius (M.S. 23-79)’un 38 kitaptan oluşan Naturalis Historia (Doğa Tarihi) adlı eseri, Galatlarla ilgili başka kaynaklarda bulunmayan bir takım konuları tamamlayıcı nitelikte bilgiler vermektedir⁸. Eserin III. ve XII. kitapları Galyalıların Güney Avrupa, Balkanlar ve Roma’ya düzenledikleri istila hareketlerini, V, VI, IX, XXIV, XXV, XXIX, XXXIII ve XXXIV. kitapları ise Galatia Bölgesinin tarihi coğrafyası ve Galatia tarihi ile ilgili bilgiler vermektedir.

Cassius Dio (M.S. 150-235), Bithynia bölgesinde Nikaia şehrinde doğmuştur. Roma’nın kuruluşundan M.S. 229 yılına kadar olan dönemi içine alan ve 80 kitaptan oluşan “Rhomaika” (Roma Tarihi) adlı eseri, Roma devlet arşivini bizzat

⁶ Livius, *Ab Urbe Condita I-XIII*, (ed. B. O. Foster), London 1919-1951

⁷ Pausanias, *Descriptio Graeciae*, (ed. W. H. S. Jones), London 1964

⁸ Plinius, *Naturalis Historia*, (ed. H. R. Rackham), London 1947

tetkik ettiği ve yaşadığı devri de kısmen yazdığı için İmparatorluk devri tarihi için önemli bir kaynaktır⁹. Eserin VII. kitabı Keltlerin Roma seferini, XXVII. kitabı Galatların Brennos önderliğinde Hellas'ı istilasını, XIX. kitabı Galatların Anadolu'ya geçişlerini, XXXVI ve XXXVII. kitaplarında M.Ö. I. yüzyılda Roma'nın Hellenistik krallıklarla olan ilişkilerinde Galatların rollerini ve XLI, XLII, XLIV, XLVI-XLIX, L, LI, LIII, ve LV. kitaplarında ise Galatların Roma iç savaşlarındaki rolleri hakkında bilgiler vermektedir.

Justinus'un, Pompeius Trogus'un "Historiae Philippicae" (Philippus Tarihi) adlı eserinden yaptığı bir özet olan "Epitome Historiarum Philippicarum" adlı kitabının XII ve XV. kitapları Büyük İskender sonrası Hellas ve Anadolu'daki gelişmeleri, XVII, XXIV ve XXXII. Kitapları Galatların Hellas'ı istilasını, XII, XXV, XXVII, XXIX, XXXII, XXXIV, XXXVII ve XXXVIII. kitapları ise Galatların Anadolu'ya geçişleri ve yerleşmeleri ile birlikte buradaki icraatlarını anlatmaktadır¹⁰.

M.Ö. I. yüzyılda Anadolu siyasi tarihinde önemli rol oynamış olan Caesar (M.Ö.100-44), Galya valisiyken yaptığı işleri anlattığı ve bir rapor olarak Roma'ya gönderdiği 7 kitaplık "De Bellum Gallicum" (Galya Savaşı)¹¹ adlı eserinin I, IV-VI. kitapları Galat krallarının Roma iç savaşındaki rolleri hakkında, "Commentari de bello civili" (İç Savaş Tarihi)¹² adlı eserinin II ve III. kitapları ise savaş sonrası Anadolu siyasi tarihi, Galatia krallığı hakimiyetindeki bölgeler, Galat siyasi yapısı ve Galat krallarından Deiotarus ile olan ilişkileri hakkında birinci ağızdan değerli bilgiler vermektedir. Yazarın "Bellum Alexandrinum" (İskenderiye Savaşı)¹³ adlı eserinde de konumuzu ilgilendiren pasajlar kullanılmıştır.

Appianos, M.S. II. yüzyılın ilk yarısında yaşamıştır. Grekçe yazmış olduğu "Rhomaika" (Roma Tarihi) adlı eserinin VI. kitabı Galat ismini, X. kitabı Galatların kökenini, VII, IX, XI, ve XII. kitapları Galatların Hellenistik krallıklar ve Roma

⁹ Cassius Dio, *Historia Romana*, (ed. E. Cary), London 1954

¹⁰ Justinus, *Historiae*, (ed. J. C. Th. Von. Otto), Jena 1842

¹¹ Caesar, *De Bellum Gallicum*, (nşr. H. Dereli), İstanbul 1955

¹² Caesar, *De Bello Civili*, (ed. A. G. Pesket), London 1921

¹³ Caesar, *De Bello Alexandriano*, (ed. A. G. Way), London 1964

ile ilişkilerini, II, IV ve V. kitapları ise Roma iç savaşları sırasında Galatların rolü ve Anadolu'daki konumları hakkında bilgiler içermektedir¹⁴.

Plutarkhos (M.S.45-125), "Bioi Paralleloi" (Paralel Yaşamlar) adlı eseri ile "Moralia" adlı eserinin III, IV, VI ve VII. kitapları Galatlar ve özellikle M.Ö. II. ve I. yüzyıl Galat tarihi ile ilgili kıymetli ve çeşitli bilgiler ihtiva etmektedir¹⁵.

B- NÜMİZMATİK VE EPİGRAFIYE DAİR ARAŞTIRMA ESERLERİ

Oriens Graeci Inscriptiones Selectae (OGIS) adlı eserde Hellenistik döneme ait yazıtlar toparlanmıştır¹⁶. Bu yazıtlardaki bilgiler antik kaynaklardan edindiğimiz bilgileri tamamlaması açısından oldukça önemlidir. Çalışmamızda oldukça fazla kullanılan bu eserin 222 ve 765 numaralı yazıtları M.Ö. III. yüzyılda Galatların Hellası istilası, 222, 223, 748 ve 765 numaralı yazıtlar Galatların Anadolu'daki yağmaları, 176, 269-280 numaralı yazıtlar Galat-Pergamon savaşları, 298, 305 ve 763 numaralı yazıtlar M.Ö. II. yüzyıldaki Galat-Pergamon savaşları, 315 numaralı yazıt Pergamon Kralı II. Eumenes ve II. Attalos'un Pessinos'daki Kybele tapınağının Baş Rahibi Galat Attis ile yazışmaları, 299 ve 763 numaralı yazıt Galat-Kappadokia Krallığı ilişkileri, 338 ve 438 numaralı yazıtlar Galatia Bölgesi'nin tarihi coğrafyası, 347, 349, 441, 533-544 ve 752 numaralı yazıtlar ise M.Ö. I. yüzyıldaki Galat-Roma ilişkileri için kullanılmıştır.

Inscriptiones Graecae ad res Romanas Pertinentes (IGRom) adlı eser, Grek ve Roma döneminden günümüze kalan yazıtları bir arada bulundurması açısından önemlidir. Bundan dolayı da çalışmanın başvuru eserlerinden birini oluşturmuştur¹⁷. III. 1468, 1469 numaralı yazıtları M.Ö. II. yüzyılda Manlius Vulso'nun Galatları cezalandırma seferi sırasındaki izlemiş olduğu yol güzergahı konusundaki problemler ve III 173 numaralı yazıtı Amyntas adının eski bir Galat ismi olduğuna işaret etmesi açısından kullanılmıştır. III 157 ve IV. cilt 3, 289, 752, 1328, 1682 ve

¹⁴ Appianus, *Histoiria Romana*, (ed. H. White), London 1955

¹⁵ Plutarkhos, *Bioi Paralleloi*, (ed. B. Perrin), London 1959

¹⁶ W. Dittenberger, *Oriens Graeci Inscriptiones Selectae I-II*, Leipzig 1903-1905

¹⁷ R. Cagnat-J. Toutain, *Inscriptiones Graecae ad res Romanas Pertinentes I-IV*, Paris 1906-1928

1683 numaralı yazıtlar ise genel olarak Galatların M.Ö. I. yüzyılda Romalılarla olan ilişkilerine dair bilgiler içermektedir.

Royal Correspondence in the Hellenistic Period: A Study in Greek Epigraphy adlı eser de Hellenistik dönemdeki tarihi olayları açığa çıkaran kıymetli bilgilere sahiptir¹⁸. 15 ve 62 numaralı kitabeler M.Ö. III. yüzyılda Galatların Anadolu'daki yağma hareketleri, 47 ve 52 numaralı kitabeler M.Ö. II. yüzyılda Galat-Pergamon ilişkileri, 55-61 numaralı kitabelerden ise Pergamon Kralı II. Eumenes ve II. Attalos'un Pessinos'daki Kybele tapınağının Baş Rahibi Galat Attis ile yazışmaları için faydalanılmıştır.

Hellenica: Recueil d'epigraphie de numismatique et d'antiquites grecques adlı eserin VII ve X. ciltleri Galatların Hellas'ı istilası, II ve XIII. ciltleri M. Ö. II. yüzyılda Romalıların Galatları cezalandırma seferi, VI cilt de Galatların Romalılara yardımı konusundaki bilgilerden dolayı kullanılmıştır¹⁹.

A Catalogue of the Greek Coins in the British Museum adlı eserden (BMC), XVII. cildi Roma'nın Pontos Kralı VI. Mithridates'i yendikten sonra bu savaş boyunca kendilerini desteklemiş olan Galat tetrarcheslerine bahsettiği krallık ünvanları, Galat Kralı Deiotarus'un Philippi Muharebesinden sonra Antonius'a olan saygısını ve bağlılığını göstermesi konusunda faydalanılmıştır. Ayrıca XVIII. cildi onun karısı Fulvia kılığında tasvirler taşıyan paralar, Ana Tanrıça kültünün yer aldığı ve rahiplerin aynı zamanda hükümdar olduğu Pessinos şehrinin bağımsız olarak bastığı paralar ve de Amyntas'ın Galat Kralı olması ile Side'de Krallığının on ikinci yılında ve Kremna'da bastırdığı paralar için kullanılmıştır²⁰.

C-ARAŞTIRMA ESERLERİ

Konu ile ilgili arkeolojik araştırma eserlerinden de azami ölçüde faydala-

¹⁸ C. B. Welles, **Royal Correspondence in the Hellenistic Period: A Study in Greek Epigraphy**, New Haven 1934

¹⁹ L. Robert, **Hellenica: Recueil d'epigraphie de numismatique et d'antiquites grecques I-XIII**, Paris 1940-1964

²⁰ B. V. Hems-P. Gardner-G. F. Hill, **A Catalogue of the Greek Coins in the British Museum I-XXX**, London 1837-1929

nılmıştır. Galatların ataları olan Keltlerle ilgili olarak *The Celts* (Ed. by. S. Agnelli... Milano 1991) adlı kitapta yeterince bilgi mevcut olmasına rağmen Anadolu'daki Galatlar hakkında bunu söyleyemiyoruz. Kitabın içerisindeki "The Alps at the Time of the First Celtic Migrations"²¹, "The Archaeological Sources"²², ve "The First Celtic Expansion"²³ başlıklı makalelerden faydalanılmıştır. Bu makalelerde Avrupa'daki Kelt kültürü ve bunların göçleri ile ilgili bilgilerden istifade edilmiştir.

M.Ö. III. yüzyılda Anadolu'ya geçmiş olan Galatlarla ilgili olarak da *Art in the Hellenistic Age* adlı eser²⁴ ile *The Celts* adlı eserin içerisinde yer alan "The Dying Gaul"²⁵, "The Image of the Celts in Etruscan, Greek and Roman Art"²⁶ adlı makalelerden faydalanılmıştır.

Galatia tarihi ile ilgili monografik eserlerin başında *A Historical Commentary on St. Paul's Epistle to the Galatians* adlı eser gelmektedir²⁷. Eserde Galatların Anadolu'ya gelmeden önceki bölgenin tarihi anlatıldıktan sonra Galatlarla ilgili tarihi malumat özet olarak verilmiştir. Ancak bu eser daha çok Hristiyanlığın yayılması ve bu dönemde yaşanan din ve mezhep çatışmalarını ağırlıklı olarak ele aldığından, bizim çalıştığımız dönemin dışında kalmaktadır. Yine bu konuda diğer bir eser de F. Staehelin tarafından kaleme alınmış olan *Geschichte der kleinasiatischen Galater* adlı kitaptır²⁸.

Bu konuda batıda yapılan çalışmalardan bizim için önemli olan eserlerin başında *The History and Archaeology of Galatia*²⁹ ile *Anatolia Land, Men and Gods in Asia Minor I-II: The Celts and the Impact of Roman Rule*³⁰ gelmektedir. Bu çalışmalar Galatların Anadolu'ya olan göçlerini ve onların buradaki mücadelesini

²¹ L. Pauly, "The Alps at the Time of the First Celtic Migrations", *The Celts*, (ed. S. Agnelli), Milano 1991

²² L. K. Poppi, "The Archaeological Sources" *The Celts*, (ed. S. Agnelli), Milano 1991

²³ V. Kruta, "In Search of the Ancient Celts", *The Celts*, (ed. S. Agnelli), Milano 1991

²⁴ J. J. Pollit, *Art in the Hellenistic Age*, Cambridge 1986

²⁵ M. Mattei, "The Dying Gaul", *The Celts* (ed. S. Agnelli), Milano 1991

²⁶ B. Andrac, "The Image of the Celts in Etruscan Grek and Roman Art", *The Celts*, (ed. S. Agnelli), Milano 1991

²⁷ W. M. Ramsay, *A Historical Commentary on St. Paul's Epistle to the Galatians*, London 1899

²⁸ F. Staehelin, *Geschichte der kleinasiatischen Galater*, Leipzig 1907

²⁹ S. Mitchell, *The History and Archacology of Galatia*, Oxford 1974

³⁰ S. Mitchell, *Anatolia, Land, Men and Gods in Asia Minor I-II: The Celts and the Impact of Roman Rule*, Oxford 1993

lerini kaynaklara dayalı olarak açıklarken arkeolojik bulgularla da desteklemektedir. Bundan dolayı da bu çalışmaya önemli katkı sağlamıştır.

Galatlarla doğrudan ilişkisi olmayan, ancak çalışmamız açısından yararlı bilgiler vermekte olan Hellenistik Çağ Anadolu tarihi ve Anadolu'daki Roma eyalet tarihi alanındaki genel nitelikli kitaplardan da faydalanılmıştır. Roman Asia Minor, an Economic Survey of Ancient Rome³¹ ve Roman Rule in Asia Minor to the end of the Third Century After Christ³² adlı eserler genel olarak Hellenistik Çağ Anadolu tarihi, Roma'nın Anadolu eyalet sistemi konuları hakkında değerli bilgiler içermektedir. Bunların dışındaki kaynaklar ve araştırma eserler bibliyografyada verilmiştir

³¹ T. R. S. Broughton, **Roman Asia Minor, an Economic Survey of Ancient Rome IV** (ed. T. Frank), Baltimore 1938

³² D. Magie, **Roman Rule in Asia Minor to the end of the Third Century After Christ I-II**, Princeton 1950

GİRİŞ

Hellenizm, Grek kültürünün Hellas coğrafyasının dışına taşarak, Akdeniz ve Ön Asya'daki diğer kültürlerle karışıp kaynaşması neticesinde meydana gelen universal bir kültüre verilen addır¹. Büyük İskender'in Asya seferiyle başlayan bu dönem Mısır'ın Romalılar tarafından ele geçirilmesiyle sona ermektedir (M.Ö. 330-30). Gücünü yaratıcı bir karakter taşımasından, eski Grek değerlerini birleştirerek olgunlaşmasından, bir şehre veya bölgeye bağlı kalmayarak universal bir nitelik taşımasından alan Hellenistik kültür, İskender'in doğu seferleri sonrasında Akdeniz bölgesinden Hindistan'a kadar yayılmış olup, doğu kültürünü etkilemekle beraber bazı durumlarda bunların etkisi altında da kalmıştır. Bu kültürün böylesine geniş bir alanda yayılmasında o dönemde doğu ülkelerine akın eden ve oralarda yerleşen Greklerin önemli rolü olmuştur.

Bu arada Greklerin doğulu insanlarla bir arada yaşamaları onlarla ilişki kurmaları sonucunu doğurmuştur. Böylelikle kendilerinden olmayanlara *barbar* adını veren Grekler, zamanla çevrelerindeki yabancıları da yanlarına almışlar ve birlikte hellenizm devletlerinin üst tabakasını meydana getirmişlerdir. Bunun sonucunda Greklerle barbarlar arasındaki ayrılığın yavaş yavaş ortadan kalktığı görülmektedir. Dönemin filozoflarının ortaya attığı tüm insanların kardeş olduklarını öne süren dünya yurttaşlığı fikri, Greklerin yerli kadınlarla evlenmeleri sonrasında milli benliklerini tedrici olarak kaybetmelerine ve dolayısıyla hellenizmin çökmesine yol açmıştır.

Hellenizm kültürü M.Ö. III. yüzyıldan başlayarak Latin kültürünün henüz gelişmeye başladığı bir dönemde edebiyat, din ve sanat alanında kendisini göstermiştir. Fakat bu etkiler karşısında Romalıların kendi benliklerini unutmadıkları ve dillerine sımsıkı bağlı kalarak, başlı başına bir Latin edebiyatı meydana getirdikleri, böylece bir süre sonra hellenizm kültürünün karşısına bir Roma kültürü

¹ A. M. Mansel, *Ege ve Yunan Tarihi*, Ankara 1984, s.507

koydukları ve bu kültürü batıda Fransa ve İspanya'ya kadar ulaştırdıkları görülür. Böl ve egemen ol kuralını benimsemiş olan Roma, İtalya'dan başlayarak çevresinde başarı elde ettiği ülkeleri müttefiki haline getirerek, bunların güçlenmesine ve birbirleriyle birleşmesine de engel oluyordu². Bunun sonucunda imparatorluk haline gelen Roma, kurmuş olduğu koloniler vasıtasıyla buralara kanun ve hükümet geleneklerini, ticaretini, adetlerini ve sanatını götürmüştür. Neticede Roma ile ittifak yapan hellenistik krallıkların zamanla Romalılaşmış olduğu görülür.

Dolayısıyla M.Ö. III. yüzyılın başlarında Anadolu'ya geçen Galatlar, uzun süre kendi gelenek ve göreneklerini sürdürmüşler ise de zamanla Anadolu'daki Hellenistik krallıkların ve Romalıların tesirinde kalarak, önce hellenizmi daha sonra Latin kültürünü benimsemişlerdir.

M.Ö. V. yüzyılda tarih sahnesine ilk çıktıklarında Hellenler tarafından Keltler olarak adlandırılan Galatlar, M.Ö. III. yüzyıl başlarında Avrupa üzerinden Anadolu'ya göç ettikten sonra bu adla anılmaya başlandılar.³ Özellikle Romalıların *Gal (Galli)* olarak adlandırdığı bu grup için Hellenler de aynı ismi kullanmaya başladılar ve Anadolu'da Kelt adı yer bulamadı.

Kelt isminin anlamı kesin olarak bilinmemekle birlikte Hellenceden gelme bir kelime olup, *yükseltme*, *övme* ya da *vuruş* anlamına geldiği ifade edilmektedir.⁴ Romalılar tarafından *Gal (Galli)* olarak adlandırılan Galatlara bu ismin M.Ö. 387 yılında Roma'yı yağmalamalarından sonra Latince *yabancı düşman* kelimelerinden dolayı verilmiş olduğu görüşü de savunulmaktadır.⁵ Apollon'un öfkeli, çabuk kızan bekçileri olan horozlara benzetildiklerinden Latince *Gallus (Horoz)* kelimesinden ya da bu insanların kuzey ülkelerinden gelenlere has süt rengi bir deriye sahip bulunmaları nedeniyle, süt rengi manasına gelen *gala*, *galaktikos* kelimesinden türemiş olabileceği de ifade edilmektedir.⁶ Ancak sebebi ne olursa olsun Romalıların M.Ö. 387 yılından Caesar'a kadar olan süre içerisinde *Galli* sözcüğünü

² A.W.F. Blunt, *Batı Uygarlığının Temelleri*, (çvr. M.Erim), İstanbul 1984, s.75

³ Pausanias, *Descriptio Graciae*, (ed. W.H.S. Jones), London 1964, I,4,1

⁴ H. D. Rankin, *Kelts and the Classical World*, London 1987, s.1

⁵ J. Rhys, "Kelt and Galli", *PBA (1905-1906)*, s.71 ; H. D. Rankin, "The Kelts Through the Classical Eyes", *The Keltic World*, (ed. M. J. Green), London 1995, s.24

⁶ P. B. Ellis, *The Keltic Empire: The First Millenium of Keltic History c. 1000 B.C.-541 A.D.*, London 1990, s.88 ; F. Lequenne, *Galatlar*, (çvr. S. Albek), Ankara 1991, s.16

geleneksel olarak bütün Kelt dilini ve kültürünü taşıyan topluluklar için kullandığı da bilinmektedir.⁷ Galat sözcüğü etimolojik açıdan incelendiğinde eski İrlanda dilindeki *galdea* (savaşçı), yada *gallart* (şampiyon) kelimeleriyle olan yakın benzerlik de dikkati çekecektir.⁸

M.Ö. IV-III. yüzyıl yazarlarından Timaios'a göre Keltler, *Nympha Galetea* ile vahşi ve kanlı *Kyklops Polyphemos*'un birleşmesinden doğan Galatos'un soyundan gelmektedir.⁹ M.Ö. III. yüzyılda Mısır kralı II. Ptolemaios'un saray şairi olan Kallimakhos daha da ileri giderek "Delos'a ilahi" (Hymnus in Delum) adlı eserinde, Galatları Titanların soyundan türemiş korkusuz insanlar olarak tanımlamıştır.¹⁰ Daha sonraları Diodoros¹¹, Partenios¹² ve Ammianus¹³ Galates ya da Keltos'un babasının Herakles olduğunu iddia ederek, Galat soyunu bu tanrıya bağlarlar. Galatlar yaşadıkları dönem içerisinde kahramanlıkları ve cesaretleri gibi milli karakterlerinden dolayı antik Grek ve Roma müellifleri üzerinde çok etkileyici bir intiba bırakmış olmalıdır ki bunun neticesi olarak antik yazarlar, Galatların tanrıların soyundan geldiklerine inanırlar. Sonuç olarak Keltlerin Anadolu'ya geçmeleri sonrasında Hellenler tarafından da Galat kelimesi benimsenmiş olup yerleştikleri bölgeye de Galatia denilmeye başlanmıştır¹⁴.

Keltler hakkında ilk bilgileri veren müellif Miletos'lu Hekataios (540-475)'dur. Hekataios'un eserinden günümüze kalan bölümlerinden birinde Nyrax adındaki bir Kelt ticaret merkezinden, bir diğerinde ise M.Ö. VI. yüzyılda Liguria topraklarında kurulan Massalia'dan bahseder. Burası Phokaia kolonisi olup Kelt sınırı dahilindedir ve arkeolojik delillerle de doğrulanır¹⁵. Geç antikçağ şairlerinden Avienus¹⁶ ise M.Ö. VI. yüzyılda Keltlerin Liguria'lıların düşmanları olduklarını ifade eder. Ephoros¹⁷ ve Justinus¹⁸ Massalia'lıların M.Ö. IV. yüzyılda Keltlerle iyi

⁷ J. Whartmough, *A Study of the dialects of Ancient Gaul*, Ann Arbor 1970, s.15

⁸ H. D. Rankin, *Kelts and the Clasical World*, London 1987, s.2

⁹ P. B. Ellis, a.g.e, s.88 ; H. D. Rankin, a.g.e., s. 81

¹⁰ Kallimakhos, *Hymnus in Delum IV*, (ed. A. W. Mair), London 1921, s.171-184

¹¹ Diodoros, *Bibliotheka Historika*, (ed. T. E. Page), London 1947, V, 24

¹² Parthenios, *Myhographi Graeki*, (ed. E. Martini), Leipzig 1902, 30

¹³ Ammianus Marcellinus, *Rerum Gestarum Libri*, (ed. J. C. Rolfe), XV,9,36

¹⁴ H. D. Rankin, a.g.e., s.54

¹⁵ J. M. De Navarro-M.A., "The Coming of the Kelts", *CAH VII*, s.49

¹⁶ Avienus, *Ora Maritima IV*, 132-134

¹⁷ Ephoros, 70, 131

¹⁸ Justinus, *Historiae*, (ed. T. C. Th. Von Otto), Jena 1842, XII, 4, 7

ilişkilerinin temelini bu düşmanlığa bağlamaktadırlar¹⁹. M.Ö. V. yüzyılda ise Herodotos, Istros (Tuna) ırmağının Keltlerin vatanından ve Pyrene şehrinden geldiğini ve Avrupa'nın ortasından geçtiğini belirttikten sonra Keltlerin Herakles sütunlarının öbür tarafında oturduklarını ve burada gün batısı yönündeki son halk olan Kynetlerle komşu olduklarını bildirir.²⁰

Hellen mitolojisinde Toprak Ana Gaia'nın çocukları olan Titanların en son doğanları olarak bilinen Keltlerin, Güneş tanrısı Helios'un her kış Hellas'ı yasa boğarak gittiği ülkede oturduklarına inanılırdı. Bunlar sürekli olarak tanrılarla bir mücadele içerisindeydiler. Bu ülkede kaldıkları süre içerisinde Apollon'un seçtiği ölümsüzlerin güzel ülkesi Hyperborea'ya insanların girmelerini önleyen Keltler, korkunç hayvanların yaşadığı çiçeksiz, meyvesiz buz tutmuş ormanların içindeki ülkelerde yaşarlardı.²¹ Pausanias'a göre Keltler Avrupa'da büyük denizin kıyılarında, içerisinde Eridonos ırmağı geçen topraklarda, gemi ile gidilemeyecek kadar uzak bir bölgede yerleşmişlerdi. Antik yazarlar tarafından dünyanın öbür ucu diye adlandırılan Kelt bölgesi Akdenizde yüzen gemilerle gidilemeyecek kadar tehlikeli bir yolculuk gerektirmekteydi. Bu sebepten ötürü Keltlerin yaşadığı bölge, düşmanların erişemeyeceği tabii bir koruma alanındaydı²².

Caesar'a göre ise bu kavmin ataları Rhenus (Ren) Irmağı'nın kuzeyindeki Rhenus ve Danuvius (Tuna) ırmaklarını da içine alan Herkynia ormanlarında otururlardı. Ancak Gallerin yerleşim alanlarının darlığı, onları bu alanın dışında yeni koloniler kurmaya zorlamıştır. Bu sefer de Gallerin kolonileri, Germen kabileleri tarafından işgal edilmeye başlanmıştı²³. Germen baskılarına dayanamayan Galat kabilelerinin bir kısmı, Rhenus Irmağının güneyine göç etmek mecburiyetinde kalmışlardı²⁴.

M.Ö. II. bin yılda Güney Almanya'da oturan Keltler, Doğu Fransa'dan Avusturya'ya kadar yayılmış olup, büyük kabileler halinde daha sonraki yıllarda

¹⁹ G. Dobesch, "Ancient Literary Sources", *The Kelts*, (ed.S.Agnelli), Milano 1991, s.35

²⁰ Herodotos, *Historiae*, (nşr. M. Ökmen-A. Erhat), II, 33 ; IV, 49 ; J. M. De Navarro, *The Coming of the Kelts*, *CAH VII*, s.49, J.G.F. Hind, "Pyrene an the date of the Massiliot Sailing Manual", *RSA II* (1972), s.39

²¹ F. Lequenne, *a.g.e.*, s.16

²² Herodotos, II, 33; Pausanias, I, 4

²³ Caesar, *Bellum Gallicum*, (nşr. H. Dereli), İstanbul 1955, VI, 24

²⁴ Justinus XXIV, 4 ; G. A. Mansuelli, "The Kelts and Ancient Europe", *The Kelts*, (ed.S. Agnelli), Milano 1991, s.18

Alpler, Pirene Dağları ile Rhenus Irmağı arasında kalan bölge ile Belçika'ya kadar uzanan bir saha içerisine yerleşmişlerdir²⁵. Atalarının yerleşmiş olduğu bölge olan Herkynia'dan ayrılan bir grup, Alpler ve Donuvius Irmağını geçerek, güneye doğru Polonya'ya kadar ilerlemişler ve bu bölgede bırakmış oldukları köklü etkiler neticesinde burası Gallicia olarak anılmaya başlanmıştır²⁶. Bir diğer grup batıya yönelerek, Herkynia'dan İspanya yarımadasının ortalarına kadar bütün yerleşim merkezlerini ele geçirmekle kalmamış²⁷, daha sonraları Atlantik kıyısını da ele geçirerek İber yarımadasına kadar ulaşmışlar, hatta Britanya adalarına doğru göç ederek bölgenin yerli halkı ile kaynaşmışlardır.²⁸

Keltler M.Ö. I. binin başlarından itibaren, Güney Fransa'ya yerleşmişler ve bütün Avrupa'ya buradan yayılmışlardır.²⁹ Keltlerin yayıldıkları bölgelerde "Hallstatt", "Urnfield" ve "La Tene" olmak üzere üç ayrı Kelt kültürü evresi oluşturdukları tespit edilmektedir. Kelt kültürü en parlak devirlerini M.Ö. I. binde yaşamış ve önemli bir buluntu yerinden adını alan Hallstatt kültürünü meydana getirmiştir. M.Ö. VIII. yüzyılda Hallstatt Kültürü demirin ekonomik değer kazanmasıyla birlikte Yukarı Tuna Bölgesi, Rhenus Bölgesi ve Doğu Fransa'yı da içine alan geniş bir sahada etkili olmuştur³⁰. Bu kültürün en belirgin verileri ile Güney Almanya ve Rhenus Irmağı çevresindeki yerleşim yerlerinde karşılaşılmaktadır³¹.

Hellen kolonisi durumundaki Massalia'nın, M.Ö. VI. yüzyılın ortalarında Keltlerle ticari ilişkileri bulunmaktaydı.³² Bu bölgelerde yapılan arkeolojik kazılar neticesinde ortaya çıkarılan Hellen, Etrüsk altın ve tunç eşyaları Hellen kültürünün

²⁵ J. M. De Navarro, a.g.m., s.54 ; S. Atlan, **Roma Tarihinin Anahatları**, İstanbul 1970, s.38

²⁶ H. Demircioğlu, **Roma Tarihi I.1: Cumhuriyet**, Ankara 1993, s.107

²⁷ M. E. Bosch, **Hellenizm Tarihinin Anahatları II: Roma İmparatorluğuna Katıldıkları Tarihe Kadar Hellenizm Devletleri**, (çvr. S. Atlan), İstanbul 1943, s.33

²⁸ S. Atlan, **.RTAH.**, s.38 ; F. Lequenne, a.g.e., s.1

²⁹ J. J. Hatt, "Kelts and Gallo-Romans", **The Ancient Civilization Series**, (ed. J. Hogarth), London 1979, s.128 ; H. D. Rankin, a.g.e., s.9

³⁰ G. Poisson, **Avrupa'nın İskan Tarihi: Bugünkü Durum, Kaynaklar ve Evrim**, (çvr. Ş. A. Kansu), Ankara 1950, s.219

³¹ S. Frankenstein-M. J. Rowlands, "The Internal Structure and Regional Context of early Iron Age Society in Southwest Germany", **BIAL XV** (1978), s. 73 ; T. G. E. Powell, **The Kelts**, London 1980, s.46 ; P. B. Ellis, a.g.e., s.10 vd.

³² Ephoros, 70, 131

Keltler üzerindeki etkisini açıkça ortaya koymaktadır.³³ V. yüzyılda Kelt kültürünün ikinci aşaması olan Urnfield kültürünün, Rhon'dan Katalania'ya kadar yayıldığını, bölgede ele geçen kalıntılar ortaya koymaktadır.³⁴ M.Ö. V. yüzyılda doğuya doğru bir göç dalgası daha başlatan Keltler, bir taraftan Almanya'ya diğer taraftan da Tuna nehrini aşağıya doğru takip ederek bu alanlara yayılmışlardır.³⁵ M.Ö. V-III. yüzyıllarda Keltlerin üçüncü kültür evresi olan La Tene "İkinci Demir Devri" dönemi başlar. Bu dönemde Keltlerin İtalya ve Balkanlara karşı bir istila hareketi başlattıkları görülmektedir.³⁶ Bu dönemde Kelt kültüründe Massilia, İtalya ve Balkanlardan da tesirler görülmektedir. La Tene dönemi Keltlerde aristokrat bir sınıf hakim durumdadır.³⁷ 400 yılından itibaren Keltler başlarında harp arabası içinde savaşan asil liderleri olduğu halde, doğuya ve güneye yağma seferleri yapmaya başlamışlardır.³⁸

M. Ö. IV. yüzyılın başlarında Alpleri aşarak Po havzasına yerleşen Keltler Kuzey İtalya'da Ligurlar ve Venetlerin toprakları arasındaki alanı ellerine geçirerek, burada zayıflamış olan Etrüks hakimiyetine de son vermişlerdir. Bundan sonra Orta ve Güney İtalya'ya da yağma seferleri başlatan Keltler M.Ö. 387 yılında Etrüks bölgesinden hareket ederek, Roma yakınlarına kadar gelmişlerdir. Roma ile Latin müttefiklerini, şehrin 16 km. kuzeyinde Tiberis (Tiber) Irmağının kollarından biri olan Allia Irmağı kıyılarında yaptıkları bir savaşla bozguna uğratmışlardır.³⁹ Şehrin krallık döneminden kalma surlarını kolayca aşan Keltler Roma'ya girmişler şehri yağmalamış ve yakmışlardır.⁴⁰ Fakat şehrin iç kalesi durumundaki Capitolum

³³ H. D. Rankin, *a.g.e.*, s.42 ; O. H. Frey, "Keltic Princes in the Sixth Century B.C.", *The Kelts*, (ed. S. Agnelli), Milano 1991, s.70

³⁴ G. A. Wait, "Burial and the Other World", *The Kelts*, (ed. M. Green), London 1995, s. 489 vd.

³⁵ Herodotos, IV, 48-90

³⁶ Polybius, II, 17, 7 ; Strabon, V. 1, 6 ; T. G. E. Powel, *a.g.e.*, s.54 ; H. Demircioğlu, *a.g.e.*, s.108 ; K. Strobel, *Die Galater*, Berlin 1996, s.154

³⁷ Orta Fransa bölgesinde bu dönemle ilgili yapılan arkeolojik araştırmalarda içerisinde bolca kıymetli hediyelerin bulunduğu tümülüsler ortaya çıkarılmıştır. Bu mezarlar büyük ihtimalle aristokrat sınıfa ait olmalıdır. Bu tümülüs buluntularında ele geçen en karakteristik silahları kısa kılıç veya hançer, uzun kılıç, kavisli bıçak, ve bronz miğferler sayılabilir. Ayrıca ziynet eşyası olarak da maske, kuş başlı fibula kemer tokası, bronz veya altın yüzükler ile renkli boncuklar bulunmuştur. Ayrıca Greklerden ithal edilmiş olan değişik formlarda bronz kaplar da ele geçmiştir. Bu konuda detaylı bilgi için Bkz. J. M. De Navarro, *a.g.m.*, s.43

³⁸ S. Atlan, *a.g.e.*, s.39

³⁹ A. M. Mansel, *Ege ve Yunan Tarihi*, Ankara 1984, s.470 ; H. Demircioğlu, *a.g.e.*, s.109

⁴⁰ Theopompos, FGrH, 317; J.P. Mahaffy, *Alexander's Empire*, New York 1887, s.76

tepesini yedi ay boyunca kuşatmalarına rağmen ellerine geçirememişlerdir. Antik müelliflerin anlattıklarına göre Romalılar, Keltlerin (Gallerin) şehirlerinden çekilmelerini ancak altın vererek sağlayabilmişlerdir. Fakat Keltlerin lideri Brennos, altınların tartıldığı terazide üzerinde anlaşma sağlanan miktardan daha fazla altın alabilmek için dirhemlerin bulunduğu kefenin üzerine bir de kılıcını koymuştur. Brennos, bu duruma itiraz eden Romalılar'a "yazık mağluplara" (*vae victis*) diyerek onları aşağılamıştır⁴¹.

M.Ö. IV. yüzyılda diğer bir Kelt boyunun Aşağı Tuna Bölgesi'ne ulaşarak Makedonia'lılarla sıkı bir ticari ilişki içerisine girdiğini, bu Kelt yerleşim merkezlerinde yapılan arkeolojik araştırmalarda ele geçen bol miktarda Makedonia sikkeleri ortaya koymaktadır⁴². Bilhassa II. Philippos döneminde (M.Ö. 359-336) yoğun bir ilişkinin varlığı görülmektedir. II. Philippos büyük bir ihtimalle Illyrialılara karşı düzenlemiş olduğu sefer sırasında, Keltlerin dostluğunu kazanmasa bile düşmanlıklarından uzak olmak için onlara hediyeler vermiştir⁴³. Daha sonra Büyük İskender (356-323), Tuna boylarında İskitlere karşı yaptığı bir sefer esnasında, Keltlerle karşılaşmış ve bir Kelt heyetini sofrasına davet etmiştir. Büyük İskender burada üstün zekası, görkemli yaşayışı sayesinde onları etkilemek arzusunda olmalıydı. Aralarında geçen konuşmada Keltlere dünyada en çok neden korktuklarını sormuş Keltler yalnızca gökyüzünün başlarına yıkılmasından korktuklarını söyleyip, şunu eklemişlerdir. Bunun yanında senin gibi bir adamın dostluğunun değerini de biliriz. İskender çok şaşırılmış ve işte mağrur bir millet diyerek onlarla dostluk anlaşması imzalamıştır.⁴⁴ Yapılan bu anlaşma, Keltlerin bölgedeki siyasi ve askeri güçlerini de ortaya koymaktadır⁴⁵. Bu anlaşma Büyük İskender'in hayatta kaldığı süre içerisinde geçerliliğini korumuştur.

Makedonia uzun süre doğu dünyasına bir kale görevi görerek, yabancı düşmanların daha fazla ilerlemesine mani olmuştu. Keltlerin daha önce Makedonia ve Trakheia'ya yaptıkları akınlar, Kasandros (M.Ö. 317-297) ve Lysimakhos (M.Ö. 287-281) tarafından geri püskürtülmüştü. Ancak Lysimakhos Devleti'nin

⁴¹ H. Demircioğlu, a.g.e., s.109

⁴² M. Szabo, "Mercenary Activity", *The Kelts*, (ed. S. Agnelli), Milano 1991, s.336

⁴³ H. Hubert, *The Greatnes and Decline of the Kelts*, London 1934, s. 35

⁴⁴ Diodoros, XVII, 113, 2 ; Strabon, VII, 3, 8 ; Arrianus, *Anabasis*, I, 4, 6-8

⁴⁵ P. B. Ellis, a.g.e., s.76

parçalanması ve Makedonia'nın Ptolemyos Keravnos'un (M.Ö. 280-279) sebep olduğu bir takım karışıklıklar yüzünden zaafa uğratılmasını fırsat bilen Keltler komutanları Brennos liderliğinde ordularını toplayıp, M.Ö. 280 yılında doğuya doğru hareket etmişler ve Makedonia ovalarını ele geçirmişlerdir⁴⁶. Bu olay, İskender'le yapılan anlaşmayla başlayan ve otuz yıl süren dostluğun da sona erdiğini göstermektedir. Böylece Kelt liderler, bölgede istila edecekleri alanları belirlemişlerdir⁴⁷. Kerethrios kumandasındaki ilk grup Balkanların başlangıcından, Rodop dağlarını ve Ege kıyısını takip ederek Selanik üzerinden Trakheia'yı, Brennos ve Akikhoros liderliğindeki ikinci grup Paionia Bölgesine, Bolgios'un başında bulunduğu üçüncü grup ise Makedonia ve Illyria'lıların elinde bulunan bölgeyi istila etmeye başlamışlardı.⁴⁸ Bu bölge İskender'in ölümünden sonra imparatorluğu paylaşan halefleri arasındaki zorlu mücadelelerle oldukça yıpranmış ve perişan bir haldeki merkezi yönetimi ile istilacılara karşı koyamayacak bir durumdaydı.⁴⁹ Makedonia topraklarını işgal eden Bolgios, Makedonia Kralı Keraunos'a elçi göndermiş ve istiladan vazgeçmek için kendisine belli bir miktar da haraç ödemesi gerektiğini bildirmiş ise de Keraunos bu isteği sert bir şekilde reddetmiştir⁵⁰.

Bolgios liderliğindeki Kelt ordusu bunun üzerine hemen harekete geçerek, Makedonia ordusu üzerine yürümüştür. Savaş alanında karşı karşıya geldiklerinde, Keltler kendilerine özgü Trimarkisia düzenine, Makedonlular ise daha önce pek çok başarı kazandıkları Phalanks taktiğine göre ordularını dizerek savaşa başlamışlar, Bolgios'un komutasındaki Keltler karşısında Makedonia ordusu büyük bir bozguna uğramıştır. Kral Keraunos'un bindiği fil yara alarak devrilmiş ve Keraunos ele geçirilerek öldürülmüştür⁵¹. Keraunos'un kesik başı direnmekte olan Makedonia askerlerine gösterilerek, savaş dirençleri kırılmış ve dağılan Makedonia ordusu

⁴⁶ Polybius, I, 4, 5

⁴⁷ Pausanias, I, 4, 1 ; M. E. Bosch, HTAH, s.33 vd.

⁴⁸ Pausanias, I, 4, 1 ; Justinus, XXIV, 4, 6 ; F. Stahelin, *Geschichte der Kleinasiatischen Galater*, Leipzig 1907, s. 3 ; P. Moreaux, "L'establissement des Galates en Asie Mineure", *İstMitt VII* (1957), s. 36 ; S. Mitchell, *Anatolia, Land, Men and Gods in Asia Minor I-II: The Kelts and the Impact of Roman Rule*, Oxford 1993, s. 13

⁴⁹ Pausanias, I, 4, 1-2

⁵⁰ Justinus, XXIV, 4, 5 ; F. Lequenne, a.g.e., s.10

⁵¹ Pausanias, X, 19, 7 ; J.P. Mahaffy, a.g.e., s.76; W. W. Tarn, *Hellenistic Civilization*, London 1947, s. 12 ; H. D. Rankin, a.g.e., s.88 ; K. Strobel, "Keltensieg und Galatersieger", *AMS XII* (1994), s. 2; A. Erzen, *İlkçağ Tarihinde Trakheia*, İstanbul 1994, s.103

yapılan takip neticesinde tamamen yok edilmiştir. Bolgios liderliğindeki Keltler, krallığı yağmalamaya başlamış ve Kral Ptolemaios Keraunos'un da savaş alanında ölmesi ile başıboş kalan ülkede tam bir anarşi ortamı baş göstermiştir.⁵²

Keraunos'un ordusunda bir subay olan Makedonialı Sosthenes, Makedonia ordusundan arta kalanları toparlayıp Kelt ordularının ilerleyişini yavaşlatmak için ordunun artçılarına karşı vur-kaç taktiği uygulayarak, Keltlere büyük zarar vermiş ve daha sonra da onlara karşı genel bir saldırıya geçmiştir⁵³. Sosthenes'in bu başarısı karşısında panikleyen Bolgios, ele geçirmiş oldukları ganimetleri emniyete almak maksadıyla Poionia bölgesinden Tehessalia'ya doğru inen Brennos'un kuvvetleriyle birleşmek için bu yöne hareket etmişti⁵⁴. Bolgios ile bulușan Brennos, Kelt liderlerini zenginliğini korumaktan aciz duruma düşen Hellas'a karşı bir sefer düzenlemeye ikna etmiştir. Brennos kendisine yardımcı olarak atadığı Akikhorios ile toplamış olduğu 152.000 piyade ve 20.400 süvariden⁵⁵ olușan orduyla Güney Makedonia'ya inerek, Sosthanes'i mağlup etmiştir⁵⁶.

Bu çatışmada Sosthanes'in ölümü üzerine dağılan Makedonia birlikleri, savunmaya elverişli şehirlere sığınmışlardır. Brennos liderliğindeki grup Hellas'ı istila etmek üzere Thermoplai'ye doğru ilerlemeye başlamıştır⁵⁷. Keltlerin üzerine geldiği haberini alan Hellenler, onların daha önce yaptıklarından hareketle bu savaşı kaybetmeleri halinde yok olacaklarının farkındaydılar⁵⁸. Keltler hakkında bütün Hellas, onlardan Toprak Ana'nın çocukları, en son doğan Titan'lar olarak bahsediyorlardı. Bu da bütün Hellenler arasında bir birliğin doğmasına sebep olmaktaydı.

Brennos Hellas'a ulaşmak için tek geçit olan Thermoplai'ye doğru Sperkheios Irmağını takip etmeye başladı. Bunun üzerine ülkelerinin tehlikeye düşeceğini anlayan Boiotia, Aitolia, Attika bölgeleri ile Phokis'liler bu geçidi tutmak

⁵² Justinus, XXIV, 4, 5 ; A. M. Mansel, a.g.e., s.470 vd

⁵³ Justinus, XXIV, 5; M. E. Bosch, HTAH, s.34

⁵⁴ P. B. Ellis, a.g.e., s. 80

⁵⁵ Kelt ordusunda her bir süvarisinin yanında yetenekli biniciler olan iki atlı yardımcı bulunurdu. Bundan dolayı da Keltlerin askeri gücünü çıkarırken bir süvariye üç asker olarak kabul etmek durumundayız. Bu konuda Bkz. Pausanias. X, 19,11

⁵⁶ Pausanias, X, 19, 5-9.

⁵⁷ Diodoros, XXII, 4-9 ; Paus, x, 19

⁵⁸ Pausanias, X, 19, 12

üzere ortak bir savunma düzeni oluşturmuşlardı⁵⁹. Boiotialılar 10.000 ağır silahlı asker ve 500 süvari, Phokis'liler 3.000 piyade ve 500 süvari, Lokrialılar 700 asker Megaralılar 400 ağır silahlı asker Aitolialılar ise Kallippos komutasında 1.000 piyade 500 süvari ve önemli miktarda üç sıra kürekli gemilerden oluşan bir deniz gücünü bu savunma birliğine katmışlardır⁶⁰. Hellen birlikleri bundan ikiyüz sene evvel yaptıkları gibi barbarların Hellas'a girmesini, Thermopylai geçidinde engellemeye karar vermişlerdi. Çünkü ancak iki arabanın yan yana geçebileceği genişlikte olan bu geçit, batı yönünde çok yüksek aşılması imkansız Oita Dağı, doğu yönünde ise bataklıklarla çevrili olup, savunmaya en elverişli yer idi⁶¹.

Sperkheios Nehri vadisi boyunca ilerleyen Keltlerin, Magnesia ve Phthiotis bölgelerine yaklaştığını haber alan Hellenler, Sperkheios nehri üzerindeki köprüleri yıkarak Kelt ordularının karşı kıyıya geçmelerini engellemeye çalışmışlardır. Nehre ulaşan Kelt lideri Brennos, köprülerin yıkıldığını görünce, nehrin sığ olduğu yerlerden çok iyi yüzen ve uzun boylulardan oluşan⁶² 10.000 kişilik birliğini gece karanlığında karşı kıyıya geçirmeyi başarmıştır⁶³. Keltlerin karşı kıyıya geçtiğini gören 1000 kişilik Hellen birlikleri, Thermoplai geçidinde yer alan ana karargahlarına çekilmek zorunda kalmışlardır⁶⁴.

Sabahın erken saatlerinde Sperkheios Nehrini geçen Brennos, Thermopylai'e doğru ilerleyerek, saldırıya geçmiştir. Ancak geçidin çok dar olması yanı sıra Hellenlerin düzenli ve iyi silahlanmış ordusu karşısında tedbirsizce saldıran Kelt kuvvetleri geri çekilmek zorunda kalmıştır⁶⁵. Gün boyu süren muharebe esnasında aldıkları yaralara aldırmayan Keltler Hellenler tarafından kuşatılmıştı. Aynı zamanda Athenaia donanması Lamia körfezinden kıyıya yaklaşarak, bataklığın elverdiği imkanlar ölçüsünde Kelt ordusunu ok ve mızraklarla sıkıştırıyordu. Hellenler

⁵⁹ M. E. Bosch, HTAH, s.34 vd.

⁶⁰ Pausanias, X, 20, 2-6

⁶¹ M. Arslan, a.g.e., s. 23

⁶² Galatlar ırk sınıflandırmalarında Guiard tarafından nordik ırka bağlı tali bir ırk olarak kabul edilmek istenmiş ve uzun boylu kumral ve brakisefal olarak tasvir edilmiştir. Bu ırkın yayılma sahası Nordik ırkın güneyinde Fransa'dan Rusya'ya kadar uzanır. Guiard Deniker'in temelli ırk sınıflamasını ele almakta, buradaki Atlas-Akdeniz ırkını hariç tutarak onun yerine kendisinin Galat ırkını yerleştirmektedir. Bkz.G. Poisson, a.g.e., s.7 vd.

⁶³ Pausanias, X, 20, 6-8

⁶⁴ Pausanias, X, 20, 7-8

⁶⁵ Pausanias, X, 21, 1-2 ; Herodotos, VII, 175-176

ordularının ön saflarını oluşturan Phalanksların uzun mızrakları ve onların arkasında sıralanmış piyadelerinin attığı oklarla Keltleri kendilerinden uzak tutarak, onlara fizik üstünlüğü sağlayacak olan göğüs göğüse çarpışma imkanını vermiyorlardı. Dar bir alana sıkışıp kalan Keltler, büyük kayıplar vermeye başlayınca Brennos geri çekilme emri vermiş, bunun üzerine çıkan kargaşa esnasında pek çok Kelt askeri ya birbirini ezmiş, ya da bataklığa saplanmıştı⁶⁶.

Thermoplai geçidindeki bu ilk çarpışma sonrasında Keltler, geri dönüp ölümlerini alma gereği dahi duymamışlardır. Pausanias'a göre bu davranışın nedeni Keltlerin ya düşmanlarına kendilerini vahşi hayvanlardan farklı bir şey olmadıklarını göstererek korku salmak istemeleri, ya da savaş sırasında ölenler için cenaze merasiminin kendileri için bir anlam taşımasıydı.⁶⁷

Brennos, Hellas'a Thermoplai geçidinden ulaşamayacağını anlayınca bir grup Kelt askerini Herakleia yolu üzerinden Oita Dağına sevk ederek, hem buradaki geçitleri ele geçirmek, hem de Athena tapınağını yağmalamak için harekete geçirdiyse de bu bölgeyi ve tapınağı koruyan Telesarkhos idaresindeki Phokisliler tarafından mağlup edildiler⁶⁸. Bu yenilgilerden yılmayan Brennos, yenilgilerine sebep olan ağır silahlı Aitolialıların bu bölgeden bir şekilde ayrılması gerektiğini düşünerek yeni bir planı uygulamaya koymuştur. Bu plana göre emrindeki 50.000 piyade ve 800 süvariden oluşan bir birliği Orestorios ve Kambutis komutasında Aitolia topraklarına saldırtmak suretiyle⁶⁹, Aitolialıları kendi vatanlarını savunmaya mecbur etmiştir. Böylece ağır silahlı askerleri Thermoplai geçidi savunmasından koparmayı başararak, Hellen ittifak güçlerini zayıf düşürmüştü. Bu süre zarfında Aitolialılara Peleponnes yarımadasından sadece Akhaia bölgesindeki Patraialılar yardıma gelmişler ise de bunların da Keltler karşısındaki akıbeti pek farklı olmamıştır. Ancak Aitolialılar, bu mücadelede mağlup olmuşlar ise de da Kelt

⁶⁶ Pausanias, X, 21, 2-4

⁶⁷ H. D. Rankin, a.g.e., s.52 ; P. B. Ellis, a.g.e., s.80 ; Lequenne bu olayın ölüme verilen değerin bir göstergesi olarak kabul eder ve Eski çağ insanları arasında ölümün özellikle şehit olarak ölmenin mutlu bir olay ve daha iyi bir hayata kaynak olduğuna inanan tek kavim belki de Keltlerdir. Geniş bilgi için Bkz. F. Lequenne, a.g.e., s.18

⁶⁸ Pausanias, X, 22, 1

⁶⁹ Brennos'un Aitolia'ya gönderdiği Galatlar askerleri, eli silahlı tutan herkesi -yaşlılar ve anne kucağındaki çocukları da dahil olmak üzere- öldürmüşlerdir. Bu sebeple Hellenler arasında acıma ve merhametten uzak, insan eti yiyip, insan kanı içen canavarlar diye adlandırılmışlardır. Halk Galatların eline düşmektense kendilerini öldürmeyi tercih etmişlerdir. Bkz. Pausanias, X, 22, 2-4

birliklerinin de yarısını yok etmeyi başarmışlardır⁷⁰. Bu arada boş durmayarak çevrede araştırmalar yapan Brennos, Oita dağına Ainiania'lıların topraklarından geçen geçidi keşfederek, gerideki kuvvetlerinin başına Akikhorios'u bırakıp, kendisi 40.000 kişilik bir kuvvetle sisli havanın da yardımıyla dağa tırmanmaya başlamıştır. Bu bölgede bulunan Phokis'liler aniden karşılarına çıkan Kelt askerleri ile mücadele etmişler ise de dayanamayarak geri çekilmek zorunda kalmış ve Thermopylai'de kalan Hellen konfederasyon birliklerine Keltlerin gelmekte olduğu haberiniiletmişlerdir⁷¹.

Keltler Thermoplai geçidine yapmış oldukları birkaç başarısız saldırıdan sonra daha önce Perslerin de kullandığı Ainia topraklarından geçen kestirme yolu keşfederek, Hellen konfederasyonunun savunma birliklerini arkadan kuşatmıştır. İki ateş arasında kalan Helen birlikleri dağılmış, ordunun büyük bir kısmı Lamia körfezinde demirlemiş olan Atenaia donanması tarafından kurtarılmaya çalışılmıştır⁷². Ancak bu gemilerin büyük bir kısmı aşırı yükten bataklığa saplanmış, bir kısmı da Kelt saldırıları sebebiyle yara alarak batmıştır. Delphoi Apollon tapınağının zengin hazinelerini yağmalamayı kafasına koymuş olan Brennos, Thermoplai zaferinden sonra ele geçirdiği hazineleri yardımcısı Akikhorios'a bırakarak, kendisi bir grup askerin başında Delphoi'e doğru hareket etmiştir.⁷³

Keltlerin geldiklerini haber alan Delphoi'lular ne yapacakları konusunda kahinlere danışmışlar, kahinler ise onlara Apollon'un kutsal eşyalarının bir yere taşınmamasını, bu eşyaların bizzat Apollon tarafından korunduğunu bildirmişlerdir. Bunun üzerine Hellenler, ortak bir savunma birliği hazırlayarak, Delpoi çevresinde savunma hatları meydana getirmişler ve gün boyu süren Kelt saldırılarına karşı çetin bir mücadele ortaya koymuşlardır. Buna rağmen tapınağın ele geçmesine engel olamamışlardır. Apollon tapınağının Keltlerin eline geçmesi neticesinde tapınağa giren askerlerin üzerine akşam üstü meydana gelen deprem sonucu, Parnassos

⁷⁰ Pausanias, X, 22, 4-8

⁷¹ Pausanias, X, 22, 10

⁷² Pausanias, I, 4, 2-4

⁷³ Livius, XXXVIII ; F. W. Walbank, *A Historical Commentary on Polybius II*, Oxford 1967, s. 51

dağından yuvarlanan kayalar düşmüş⁷⁴, bununla da kalmayıp, gecenin dondurucu soğuğu, kar, yıldırımlar ve gök gürültüleri Keltlere zor bir akşam yaşatmıştır.⁷⁵ Hellenlerin lehine gelişen bu tabiat olayları, Apollon tapınağının rahipleri tarafından Tanrının yardımı olarak yorumlanmıştır. Rahipler askerler arasına dağılarak, “Tapınaktan çıktığını gördük, yardıma geliyor” şeklindeki haykırıışları ile Hellen askerlerini cesaretlendirerek, savunmaya geçirmişlerdir⁷⁶.

Keltler için uzun süren bu geceden çıkarken, yeni bir zor gün başlıyordu. Şöyle ki Delphoi’a yardıma gelen Hellen birlikleri, Keltlere karşı saldırıya geçtiler. Diğer taraftan çevreyi iyi tanıyan Phokis’liler de Parnassos dağına dolanarak, Galatları arkadan çevirdiler. Pausanias’a göre bu savaşta mitolojik kahramanlardan Hyperokhos, Laodokos, Akhilleos’un oğlu Pyrrhos ve Delphoi’un mahalli kahramanı Phylakos, Delpoi savunmasında yerlerini almışlardı⁷⁷. Büyük kayıplara uğrayan Kelt ordusuna Akikhorios bir grup askeriyle yardıma koşmuştu. Ancak bu günün akşamında Kelt karargâhında çıkan kargaşada Kelt askerlerinin birbirlerini öldürmüş olması, kehaneti doğrularcasına Apollon’un kendisine ait eşyaları koruması olarak yorumlanmıştı⁷⁸.

Bu başarısızlık sonrasında Delphoi’u terk etmek zorunda kalmış olan Brennos komutasındaki Kelt ordusu, bir müddet sonra Akikhorios kuvvetleri ile birleşmiş, ancak bu yenilgiyi hazmedemeyen Brennos intihar etmiştir⁷⁹. Akikhorios komutasındaki Keltleri takip eden Aitolialıların liderliğinde Boiotia, Malia ve Thessalia bölgesindeki Hellenler Keltlerden intikam almak üzere birleşmişlerdir⁸⁰.

Hellenlerin oluşturmuş olduğu bu birlik karşısında geri çekilmeye çalışan Keltler, bir taraftan Hellen saldırıları ve onların sebep olduğu açlık ve sefaletle uğraşırken, bir taraftan da olumsuz iklim şartlarıyla mücadele etmek zorunda kalmış, ancak çok az bir kısmı Makedonia sınırında bulunan Kelt kabileleriyle buluşmayı

⁷⁴ F. Delanay, *The Kelts*, London 1986, s.33 ; G. A. Mansuelli, *a.g.c.*, s.51

⁷⁵ Pausanias, I, 4, 4

⁷⁶ F. Lequenne, *a.g.c.*, s.25

⁷⁷ Pausanias, X, 23 ; H. D. Rankin, *a.g.c.*, s.94

⁷⁸ Pausanias, X, 23, 4-11

⁷⁹ Polybius, IV, 46 ; P. B. Ellis, *a.g.c.*, s.83 ; M. Szabo, “The Kelts and Their Movements in the Third Century B. C.”, *The Kelts*, (ed. S. Agnelli), Milano 1991, s.303 ; F. Lequenne, *a.g.c.*, s. 27

⁸⁰ Pausanias, X, 23, 11-14

başarabilmişlerdi⁸¹. Makedonia'ya ulaşan Keltler, Bolgios komutasında Makedonia'yı geçerek Trakheia'ya doğru bir göç hareketi başlatmışlardır. Bu arada Hellenlerin storia (kurtuluş) adlı festivali, Keltlere karşı kazanılan bu zaferin anısına düzenlenmiştir⁸². Keltlerin Makedonia ve Hellas'a düzenlemiş oldukları istila hareketlerinde sahip oldukları asker sayıları hakkında kaynaklarda birbirinden farklı bilgiler bulunmaktadır⁸³.

Antigonos Gonotas'ın hakimiyetinde bulunan Trakheia'ya ulaşan Keltler, Lysimakheia yakınlarında M.Ö. 278/277 tarihinde yapılan görüşmelerde isteklerine ulaşamayınca, Antigonos Gonotas'a bir gece baskını düzenlemişler ise de tedbirli olan kral tarafından hezimete uğratılmışlardır⁸⁴. Antigonos Gonotas, bu zaferi neticesinde Makedonia tahtına çıkacak ve Makedonia'da Gonotaslar hanedanı başlayacaktır⁸⁵.

Brennos'un Delphoi'u yağma girişiminden sonra Bolgios ve Keretrios liderliğinde Makedonia ve Trakheia'ya karşı sefer düzenleyen Keltler hakkında antik kaynaklarda çelişkili bilgiler bulunmasına rağmen, Keltlerin Trakheia ve Makedonia üzerinde kurmuş oldukları hakimiyet konusunda aynı bilgileri vermektedirler⁸⁶. Hellas ve Trakheia'ya Keltlerin nasıl ulaştıkları konusunda yeterli bilgi vermeyen antik kaynaklardan Livius, Memnon ve Polybius'da Galatların Anadolu'daki serüvenleri konusunda detaylı bilgiler mevcuttur⁸⁷.

Trakheia'nın kaynaklarının sınırlı olması sebebiyle Anadolu'nun bereketli toprakları ve zengin şehirleri hakkında anlatılan hikayelerin cazibesine kapılan Keltlerin bir bölümü Hellespontos'u (Çanakkale Boğazı) geçmeye karar vermişlerdir⁸⁸. Bu arada Kiderios liderliğindeki 9.000 kişilik Kelt grubu Makedonia

⁸¹ Polybius, I, 6, 4 ; Pausanias, I, 4, 5 ; Justinus, XXIV, 1-2 ; W. W. Tarn, *Hellenistic Civilization*, s.12 ; F. Lequenne, a.g.e., s.20

⁸² Diodoros, XXII, 3, 5 ; Justinus, XXIV, 4, 8 ; P. B. Ellis, a.g.e., s.83 ; H. D. Rankin, "The Kelts Through the Classical Eyes", *The Keltic World*, (ed. M. J. Green), London 1995, s.26; A. M. Mansel, a.g.e., s.471

⁸³ Pausanias 152.000 piyade ve 20.400 süvari, Justinus 300.000 asker Diodoros ise 150.000 piyade 10.000 süvari ve 2.000 arabanın olduğundan bahsederler Bu konuda geniş bilgi için Bkz. Pausanias, X,19, 6-9; Justinus, XXIV, 4, 1; Diodoros, XXII, 3, 1-5

⁸⁴ Polybius, IV, 46 ; Diodoros, XXII, 9 ; Pausanias X, 19-23 ; J.P.Mahaffy, a.g.e., s.80; F. Lequenne, a.g.e., s.34 vd;

⁸⁵ Justinus, XXIV, 4, 1-7; A. Erzen, *Trakheia*, s.103

⁸⁶ Polybius, IV, 46, 2 ; Pausanias, X, 19, 7 ; Justinus, XXIV, 1-6

⁸⁷ Bkz. Strabon, XII, 5, 1 ; Pausanias, I, 4-5 ; Justinus, XXV, 2-3

⁸⁸ Livius, XXXVIII, 16, 2

kralı Antigonos Gonatas tarafından⁸⁹ rakibi Antipatros Etesias'a karşı⁹⁰, 4.000 Galat ise Ptolemaios Philadelphos tarafından Kyrene şehrinin başındaki gayri meşru kardeşi Magas'a karşı⁹¹ kullanılmak üzere paralı asker olarak kullanılmışlardır⁹². Kommontarios liderliğindeki bir diğer Kelt kabilesi ise Anadolu'ya geçmek yerine bulundukları bölgede kalmayı tercih ederek, bu bölgede komşularına düzenlemiş oldukları saldırılarla önemli bir siyasi ve askeri güç olmayı başarmış ve Byzantion'un kuzeyinden Karadeniz'in batı kıyılarına kadar uzanan bir sahada Tyllis Krallığını tesis etmişlerdir⁹³. Bunlar yağma hareketlerine devam ederek Byzantion üzerine ani akınlar düzenlemeye başlamışlardır⁹⁴. Onlardan haraç almakla birlikte zamanla rahat bırakmaları karşısında 80 talantonluk vergi vermek zorunda bırakmışlardır⁹⁵.

Galatia doğusunda Pontos, kuzeybatısında Bithynia, kuzeydoğusunda Paphlagonia, güneydoğusunda Kappadokia, güney ve batısında ise Phrygia ile çevrili bölgedir. 278/277 yılından önce Phrygia olarak anılan bu bölge bu tarihten itibaren Galatların adıyla anılmıştır⁹⁶.

Galatia bölgesi, Orta Anadolu platosunun kuzey kısımlarında geniş bir alanı kaplar. Doğudan batıya 200 mil uzunluğunda, kuzeyden güneye 60-80 mil genişliğinde tahmin edilen düzensiz bir dikdörtgeni andırır.⁹⁷ Meyilli tepe yamaçları ve kasvet veren yüksek topraklardan geniş bir çıplak araziye içine alır. Tepeler

⁸⁹ Antigonos Gonatos Galatların askerlik hünerini ve kendi zayıflığını bildiğinden katliamdan kurtulmuş olanları ve karargahı hala elinde tutanları hizmetine aldı. Gonatos'un bu davranışı Galatların da hoşuna gitti. Kiderix adlı bir şefin yönetiminde iyi bir ücret almak ve birarada bulunmak koşuluyla bunu kabul ettiler. İlk yaptıkları iş olan kralı Antipatros'dan kurtarmak çok önemli bir hizmetti. Bkz. F. Lequenne, *a.g.e.*, s.35

⁹⁰ Strabon, IV, 4, 2 ; P. B. Ellis 1990, s.111 ; M. Szabo, *Mercenary Activity*, s.333 ; S. Mitchell, *Anatolia*, s.15

⁹¹ Polybius, V, 65, 10 ; Pausanias, I, 7 ; B. Andrae, *The Image of the Kelts in Etruscan, Greek and Roman Art*, *The Kelts*, ed. S. Agnelli, Milano 1991, s.62 ; P. B. Ellis, *a.g.e.*, s.111, W. F. Rutchie, "The Army, Weapons and Fighting", *The Kelts*, (ed. M. Green), London 1995, s.55

⁹² M. Arslan, *age.*, s. 28

⁹³ Polybius, IV, 46, 1-2 ; Justinus, XXV ; M. E. Bosch, *HTAH.*, s.34 vd. ; A. M. Mansel, *a.g.e.*, s.471 ; F. Lequenne, *a.g.e.*, s.35 ; G. A. Mansuelli, *a.g.e.*, s.9 ; Mitchell, *Anatolia*, s.14 ; A.Erzen, *Trakheia*, s.103

⁹⁴ Memnon, FGrH 224, XI.1

⁹⁵ Polybius, IV, 45-46 ; Justinus, XXV

⁹⁶ Livius, XXXVIII, 16, 13 ; Strabon, XII, 4, 10 ; Pausanias, I, 4, 5 ; F. Staehelin, *a.g.e.*, s.41 ; G. Brandis, "Galatia", *RE VII/1* (1910), s.537 ;

⁹⁷ W. M. Ramsay, *A Historical Commentary on St. Paul's Epistle to the Galatians*, London 1899, s.12 vd.

genellikle önemli bir yükseklikte uzanır, ancak asla dağ karakteri kazanmaz. Bozkır ve platolardan oluşan bu bölge, iklimin getirdiği özelliklere uygun olarak susuz ve doğal bitki örtüsünden yoksundur. Kuzey hududundaki bazı bölgeler hariç neredeyse hiç ormana rastlanmaz. Ancak bölge Galatların Anadolu'ya geçtikleri zamanlarda bugünden çok daha fazla ormana sahip olmalıdır. Galatia'nın özellikle kuzey bölgelerinde Galatlar tarafından kutsallığı da bulunan çam, meşe ve gürgen ormanları bulunurdu⁹⁸. Bölgede bulunan tek göl eski çağda Tatta diye anılan Tuz gölüdür. Bunun dışında bölgede tekdüzelik dikkatleri çekmekte olup, genelde renkler kavruk ve yanıktır. Göz alabildiğince uzanan düzlükler ovalar ve platolar, kuru tarıma yani buğday ve arpa ekimine oldukça elverişlidir. Bozkırlardan ve yüksek platolardan ilerlerken ara sıra bir dağ silsilesine yaklaşılr. Bu boş, bakir ve insan eli değmemiş gibi görünen yerlerde sanki bir tekdüzelik bir süreklilik vardır. Galatia bölgesi Anadolu'nun diğer bölgeleriyle karşılaştırıldığı zaman onlarda görülen görkeme ve değişik topografik özelliklere sahip değildir. İnsanın önünde uzanıp giden bu bakir topraklarda garip bir onur ve ağırbaşlılık göze çarpar ve bu duygu çevreye bakıldığında içinizdeki huzur duygusuyla birleşerek bu topraklara dağlara ve yaylalara yayılır.⁹⁹

Galat yaylasına çıkmak için her yönden sellerin aktığı vadileri aşmak gerekir. Bölgede Karadeniz'e dökülen iki büyük nehir vardır. Batıda Phrygia yaylasının tepelerinden doğan kutsal Gallos Irmağının birleştiği Pessinus şehrinden itibaren gemilerin geçmesine elverişli bol balıklı Sakarya (Sangarios) ile doğuda Yukarı Fırat bölgesinin yüksek yaylalarından doğup gemilerin geçemeyeceği ölçüde dar boğazlardan akan bulanık sulu balıksız Kızılırmak (Halys). Bu iki nehirin güney kolları arasında kalan ovalar ve yaylalar ise Ionia'ya doğru Lykaonia'daki Tuz Gölü'nün oluşturduğu büyük bir tuz çölü ile korunmaktadır.¹⁰⁰ Anadolu'nun bütün ticaret yollarının bu bölgeden geçmesi buraya olağanüstü bir stratejik konum kazandırmaktadır.

Anadolu'nun bu bozkır alanları sığır, domuz, at, koyun ve keçi sürüleri yetiştirmeye elverişli yerlerdi. Diğer yandan Güney Phrygia boyunca uzanan tahıl için

⁹⁸ S. Mitchell, *Anatolia*, s.7;

⁹⁹ F. Lequenne, *a.g.e.*, s.54; M. Aslan, *a.g.e.*, s.33

¹⁰⁰ Strabon, XII, 5, 3-4

verimli topraklar bulunmaktaydı¹⁰¹. Hayvancılık kültürüne sahip olan Galatlar, bölgede ilk zamanlar yünleri ve sucukları ile ziraata başladıktan sonra ise ekmek, bira ve şaraplarıyla ünlenmişler ve yeni ekonomik girdiler sağlamışlardır¹⁰²

¹⁰¹ S. Mitchell, "Population and the Land in Roman Galatia", **ANRW II**, 7 2 (1980), s.1056

¹⁰² Strabon, IV, 4, 3; Polybius, II, 17 ; Plinius. **Naturalis Historia**, XXIX, 33 ; A. H. M. Jones, **The Cities of the Eastern Roman Province**, Oxford 1971, s.112 ; S. Mitchell, **Population**, s.1069

I. B Ö L Ü M

GALATLARIN ANADOLU'YA GEÇİŞİ

A- GALATLARIN ANADOLU'YA YÖNELİŞİ

M. Ö. 281 yılında Balkanları istila eden Keltler Trakheia bölgesine kadar gelerek, Byzantion topraklarını hakimiyetleri altına almışlardır. Ancak bu bölgelerin kaynaklarının sınırlı olması, Keltlerin Anadolu topraklarının bereketini ve zengin şehirlerini daha önceden duymaları onları Anadolu'ya geçmeye yöneltmiştir.

a- Galatlardan Önce Anadolu'nun Siyasi Durumu

Galatların Anadolu tarihindeki önemlerinin daha iyi anlaşılabilmesi için onların buraya gelmelerinden önceki dönemde bu bölgenin siyasi durumunun ortaya konulmasında fayda vardır. Çünkü Galatların boğazlar üzerinden Anadolu'ya geçmeleri ve sonrasında giriştikleri faaliyetler buradaki devletlerle doğrudan ilişkilidir.

Büyük İskender M.Ö. 323 yılında öldüğünde, doğunun fethini büyük ölçüde tamamlamıştı¹⁰³. Ancak hakimiyeti altında toplamış olduğu geniş topraklardaki farklı milletler, kendisinin kuvvetli şahsiyeti ve başarılı idareciliği sayesinde bir araya gelebilmişlerdi. Onun genç yaşta ve yerine geçecek kişiyi belirlemeden ölmesi kurduğu imparatorluğu zora sokmuştu¹⁰⁴.

Makedonia kanunlarına göre yeni kralı seçme yetkisi ordu meclisine aitti. Ancak imparatorluk naibi Perdikkas ve taraftarları ile ona karşı bulunanlardan oluşan iki grup arasında, tahta kimin geçeceği konusunda çıkan fikir ayrılığı, büyük kargaşalara sebep oldu¹⁰⁵. Perdikkas'ın İskender'in karısı Roksane'nin doğumunu beklemek ve ona göre karar vermek istemesine rağmen, diğer grup İskender'in zeka özürlü olan üvey kardeşi Arrhidaios'u, III. Philippos (M.Ö. 323-317) ismiyle kral ilan ettiler. Fakat bu iki grup arasında bir savaş tehlikesi ortaya çıkınca, doğacak

¹⁰³ M.Özsait, *Hellenistik ve Roma Devrinde Pisidia Tarihi*, İstanbul 1985, s.1

¹⁰⁴ Diodoros, *Bibliotheka Historika*, (ed T.E. Page), London 1947, XVIII, 2

¹⁰⁵ P.Cloche, *La Dislocation d'un Empire*, Paris 1959, s.10

çocuğun erkek olması halinde IV. İskender (M.Ö. 323-310) olarak adlandırılması ve III. Philippos'la iktidarı paylaşması üzerinde anlaşılar¹⁰⁶. Ancak İskender'in halefi konumunda olan ne IV. İskender, ne de III. Philippos imparatorluğu yönetebilecek kabiliyete sahip değil idiler. O sebeple orduların başlarında bulunan komutanlar devlet işlerinde öne çıkmaya başladılar¹⁰⁷.

Bundan sonra ordu komutanları bir araya gelerek, Büyük İskender'den miras kalan imparatorluğun bir bütün olarak korunmasını, ancak yönetimin kolaylığı için idari yönden Asya ve Avrupa olarak ikiye ayrılmasına karar verdiler. Bunun üzerine Avrupa'nın yönetimi Antipatros'a, Asya topraklarının yönetimi, imparatorluk naipliği ve başkomutanlık Perdikkas'a, krallığın vasiliği görevi de İskender'in ünlü komutanlarından Krateros'a verildi¹⁰⁸.

İmparatorluğun yerel yönetim sistemi Büyük İskender döneminde olduğu gibi satraplık statüsüne dayanıyordu. Bunların dağıtılmasında birkaç değişiklik dışında onun tarafından yapılan atamalar geçerli sayıldı. Böylece Leonnatos, Hellespontos Phrygia'sının; Antigonos Monophtalmos, Lykia ve Pamphylia'yı içine alan Büyük Phrygia'nın; İskender'in katibi olan Eumenes, Kappadokia ve Paphlagonia ile komşu olan kıyıların; Lysimakhos, Pontos kıyıları ile Trakheia'nın; Meandros, Lykia'nın; Philotas, Cilicia'nın; Philotas oğlu Asandros, Karia'nın; Ptolemaios ise Mısır'ın satrabı olmuşlardı¹⁰⁹.

Bu komutanlar sorumluluk bölgelerini, başkomutan ve imparatorluk naibi olan Perdikkas'ın denetimi altında yöneteceklerdi. Bu görev paylaşımından kısa bir süre sonra Perdikkas, yanında bulundurduğu III. Philippos Arrhidaios ve Roksane'nin yeni doğan oğlu IV. İskender'e dayanarak bütün kuvvetleri toplamak ve imparatorluğun birliğini yeniden sağlamak için harekete geçti. Bu hareket idari kademedede bulunan diğer komutanların ikinci plana düşmesi, yani Perdikkas'ın idaresi altına girmesi anlamına geleceğinden tepkiyle karşılandı. Bunun üzerine kısa sürede teşkilatlanan generaller, sükûna kavuşmuş Anadolu, Hellas ve bütün doğudaki topraklarda bir takım karışıklıkların çıkmasına sebep oldular. Büyük

¹⁰⁶ Ş. Günaltay, *Yakın Şark IV/1: Perslerden Romalılara Kadar*, Ankara 1987

¹⁰⁷ A. M. Mansel, *Ege ve Yunan Tarihi*, Ankara 1984, s.458

¹⁰⁸ Diodoros, XVIII, 3 vd; Justinus, XIII, 4. 6; M. Özsaıt, *a.g.e.*, s. 3; M. Aslan, *a.g.e.*, s.17

¹⁰⁹ Diodoros, XVIII, 3; Justinus, *Historiae*, (ed. T.C.Th. Von Otto), Jena 1842, XIII, 4, 6 vd; Appianus, *Histoira Romana*, (ed.H.White), London 1955, 52

İskender'in bırakmış olduğu imparatorluğu tek bir kralın idaresinde yaşatmak değil, paylaşılması gereken bir miras şeklinde kabul eden komutanlar "halefler = diadokhlar" adıyla tarihe geçmişlerdir¹¹⁰. Bunlarla birlikte Anadolu tarihinde mücadelelerle dolu bir dönem başlamış, yine bu dönemde Hellas ve Anadolu şehirlerinin sosyal, kültürel ve siyasi yapısında değişiklikler olmuştur¹¹¹.

Perdikkas, imparatorluk gücünü ele geçirmeye başlayınca diğer generallerle arasındaki anlaşmazlıklar yerini savaşa bırakmıştır. Antik kaynaklarda belirtildiğine göre Perdikkas gücü elinde topladıktan sonra vermiş olduğu sözleri unutarak, adil olmayan davranışlar sergilemeye başlayınca, dost ve arkadaşlarının tepki ve düşmanlıklarına maruz kalmıştır¹¹². Bu hoşnutsuzluğu Lysimakhos, Antigonos Monophtalmos ve Ptolemaios ona karşı savaş açmak suretiyle ortaya koymuştur. Daha önce Perdikkas'ın tarafında olan Seleukos'un da yardımlarıyla M.Ö. 321 yılında onu, Ptolemaios'a karşı giriştiği Mısır seferi sırasında bir suikast sonucu öldürmüşlerdir¹¹³. Bunun akabinde ülkede yeni bir görev dağılımı yapmak için Syria'daki Orontes Irmağı kıyısında bulunan Triparadeisos'ta İskender'in komutanları bir kez daha toplanmış, bu toplantıda alınan kararlar neticesinde Antipatros, imparatorluk naibliğine; Ptolemaios, Mısır ve Kyrenaika satraplığına; Perdikkas'ı öldüren general Seleukos, müttefiklerine yaptığı bu büyük hizmetten dolayı Babylonia satraplığına ve Phrygia'nın eski satrabı Antigonos Monophtalmos ise diğer generallerin de onayı ile Asia ordusu komutanlığına getirilmişlerdir¹¹⁴.

Asia ordusu komutanlığına getirilen Antigonos Monophtalmos, büyük rakiplerinden olan Perdikkas'ın kardeşi Alketas ve onun müttefiki olan Eumenes'i ortadan kaldırarak, Anadolu'da rahat bir hakimiyet dönemine başlayacaktır. Bu dönem içerisinde gücünü artıran ve İskender İmparatorluğunu tek başına yönetmek hırsına kapılan Antigonos Monophtalmos'un bu davranışları, diğer komutanlar tarafından fark edilerek, Seleukos Ptolemaios Kassandros ve Lysimakhos'dan oluşan bir grup tarafından önlenmeye çalışılmıştır. M.Ö. 315'de başlayan savaş 301, yılında Afyon civarında Ipsos ovasında Thrakeia'nın hakimi Lysimakhos ile Syria ve

¹¹⁰ M. Özsait, a.g.e., s.3

¹¹¹ H. Heinen, "The Syrian Egyptian Wars and the New Kingdoms of Asia Minor", CAH VII/I (1989), s.422

¹¹² Polybius, *Historiae*, (ed. W.R.Paton), London 1960, XV, 24, 4; Diodoros, XVIII, 23

¹¹³ Ş. Günaltay, a.g.e., s.62

doğunun hakimi Seleukos'un ordusuyla karşılaşan Antigonos'un mağlup edilerek savaş meydanında öldürülmesi ile sonuçlanmıştır¹¹⁵.

Bu savaş sonrasında Trakheia'dan Halys Irmağı'na kadar olan bölgenin tek hakimi olan Lysimakhos'un ikinci karısı olan Mısır Kralı Ptolemaios Soter'in kızı Arsinoe, kendi oğlunu tahta geçirebilmek için Lysimakhos'un ilk evliliğinden olan cesaretini ve komutanlığını kanıtlamış, halk ve ordu tarafından çok sevilen Agatokles'i ihanetle suçlayarak öldürtmüştür¹¹⁶. Bunun üzerine kocasının ölümünden sonra kendi hayatından da endişe eden Agatokles'in karısı Seleukos'a sığınmıştır. Agatokles'in ölüm haberinin duyulması krallık içerisinde büyük karışıklıklar meydana getirmiştir. Bu arada rahat durmayan Arsinoe, Pergamon Kralı Philateros'a da iftira etmiş ve buradaki hakimiyetini kaybetme korkusuna kapılan Philateros'un da içinde bulunduğu Agatokles'in arkadaşları Seleukos'dan yardım talep etmişlerdir¹¹⁷. Bunun üzerine Lysimakhos'un sahip olduğu topraklarda önceden beri gözü olan Seleukos, bu fırsatı bir ganimet olarak görüp, ordusuyla beraber yola çıkarak, M.Ö. 281 yılında başlayan yolculuğuna batı Anadolu'ya kadar hiçbir zorlukla karşılaşmaksızın devam etmiştir. Seleukos'un üzerine geldiğini haber alan Lysimakhos, Seleukos'u Hermos Irmağı'nın kuzeyinde Kurupedion ovasında bir yaz günü karşılamıştır. Bu karşılaşma Seleukos'un galibiyetiyle ve Lysimakhos'un ölümüyle son bulmuştur¹¹⁸.

Kurupedion zaferinden sonra Seleukos, İskender'in tüm ülkesine fazla bir mücadele vermeden sahip olmuş, Lysimakhos'un sert yönetiminden bıkan halklar da Seleukos'un hakimiyetini tanımışlardır. Ancak Seleukos, M.Ö. 280 yılında Lysimakheia'da bir kurban töreni esnasında Ptolemaios Keaunos'un suikastı neticesinde

¹¹⁴ Diodoros, XVIII, 36-39; A. M. Mansel, a.g.e., s.461

¹¹⁵ Diodoros, XXI; Plinius, *Naturalis Historia*, (ed.H.R.Rackham), London 1947, V; Justinus, XV, 4, 21

¹¹⁶ W. W.Tarn, "The new Hellenistic Kingdoms", *CAH VII* (1928), s.97; E. V. Hansen, *The Attalids of Pergamon*, London 1971, s.16

¹¹⁷ Pausanias, *Descriptio Graeciae*, (ed.W.H.S. Jones), London 1964, I, 10, 4; Strabon, *Antik Anadolu Coğrafyası*, (nşr.A. Pekman), İstanbul 1993, XIII, 4, 1

¹¹⁸ Justinus, XVII, 2; Strabon, XIII, 4, 1; Appianus, *Syriake*, 62; K. J. Beloch, *Griechische Geschichte*.Stras Brisys-Tnibner 1893, s.244; Geyer, "Lysimakhos", *RE XIV/1* (1930), 27 vd; A.M. Mansel, a.g.e., s.468; M. Özait, a.g.e., s.36

öldürülmüştür¹¹⁹. İskender İmparatorluğu'nun toprakları üzerinde II. Ptolemaios yönetiminde Mısır, Seleukos oğlu I. Antiochos yönetiminde Asia ve Antigonas Monophtalmos'un torunu Antigonos Gonatas yönetiminde de Makedonia bulunmaktaydı.

Antiochos, babasının Thraiya'yı ele geçirme isteğinden vazgeçerek önceliği Anadolu'nun yönetimini düzenlemeye vermiştir. I. Antiochos ilk iş olarak Kurupedion Muharebesi'ndeki yardımlarından dolayı, Pergamon'un hakimiyetini Philetairos'a bırakmış, kardeşi Akhaios'un kızını Pergamon şehrinin yöneticisi Philetairos'un yeğeni Attalos ile evlendirmiştir. Böylece I. Antiochos yerine güvenilir bir vali bırakarak, rahat bir şekilde Anadolu'dan ayrılmıştır. Anadolu'da Seleukos hakimiyetini güvence altına almış olan I. Antiochos, imparatorluğun merkezinde meydana gelen isyanları bastırmak üzere doğuya yönelmiştir.¹²⁰

b- Bithynia Kralı I. Nikomedes'in Daveti ve Anadolu'ya Geçiş

Luturios ve Leonnorios komutası altındaki Galatlar, M.Ö. 278/277 yılında Lysimakheia'yı istila etmişlerdi.¹²¹ Lysimakhos Krallığı'nın başkenti olan bu şehir Hellespontos (Çanakkale Boğazı) üzerinde çok önemli stratejik bir konumda bulunmaktaydı. Aynı zamanda Anadolu'ya geçiş için uygun bir limana da sahipti¹²². Ancak karşıya geçebilecekleri bir gemiye sahip olmamaları karşısında ümitsizliğe kapılan Galat liderlerinden Leonnorios, Bithynia Kralı I. Nikomedes'in (M.Ö. 280-242) davetine uyarak kendi komutasındaki kabilesini Byzantiona yönlendirmiştir¹²³. Bu davetin altında yatan asıl sebep, I. Nikomedes'e isyan eden kardeşi Zipoetes'in birliklerine karşı savaşçı Galat askerlerini kullanma ihtiyacının yattığı anlaşılmaktadır. Leonnorios yarısı savaşçı olan 20.000 kişiden oluşan kendi kabilesiyle birlikte Byzantion'a gelerek, buradan I. Nikomedes'in gemileri ile Bosphoros'dan Anadolu'ya geçmiş ve Bithynia Krallığının hizmetine girmiştir¹²⁴.

¹¹⁹ W.W. Tarn, *Hellenistic Civilization*, London 1947, s.11; D. Magie, *Roman Rule in Asia Minor to the end of the third century after Christ II*, Princeton 1950, s.727; E. V. Hansen, a.g.e., s.17; H. Heinen, "The Syrian-Egyptian Wars and the New Kingdoms of Asia Minor", *CAH/VII* (1989), s.413

¹²⁰ H. Heinen, a.g.e., s.413 vd

¹²¹ Livius, *Ab Urbe Condita*, (ed.E.T.Page), London 1961, XXXVIII, 16, 4

¹²² Livius, XXXVIII, 16, 1

¹²³ Bosch, *Bulleten X/37*, 48; F. Lequenne, *Galatlar*, (çvr. S. Albek), Ankara 1991, s.31

¹²⁴ M. E. Bosch, *HTAH*, s.38 vd; J. P. Mahaffy, a.g.e., s.80

Hellenistik Krallıklar içerisinde önemli bir yere sahip olan ve bütün Anadolu'yu kendi hakimiyeti altında toplamak düşüncesi taşıyan Seleukos Kralı I. Antiochos'un, Bithynia Krallığının iç işlerine karışarak Zipoetes'e destek vermesine karşın I. Nikomedes de bunun önüne geçebilmek için Galatları kendisine müttefik olarak Anadolu'ya geçirmiş olmalıdır¹²⁵.

Bu esnada Galatların Luturios liderliğindeki diğer bir grubu kendilerine barış görüşmeleri ve ittifak için gönderilen Makedonia elçilerinin gemilerine el koymak suretiyle askerlerini gece-gündüz durmaksızın Hellespontos'dan Anadolu'ya taşıyarak Troas bölgesine çıkmıştır¹²⁶. Böylece Keltlerin doğu kanadını oluşturan Trokme, Tolistobog ve Tektosaglar Luturios ve Leonnorios liderliğinde Bithynia Kralının hizmetinde 278/277¹²⁷ yılında birleştiler¹²⁸.

c- Galatların Orta Anadolu Bölgesini İskanı

M.Ö. III. yüzyılın başlarında Güney Doğu Avrupa'da Trakheia, Makedonya ve Yunanistan'ı yakıp yıkmış olan Kelt'lerin büyük bir kısmı, M. Ö. 278/277 yılında Bithynia Kralı I. Nikomedes (278-250) in daveti üzerine Anadolu'ya girmişlerdi. Galatlar olarak adlandırdığımız bu topluluk, sadece bir kral tarafından savaşlarda kendisine yardım etmeleri için tutulmuş paralı askerler olarak değil, kadınları ve çocukları ile göçmen bir millet olarak geldiler¹²⁹. Bu milli karakterleri, onların yükselmelerini sürekli kıldı ve onların bu göçü Anadolu tarihinde yeni bir dönem açtı. Galat toplulukları sonraki yüzyıllarda Hellenistik dönem Anadolu'sunda bazı krallıklar tarafından bir süre paralı asker olarak tutuldular, ancak bu paralı

¹²⁵ Justinus, XXV; P. Moraux, "L'establissement des Galates en Asie Mineure", *İstMitt VII* (1957), s.68; Ş. Günaltay, a.g.e., s.82, P. B. Ellis, *The Keltic Empire: The First Millenium of Keltic History c. 1000 B. C.- 541 A. D.*, London 1990, s.93; F. Lequenne, a.g.e., s. 33

¹²⁶ F. Lequenne, a.g.e., s.31 vd.

¹²⁷ Keltlerin Hellas'a karşı seferleriyle mağlubiyetleri Anaksikrates'in Atina'da arhon olduğu yıl Aigion'lu Ladas'ın stadyumunda galib geldiği 125. Olympiadın 2. Yılında vukua gelmiştir. Müteakip sene de yani Demokles'in Atina'da arhon olduğu sene de Keltler Asya'ya geçmişlerdir. Buna göre Galatların Anadolu'ya geçtikleri tarih M.Ö. 278 yılına tekabül eder. Bkz. Pausanias X, 23, 14; E. Bosch, "Bitinya Tetkikleri I. Kısım", (çev. S. Atlan), *Belleten X/37* (1946), s.49

¹²⁸ Memnon, FGrH, 434, 2; Justinus, XXV; Strabon, XII, 5, 1-3; Livius, XXXVIII, 16, 1-15; Pausanias, I, 4, 5; D. Magie, a.g.e., s. 730; P. B. Ellis, a.g.e., s.93; K.Strobel, *Die Galater*, Berlin 1996, s.115

¹²⁹ W. M. Ramsay, *A Historical Commentary on St. Paul's Epistle to the Galatians*, London 1899, s.45

askerlikten dönmeyerek bölgeye yerleştiler. Antik kaynaklardan edinilen bilgilere göre aynı dili konuşan ve aynı kökten gelen Galatlar; Tolistobog, Trokme ve Tektosag olmak üzere üç kavimden oluşmaktaydı¹³⁰. Bunlardan Tektosaglar isimlerini Keltia'daki kabilelerinden alırken, Trokme ve Tolistoboglar liderlerinden almışlardır.¹³¹

M.Ö. 278/277 yılında Luturios ve Leonnorios liderliğindeki Trokme ve Tolistobog kabileleri Bithynia Kralı I. Nikomedesin hizmetinde yine bir araya gelmişlerdir.¹³² Genellikle bunların Asya'daki seferlerinin Leonnorios tarafından yönetildiği kabul edilir.¹³³ Galatlar kralın asi kardeşi Zipoetes'e karşı başarı kazanmasına yardım ettikten bir süre sonra Anadolu'nun iç bölgelerine doğru yola çıkmışlardır. Yağma ve çapulculuk ile geçinmeyi gelenek haline getirmiş olan Galatlar elde ettikleri ganimetlerle çoluk çocuklarını emniyet içerisinde hayatlarını sürdürebileceği, barınabileceği yerler aramışlardır¹³⁴.

Anadolu'ya geldikleri ilk yıllarda özellikle batı Anadolu şehirlerini yağma ve tahrip ederek korku ve dehşet içerisinde bırakmış olan Galatların, daha sonraları kendi adları ile anılacak olan bu bölgelere geliş ve yerleşme tarihleri hakkında farklı bilgiler mevcuttur. Galatların bundan sonraki hareketleri belirsiz olmakla birlikte, Memnon'a göre I. Nikomedes ile yapılan ittifakla "I. Nikomedes'in dostlarını dost düşmanlarını ise düşman kabul eden" bir anlaşma imzalayan Galat kabilelerinden Trokme'ler Ankyra, Tolistobog'lar Tavion ve Tektosag'lar Pessinus şehirlerine yerleşmişlerdir¹³⁵. Livius'a göre Bithynia'dan Anadolu'ya geçen Galatlar güzergahlarındaki şehirleri yağmaladıktan sonra Kızılırmak (Halys) ile Sakarya (Sangarios) ırmakları arasında kalan bölgeye yerleşmişlerdi¹³⁶. Cassius Dio ise Galatların Bithynia'ya geçtikten sonra Anadolu'nun içlerine yöneldiklerini Phrygia, Paphlagonia, Mysia ve Kappadokia'dan bazı bölgeleri alarak, buraya yerleştiklerini

¹³⁰ Memnon, FGrH 536; Polybius, XXI, 39; Strabon, XII, 5, 1; Livius, XXXVIII, 16; Strabon, XII, 5, 1

¹³¹ Strabon, XII, 5, 1

¹³² Livius, XXXVIII, 16, 8; G. Brandis, "Galatia", RE VII (1910), 537; K. Strobel, "Keltensieg und Galatersieger", AMS XII (1994), s.73; H. Şahin, Galatlar ve Galatia ile ilgili Antik Kaynaklar, (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul 1997, 5

¹³³ Strabon, XII, 5, 1

¹³⁴ A. Erzen, a.g.e., s.41

¹³⁵ Memnon, FGrH 224, XI, 6-7

¹³⁶ Livius XXXVIII, 16, 13; A.M. Mansel, a.g.e., s.471

söylemektedir¹³⁷. Justinus'un Pompeus Trogus'tan naklettiği bilgiye göre I. Nikomedes Galatların yardımı ile kardeşini bertaraf ederek hakimiyetini güçlendirmiş ve Galatları kendi hakimiyetindeki Phrygia'ya yerleştirdiğini rivayet eder¹³⁸. Galatia yada Gallo-Graikia¹³⁹ adı verilen yer Strabon'a¹⁴⁰ göre uzun süre başıboş dolaşıp Attaloslar ve Bithynia hakimiyetindeki şehirleri yağmaladıktan sonra bu krallıkların hakimiyetindeki bölgeleri oranın sahiplerinin de rızasını alan Galatlar tarafından kurulmuştur. Pausanias ise Galatların Anadolu'ya geçtikten sonra sahil bölgelerinde yağma faaliyetlerinde bulunduktan sonra Pergamon kralları tarafından Galatia'ya sürüldüklerini bildirmektedir¹⁴¹. Yine Trokme'lerin Pontos ve Kappadokia taraflarına, Tektosag'ların Büyük Phrygia'ya doğru olan yerlere ve Pesinus ile Orkaakus havalisine sahip olup Ankyra isminde bir kaleleri olduğunu ve Tolistobog'ların Bithynia ve Phrygia Epiktetos ile hudut komşusu haline geldiklerini bildirmektedir¹⁴². M.S. V. yüzyılda yaşamış olan Roma'lı şair Claudianus ise Carmina adlı eserinde Galatların büyük bir orduyla geldiklerini, bu bölgede artık Hellen kültürünün etkisi altına girdiklerini ifade etmektedir¹⁴³.

Aphrodisias'lı Apollonios'a atfen Byzantion'lu Stephanos'un Ethika adlı ünlü coğrafya sözlüğünün Ankyra maddesine göre Anadolu'ya geçen Galatlar, Pontos Kralı I. Mithridates Ktistes'in (M.Ö. 302/301-266/265) ordusunda paralı asker olarak, Mısır Kralı II. Ptolemaios Philadelphos'a (M.Ö. 282-246) karşı Paphlagonia (Kastamonu) bölgesinde savaşmışlardır.¹⁴⁴ Bu savaşın neticesinde mağlup olan Mısır ordusunu takip eden Galatlar, sahile kadar kovaladıkları Mısırlılara ait pek çok gemiyi de ele geçirdiler. I. Mithridates Galatların bu yardımına karşılık olarak, onlara Halys ile Sangarios ırmakları arasındaki bölgeyi vermiştir. Galatlar ise Mısırlıların gemilerinden aldıkları çapaları da zaferlerinin bir belgesi olarak beraberlerinde yeni

¹³⁷ Cassius Dio, XIX, 63

¹³⁸ Justinus, XXV, 2

¹³⁹ Diodoros, V, 32; Strabon, XII, 5, 1; Justinus, XXV

¹⁴⁰ Strabon, XII, 5, 1

¹⁴¹ Pausanias, I, 4, 5

¹⁴² Strabon, XII, 5, 2

¹⁴³ H. Şahin, ag.e., s.28

¹⁴⁴ Stephanos Byzantios bu maddeyi (Ethnic XV.9) M. Ö. II. yüzyılda Aphrodisias'da yaşamış olan ünlü Mısır'lı rahip Apollonius'un Karika (Karia Tarihi) adlı eserinin XVII. Kitabına dayanarak yazmıştır. Bu konuda ayrıca Bkz. M. Arslan, *Küçükasya'daki Galatlar*, (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul 1998, s.31

yurtlarına getirmişler ve bölgede bir şehir kurup adını gemi çapası¹⁴⁵ anlamına gelen Ankyra koymuşlardır.¹⁴⁶ Pausanias'a göre ise Galatlar Ankyra şehrini sonradan ele geçirmişlerdir. Ona göre şehrin kurucusu Phrygia Kralı Gordias'ın oğlu Midas'dır¹⁴⁷. Ankyra bölgesinde yapılan arkeolojik kazılar da bunu doğrular niteliktedir¹⁴⁸. Bundan dolayı Ankyra şehrinin Galatlardan önce de iskan görmüş bir şehir olduğunu kabul etmekle beraber, M. Ö. III. yüzyıldan sonra burasının Galatlarla birlikte bu adı almış olması daha muhtemeldir.

Bu bilgilerin tümünün belirli ölçüde bir doğruluk değeri taşıdığı düşünülebilir. Mesela Ptolemaios'un Euxenios (Karadeniz)'e bir deniz seferi düzenlemiş olması mümkündür. Çünkü Sinope ile yakın ilişkileri bulunmaktaydı ve bu sırada Sinope'nin Pontos kralları tarafından sürekli rahatsız edildiği de bir gerçektir¹⁴⁹. Kaldı ki Apolloniyos aslen Mısır'lı olması hasebiyle, bu olay hakkında tam bilgi sahibi olabileceği gibi durup dururken kendi vatani aleyhine bilgiler sunarak, vatandaşlarının mağlup olduklarını uydurmayacağı da bir gerçektir¹⁵⁰.

Livius'un anlatımından anlaşıldığına göre ise Galatia diye anılan topraklar, onlara çeşitli krallar tarafından hizmetleri karşılığında bağışlandığı anlaşılmaktadır. I. Nikomedes ve I. Mithridates Galatları çok iyi tanıdıklarından bunlardan paralı asker olarak istifade etmiş olmakla beraber, kendi topraklarından uzak tutmak üzere büyük çabalar harcamışlardır. Memnon'un ele geçen bölümlerinden birinde ise Galatlar I. Nikomedes'in denetimi altında bulunmak şartıyla Phrygia'nın hakimi

¹⁴⁵ Ankara Ulus Kazısı sonucunda bir yüzünde gemi çapası motifi diğer yüzünde stilize gemi motifi bulunan yüzük taşı ve yaklaşık on tane üstünde gemi çapası motifi bulunan skyphos kulpları ele geçirilmiştir. Geniş bilgi için Bkz. İ. Temizsoy-M. Arslan-M. Akalın-M. Metin, "Ulus Kazısı 1995", *Anadolu Medeniyetleri Müzesi 1995 Yılı*, Ankara 1996, s. 17

¹⁴⁶ E. Meyer bu bölgenin söz konusu dönemde Pontos krallarına ait olması gerektiğini sonucunu çıkartırken Ramsay ise o dönemde sadece Kuzey doğu Phrygia üzerinde Selevkosların otoritesinin zayıf olacağını bundan dolayı da Pontos Kralı I. Mithridates'in Selevkoslar gibi güçlü bir komşularıyla aralarında zayıf kendisine daha yakın olan bir küçük devlet yerleştirmek istemesi olarak kabul eder. Daha geniş bilgi için Bkz.: E. Meyer, *Geschichte des Königreichs, Pontos* 1879, 43; W. M. Ramsay, *Historical Commentary*, s.47; E. V. Hansen, a.g.e., s.31

¹⁴⁷ Pausanias, I, 4, 5; A. Erzen, a.g.e., s.19

¹⁴⁸ Ulus'ta 1995 yılında yapılan kazılarda ortaya çıkarılan yirmiyeye yakın Phryg tümülüsü ile istasyon inşaatı sırasında bulunan ölü gömme ile ilgili Phryg eserleri Ankyra bölgesindeki ilk yerleşmenin Galatlardan daha önce kurulduğunu ve deha sonraları Galatlar tarafından iskan edilmiş olabileceğini göstermektedir. Geniş bilgi için Bkz. İ. Temizsoy-M. Arslan-M. Akalın-M. Metin, a.g.m., s. 8 vd.

¹⁴⁹ M. Arslan, a.g.e., s. 32

¹⁵⁰ A. Erzen, a.g.e., s.16

durumundaydılar¹⁵¹. Justinus ve Aphrodisias'lı Apollonios'a göre ise Galatların yerleştirildikleri Phrygia bölgesi I. Nikomedes'in hakimiyetinde değildi.¹⁵² I. Nikomedes, Seleukos kralı ile direkt olarak karşılaşmamak için Bithynia ile Seleukos krallığı arasında Galatlardan meydana gelen bir tampon bölge oluşturarak, bunlardan kendi ülkesini koruyan bir kalkan olarak istifade etmeyi düşünmüştür¹⁵³. Seleukos hakimiyetinde görünen Phrygia bölgesine yerleştirilen Galatlar, I. Nikomedes ve I. Mithridates'in ülkelerini Seleukoslara karşı korumakla mükellef kılınmışlardı¹⁵⁴.

Galatlar, I. Antiochos tarafından mağlup edildikten sonra Galatia'nın bu bozkır bölgesine yerleşmiş ve hatta belirli bir süre göçebe hayat geçirmiş olmalıdırlar. Bununla birlikte yağma ve çapulculukla geçimlerini sağlayan Galatlar sadece gasp ettikleri eşyaları emniyette bulundurmak için değil aynı zamanda bu coğrafyanın Avrupa'daki ana vatanlarına olan benzerliğinin de burada yerleşmelerine etkisi olmalıdır. Çünkü bir kavmin yeni bir yurt tutmasında toprağın verimli olması kadar kavimlerin psikolojik karakterlerinin ve bölgenin siyasi ve jeopolitik durumunun da önemini göz ardı etmemek gerekir. O sebeple Orta Anadolu'nun bu boş bozkırları o dönemde benzer şartlar arz eden Fransa ve Güney Almanya menşeli Galatların yerleşmesi için uygun olmuştur¹⁵⁵. Pausanias, Ankyra şehrinin Galatlar tarafından değil, Phrygia Kralı Midas tarafından kurulmuş olduğunu iddia etmektedir¹⁵⁶. Pausanias'ın bu görüşü bölgede yapılan arkeolojik kazılar sonucunda ortaya çıkan Phryg malzemeleri ile de doğrulanmaktadır.

Üç ana kabileden meydana gelen Galatlar, Paphlagonia'lıların güneyine ve Phrygia'ya yerleşmişlerdir¹⁵⁷. Galatia aynı zamanda Pamphylia'daki Kabalia'ya ve

¹⁵¹ Memnon, FGrH, 434, 11

¹⁵² Justinus, XXV; D. Magic, a.g.e., s.1087; A. H. M. Jones, *The Cities of the Eastern Roman Province*, Oxford 1971, s.110

¹⁵³ P. Moraux, a.g.m., s.68; M. Szabo, "The Kelts and Their Movements in the third century B. C.", *The Kelts* (ed. S. Agnelli, Milano), 1991, s.304

¹⁵⁴ J. G. F. Hind, "Mithridates", *CAH* (1994), s.131; W.W. Tarn, *Hellenistic Civilization*, London 1947, s.12; D. Magic, a.g.e., s.309

¹⁵⁵ A. Erzen, a.g.e., s. 42

¹⁵⁶ Pausanias aslen Anadolu'lu olduğu için bu konuda onun vermiş olduğu bilginin daha doğru olabileceği muhakkaktır. Pausanias Galatları Ankara'nın kurucusu olarak değil ancak fatihi olarak göstermiştir. Yine ona göre Midas tarafından icad edilen gemi çapası o döneme kadar Zeus tapınağında muhafaza edilirdi. Paus, I, 4, 5; Bu konuda ayrıca Bkz. A. Erzen, a.g.e., s.19 vd.

¹⁵⁷ Orta Anadolu'da yer alan bu bölge, batıda Phrygia Epiktetos kuzeybatıda Bithynia kuzeyde Paphlagonia kuzeydoğuda Pontos güneyde Lykaonia Pisidia ve Mygdonia güneydoğuda ve doğuda ise Kappadokia bölgeleri ile sınırlandırılmıştır.

Baris'in yukarısındaki Milyas'a sınır olmasının yanı sıra Kyllanikum'a ve Pisidia'daki Oroanda Bölgesi'ne ve Lykaonia'nın bir parçası olan Obizene'ye de sınırdır.¹⁵⁸ Yaklaşık olarak 350 km uzunluğu ve 160 km. genişliği¹⁵⁹ bulunan Galatia Bölgesi genel olarak Halys, Sangarios, Gallos Thymbres ve Halys'in bir kolu olan Kappadokia ırmakları ile çeşitli kaynak suları tarafından sulanmaktadır.¹⁶⁰ Dindymos, Olympos, Agdistis, Adoreos, Magaba, Korniaspa ve Bolegassos dağları da bölge sınırları içinde yer almaktadır.¹⁶¹

Galatların en güçlü kabilesi olan Trokme'ler, I. Mithridates'in bağışlamış olduğu Halys Irmağı'nın doğusundaki Pontos ve Kappadokia bölgelerinde, hayvancılığa ve tarıma elverişli olan Tavion (Nefesköy)¹⁶² civarında yerleşmişlerdi¹⁶³. Bu bölge Pontos ve Kappadokia'nın birleştiği ağaçsız ve engebeli tepelerden oluşan hareket serbestisi az olan katı törelere sahip insan topluluklarının yaşadığı dağlık bir ülkeydi. Bölgede yapılan arkeolojik araştırmalar Tavion'daki yerleşmenin yazılı tarih öncesi dönemlere kadar gittiğini gösterir. Ancak Tavion adı Galatların bu bölgeye yerleşmelerinden önce hiçbir yazılı belgede geçmemektedir. Strabon Tavion'da Zeus'un tunçtan yapılmış abidevi bir heykelinin var olduğundan bahseder. Yine aynı müellifin verdiği bilgilerden burasının polis olarak kurulmuş bir yerleşim birimi değil sadece etrafı surlarla çevrili tahkimli bir garnizon olduğunu anlıyoruz¹⁶⁴.

Galatların diğer bir kolu olan Tolistobog'lar merkezleri Pessinus (Balahisar)¹⁶⁵ olmak üzere dağlık Bithynia ve Phrygia Epiktetos'unda oturmuşlardır. Galatların bu bölgeye gelmelerinden önce kurulmuş olan Pessinus Hellenistik dönemde Anadolu'ya özgü Kybele kültüyle tanınan bir tapınak şehri olarak

¹⁵⁸ Strabon, XII, 4, 10; H. Şahin, a.g.e., s.42

¹⁵⁹ H. Vogelmann, "Galatia", KP II (1975), s.666; H. Şahin, a.g.e., s.6

¹⁶⁰ Strabon, XII, 3, 7-12; Livius, XXXVIII, 18, 8; Plinius, *Naturalis Historia*, V, 42, 146; Arrianus, *Anabasis*, I, 29, 5

¹⁶¹ Strabon, XII, 3, 12; Livius, XXXVIII, 18, 8-15; Pausanias, I, 4, 5-6; G. Brandis, *Galatia*, s.532; M. Aslan, a.g.e., s.34

¹⁶² Tavion'un Yozgat ilinin 30 km. batısındaki Nefesköy olduğu bugün büyük ölçüde kabul görmüştür. Bu konuda Bkz. W. M. Ramsay, *The Social Basis of Roman Power in Asia Minor*, Amsterdam 1967, s.91; S.Mitchell, *Anatolia*, s.50

¹⁶³ Strabon, XII, 5, 1-2

¹⁶⁴ M.A. Kaya, a.g.e., s.143

¹⁶⁵ Ankara-Eskişehir kara yolunun güneydoğu istikametinde yola 16 km. uzaklıktaki Balahisar'a lokalize edilen ve Sangarios (Sakarya) ırmağına yakın bir bölgede bulunan Pessinus'da 1967 yılında başlayan kazılar hala devam etmektedir.

bilinmektedir¹⁶⁶. Böylece Phrygia'nın büyük bir bölümü ile Kappadokia'nın bir bölümüne yani Sangarios Irmağı ile Halys Irmağı'nın arasındaki alana yerleşen Galatlar, bu bölgeye kendi adlarını vermişlerdir. Trokme'ler Hellespontos, Tolistobog'lar Aiolis ve Ionia, Tektosag kabilesi ise Phrygia ve Lydia bölgelerine hakim olup her kabile kendi bölgesinde yağma yapıyor ve haraç topluyordu. Haraç bölgesi Batı Anadolu bölgesiyle sınırlanmaktaydı. Diğer bölgeler ise ya Galat müttefiklerin hakimiyeti altında, ya da bizzat Galatların kendi hakimiyetlerinde bulunan fakir çiftçilerin yaşadığı alanlardı.¹⁶⁷

B- İLK FAALİYETLER

Livius'a¹⁶⁸ göre Galatların ilk akın yaptığı bölgeler Batı Anadolu ve Toroslar'ın batı kesimleri olup, bölgedeki hiçbir şehir onlara karşı koyacak güçte değildi¹⁶⁹. Galatların bu seferleri bölgede ele geçen yazıtlar tarafından da doğrulanmıştır¹⁷⁰. Hegesianax'dan naklen Strabon¹⁷¹ Galatların, Avrupa'dan Anadolu'ya geçtikten sonra tahkim edilmiş bir yere ihtiyaç duyduklarını, bu sebeple önce Ilion'a geldiklerini fakat buranın surlardan mahrum olduğunu görünce hemen bölgeyi terk ettiklerini yazar. Kendilerine savunmaya elverişli bir yer arayan Luturios idaresindeki Galatlar, Leonnorios'un hakimiyetindeki Galatlarla buluşmak üzere Anadolu içlerine yöneldiler¹⁷².

Luturios'un yönetimindeki Galatlar, M.Ö. 278/277 yılında Kyzikos şehrine yağma amaçlı bir sefer tertip etmişler, ancak bu sefer başarısızlıkla sonuçlanmıştır¹⁷³. Kyzikos halkı, başarısız olan bu Galat saldırısını, Herakles'in bir Galat'ı öldürme

¹⁶⁶ W. Ruge, "Pessinus", *RE* XIX/1 (1937), s.1104

¹⁶⁷ Memnon, *FGrH* 535-536; Livius, XXXVIII, 16; F. Stahelin, *Geschichte der Kleinasiatischen Galater*, Leipzig 1907, s.42; A. H. M. Jones, *a.g.e.*, s.110; E. V. Hansen, *a.g.e.*, s.29; R. K. Sherck, "Roman Galatia: The Governors from 25 B. C. To A.D. 114", *ANRW*. II,7,2 (1980), 956; F. Lequenne, *a.g.e.*, s.55

¹⁶⁸ Livius, XXXVIII, 16, 13

¹⁶⁹ Livius, XXXVIII, 16, 13-14; Justinus, XXV, 2

¹⁷⁰ C. Smith-Rustaejaell, "Inscriptions from Cyzicus", *JRS* XXII (1902), s.193 vd; W. Dittenberger, *Orientis Graeci Inscriptiones Selectae II*, Leipzig 1905, no. 765

¹⁷¹ Strabon, XIII, 1, 27

¹⁷² Livius, XXXVIII, 16, 6-9; M. Launey, "Un Episode oubliée de l'invasion Galatée en Asie Mineure", *REA* XLVI (1944), s.217; E. V. Hansen, *a.g.e.*, s.29

¹⁷³ W. Dittenberger, *OGIS*, 748; W. W. Tarn, *a.g.e.*, s.153; F. Lequenne, *a.g.e.*, s.37

sahnesini tasvir eden bir kabartma ile ebedileştirmiştir¹⁷⁴. Pergamon Şehri'nin yöneticisi Philetairos ise Galat istilasından sonra yiyecek sıkıntısı çeken şehre buğday ve arpa bağışında bulunması ve bundan dolayı adına festival düzenlenmesi Hellen şehirleri arasında Galatlara karşı bir işbirliğinin varlığına işaret etmektedir¹⁷⁵. Ayrıca Thyateira'da Argeios oğlu Phanorkes'in Galatlar tarafından kaçırıldıktan kısa bir süre sonra özgürlüğüne kavuşması vesilesiyle babasının Apollon'un onuruna yazdırdığı bir şükran yazıtı¹⁷⁶ ve Erythrai'de ise Galatları yılın ilk dört ayında şehirden uzak tutan komutanlarını kutlayan bir yazıt; Hellenlerin bu dönemde Galatlara karşı kazanmış oldukları çok küçük başarılarından bile mutlu olduklarını ve Galatların o dönemdeki güçlerini ortaya koyması bakımından önemlidir.

Diğer taraftan güneyde Tolistoboglar, dönemin zengin şehirlerinden Pergamon'a doğru yönelmiş, ancak Pergamonlular Galatların bu ilerleyişini haraç vermek suretiyle durdurup, kurumlarını ve şehri muhtemel bir yağmadan kurtarmışlardır. Aynı şekilde Erythrai de Galatları yılın ilk dört ayında şehirden uzak tutmuş olsa da geri kalan zamanda Leonnorios önderliğindeki Galatların talanından kendini korumak için onlara yüklü miktarda haraç vermek zorunda kalmıştır. Erythrai'de ele geçen diğer bir yazıtta şehre yardımlarından ötürü Polykritos adında biri Erythrai demos'u tarafından onurlandırıldığını bildirmekle beraber, bu yazıt Galatların savaş esirlerini para karşılığı serbest bıraktıklarını göstermesi bakımından da dikkat çekicidir¹⁷⁷. Dünyanın yedi harikasından biri olan Artemis Tapınağı'nın bulunduğu Ephesos'u da çok kısa bir sürede ellerine geçiren Galatlar, burada sadece zenginlerin mallarına el koyup, yaşadıkları yerleri yakmakla yetinmişler, şehre ve kutsal alanlara zarar vermemişlerdir¹⁷⁸.

¹⁷⁴ M. Launey, *a.g.e.*, s.217; D. Magie, *a.g.e.*, s.729; S. Mitchell, *Anatolia, Land, Men and Gods in Asia Minor: The Kelts and the Impacts of Roman Rule*, Oxford 1993, s.16

¹⁷⁵ C.B. Welles, *Royal Correspondence in the Hellenistic Period: A Study in Greek Epigraphy*, New Haven 1934, no. 62; L. Robert, *Etudes Anatoliennes*, Paris 1937, s.199; E. V. Hansen, *a.g.e.*, s.30

¹⁷⁶ E. V. Hansen, *a.g.e.*, s.30

¹⁷⁷ F. Stachelin, *a.g.e.*, s.10; G. Brandis, *Galatia*, s.538; H.Engelmann, *Die Inschriften von Erythrai und Klazomenai*, Berlin 1972, s.24 vd; S. Mitchell, *Anatolia*, s.17; H. Şahin, *a.g.e.*, 59 vd

¹⁷⁸ F. Lequenne, *a.g.e.*, s. 37

Buna mukabil Didyma'daki Apollon Tapınağı M.Ö. 277/276 yılında Galatlar tarafından yağmalanmıştır¹⁷⁹. Galatlar buradan Priene'ye geçerek oradaki tapınak ve sunakları tahrip etmekle beraber, pek çok insanı da öldürmüşlerdir. Bu olaydan sonra yazılmış olan bir onur yazıtından Prienelilerin Sotas'ın liderliğinde toplamış oldukları kuvvetlerle Galatları bölgeden uzaklaştırdıklarını anlıyoruz¹⁸⁰. Priene'den püskürtülen Galatlar, Miletos ve çevresinde Priene'de yapmış oldukları yağmanın aynısını yapmakla kalmayıp, o sırada şehir dışında Thesmophia festivalini kutlayan çok sayıda kadını da kaçırmışlardır¹⁸¹. Bunun bir neticesi olarak Miletos'lu üç bakire kızın intihar etmesi¹⁸², Miletos ve çevresinde Galatlara karşı ciddi tedbirler alınmasına sebep olmuştur¹⁸³.

C-HELLENİSTİK KRALLIKLARLA MÜCADELELER

Galatların Anadolu'ya geçtiği dönemde Batı Anadolu'da Pergamon, Kuzeybatı Anadolu'da Bithynia, Kuzey Anadolu'da Pontos ve Orta Anadolu ve Toroslar'da Seleukos hakimiyeti mevcuttu. Bu krallıklar arasında çok ciddi çekişmeler vuku bulmaktaydı. Galatların bölgeye gelmesi ve bu çekişmeler içerisinde faal rol oynamaları, mücadelelerin daha da şiddetlenmesini sağlamıştır. Başlangıçta bu krallıklarda paralı asker olarak bulunmuş olan Galatlar, daha sonra bu krallıkların topraklarına yapmış oldukları yağma seferleri ile Anadolu'da terör estirmeye başlamışlardır.

¹⁷⁹ Didyma'da yapılan kazılar sonucunda ortaya çıkarılan M.Ö. 277/276 yılına ait tapınak envanteri olduğu anlaşılan kitabeye göre Galat yağmasından sonra Apollon hazinesinden arta kalanlar bezemeli bir tas, gümüş işlemeli bir öküz boynuzu ile Artemis hazinesindeki kaidelerinden biri kopuk bir buhurdan, iki küçük buhurdan ve üç kemerden ibarettir. Geniş bilgi için bkz. A. Rehm, *Didyma: Die Inscriften*, Berlin 1958, s.257; H. D. Rankin, *Kelts and the Classical World*, London 1987, 189; P. B. Ellis, *a.g.e.*, s.94; S. Mitchell, *Anatolia*, s.16; E. G. Bean, *Eski Çağda Ege Bölgesi*, (çvr. İ. Delemen), İstanbul 1995, s.214 vd; K. Strobel, *a.g.e.*, s.247

¹⁸⁰ W. Dittenberger, *OGIS*, no.765; F. Stahelin, *a.g.e.*, s.9, G. Brandis, *Galatia*, s.538; F. Lequenne, *a.g.e.*, s.37; S. Mitchell, *Anatolia*, s.17; K. Strobel, *a.g.e.*, s. 248; H. Şahin, *a.g.e.*, s.5

¹⁸¹ B. Haussoullier, *Etudes sur l'histoire de Milet*, Paris 1902, s.64; F. Stahelin, *a.g.e.*, s.8 vd; S. Mitchell, *Anatolia*, s.17

¹⁸² F. Lequenne, *a.g.e.*, s.37

¹⁸³ D. Magie, *a.g.e.*, s.730; S. Mitchell, *The History and Archeology of Galatia*, Oxford 1974, s.4 vd; P. B. Ellis, *a.g.e.*, s.94

a- Galat Seleukos İlişkisi

Anadolu'da Galatların yaratmış olduğu bu dayanılmaz anarşi ortamı, sonunda ülkenin hakimi durumundaki Seleukos Kralı I. Antiochos'u (M.Ö.281-261) M.Ö. 270 yılında onlara karşı harekete geçmeye zorlamıştır. Antiochos, Bithynia krallarının veraset kavgalarında almış oldukları yenilgiden dolayı kaybettikleri toprakları tekrar ele geçirmek istiyordu. Aynı zamanda Seleukos'lar kendilerini Büyük İskender'in mirasçıları olarak görüyorlar ve İskender İmparatorluğu'nu yeniden canlandırmak için de bu anı seçmişlerdir.

aa- I. Antiochos'un Galatları Mağlup Etmesi

Bu dönemde Seleukos Kralı I. Antiochos'un, Ptolemaios'larla zaten arası açıktı¹⁸⁴. Ancak Antiochos Galatların Ptolemaios'lar ve Bithynia'lılarla birlikte hareket edeceklerini öğrenenince bu birliktelik gerçekleşmeden harekete geçer¹⁸⁵. Antiochos savaş meydanına geldiğinde karşısında kusursuz bir savaş düzeninde sıralanmış olan Tektosag'ları görür. Makedonia tarzında sıkı Phalankslar halinde 40.000 piyade, bunların her iki yanında 20.000 süvari bulunuyordu. Piyadelerin arkasında savaşa hazır durumda tırpanlı 80 savaş arabası ve 160 tane iki atlı zırhlı araba yer alıyordu.

Antiochos bunların dillere destan cesaretlerini ve çarpışma esnasında göstermiş oldukları kahramanlıklarından çok söz edildiğini zaten duymuştu. Antiochos Galat kabileleri, Bithynia'lılar, Makedonia'lılar ve Ptolemaios'lardan oluşan bu koalisyonun gücünden korkuya kapılmıştı. Kral bu savaşı en az zayıatla şerefli bir şekilde sona erdirebilmek için düşünürken, komutanlarından biri Galat süvarisini dağıtmak için Seleukos ordusunun sahip olduğu 16 savaş filini kullanmayı teklif etti. Bu görüş kabul görünce söz konusu Rodos'lu komutan Teodosios süvarinin her bir kanadına dörder adet fil yerleştirdi. 8 tanesini ise orta kanadın arkasına gizledi. Savaş başlayınca Galatlar her zaman olduğu gibi korkusuzca ileri atıldılar¹⁸⁶. Ancak o ana kadar hayatlarında görmedikleri filleri karşılarında

¹⁸⁴ M. Özşait, a.g.e., s.42

¹⁸⁵ F. Lequenne, a.g.e., s. 40

¹⁸⁶ F. Lequenne, a.g.e., s. 40 vd.

gördüklerinde Galat atlıları şaşkına dönerek geri çekildiler¹⁸⁷. Kahraman Galat piyadeleri yetişerek durumu bir an olsun dengelemeye çalışsa da bu çetin savaş Seleukos'lar lehine sonuçlandı¹⁸⁸. Dağılan Galat ordusunda çıkan panik sonucunda dağlara doğru çekilmeye çalışan Galatlar bir yandan I. Antiochos'un ordusunda bulunan savaş fillerinin ayakları altında ezilirken öte yandan hafif ağır silahlı piyade birlikleri tarafından izlenerek ağır kayıplara uğratılmışlardır.

I. Antiochos "kurtuluşumuzu bu on altı file borçlu olduğumuzdan dolayı utansak daha yerinde olur" demesine rağmen bu zaferi kutlayacak ve soter (kurtarıcı) ünvanını alacaktır¹⁸⁹. I. Antiochos'un Galatlara karşı filleri sayesinde galip geldiği bu savaşın etkileri bütün Ön Asya'da duyulmuş ve özellikle Batı Anadolu'daki Hellen şehirleri tarafından coşkuyla karşılanmıştır¹⁹⁰. Oysa ki Galatlar bütün Hellenistik krallıklarda yenilmesi imkansız devler gibi gösteriliyordu. Bu hareket ilk Galatomahi (Galatları devleştirmek) örneğidir. Greklerin kendi zayıflıklarını gizlemek için düşmanlarını abartarak büyüttüklerini biliyoruz. Aiolis Bölgesi'ndeki Myrina şehrinde nekropolde yapılan arkeolojik araştırmalar neticesinde bulunan bu döneme ait pişmiş toprak figürlerden birinde bir fil tarafından hortumuyla havaya kaldırılan Galat savaşçısının tasviri bu zaferin Anadolu sanatına yansımış olduğunun bir belgesidir.¹⁹¹ I. Antiochos, Galatlara karşı kazanmış olduğu bu kesin galibiyetle onların daha güneye inmelerine mani olmuştur¹⁹². Ancak daha sonra Galatların üzerine gitmeyerek, bir uzlaşma politikası güdecektir. Dolayısıyla onların Phrygia bölgesindeki hakimiyetine müsaade etmiş olmakla kalmayıp¹⁹³,

¹⁸⁷ Ş. Günaltay, *a.g.e.*, s.84

¹⁸⁸ F. Stachelin, *a.g.e.*, s.12; D. Magie, *a.g.e.*, s. 731; S. Mitchell, *Anatolia*, s.18; K. Strobbel, *a.g.m.*, s.74

¹⁸⁹ G. Brandis, *Galatia*, s.541; M. E. Bosch, *HTAH*, s.52; W. W. Tarn, *Hellenistic Civilization*, s.12; E. V. Hansen, *The Attalids of Pergamon*, London 1971, s.30; G. Dobesh, "Ancient Literary Sources", *The Kelts*, (S. Agnelli), Milano 1991, s.36; S. Mitchell, *Anatolia*, s.18; K. Strobel, *a.g.m.*, s.75

¹⁹⁰ W. Dittenberger, *OGIS I*, no. 222

¹⁹¹ E. Pottier-S. Reinach, "Elephant foulant aux pieds und Galate", *BCH IX* (1885), s.484 vd; T. Reinach, *La Necropole de Myrina*, Paris 1888, s.318; P. Bienkowski, *Les Keltes dans les arts mineurs greco-romains*, Paris 1928, s.141; F. Lequenne, *a.g.e.*, s.43; S. Mitchell, *Anatolia*, s.18

¹⁹² M. Özsait, *a.g.e.*, s.43

¹⁹³ Livius, XXXVIII, 16, 13-14

Erythrai'de bulunan bir yazıttan I. Antiochos'un Anadolu'daki şehirlerden Galatlara ödenmek üzere özel bir vergi topladığını öğrenmekteyiz.¹⁹⁴

ab-Kardeşler Muharebesinde Galatların Rolü

I. Antiochos Soter, M.Ö. III. yüzyılın ilk yarısında Galatlara karşı Toroslar'da kazanmış olduğu zaferi müteakip, hakimiyeti altındaki toprakları Galat saldırılarına karşı korumak maksadıyla stratejik noktalarda pek çok koloni kurmuştur. Bu maksatla Thyateria, Nakrasos ve Akrasos¹⁹⁵, Phrygia Epiktetos'u¹⁹⁶ ve Apameia, Apollonia, Seleukia Sidera, Pisidia Antiokheiası, Pelta, Blaundos, Hierapolis ve Laodikia şehirleri kurulmuş önemli kolonilerdendir.¹⁹⁷

M.Ö. III. yüzyılın ikinci çeyreğinden itibaren Galatlar, Seleukoslar ile yoğun bir mücadeleye girmişlerdir. Bu dönemde Kentoarates adlı bir Galat askeri M.Ö. 261 yılında I. Antiochos Soter'i savaş meydanında öldürmüştür¹⁹⁸. Bunun üzerine II. Antiochos Theos (M.Ö. 261-246) babasının yerine Seleukos tahtına geçmiştir.

Antiochos Theos Galatları kendisine bağlayabilmek maksadıyla onlara bütün Anadolu'dan yılda bir kez alınmak üzere "Galatika" adıyla "olağanüstü Kelt vergisi" koymak üzere anlaşıır. Antiochos'un bu davranışı, Anadolu'da tam bir terör ortamı yaşatan Galatları belli bir süre kargaşa yaratmaktan uzak tutmayı veya Galatları kendi saflarına çekerek, Ptolemaios'lardan öç almaya yönelik bir hazırlıktı. Bu durum Anadolu'da Seleukoslar'ın gücünün azalmasıyla da açıklanabilir. Bunda Galatların o zamanlar sayıca artmalarının da rolü olmalıdır.

Leonnorios ve Lutharios'la Anadolu'ya ilk gelen Galatlara Trakheia, Tuna boyları ve Germania'dan sürekli katılmalar olmuştur. Yine Greklere karşı olup,

¹⁹⁴ K. J. Beloch, *a.g.e.*, s.343; G. Cardinali, *Di Regno di Pergamo Ricerche di storie di diritto pubblico*, Rome 1906, s.223; F. Stachelin, *a.g.e.*, s.42; W. W. Tarn, *Hellenistic Civilization*, s.140; D. Magie, *a.g.e.*, s.731; E. V. Hansen, *a.g.e.*, s.30; A. H. M. Jones, *a.g.e.*, s.113

¹⁹⁵ G. M. Cohen, *The Seleukid Colonies Studies in founding administration and organization*, Weisbaden 1978, s.15

¹⁹⁶ C. Habicht, "New Evidance on the Province Asia", *JRS XLV* (1975), s.71

¹⁹⁷ G. M. Cohen, *The Seleukid Colonies Studies in Founding Administration and Organization*, Weispaden 1978, s.15 vd.

¹⁹⁸ P. B. Ellis, *a.g.e.*, s.97; Ş. Günaltay, *a.g.e.*, s.85; Ramsay ise I. Antiochos'un Pontos Kralı Ariobarzanes veya Pergamon Kralı Philetauros'a karşı yapmış olduğu bir mücadele sırasında Bir Galat tarafından katledildiğinden bahseder. Daha geniş bilgi için Bkz. W. M. Ramsay, *Historical Commentary*, s.48

Galatların yanında yer alan yerli halkın da varlığını görüyoruz¹⁹⁹. Bunun üzerine Kappadokia, Pontos, Bithynia, Seleukos ve Ptolemaioslar bu Galat kabilelerini ücretli asker olarak kendi saflarına katabilmek için sürekli bir uğraş içinde olmuşlardır.

II. Antiochos Theos'un ölümüyle yerine Seleukos Kallinikos kral olmuştur. II. Seleukos Kallinikos (M.Ö. 246-225) krallığının ilk yıllarında Mısır Kralı III. Ptolemaios Theos Euergetes (M.Ö. 246-222) ile yaptığı III. Syria savaşı (246-241) sırasında Anadolu'daki topraklarının hakimiyetini imparatorluğu birlikte idare ettiği kardeşi Antiochos Hierax'a bırakmıştır. III. Ptolemaios ile M.Ö. 241 yılında bir barış anlaşması imzalayan II. Seleukos Kallinikos geride bırakmış olduğu Antiochos Hierax'ın Pontos kralı Mithridates'le ittifak yaptığının farkına varmıştır²⁰⁰. Mithridates kendi topraklarında konaklamış olan Tolistobog ve Tektosag ordusundan oluşan bir kuvveti Hierax'a yardım için göndermiş ve Hierax'ın ayaklanarak Anadolu'yu kendi başına yönetmeye başlaması üzerine ise II. Seleukos ona karşı sefer hazırlıklarına başlamıştır. III. Ptolemaios'dan kuvvetli bir yardım alan II. Seleukos Kallinikos kardeşiyle ilk olarak Batı Anadolu'da karşılaşarak bu savaşı kolaylıkla kazanmış ve bunun üzerine kardeşinin müttefiki Pontos Kralı II. Mithridates'in (M.Ö. 255-220) üzerine bir sefer düzenlemiştir. Ancak II. Seleukos Kallinikos, Antiochos Hierax'ın, II. Mithridates ve Galat paralı askerlerinden meydana getirmiş olduğu orduyla M.Ö. 240/239 yılında Ankyra yakınlarında yapılan savaşta büyük bir yenilgiye uğrayarak, Toroslar'a kadar kovalanmış ve kendi topraklarına sığınmıştır.²⁰¹

Antiochos Hierax, kardeşi ile yapmış olduğu bu savaşı Galatların savaşçılığı sayesinde kazanmış, ancak daha sonra Galatlar üzerindeki etkinliğini kaybederek Anadolu'da büyük bir otorite boşluğunun doğmasına sebep olmuştur²⁰². Galatlar bu boşluktan faydalanarak, Antiochos Hierax'ı yakalayıp, onunla politik ve askeri bir anlaşma yapmak suretiyle onun müttefiki konumuna yükselmişlerdir. Bu anlaşmaya

¹⁹⁹ F. Lequenne, *a.g.e.*, s.48

²⁰⁰ D. Magie, *a.g.e.*, s.736

²⁰¹ Justinus, XXVII, 2; F. Stachelin, *a.g.e.*, s.17; M. E. Bosch, *HTAH*, s.69 vd; A. Erzen, *a.g.e.*, s. 45; H. D. Rankin, *a.g.e.*, s.193; H. Heinen, *a.g.e.*, s.429; S. Mitchell, *Anatolia*, s.20; Ş. Günaltay, *a.g.e.*, s. 92

²⁰² H. Hansen, *a.g.e.*, s.24

göre Galatlar Phrygia'daki hakimiyetlerinin tanıtmakla kalmayıp, Antiochos'un savaş sonrası kazanmış olduğu ganimetlerden de büyük oranda pay almışlardır.

Justinus'un yazdığına göre "Hierax böylece kendisini eşkıyanın elinden kurtaran bir yolcu gibi özgürlüğünü altın ile satın almış ve kendi ücretli askerleri ile bir ittifak yapmıştır. Yeryüzünün en büyük hükümdarlarından biri olduğunu sanan kişi işte bu kadar küçülmüştür"²⁰³. Livius hiç bir Seleukos Kralı'nın Galatlara haraç ödememeye cesaret edemediğinden söz ederken herhalde "Kardeşler Muharebesi" denilen Ankyra muharebesinden sonrasını kastediyor olsa gerektir²⁰⁴. Çünkü Galatların Antiochos Hierax üzerindeki istekleri bundan böyle öyle boyutlara ulaşmıştır ki Antiochos sonunda hayatını kurtarmak için çareyi Magnesia'ya kaçmakta bulmuştur²⁰⁵. Antiochos, Hierax Ptolemaios'ların Ephesos'daki birliğinden aldığı yardımla ancak Galatları yenebilmiştir²⁰⁶.

ac- III. Seleukos Soter'in Galatlar Tarafından Öldürülmesi

Antiochos Hierax, kardeşi II. Seleukos Kallinikos'un hakimiyeti altındaki Mezopotamya'yı ele geçirmek üzere doğuya doğru ilerlemiş, ancak Koloe'de Kallinikos tarafından mağlup edilince (M.Ö. 229/228) Trakheia'ya kaçmıştır. Burada bulunan Tylis krallığının mensupları tarafından M.Ö. 227-226 yılında öldürülmüştür. Aynı yıl kardeşi Kallinikos da hayatını kaybetmiştir²⁰⁷. II. Seleukos Kallinikos'un veliahtı III. Seleukos Soter (M.Ö. 225-223) tahta geçmiş ve Anadolu toprakları üzerinde kardeş savaşlarında kaybedilmiş olan otoriteyi yeniden kurmak ve kaybedilmiş ata topraklarını yeniden ele geçirmeleri için bu bölgelere komutanlarını yollamıştır. Komutanlarının I. Attalos tarafından iki kez mağlup edilmesi üzerine kendisi ve dayısı Akhaïos'la birlikte Toroslar'ı aşarak Phrygia'ya kadar ilerlemiş, ancak burada M.Ö.223 yılında emrinde bulunan, Galat asıllı subaylardan Apaturios ve Nikanor tarafından hançerlenerek öldürülmüştür²⁰⁸. Ancak Akhaïos, yeğeni III. Seleukos'un katili olan bu iki Galatı astırmak suretiyle intikamını almıştır²⁰⁹.

²⁰³ Justinus, XXVII, 2; F. Lequenne, a.g.e., s.51

²⁰⁴ Livius, XXXVIII, 16, 13

²⁰⁵ O. Akşit, *Manisa Tarihi*, İstanbul 1983, s.71

²⁰⁶ M. Özsait, a.g.e., s. 45

²⁰⁷ Justinus, XXVII, 3, 12; D. Magic, a.g.e., s.737

²⁰⁸ Polybius, IV, 48, 7-8; Justinus, XXVII; W. M. Ramsay, *Historical Commentary*, s.54; M. E. Bosch, HTAH, s.72; M. Launey, *Recherches sur les Armées Hellenistiques I*,

III. Seleukos'un Galatlar tarafından öldürülmesi ve buna rağmen Pergamon kralı I. Attalos'un Galatlara karşı kazanmış olduğu zaferler, kendisinin Anadolu'nun en önemli gücü durumuna gelmesine sebep olmuştur²¹⁰.

b- Bithynia'nın Yağmalanması

Galatlar, M.Ö. III. yüzyılın ortalarından itibaren yerleşmiş oldukları bu bölgede hakimiyetlerini sağlam temeller üzerine oturtmak maksadıyla, Kelainai ve Themissonion şehirlerine bir kaç sefer düzenlemişlerdir. Pausanias²¹¹ güney batı Phrygia'daki bu şehirlerin ancak tanrının yardımları sayesinde kurtulduklarına işaret eder. Bölgedeki şehirlerde bulunan yazıtlardan, I. Antiochos ile yaptıkları anlaşmaya sadık kaldıklarını anlamaktayız²¹². Bu anlaşmadan sonra Galatların akınları, Batı Anadolu ve Orta Anadolu'dan Bithynia bölgesine yönelmiştir. Bu esnada Bithynia Kralı I. Nikomedes ile ilk karısından olma oğlu Ziaelas arasında anlaşmazlık ortaya çıkmış, bunun üzerine ikinci karısından olma oğlu Zipoetas'ı yerine varis tayin etmesi üzerine bu anlaşmazlık çatışmaya dönüşmüştür²¹³. Bu durum karşısında Ziaelas'ın, Tolistobog kabilesinden yardım istemek zorunda kalmasıyla olay farklı bir mahiyete bürünmüştür. Herakleia Pontika²¹⁴ şehri yöneticisinin baba-oğul arasında arabuluculuk etmeyi başarması, Galatların bu anlaşmazlıklardan umduklarını bulamamalarına yol açmıştır. Bunun üzerine Galatlar, intikam maksadıyla Herakleia Pontika topraklarında yağmaya başlamışlar ve Kalles Irmağı'na kadar bütün sahayı yağmaladıktan sonra Aiolis ve Ionia'daki topraklarına elde ettikleri ganimetleriyle birlikte dönmüşlerdir²¹⁵.

M.Ö. III. yüzyıl sonlarında Bithynia tahtında bulunan I. Prusias (M.Ö. 230-182) I. Attalos'un Trakheia'da Tylis krallığından hizmetine alarak getirdiği Aigosag adlı Galat kabilesinin Troas bölgesine yerleştirmiştir. Ancak bu kabilenin çevreyi

Paris 1949, s.508; D. Magic, *a.g.e.*, s.739; S. Mitchell, *Anatolia*, s.42; O. Akşit, *Manisa*, s.72

²⁰⁹ Polybius, IV, 48, 9

²¹⁰ D. Magic, *a.g.e.*, s.739

²¹¹ Pausanias, X, 30, 9

²¹² W. Ruge, "Themisonion", *RE V* (1934), s.1638; L. Robert, *Villes d'Asie Mineure*, Paris 1962, s.112

²¹³ Memnon, *FGrH* 224, XIV. 1

²¹⁴ Karadeniz Ereğlisi

yağmalamaya başlaması ve bunun kendi ülkesi için de tehlike arz etmesi üzerine Bithynia kralı M.Ö. 217 yılında bölgeye yaptığı bir seferle Galatların bu kabilesini çocukları ve kadınlarıyla beraber ortadan kaldırmıştır.

c- Pontos Topraklarına Yapılan Akınlar

Pontos Kralı I. Mithridates'in M.Ö. 266/265 tarihindeki ölümünden sonra yerine geçen Ariobarzanes'in (M.Ö. 266/265-255) hükümdarlığı sırasında, Pontos Krallığı ile Galatlar arasındaki dostluk sona ermiş olsa gerektir. Galatlar, M.Ö. 255 yılında tahta geçen II. Mithridates'in tecrübesizliğinden istifade ederek Pontos topraklarına akınlar yapmışlardır. Pontos'un batısındaki önemli bir liman şehri olan Amisos (Samsun)'u kuşatmışlardır. Galatların tahrip ettiği bölgelere Herakleia Pontikalıların yardım etmesiyle Pontoslular Galatların gazabını tekrar üzerlerine çekmiş olmalıdır ki Amisos kuşatması kaldırılarak, zaferlerini engelleyenler üzerine akın düzenlemişlerdir. Herakleia Pontikalılar haraç vermek suretiyle kendilerini Galatlardan kurtarmışlardır²¹⁶ Bütün bu olaylardan çıkan sonuç, Galatların M.Ö. 278 yılında gerek Bithynia Kralı I. Nikomedes gerekse Pontos Kralı I. Mithridates ile yaptıkları ittifakın artık onlar için bir anlam taşımadığı şeklindedir. Yani Galatların Hellenistik çağ boyunca kurmuş oldukları bütün ittifaklar ya da paralı asker olarak belirli bir krallığın himayesine girmeleri yalnızca o zamanki çıkarlarının o yönde olması ile ilgilidir. Bu sebepten ötürü Galatlar kolayca ittifaktan ayrılabilmiş ve o zamana kadar yapmış oldukları anlaşmaları bozarak müttefiklerine karşı bile saldırı düzenleyip, onların topraklarını yağmalayabilmişlerdir²¹⁷.

ç- Galat Pergamon İlişkileri

Pergamon kralı I. Eumenes (M.Ö. 263-241) Seleukos kralı I. Antiochos'a karşı M.Ö. 262 yılında Sardys civarında kazandığı zaferinden sonra ülkesini genişletmeye devam etmiş, o güne kadar hiçbir çatışmaya girmediği Galatlarla

²¹⁵ Memnon, FGrH 434, 11, 14; C. Habicht, "Zielaas", RE X (1972), 387; S. Mitchell, *The History and Archeology of Galatia*, Oxford 1974, s.9; K. Strobel, a.g.e., s.246

²¹⁶ Şehir halkı Galatlara ordu için 5.000 ve her bir Galat şefi için 200 er parça altın vermek suretiyle canlarını kurtarabilmişlerdir. Bkz. Memnon, FGrH 434, 16; F. Staehelin, a.g.e., s.17; G. Brandis, *Galatia*, s.524; F. Lequenne, a.g.e., s.50; S. Mitchell, *Anatolia*, s.20

²¹⁷ M. Aslan a.g.e., s.39

komşu olmuştur²¹⁸. Bunun üzerine Galatların Pergamon topraklarına sızma hareketleri düzenli bir biçimde devam etmiş ve bu bölgeye akınlar düzenleyen Galatlarla savaşmayı göze alamayan I. Eumenes, onlara barış karşılığında yüklü miktarda vergi vermeyi kabul etmiştir²¹⁹. Bu esnada Anadolu’da pek çok krallık büyük bir güç haline gelen Galatlara haraç vermek zorunda kalmışlardı²²⁰.

I. Eumenes’in M.Ö. 241 yılında ölmesi üzerine Pergamon tahtına geçen I. Attalos (M.Ö.241-197), daha önceki Pergamon krallarının aksine Galatlara vergi vermeyi reddetmek suretiyle onlara savaş ilan ederek²²¹, seleflerinin politikalarını takiben de Seleukosları tuttuğunu ilan etmiştir. Bu durum Galatlara karşı meydan okumak anlamına geliyordu²²². Pergamon’dan haraç alamadıkları için önemli bir gelir kaynağından yoksun kalan Galatlar, bu sefer onu zorbalıkla ele geçirmek için harekete geçmişlerdir²²³. Eumenes’in büyük bir çabayla Pergamon’un çevresinden toplamış olduğu kuvvetler korkuya kapılarak her şeyi yüzüstü bırakmaya kalkarlar. Ancak o zaman Attalos Ionia’lıların bu korkaklığını yenmek için Kalde’li kahiniyle anlaşır. Gelenekleri üzere tanrılara bir kurban vermeyi önerir. Kahin zafer anlamına gelen “Nikea” yazılı bir mühür yaparak Attalos’a verir. O da kral olarak kurban edilmiş hayvanın karnını yararken gizlice bunu hayvanın karaciğerine basar. Kahin yaklaşır, bir sevinç çılgılığı atar ve askerlere tanrıların hayvanın karaciğerine bastığı sözü gösterir²²⁴. Yapılan bu tören neticesinde Pergamon kuvvetleri coşkuyla savaşa girerler. Tolistoboglardan oluşan bir Galat ordusu, M.Ö. 240 yılında I. Attalos’a karşı Pergamon’un doğusundaki Kaikos (Bakırçay) Irmağı’nın membaında yapılan savaşı kaybetmiştir²²⁵. Ancak bu yenilginin intikamını almak için hazırlanan Tolistoboglar Ankyra, Gordion ve Pessinos çevresinde yerleşmiş diğer bir Galat

²¹⁸ K. J. Beloch, *a.g.e.*, s.539; D. Magie, *a.g.e.*, s.733

²¹⁹ Livius, XXXVIII, 16, 14; W. M. Ramsay, *Historical Commentary*, s.48; G. Cardinalli, *a.g.e.*, s.103; F. Stachelin, *a.g.e.*, s.19; K. Strobel, “Keltensieg und Galatersieger”, *AMS XII* (1994), s.87; H. Şahin, *a.g.e.*, s. 7

²²⁰ Livius, XXXVIII, 16, 13

²²¹ Polybius, XVIII, 41, 7; Strabon, XIII, 4, 2; Livius, XXXVIII, 16, 17; Pausanias, I, 8, 1; F. Stachelin, *a.g.e.*, s.20; M. Özşait, “Anadolu’da Hellenistik Dönem, *AU II* (1982), s.297; H. D. Rankin, *a.g.e.*, s.193

²²² W. M. Ramsay, *Historical Commentary*, s.49; D. Magie, *a.g.e.*, s.734

²²³ G. E. Bean, *Ege Bölgesi*, s. 48 vd.

²²⁴ F. Lequenne, *a.g.e.*, s.52

²²⁵ Polybius, XVIII, 41, 6; Livius, XXXVIII, 16; Pausanias, I, 25, 2; E. V. Hansen, *a.g.e.*, s.28; Ş. Günaltay, *a.g.e.*, s.93; J. J. Pollit, *Art in the Hellenistic Age*, Cambridge 1986,

kabilesi olan Tektosaglardan da yardım istemişlerdir. Yine bu sırada Anadolu'da bulunan Antiochos Hierax'ın da desteğini alarak, çok güçlü bir orduyla Pergamon topraklarını işgal etmişlerdir. I. Attalos ise durumun vehametini anlamış ve ordusunu buna göre hazırlamıştır. İki ordu, M.Ö. 238/237 yılında Pergamon'un güneyinde yer alan Apphrodite Tapınağı'nın önlerinde karşılaşmışlar, gün boyu süren çatışmalardan sonra Galatlar mağlup bir şekilde geri çekilmişlerdir²²⁶. Galatlara karşı kesin bir zafer kazanan Attalos, bundan böyle "soter" kurtarıcı ve "basileus" kral ilan edilmiştir.²²⁷ Galatlar bu mağlubiyet ile ilk defa böylesine büyük bir yenilgiye uğratılmış²²⁸ ve belli bir dönem Hellen topraklarından uzak durmuşlardır²²⁹.

Galatların bu yenilgisi, I. Attalos tarafından Pergamon Zeus sunağının inşası ile ebedileştirilirken, bu sunağın Friz kabartmaları arasında Galatlar ile tanrıların mücadeleleri de işlenmiştir²³⁰.

d- Pergamon-Seleukos Mücadelesinde Galatlar

M.Ö. 241 yılında I. Eumenes selefleri gibi Seleukoslarla dost kalacağını ilan etmişti. Ancak Antiochos Hierax'ın Pergamon topraklarında gözü olması sebebiyle I. Eumenes, Galat-Seleukos mücadelesinde tavrını Galatlar lehine kullanarak, onlara para ve askeri destek vermişti. Böylece Pergamon-Seleukos mücadelesi de başlamış oluyordu²³¹.

s.65; H. D. Rankin, a.g.e., s.209; H. D. Rankin, "The Kelts Through the Classical Eyes", *The Keltic World*, (ed. M. J. Green), London 1995, s.21

²²⁶ Polybius, XVIII, 2, 2; Justinus, XXVII; W. M. Ramsay, *Historical Commentary*, s.49; H. Heinen, a.g.e., s.429; E. V. Hansen, a.g.e., s.34

²²⁷ I. Attalos Tolistobog'ları Kaikos Irmağı'nın kaynaklarında yendikten sonra kendisini basileus ilan etmiştir. Bkz. Polybius, XVIII, 41, 6-8; J. P. Mahaffy, a.g.e., s.83

²²⁸ Livius, XXXVIII, 16, 14

²²⁹ M. E. Bosch, HTAH, s.68 vd; A. M. Mansel, a.g.e., s.473

²³⁰ Pergamon Zeus Sunağı Pergamon'nun Galatlara karşı kazandığı zafer için en büyük tanrıya teşekkür etmek maksadıyla yapılmıştır. Sunağın kaidesini bir friz çevrelemekteydi. Bu friz Gigantlar (Devler) ile tanrılar arasında meydana gelen mücadeleyi tasvir ediyordu. Bu frizde anlatılmak istenen Pergamon'nun Galatlara karşı olan mücadelesi, Bir Hellenistik krallığın Galatları mağlup etmesi şeklinde yorumlanabilir. Geniş bilgi için Bkz. M. E. Bosch, HTAH, s.98 vd. G. E. Bean, *Ege Bölgesi*, s.55, M. Mattei, "The Dying Gaul", *The Kelts*, (ed. S. Agnelli), Milano 1991, s.70, E. Akurgal, *Anadolu Uygarlıkları*, İstanbul 1990, s.335

²³¹ Polybius, XVIII, 2,2; Justinus, XXVIII; OGIS, 278

III. Antiochos Seleukos tahtına geçmesiyle Akhaïos'u Anadolu valiliğine atamıştır²³². Akhaïos bunun üzerine M.Ö.223-222 yılında büyük bir ordu ile Antiochos Hierax tarafından kaybedilen bütün Anadolu topraklarını geri almak maksadıyla Syria'dan hareket etmiş ve Toroslar'ı geçerek Anadolu'ya girmiştir. I. Attalos'u bir yıl gibi kısa bir sürede karşılaştıkları her yerde yenen Akhaïos, Antiochos Hierax tarafından kaybedilen bütün Seleukos topraklarını geri almış, ancak kısa bir süre sonra da Anadolu'da krallığını ilan etmiştir.²³³ Beklenmedik bu durum karşısında I. Attalos, Trakheia bölgesindeki Kelt kökenli Aigosaglar kabilesini paralı asker olarak ülkesine davet etmiştir. M.Ö.218'de Thrakların yıktığı Tylis krallığının bakiyeleri olan Aigosaglar, bu daveti kabul ederek Attalos'un hizmetine girmişlerdir²³⁴.

Bundan sonra Aigosagların desteğini alan Pergamon kralı I. Attalos, Seleukos komutanı Akhaïos'un işgal ettiği Aiois bölgesindeki Kuzey Ionia şehirlerini tekrar hakimiyeti altına almıştır. Seleukos komutanlarından Themistokles'in Galatlar tarafından desteklenen I. Attalos'un kuvvetleri karşısında etkisiz kalması ve Hellen şehirlerinin I. Attalos'u tercih ederek, onun yanında tavrı koymaları, Pergamon hakimiyetinin Batı Anadolu'da yeniden tesis edilmesini kolaylaştırmıştır. I. Attalos'un bu ilerleyişini devam ettirmek istemesi de M.Ö. 218 yılının 1 Eylül günü Doğu Mysia Bölgesi'ndeki Makestos Irmağı civarında ay tutulmasının, Galatlar tarafından görülmesi ve bunun bir uğursuzluğa işaret etmesi yönündeki kehanetler üzerine Aigosag'lar I. Attalos'un bu genişleme seferinden vazgeçmesi ve Troas Bölgesi'ne geri çekilmeleri yolunda ona baskı yapmışlardır²³⁵. Bu baskının asıl sebebini ay tutulmasından ziyade Aigosagların bu seferlere sivil halkıyla beraber katılmış olmalarının yanı sıra I. Attalos tarafından bir bir ele geçirilen Hellen şehirlerini Galatların yağmalamasına izin vermemesinde²³⁶ aramak daha doğrudur²³⁷. Galatların bu isteğini kabul eden I. Attalos, Aigosogları Hellespontos bölgesinde

²³² III. Antiochos devletin daha kolay yönetilebilmesi için Med satraplıklarının genel valiliğine Molon'u Anadolu genel valiliğine ise Akhaïos'u atamıştır.

²³³ Polybius, IV, 46, 4; M. Özsait, *a.g.m.*, s.298

²³⁴ Polybius, V, 78, 4-5; D. Magie, *a.g.e.*, s.10

²³⁵ Polybius, V, 78, 1-3; F. Stahelin, *a.g.e.*, s.34; D. Magie, *a.g.e.*, s.1950, 742; E. V. Hansen, *a.g.e.*, s. 41

²³⁶ L. Robert, *Études Anatoliennes*, Paris 1937, s.185; S. Mitchell, *Anatolia*, s.22

²³⁷ Polybius, V, 78, 1-4

Troas şehri yakınlarına yerleştirmekle kalmamış²³⁸; Galatlara güvenemediği için Lampsakos Troas Aleksandreia'sı ve Illion'u onları kontrol etmekle görevlendirmiştir. Ancak bu tedbirlere rağmen Aigosag'lar, Troas Bölgesi'ndeki şehirleri yağmalamaya devam etmişler ve Illion şehrini kuşatarak tarlalarını yağmalamışlardır. Bunun üzerine Troas Aleksandreia'sı şehri Themistes komutanlığında 4.000 kişilik bir birliği Ilion şehrine yardıma göndermek suretiyle Galatların kuşatmayı kaldırıp, geri çekilmesini sağlamıştır. Aigosoglar bu sefer de Abydos yakınlarındaki Arsibe şehrine yerleşerek, yağma seferlerine buradan devam etmişlerdir. Galatların yağma akınlarından nasibini alan Bithynia Kralı I. Prusias, M.Ö. 217 yılında Aigosaglara karşı savaş açmak suretiyle Tylis Krallığı'ndan gelen bu Galat kabilesine son darbeyi indirmiştir.²³⁹

²³⁸ W. M. Ramsay, *Historical Commentary*, s.54

²³⁹ Polybius, V, 78, 5-6; W. M. Ramsay, *Historical Commentary*, s.54; F. Stahelin, *a.g.e.*, s.36; L. Robert, *a.g.e.*, s.233 E. V. Hansen, *a.g.e.*, s.43; S. Mitchell, "Blucium and Peium: Galatian Forts of King Deiotarus" *AS XXIV* (1974), s.15; P. B. Ellis, *a.g.e.*, s.98 vd.

II. BÖLÜM

ROMALILARIN YAYILMASI VE GALATLAR

A- ANADOLU'YA İLK ROMA MÜDAHALESİ

M. Ö. II. yüzyılın başlarında Roma, İtalya'da siyasi birliğini tamamlamış ve Hellenistik krallıklardan Makedonia Devletini de mağlup ederek kendi ittifak sistemine sokmak suretiyle doğudan gelebilecek bir tehlikenin de önünü almış görünüyordu¹. Ancak ordusunu geri çekerek, kendi kaderine bıraktığı Ege Bölgesi'ndeki bu boşluğu doldurmak ve bu topraklara hakim olmak arzusunda olan güçlü bir devlet vardı². Çünkü o sıralarda doğuda Seleukoslar Devleti'nin başında bulunan III. Antiochos, İskender'in yerini doldurmak ve Hellenistik krallıkları kendi idaresinde birleştirmek sevdasına kapılmıştı. III. Antiochos'un bu amaçlar doğrultusunda Batı Anadolu şehirlerini ele geçirmesi neticesinde, bunlar Pergamon Krallığı'ndan daha güçlü durumdaki Roma Devleti'nden yardım talebinde bulundu³. Bunun üzerine bu tarihten sonra Roma önce Batı Anadolu şehirlerindeki Hellen'lerin, daha sonra da diğer Hellenistik krallıkların hamiliğini üstlenmiştir⁴. Ancak Roma Devleti Anadolu'daki toprakları kendi hakimiyetine almayı tercih etmeyip, bunun yerine kazandığı toprakları savaşlar esnasında kendisine yardım eden müttefiklerine paylaştırarak, bir denge siyaseti takip etmiştir⁵. Böylece Roma yeni tanımış olduğu ve zaten yeterince karışık durumdaki Anadolu topraklarında idari sorumluluk yüklenmeden dış politika marifetiyle kendi istekleri doğrultusunda hareket edecek müttefikler elde etmiştir. Bu sebeple II. yüzyılın başlarından itibaren Anadolu'da cereyan eden her türlü kargaşa ortamında hakem rolü oynayarak,

¹ A. W. F. Blunt, *Batı Uygarlığının Temelleri*, (çvr. M. Erim), İstanbul 1984, s.73

² H. Demircioğlu, *Roma Tarihi I/1: Cumhuriyet*, Ankara 1993, s.320

³ H. Demircioğlu, *a.g.e.*, s.324

⁴ Ş. Günaltay, *Yakın Şark IV/1: Perslerden Romalılara Kadar*, Ankara 1987, s.113

⁵ M.A.Kaya, "III. Makedonya Savaşına Kadar Roma'nın Anadolu Politikası", *TİD XI* (1996), s.211

buradaki meseleleri kendi çıkarlarına en uygun şekilde çözümleyecek ve her geçen gün siyasi baskısını daha çok hissettirecektir.

a- Pessinus'daki Ana Tanrıça Kybele'nin Roma'ya Götürülmesi

M.Ö. III. yüzyılın sonlarına ait Galatlar hakkında her hangi bir bilgiye rastlanmamaktadır. Ancak bu tarihlerde Roma topraklarında Kartaca'lı kumandan Hannibal'ın korkunç bir baskısı bulunmaktadır. Hannibal'ın kuvvetleri arasında Avrupa'da ve Kuzey İtalya topraklarında ikamet eden Galyalılar bulunuyordu. O tarihte Galyalılar her yerde önemli bir güç olmayı başarmışlardı. Böylesine bir bunalım içinde olan Roma yöneticileri, Roma'ya Troia'dan Aeneas ile birlikte getirildiğine inanılan "Sibyllae" kitaplarını incelemişler ve kutsal kurul onlara şu kehanette bulunmuştur. "Yabancı ırktan bir düşman savaşı İtalia toprağına kaydıracağı zaman Roma ancak Pessinus ana tanrıçasını Roma'ya getirmekle onu bu topraklardan kovabilir"⁶.

Bu kehaneti öğrenen Senatus Pergamon Krallığı'na bir heyet göndermeye karar vermiştir. Çünkü Pessinus'un Galatların elinde olduğu Romalıların gözünden kaçmıştır. Bu yüzden Romalılar bütün dünyada Galatları yenmekle ün salmış, I Attalos ile dostluklarına güvenip beş senatörden oluşan bir heyeti, en önemli savaş gemilerinden beş kürek sıralı, beş tane Quinqueremis ile yola çıkarmışlardır.⁷ Pergamon'a gelen heyet Attalos'un huzuruna çıkmış ve kral onları nazik bir şekilde kabul ettikten sonra onlara bu uzun yolculuğun sebebini sormuştur. Elçiler ona hangi nedenle gönderilmiş olduklarını ve Senatus'un ondan ne istediğini anlatınca; kral Roma halkının dostluğuna her zaman büyük bir özen gösterdiğini ve kendisinden istenilen şeyleri yapacağını bildirmiştir. Bunun üzerine Pergamon surları yanındaki büyük Kybele Tapınağı (Megalesion) rahipleri, Attalos adına Pessinus Tapınağı'ndaki (Metroon) meslektaşları ile konuşmuşlar ve Galatların haberi olmaksızın Ana Tanrıça heykelini (idolünü) almışlardır. Böylece Anadolu'da çok

⁶ Livius, *Ab Urbe Condita*, (ed. E.T.Page), London 1961, XXIX, 4-11; Diodoros, *Bibliotheca Historika*, (ed. T.E.Page), London 1947, XXXIV, 33, 2

⁷ Livius, XXXVIII, 17, 15

eski çağlardan beri tapılan ana tanrıça idolünü Roma heyetine teslim etmişlerdir.⁸ Tanrıların anası denilen kutsal taşı alan heyet, Phrygia'lı rahiplerden kurulu maiyeti ile birlikte bir gemi ile Roma'ya dönmüştür⁹. Ovidius, Pessinus'un büyük rahibi ve Galat rahipler kurulunun bu işi ancak tanrıçanın bizzat şu sözleri söyledikten sonra razı olduklarını yazar. "Buradan kaldırılıp götürülmeyi kendim diledim; çünkü bütün tanrıların bir araya gelmesine layık tek yer Roma'dır"¹⁰.

Roma'nın M.Ö. 204 yılında Hannibal'e karşı büyük zaferler kazanması ve bir yıl sonra onun Italia'yı bir daha dönmek üzere terk etmesine sebep olmuştur. Nihayet M.Ö. 202'de kendi topraklarında yenilerek Roma ile bir anlaşma yapmak zorunda kalan Hannibal Romalılarla mücadelesini sürdürmek için önce Makedonia Kralı V. Philippos'un yanına M.Ö. 197 tarihinden itibaren ise Seleukos Kralı III. Antiochos (Büyük)'a sığınmıştır.

M.Ö. II. yüzyılın başlarından itibaren I. Attalos'tan yedikleri darbenin etkisinden kurtulan Galatlar, yeniden tarih sahnesindeki yerlerini alarak, M.Ö. III. yüzyılda kaldıkları yerden başlamak suretiyle Anadolu'da terör yaratmaya devam etmişlerdir. M.Ö. 197/196 yılında Lampsakos şehri sakinleri, diğer bir Phokaia kolonisi olan Massilia'daki akrabalarına yazdığı bir mektupta; Tolistobog'ların şehirlerine yaptığı yağma seferlerinden söz ederek, şikayetçi olmaktadır. Lampsakos'un Massilia vasıtasıyla batıdaki Keltlerden doğudaki akrabalarını etkilemesi düşüncesi, bu iki dünya arasındaki ilişkilerin pek de uzak olmadığı varsayımını doğurmakta ve batıdaki Keltlerin doğudaki Galatlar üzerinde hala etkilerinin olduğuna işaret etmektedir.¹¹ Daha sonra Galatların tekrar Herakleia

⁸ Livius, XXIX, 2, 6; A. H. M. Jones, *A History of the Eastern Roman Province*, Oxford 1971, s.117; E. V. Hansen, *The Attalids of Pergamon*, London 1971 s.50 vd.

⁹ Ş. Günaltay, *a.g.e.*, s.203; Pessinus ana tanrıçası Kybele'nin "Magna Mater" adıyla ve şehir kurtarıcısı kimliğiyle Roma'ya aktarılması Anadolu dinlerinin kendine özgü nitelikleri ve çekicilikleri yanı sıra Roma dininin doğululaşması açısından da ilginç bir manzara sergilemektedir. Bu konuda bkz. Ö. Çapar, "Roma Tarihinde Magna Mater (Kybele) Tapınımı", *DTCFD XXIX/1-4*, (1979), s.167; Ö. Çapar, "Anadolu'da Kybele Tapınımı", *DTCFD XXIX/1-4*, (1979), s.191; Ö.Çapar, "Yerli Bir Anadolu Tanrıçası: Ma", *DTCFD XXXVII/1-2*, (1995), s.583.

¹⁰ D. Magic, *Roman Rule in Asia Minor to the end of the third century after Christ I*, Princeton 1950 s.769, M. Özşait, "Anadolu'da Hellenistik Dönem, *AU II* (1982), s.299; F. Lequenne, *Galatlar*, (çvr. S. Albek), Ankara 1991, s.64

¹¹ P. B. Ellis 1990, *The Celtic Empire: The First Millenium of Keltic History c.1000 B.C.-541 A.D.*, London 1990, s.99; S. Mitchell, *Anatolia, Land, Men and Gods in Asia Minor*, Oxford 1993, s.22

Pontika'ya karşı yeniden bir sefer düzenlediğini yerel antik yazar Memnon'dan¹² öğreniyoruz. M.Ö. 191/190 yılında Herakleia Pontika'ya ani bir baskın düzenleyen Galatlar bu girişimlerinde başarı gösterememiş ve güçlerinin üçte ikisini kaybederek geri çekilmek zorunda kalmışlardır. Galatların Herakleia Pontika şehri de dahil olmak üzere batı Pontos, Bithynia ve Paphlagonia şehirleri üzerine düzenlediği seferler, büyük bir olasılıkla bu sıralarda Paphlagonia Bölgesi'nin hakimi olarak gösterilen Galat Prensi Gaizatoriks tarafından yönlendiriliyordu.¹³

b- Galatlar ve Seleukos Devletinin Genişleme Çabaları

Seleukos kralı III. Antiochos, M.Ö. 216 yılında Pergamon kralı I. Attalos ile bir anlaşma yaparak, Anadolu'ya geçen ve kendisine isyan eden dayısı Akhaios'a karşı sefere çıkmıştır. III. Antiochos Sardys civarında yapmış oldukları savaşta Akhaios'u Sardys şehrine çekilmek zorunda bırakmış ve buranın kuşatılması neticesinde onu öldürmüştür¹⁴. Ülkesinde iç barışı sağlayan Seleukos kralı III. Antiochos, varisi olarak gördüğü bütün toprakları hakimiyeti altına almak için hazırlıklara başlamıştı. Bu hazırlıkları tamamladıktan sonra Cilicia bölgesini Mısır kralı V. Ptolemaios Epiphanes (M.Ö.204-180)'in elinden alarak batıya yönelmiştir. Lykia üzerinden Karia'ya geçerek Ephesos'a kadar ilerleyen III. Antiochos, buraları da kendi ülkesine katmıştır. M.Ö. 204 yılına kadar içlerinde Galatların da bulunduğu güçlü Seleukos ordusunun başında bulunan III. Antiochos, Anadolu'dan Hindistan sınırına kadar olan bölgenin tek hakimi olmuştur. M.Ö. 196 yılında Hellaspontus hakimiyetini alıp, Therakia'ya geçen III. Antiochos, Lysimakheia şehrine yerleşmek suretiyle I. Seleukos'un 280 yılındaki sahip olduğu bütün toprakları tekrar eline geçirmiş oluyordu. Bu başarısı ile ismiyle beraber anılan "Büyük" lakabını alıyordu.¹⁵

III. Antiochos'un topraklarını genişletmesi esnasında mağlup ve mağdur olan Pergamon ve Rhodos'un bilgilendirmeleriyle Roma, Anadolu'daki bu gelişmeleri izlemeye başlamıştır. Bunun farkında olan Antiochos muhtemel bir Roma-Seleukos

¹² Memnon, FGrH, 434, 20

¹³ Strabon, *Antik Anadolu Coğrafyası*, (nşr.A.Pekman), İstanbul 1993, XII, 3, 41; Polybius, *Historiae*, (ed.W.R.Paton), London 1960, XXIV, 14, 6

¹⁴ Polybius, VII, 15, 18; D. Magic, *a.g.e.*, s.734; F. W. Walbank, *A Historical Commentary on Polybius II*, Oxford 1967, 501; M. Özşait, *AU II* (1982), s.299

çatışmasının yaklaştığını görerek; Mısır Kralı V. Ptolemaios Epiphanes (M.Ö. 204-180) ve Kappadokia Kralı IV. Ariarathes Eusebios (M.Ö. 220-162) ile anlaşmalar yapmak suretiyle arkasından gelebilecek muhtemel tehlikelere karşı tedbir almış, bununla da kalmayıp, Galatları kendi yanına çekebilmek için onlara hediyeler göndererek onların dostluklarını kazanmıştır¹⁶.

Aitolia elçilerinin yanlış bilgiler getirmesiyle hareket eden III. Antiochos zayıf bir kuvvetle Hellas'a girmiş ve Thermoplai yakınlarında Roma'nın ve Makedonia kralı V. Philippos'un kuvvetleri karşısında mağlup olmuş ve bunun üzerine kuvvetleriyle Euboia (Eğriboz) adasından Anadolu'ya geçmiştir¹⁷. Bu galibiyetten sonra Romalılar, III. Antiochos'un peşinden Scipho Africanus ve kardeşi Lucius Scipho liderliğinde bir orduyla Anadolu'ya geçmişlerdir. Hannibal'ın III. Antiochos'un hizmetine girdikten sonra meydana getirdiği donanma, Side kıyılarında Roma müttefik donanmaları tarafından yok edilmiştir¹⁸.

c- Galat-Seleukos İttifakı ve Magnesia Muharebesi

Trakheia'da III. Antiochos'a karşı kazandıkları zaferi müteakip Hebros (Meriç) Irmağını geçerek Ainos'a (Enez) oradan da Lysimakheia üzerinden Hellespontos'a ulaşan Roma birlikleri, müttefikleri olan Pergamon ve Rhodos donanmalarının yardımıyla M.Ö. 190 yılında Anadolu'ya geçerek, Pergamon kralı II. Eumenes Soter'in (M.Ö. 197-159) ordularıyla birleşmek maksadıyla doğuya yönelmişlerdir. Romalılardan kaçarak Anadolu'ya geçmiş olan III. Antiochos M.Ö. 190 yılı kışını Phrygia bölgesinde geçirmeye karar vermiş ve bunun yanında bütün müttefiklerini de yardıma çağırarak kalmayıp Galatia bölgesindeki savaşçı Galat kabilelerini mutemel bir savaşa sokabilmek düşüncesiyle elçiler gönderip kendi yanına çekmeyi başarmıştır¹⁹.

Roma ve Seleukos orduları savaş hazırlıklarını tamamladıktan sonra Manisa Dağı yakınlarında Magnesia ad Sypilum'un kuzeyinde savaş düzeni almışlardır.

¹⁵ F. Lequenne, a.g.e., s.66

¹⁶ Appianus, *Histoiria Romana*, (ed.H.White), London 1955, 6: H. Demircioğlu, a.g.e., s.334

¹⁷ Ş. Günaltay, a.g.e., s. 116

¹⁸ Livius, XXXVII, 20-34; M. Özsait, *AU II* (1982), s.299 vd.; A. M. Mansel, *Ege ve Yunan Tarihi*, Ankara 1988, s.483

¹⁹ Livius, XXXVII, 8

Seleukos ordusunda Makedonluların özel bir atlı sınıfı olan Agema'ları ve Tolistobog, Tektosag ve Trokme kabilelerinin oluşturduğu zırhlı Galat birlikleri yer almaktaydı²⁰. Tarihte önemli bir yere sahip olan M.Ö. 190 yılındaki bu savaş sayıca daha az olan ancak hareket kabiliyeti yüksek disiplinli Roma ordusunun, kalabalık ancak disiplinsiz Seleukos ordusunu mağlup etmesiyle sonuçlanmıştır²¹. Seleukos ordusunda bulunan Galat askerlerinin bu savaşta başarı sağlamış olmalarına rağmen III. Antiochos'un ordusunun büyük bir kısmının bozguna uğramış olması, bunları da geri çekilmek zorunda bırakmıştır²².

B- GALATLARIN CEZALANDIRILMASI

Magnesia ad Sypilum savaşı sonrasında Roma ordusu, karargahını Ephesos Limanı'na kurmuştu. Roma senatosu tarafından belirtilen ilk barış şartlarına göre Antiochos Toroslar'a kadar olan bütün Anadolu'yu terk edecek, savaş tazminatı ödeyecek, Hanibal'i ve asi Grek şeflerini teslim edecek, aralarında oğlu Demetrius'un da bulunduğu rehinelere verecekti. Çünkü bu dönemde Roma'nın Anadolu'daki toprakları kendisine bağlamak gibi bir düşüncesi yoktu²³. Savaş sonrası galipler ve mağluplar menfaatlerini korumak için Roma'ya elçiler gönderirken, Galatlar bağılıklarını dahi bildirmediler. Aynı zamanlarda Roma'da Gnaeus Manlius Vulso ve Marcus Fluvius Nobilior 189 yılı consul'leri seçildiler. Manlius, 189 yılının ilkbahar aylarında Ephesos'da 190 yılı consul'ü Lucius Scipio'dan Roma birliklerinin komutasını devraldı. Seleukos ordusuna karşı kazanılan zaferden dolayı Roma ordusuna övgüler yağdıran Manlius Vulso, Pergamon Kırallığının kışkırtmaları ile Magnesia muharebesinde Seleukosların müttefiki olan Galatlara karşı bir sefer düzenlenmesine karar verdi²⁴. Manlius'un bu kararında Anadolu'nun yerli halkının Galat zulmünden dolayı şikayetleri ve Magnesia muharebesi sonrasındaki davranışları da etkili olmuştur²⁵. Roma'nın

²⁰ Appianus, *Syriake*, 32

²¹ A.W.F.Blunt, *a.g.e.*, s.74

²² Polybius, XXI, 16-17; Livius, XXXVIII, 48, 1-13; Appianus, *Syriake*, 30-34; D. Magie, *a.g.e.*, s. 757; M. Özait, *AU II* (1982), s.300; A. M. Mansel, *a.g.e.*, s.484; F. Lcquennc, *a.g.e.*, s.75; H.Demircioğlu, *a.g.e.*, s.337

²³ G.E. Bean, *Eskiçağda Güney Kıyıları*, (çvr.İ.Delemen-S. Çokay), İstanbul 1997 s.12

²⁴ J. P. Mahaffy, *a.g.e.*, s.83; M.A. Kaya, *a.g.m.*, s.225

²⁵ A. Erzen, *İlkçağda Ankara*, Ankara 1946, s.45

Magnesia muharebesinde almış olduğu zaferin mana kazanabilmesi için Roma karşısında varlık gösterebilen tek güç olan Galatların sindirilmesi gerekiyordu²⁶. Galatların cezalandırılması gibi gösterilen bu seferle; Manlius'un güzergahı üzerinde bulunan bütün Anadolu şehirlerinden haraç alması²⁷, bunlarla yapmış olduğu anlaşmalarda zorla da olsa müttefikliği kabul ettirmesi²⁸ ve en önemlisi Senatus'un emri olmaksızın yapılmış olması²⁹, bu seferin birden çok amaca yönelik olduğunun göstergesidir.

Bu sebepten ötürü bölgeyi tanıyan Pergamon kralı II. Eumenes'in de yardımını alan Manlius, Roma ve Pergamonlulardan oluşan ordularını Eumenes'in kardeşi Attalos emrindeki 1.000 ağır silahlı asker ve 500 süvarinin desteğiyle Meandros Irmağını botlarla geçerek Karia'daki Hiera Kome şehrine doğru yönelmiştir³⁰. Manlius, II. Eumenes'in en küçük kardeşi Athenaus'un mahiyetindeki 1.500 ağır silahlı askeriyle birleşmiştir³¹. Batı ve güney Anadolu'da bulunan şehirleri yağmalamış ve bunları müttefik olmaya zorlayarak³², Tolistobogların yaşadığı

²⁶ Livius, XXXVIII, 12, 2-4

²⁷ C. E. Bosh, *Pamphylia Tarihine Dair Tetkikler*, (çvr. S. Atlan), Ankara 1957, s.30; R. M. Errington, *The Down of Empire Rome's Rise to World Power*, London 1971, s.179; M. Özsaıt, a.g.e., s. 56

²⁸ W. M. Ramsay, *A Historical Commentary on St. Paul's Epistle to the Galatians*, London 1899, s.56; M. Özsaıt, *Hellenistik ve Roma Devrinde Pisidya Tarihi*, İstanbul 1985, s.56

²⁹ Livius, XXXVIII, 45, 1-7; H. Demircioğlu, a.g.e., s.338

³⁰ Livius, XXXVIII, 12, 8-10; L. Robert, *Hellenica: Recueil d'epigraphie de numismatique et d'antiquites grecques*, Paris 1946, s.205; G. E. Bean, *Güney Kıyıları*, s.12

³¹ Livius, XXXVIII, 13, 3; M. E. Bosch, *Hellenizm Tarihinin Ana Hatları II*, (çvr. S. Atlan), İstanbul 1943 s. 95

³² Consul Manlius Vulso'nun bu seferinin güzergahı da oldukça ilginç bir durum arz eder. Çünkü Consul seferine batı Anadolu'dan başlamış batı ve güney Anadolu'daki şehirleri yağmalayıp bunlarla anlaşmalar yaptıktan sonra Orta Anadolu'ya Galatlar üzerine gitmiştir. Karia bölgesinden hareket ettikten sonra da sırasıyla Alabanda halkına yardım etmiş, Gordiuteikhos şehrinin kalesini almış, Pisidia sınırındaki Tabea şehrinde konaklamış, Eriza şehri ele geçirip, Thaubsium'a gelmiş ve Kibyra üzerine yürümüş, Phrygia ve Karia sınırındaki Sinda'lının topraklarını geçerek, Karalitis'lerin Madampros kasabasını yağmalamıştır. Oradan hareketle Lysis ve Kobulatas Irmağı'nı geçerken Isinda şehrinde gelen elçiler Termessos'luların şehirlerini kuşattıklarını bildirerek consulden yardım istemişlerdir. Toprakları harap edilmiş şehirleri yağmalanmış ve şimdi de bütün şehir halkının kadın ve çocuklarıyla sığındığı kale kuşatılmıştı. Manlius onları dinledikten sonra yardımlarına gideceği için çok memnun olduğunu söyledi ve bunu tanrının kendisine tanıdığı bir şans olarak nitelercerck Pamphylia Bölgesi'ne doğru ilerledi önce Isinda sonra da Aspendos'a gitmiş buradaki halktan 50 talent alarak kendi ittifakına kabul etmiş ve oradan da Galatlar üzerine yürümeye başlamıştır. Manlius Pamphylia'dan dönüşünde ilk gün Tauros Nehri ikinci gün de Xiline Kome denilen yerde karargah kurdu. Buradan ilerleyerek Kormassa şehrine geldi. Manlius Vulso Korinasa'dan sonra Darsa'ya geldiğinde burayı

bölgeye sınır olan Abassium'a ulaşmış ve burada karargah kurarak ordusunu dinlendirmiştir. Çünkü Pessinus ve Gordion merkezi çevresindeki topraklara sahip olan Tolistobog'ların sınırına gelmişti.³³

Manlius'u burada ziyarete gelen Tolistobog prenslerinden Eposognatus'un elçileri ondan Galatlarla bir anlaşma yapmak için süre istemişler³⁴ ve bu teklife Manlius olumlu bir cevap vermiştir. Eposognatus, Magnesia muharebesinde arkadaşı II. Eumenes'e sadık kalarak Romalılarla savaşmayan tek Galat prensi idi³⁵. Manlius'un Attalos ile kurmuş olduğu karargahına gelen Galat elçileri, Manlius'dan Tektosag kabilesi ile savaşmamasını rica etmiş, Eposognatus'un bizzat bu kabileye gidip ikna edeceğini bildirmekle beraber, Consul'ün Aksylon bölgesine giderken açık araziye tercih etmesini orman içinden gitmesinin kendisi için tehlikeli olacağı şeklinde tavsiyelerde bulunmuşlardır³⁶. Elçilerin bu tavsiyeleri Manlius tarafından da kabul görmüştür. Aksylon bölgesine ulaşan Manlius, Galatlara ait olan Kumballum kalesi civarında karargah kurmuştur. Bu arada bir grup Galat süvarisi düşmanı tartmak amacıyla Manlius'un karargahına saldırmıştır. Bu saldırı maksadını aşarak Roma nöbetçilerini kargaşaya itmekle kalmayıp, pek çok Romalının öldürülmesiyle ciddi bir hal almıştır. Kargaşanın hızla yayıldığı bir anda Roma süvari birlikleri devreye girerek Galatları püskürtmüş ve geride kalanlarını öldürmüştür³⁷. Hızlı akan ve derin olan Sangarios ırmağını aşamayan Manlius bir köprü inşa ettirerek nehri geçmiştir³⁸.

korkudan kaçan ahali tarafından boşaltılmış olarak buldu. Fakat şehirde her türlü ikmal malzemesi bol miktarda mevcuttu. Lysinia şehri de ele geçirildikten sonra Sagalassosluların ülkesine girdiler. Konsül buradan da 50 talenti, 20.000 kile arpa ve 20.000 kile buğdayı aldıktan sonra bu şehri kendi ittifakına kabul etti. Sagalassos'dan sonra Burdur Gölü'nün kuzey yakası boyunca ilerleyerek Metropolis'e ulaşan Manlius, Phrygia Bölgesi'ne girerek Synnada, Beudos, Anabura ve Abassium şehirlerini ele geçirdikten sonra Abassium'da karargah kurup ordusunu dinlendirmiştir. Bu konuda bkz. Polybius, XXI, 35, 3-6; Livius, XXXVIII, 15, 2; M. Özait, age, 56 vd.

³³ Polybius, XXI, 36, 3; Livius, XXXVIII, 15, 15

³⁴ Polybius, XXI, 37, 1-2; Livius, XXXVIII, 18, 3

³⁵ Livius, XXXVIII, 18, 1; W. M. Ramsay, *Historical Commentary*, s. 58

³⁶ Livius, XXXVIII, 18, 3

³⁷ Livius, XXXVIII, 18, 4-8

³⁸ Livius, XXXVIII, 18, 7-8; Polybius, XXI, 37, 4-5; G. Perrot-E. Guillaume-Delbet, *Exploration archeologique de la Galatie, Bithynie*, Paris 1862, s.149; F. Staehelin, *Geschichte der kleinasiatischen Galater*, Leipzig 1907, s.53; D. Magie, a.g.e., s.1307

Manlius Tolistobog sınırlarını aşarak Galatların kutsal saydıkları Pessinus şehrini geçmiş ve ordusunu Gordion'a yöneltmiştir³⁹. Manlius'un dokunmadığı Pessinus şehri, hem bölgenin büyük bir ticaret merkezi hem de Ana Tanrıça Kybele tapınağının bulunduğu kutsal bir mekandı⁴⁰. Bu esnada Kybele tapınağının Galat kökenli rahipleri tören elbiseleri içinde ve tanrıçaya ait kutsal eşyalarla birlikte coşkulu ilahiler söyleyerek Romalılara doğru yaklaştılar. Bunlar Romalılara tanrıça Kybele'nin zafer müjdesi kehanetini bildirmiş ve bu kehanet Manlius'un askerleri üzerinde olumlu etkilere sebep olmuştur. Bunun üzerine de Romalılar burada karargah kurmaya karar vermişlerdir⁴¹. Bu şehirde bir gün dinlendikten sonra Roma ordusu, stratejik önemi haiz olan Tolistobogların elinde bulunan Gordion'a doğru hareket etmiştir. Galatlar Romalılar gelmeden önce alalacele şehri terk etmiş olmaları ki, Manlius şehre girdiğinde bol miktarda erzakla karşılaşmıştır⁴². Romalıların buraya gelmesi ile birlikte Manlius'un beklediği Eposognatus'un elçileri gelerek, Galat kabilelerinin barışı red ettiğini ve taşıyabildikleri tüm varlıkları ile Olympos dağı zirvelerine doğru tırmanarak savunmaya geçtiklerini bildirmiştir⁴³. Galatlar bu durumda en akılcı plan olarak dost ülkeler Bithynia ve Paphlagonia sınırlarına yakın iki dağa (Olympos ve Magaba) çekilerek kendilerini savunmayı uygun görmüşlerdir.

a- Olympos Dağı Savaşı

Galatlar kabilelerinden Tolistobog'lar Mysia'daki Olympos (Aladağ) Dağı'na Trokme'ler ve Tektosag'lar ise Magaba (Elmadağ) Dağı'na mevzilendiler.⁴⁴ Ortigaton Conbolomaros ve Gaulatos liderliğindeki Galat kabileleri kendilerine uzun süre yetecek erzağı da yanlarına alarak, dağların zirvelerine sığındılar. Galatlar kısa

³⁹ W. M. Ramsay, *Anadolu'nun Tarihi Coğrafyası*, (çvr. M. Pektaş), İstanbul 1960, s.247

⁴⁰ Polybius, XXI, 37, 6; Livius, XXXVIII, 18, 9; Strabon, XII, 5, 3; W. Ruge, "Pessinus", *RE* XIX (1937), s.1104; T. R. S. Broughton, *Roman Asia Minor: An Economic Survey of Ancient Rome IV*, (ed. T. Frank), Baltimore 1938, s.236; D. Magie, *a.g.e.*, s.1016

⁴¹ Polybius, XXI, 37, 1-7; Livius, XXXVIII, 18, 9-11; Ş. Günaltay, *a.g.e.*, s.207

⁴² Polybius, XXI, 37, 8; Livius, XXXVIII, 18, 13; Ayrıca bu konudaki arkeolojik buluntular için Bkz. G.K. Sams-M.Voigt, "Gordion Archaeological Activities 1993", *KST XVI/1* (1994), s.475; G. K. Sams-M. Voigt, "Gordion 1995", *KST XVIII/1* (1996), s.481 vd.

⁴³ Polybius, XXI, 37, 8-9; Livius, XXXVIII, 18, 15; Ş. Günaltay, *a.g.e.*, s.208

⁴⁴ Polybius, XXI, 37, 8-9; Livius, XXXVIII, 19, 1-2; F. Stachelin, *a.g.e.*, s.54; H. D. Rankin, *Kelts and the Classical World*, London 1987, s.197; S. Mitchell, *Anatolia, Land, Men and Gods in Asia Minor: The Kelts and the Impact of Roman Rule*, Oxford 1993 s.24

bir süre içinde çevrelerini, hendeklerle ve kalın direklerle çevirmek suretiyle savunmaya elverişli bir karargah haline getirdiler. Onlar, düşmanlarının ağır coğrafi ve iklim şartlarına fazla dayanamayacaklarını ve kısa sürede geri çekileceklerini zannediyorlardı⁴⁵.

Manlius, Olympos dağının eteklerine gelip karargahını kurduktan sonra keşif hareketlerine başlayarak, elde ettiği bilgiler ışığında ordusuna savaş düzeni aldırıldı. Buna göre kendisi, başında bulunduğu grupla dağın güney yamacından; kardeşi Lucius Manlius'un başında bulunduğu grup batı yönünden ve Gaius Helvius'un komutasındaki diğer grup ise dağın doğu yamacından olmak üzere tepelere doğru tırmanışa geçtiler. Müttefik Pergamon kuvvetleri ise bu gruplar içerisinde yerlerini almışlardı. Manlius'un başında bulunduğu grup dik yamaçlardan yürüyüşün verdiği yorgunlukla beraber Galatların okçu ve mızrakçıların saldırıları karşısında zor duruma düşmüşlerdi. Savaşın sonucu uzun süre muğlak kalmasına rağmen, düzenli ve savaş tecrübesi fazla Roma orduları ellerindeki teknik malzemeyi de kullanarak savaşın sonucunu kendi lehlerine çevirmeyi başardılar. Manlius'a doğu ve batı yönündeki Lucius Manlius ve Gaius Helvius'un da katılımıyla Galat ordusu dağın zirvesindeki karargahlarına çekilmek zorunda kalmışsa da bu kısımda süren kısa bir kuşatmadan sonra Romalılar karargahın içerisine kadar girmişlerdi. Karargah içerisinde bir müddet Galatlar ve Romalılar arasında devam eden göğüs göğüse mücadele, Galatların mağlubiyetiyle son bulmuş ve bu savaş neticesinde Romalılar, Galatlardan çok sayıda esir almışlardır⁴⁶.

b- Chiomera'nın Centurio'yu Öldürmesi

Manlius bu savaşta, Livius ve Appianos'un bildirdiğine göre 40.000 kişi esir almış ve çok sayıda insan öldürdükten sonra ele geçirdiği silahları da yakmıştır⁴⁷. Bu esirler arasında Tolistobog'ların şefi Ortigaton'un karısı Chiomara da bulunmaktaydı. Esir Galatlardan sorumlu olan şehvet düşkün ve hırslı bir Centurio (Roma Ordusunda Bölük Komutanı) güzel prensese zorla sahip olmuş, ancak esir de

⁴⁵ Livius, XXXVIII, 19, 3-6

⁴⁶ Livius, XXXVIII, 20, 24

⁴⁷ Livius, XXXVIII, 23, 8; W.M. Ramsay, *Historical Commentary*, s.57; F. Stachelin, *a.g.e.*, s.55; H. D. Rankin, *a.g.e.*, s.196; P. B. Ellis, *a.g.e.*, s.101; S. Mitchell, *Anatolia*, s.24

olsa bir prens karısı olduğunu unutmayan Chiomara buna sert tepki göstermiştir. Bunun üzerine özgürlüğünü bağışlayacağını bildiren Centurio, yüklü bir fidyeye talep etmiştir. Chiomara bu fidenin getirilebilmesi için hizmetkârlarından birinin ailesine gönderilmesini istemişti. Bunun üzerine karargâhtan ayrılan hizmetkâr fidyeye birlikte Ancyra çayı kıyısında belirlenmiş olan yere gece karanlığında gelmiştir. Prenses göndereceği hizmetkârıyla gizli bir plan tertiplemişti. Kararlaştırılan gece Centurio Chiomara'yla beraber prensesin akrabalarıyla buluşmaya gitmişti. Centurio altınla meşgul olurken prenses Kelt dilinde verdiği bir emirle Centurio'nun kafasını uçurtmuştur. Chiomara Galat geleneklerine göre önemli bir savaş ganimeti sayılan bu insan başını alarak, Olympos mağlubiyeti sonrasında emrindeki askerleriyle Tektosag'lara katılan kocası Ortigaton'un yanına gitti. Ortigaton'la karşılaştığında eteğinin altına sakladığı insan kafasını kocasının ayaklarının altına attı. Şaşırmış durumdaki kocasına kendisine zorla sahip olan ve namusunu lekeleyen bu adamdan nasıl intikamını aldığını anlattı⁴⁸.

c- Consul Manlius'la Galatlar Arasında Barış Görüşmeleri

Olympos Dağı savaşından zaferle çıkan Manlius Vulso ordusunu dinlendirdikten sonra üç günlük yürüyüş ile Ancyra yakınlarına gelerek karargâhını kurmuştur.⁴⁹ Tektosaglar Ancyra'nın yaklaşık 16 km. doğusundaki Magaba Dağı'nda mevzi almışlardı⁵⁰. Onlar kendilerini kısa zamanda kesin bir mağlubiyete uğratmış olan Manlius Vulso ile barış görüşmelerine başlamayı uygun görmüşler ve bu görüşmelerde Manlius'u tuzağa düşürerek rehin almayı düşünüyorlardı. Galat kralları ertesi gün elçilerini Manlius'a göndererek kararlaştırılan bir noktada barış şartlarını görüşme arzularını iletmışlerdir. Manlius, kararlaştırılan yere 500 süvari eşliğinde gelmişse de Galat prenslerinin görüşme yerine gelmemesi üzerine geri dönmüştür. Consul karargâhına gelir gelmez hemen arkasından Galat elçileri tekrar Roma karargâhına gelip, rahipler ile kralları arasında çıkan tartışma yüzünden krallarının gelemediğini bildirerek, Consul'den özür dilemişler ve iki gün sonra randevu yerine

⁴⁸ Polybius, XXI, 38, 4-7; Livius, XXXVIII, 24, 9 vd.; P. Macanna, "Conversation and Innovation in Early Celtic Literature", *EC XIII* (1972), s. 89; W. F. Ritchie, "The Army : Weapons and Fighting", *The Celts*, (ed. M. Green), London 1995, s. 54

⁴⁹ Polybius, XXI, 39, 1; Livius, XXXVIII, 24, 1; Pausanias, I, 4, 5; Strabon, XII, 5, 2; D. Magie, a.g.e., s.1311; A. H. M. Jones, a.g.e., s.110 vd

bir kez daha gelmesini rica etmişlerdir. Bu görüşmeye Manlius'un yerine Attalos gelince görüşmenin Consul olmadan bir geçerliliği olmayacağını ileri sürerek, anlaşmanın ancak Manlius'la yapılması gerektiğini belirtmişlerdir. Bunun üzerine barış görüşmeleri bir gün sonraya ertelenmiştir. Bu barış görüşmeleri yapılırken Galatlar, kazanmış oldukları zamanı değerlendirerek, kadınlarını çocuklarını ve kıymetli eşyalarını Halys ırmağından geçirerek güvence altına almaya çalışıyorlardı. Bu görüşmelerin uzatılmasının bir diğer sebebi ise Manlius'un bir şekilde zayıf bir anında ortadan kaldırılması imkânını bulabilmektir. Bu sebepten ötürü Galatlar, ordunun en gözü pek olanlarından 1.000 kişilik bir süvari birliği seçmişlerdir. Manlius 500 kişilik muhafızıyla buluşma yerine ilerlerken üzerlerine doğru gelen Galat süvarilerini fark edince; muhafızlarına savaş düzeni almalarını emretmişse de korkuya kapılan Romalılarda bozgun başlamıştı. Manlius'u bu müşkül durumdan yakacak toplamaya çıkmış bir grup Roma süvarisinin tesadüfen o anda bölgede bulunuyor olması kurtarmıştır. Böylece Galatların suikast girişimi başarısızlıkla sonuçlanmıştır⁵¹.

ç- Magaba Savaşı ve Romalıların İkinci Zaferi

Kendisine yapılan suikast girişiminden kıl payı kurtulan Manlius Vulso bu barış görüşmelerinin bir oyalama taktiği olduğunun farkına varmış ve ordusunu Magaba dağında mevzilenen Tektosag ve Trokme kabilelerinden oluşan Galatlar üzerine yönlendirmiştir. Magaba dağı önlerine gelen Manlius, Olympos dağında yaptığı gibi ilk önce keşif hareketlerinde bulunmuş ve bunun sonucuna bakarak ordusuna savaş düzeni aldirmiştir. Manlius'un savaş planına göre Roma birlikleri Olympos dağında olduğu gibi üç gruba ayrılmış, Tektosag ve Trokme kabilesinden oluşan Galat kuvvetlerinin karşısında Manlius bizzat kendisi bulunmuştur. Bu cephedeki arazinin kayalık olması sebebiyle her iki taraf yaya olarak savaşmak zorunda idi. Daha önceden Galatların süvari birliğini oluşturan askerleri sağ kanatta ve müttefiklerinden Kappadokia kralı Ariarathes'in ve Paphlagonia prensi Morzius'un askerlerinden oluşan kuvvet ise Galat piyadelerinin sol kanadında yer

⁵⁰ A. Erzen, a.g.c., s.45

⁵¹ Polybius, XXI, 39, 1-14; Livius, XXXVIII, 25, 1-16; A. Erzen, a.g.c., s.46; F. Lequenne, a.g.c., s.84

almaktaydı. Roma ordusunun ön saflarına yerleştirilen okçular ve sapancılar vasıtasıyla Galat ordusu uzaktan yıpratılmaya çalışılmış ve bundan sonra göğüs göğüse çarpışmaya başlayan düzenli ve donanımlı Roma birlikleri bireysel ve disiplinsiz olarak savaşan Galat ve müttefiklerini bozguna uğratmıştır⁵². Burada da Galatlar önce karargahlarına çekilmişse de fazla dayanamayarak dağılmışlardır. Ancak Romalılar dağılan Galat ordusunu takip etmektense Karargahlarını yağmalamayı tercih ettiklerinden Galat ordusunun büyük bir kısmı Halys ırmağının karşı kıyılarına geçmeyi başarmıştır. Böylece ordunun 40.000 kişilik büyük bir kısmıyla Halys ırmağını aşarak Trokmelerle birleşen Galatlar, bu savaşta 8.000 civarında insanın yanı sıra önemli bir serveti de kaybetmişlerdi⁵³. Bu yenilgiden sonra Galat elçileri Manlius'a barış görüşmelerinde bulunmak için gitmişlerse de Manlius onlara Ephesos'a gitmelerini bildirmiştir⁵⁴. Yaklaşan kış mevsimi kendisini hissettirmeye başlamış ve bu sebepten dolayı Manlius bir an önce ordusunu bu sert coğrafyadan kurtarmak ve şimdiye kadar elde ettiği ganimetlerle birlikte, emin bir bölge olan Batı Anadolu kıyı bölgelerine hareket etmek istiyordu⁵⁵.

d- Consul Manlius'un Anadolu'daki Son İcraatları

Roma'da 188 yılı seçimleri yapıldığında Gnaeus Manlius Vulso'nun praetor olarak görevi uzatılmıştır⁵⁶. Bu arada Manlius Anadolu'da kazandığı zaferlerden dolayı tebrikleri kabul ediyordu⁵⁷. İşte tam bu esnada Galat elçileri de müttefikleriyle beraber barış yapmak üzere Manlius'un huzuruna gelmişler ve Manlius'dan barış şartlarını öğrenmek istemişlerdir. Manlius Galat elçileri dışında kalanları nezaketle karşılayıp göndermiştir. Ancak Galat elçilerine II. Eumenes'in fikrini almadan bir şey söyleyemeyeceğini bildirmiş ve daha sonra bir anlaşma yapacakları haberini iletmiştir⁵⁸.

II. Eumenes'in yanında Ephesos'a gelen Galat elçilerini Hellespontos'a çağıran Manlius ve beraberindeki on kişilik komisyon üyesi, Galatlara karşı

⁵² Livius, XXXVIII, 26, 1-8

⁵³ Livius, XXXVIII, 22; Ş. Günaltay, a.g.e., s.211

⁵⁴ Livius, XXXVIII, 26, 1-8

⁵⁵ Polybius, XXI, 40, 1; Diodoros, V, 30; F. Lequenne, a.g.e., s.85

⁵⁶ Livius, XXXVIII, 35, 1-5

⁵⁷ A.H.M. Jones, a.g.e., s. 113

⁵⁸ Polybius, XXI, 40, 1-7; Livius, XXXVIII, 37, 1-11

umulmadık bir hoşgörü göstererek, onları Lampsakos şehrinde karşılamışlardır. Manlius ve komisyon üyeleri Galatlara Eumenes'le yapmış oldukları barış anlaşmalarına bağlı kalmalarını ve komşu şehirleri yağmalama alışkanlıklarından vazgeçmeleri karşılığında bütün topraklarını bağımsız bir şekilde ellerinde bulundurabileceklerini bildirmiştir⁵⁹. Manlius yapmış olduğu bu anlaşmayla, sonraki dönemlerde Galatları Roma menfaatleri doğrultusunda hareket etmeye yönlendirmişti. Galatlardan savaş tazminatının talep edilmemesinin ve gösterilen hoşgörünün sebebi Romalıların bu savaşlar sırasında bölgeden yeterince kârlı çıkmasında aranmalıdır⁶⁰.

C- GALATLAR'IN ROMA-PERGAMON İLİŞKİLERİ

Tolistobogların lideri olan Ortigaton, üç kardeş kabileden oluşan Galatları tek bir lider etrafında birleştirerek onları daha güçlü bir devlet ve zengin bir millet haline getirebilmek gayreti içerisindeydi⁶¹. Kaynaklar Ortigaton'un liderlik kişiliğini ve Galat kabileleri arasında itibarının böyle bir arzuyu gerçekleştirebilecek yetenekte olduğuna işaret etmektedirler. İşte bu düşüncelerden hareket eden Ortigaton, şimdiye kadar dağınık gruplar halinde ve devlet olma şuurundan uzak Galat kabilelerini M.Ö. 186-183 yılları arasında kısa bir süre için dahi olsa kendi hakimiyeti altında birleştirmeyi başarmıştır.

M.Ö.II. yüzyıl başlarından itibaren Roma'nın Anadolu'ya yönelmesi ve Manlius'un consullüğe atanmasıyla Roma ile Pergamon arasında bir ittifak yapılmıştı. Bu dönemde Roma gücünü de arkasına almış olan Pergamon Krallığı, Anadolu'da hatırı sayılır bir güç haline geldiğinden Galatlarla sürekli olarak bir çatışma içerisinde olmuştur.

a- Galatların Pergamonlulara Taarruzu

Galat birliğini sağlayan Ortigaton, Apameia Andlaşması neticesinde toprak kaybeden diğer krallıklar gibi Pergamon Krallığı ile de mücadeleye başlamıştı. Bu mücadelede Bithynia Kralı I. Prusias (M.Ö. 230-182) ile Ortigaton daha önce

⁵⁹ Polybius, XXI, 40-45; Diodoros, XXIX, 10; Memnon, FGrH, 434, 18, 9; Livius, XXXVIII, 37-38; Ş. Günaltay, a.g.e., s.211; H. Demircioğlu, a.g.e., s. 340; A. Erzen, a.g.e., s.46

⁶⁰ Polybius, XXI, 41, 7; Livius, XXXVIII, 37-40; Strabon, XII, 8, 4

Bithynia sınırları içerisinde olan Phrygia Epiktetos'unu, Pergamon Kralı II. Eumenes'in elinden almak için birlikte savaşa girişmişlerdi.⁶² Bundan sonra Bithynia Kralı I. Prusias, Makedonia Kralı V. Philippos ve kendisine sığınmış olan Romalı komutan Hannibal'in yardımlarıyla beraber, müttefiki Galat prensi Ortigatonun da katılımıyla Mysia'yı tekrar kendi topraklarına katmıştır. Bu savaş sırasında Pergamon kralı II. Eumenes çok zor durumda kalmıştır⁶³. Lykia Bölgesi'nde Telmessos şehrinde ele geçen bir yazıt, Galatların ilk kez paralı asker olarak değil eşit şartlarda bir müttefik olarak bu savaşta yer aldıklarını göstermesi bakımından önemlidir.

I. Prusias ve Ortigaton'a karşı büyük bir mücadele veren II Eumenes, onları M.Ö. 184 yılında hezimete uğratmıştır⁶⁴. M.Ö.183 yılında T. Quinctius Flaminius'un liderliğindeki bir Romalı delege grubunun topladığı barış konferansında II. Eumenes'in M.Ö.188 yılındaki Apameia Antlaşmasının aynen geçerli olduğu tekrar ilan edilmiş ve Bithynia Kralı I. Prusias ile Ortigaton'un bu kararlara uymaları zorunlu kılınmıştır⁶⁵.

b- Galat-Pontos İttifakı Karşısında Pergamon Krallığı ve Roma

M.Ö. 183 yılından kısa bir süre sonra Pergamon'a karşı oluşturulan doğu ittifakında Pontos kralı I. Pharnakes (M. Ö. 185-170), Galatlar ve Armenia Kralı Mithridates yer alıyordu⁶⁶. Karadeniz sahilinde önemli ticaret merkezi olan Sinope ve onun kolonileri konumundaki Koryra (Ordu) ve Keressos (Giresun) şehirlerini⁶⁷ alan Pharnakes, daha sonra İç Anadolu bölgesine yönelerek Paphlagonia'ya akınlara başlamış ve bu bölgenin büyük bir kısmını işgal etmekle kalmayıp, Galatları da Pergamon üzerine saldırılar düzenlemesi hususunda yönlendirmiştir. Bu gelişmeler karşısında Pergamon kralı II. Eumenes, kardeşi Attalos'u Roma'ya yardım talebinde bulunmak üzere elçi olarak göndermiş, ilkinde cevap alamayan Eumenes kardeşini

⁶¹ Polybius, XXII, 21, 1-4

⁶² Polybius, XXII, 21; Justinus, XXXII; E. V. Hansen, a.g.e., s.83; E. Will, *Histoire Politique du Monde Hellenistique I*, Nancy 1979, 241; S. Mitchell, *Anatolia*, s.44

⁶³ Polybius, III, 3-6; XXII, 8, 5; Memnon, 19; Livius, XXXIX, 46, 9; S. Mitchell, *Anatolia*, s.24

⁶⁴ Ş. Günaltay, a.g.e., s. 212

⁶⁵ D. Magic, a.g.e., s.758

⁶⁶ Polybius, XXIV, 14, 6; Memnon, 19

⁶⁷ Polybius, XXIII, 9, 1-3; Livius, XL, 2, 6; Strabon, XII, 3, 11; M.A. Kaya, a.g.m., s.230

ikinci kez tekrar Roma'ya göndermek durumunda kalmıştır. Senatus Attalos'a bu problemin çözümü için bölgeye arabulucular göndereceğine dair teminat vermiştir⁶⁸.

Bu sırada Galatlar ile Pontos kralı I. Pharnakes'in arası M.Ö. 180 yılında sebebi bilinmeyen bir olaydan dolayı bozulmuştur. O sebeple Pontos kralı, komutanı Leokritos'u Galat topraklarını yağmalamak üzere göndermiş öte yandan kardeşi de Kappadokia kralı IV. Ariarathes Eusebes'in topraklarına girmiştir. I. Pharnakes'in bu davranışlarından ürken II. Eumenes, Attalos'u Galat topraklarını yağmalayan Leokritos'un üzerine göndermiştir. Ancak, Leokritos Galat topraklarından çekildikten sonra Attalos bölgeye ulaşabilmiştir. Attalos Galat liderlerinden Cassignatos Gazetorix'in yardım tekliflerini red ederek, Kappadokia bölgesinde Tatta gölünün doğusundaki Pharnassos şehrine doğru ilerleyip, IV. Ariarathes'in ordusuyla birleşmiştir. İki ordu Halys ırmağını geçerek Makissos'a vardıklarında Roma'nın gönderdiği elçilerin Ephesos'a ulaştıkları haberini almışlardır. Bu sırada başlayan barış görüşmeleri Pontos elçilerinin uzlaşmaz tavırları neticesinde sonuç alınamamıştır. Bu başarısız geçen barış görüşmelerin neticesinde, Galatların ikiye ayrıldığını görüyoruz. Bunlardan Cassignatos ve Gazietorix gibi liderlerin bir kısmı Pontoslulara karşı koyarken, diğer liderler Eumenes'e karşı Pontoslularla beraber savaşmışlardır⁶⁹. Pontos kralı I. Pharnakes yayılmacı politikasıyla Pergamon, Kappadokia ve Bithynia gibi önemli devletlerin düşmanlığını kazanmıştır⁷⁰. Anadolu'daki bu önemli Hellenistik krallıklar I. Pharnakes'e karşı ittifak oluşturmuş ve 179 yılında onu her cephede mağlup ederek II. Eumenes'le barış yapmaya mecbur kılmıştır⁷¹.

Böylece Pharnakes'in hangi sebeple olursa olsun bir daha Galatia topraklarına girmesi yasaklanmış, Galatlarla daha önce yapmış olduğu bütün anlaşmalar geçersiz sayılmış ve savaş süresince istila ettiği bütün toprakları terk etmek zorunda bırakılmıştır.⁷² Bu antlaşma, Pergamon Krallığı'nın Halys Irmağı'na kadar Batı

⁶⁸ Polybius, XXIV, 9, 1-3; Livius, XL, 20, 1-4

⁶⁹ Polybius, XXIV, 14-15; D. Magic, a.g.e., s.314; F. Stachelin, a.g.e., s.60

⁷⁰ Polybius, XXIV, 14, 6; F. Stachelin, a.g.e., s.49; D. Magic, a.g.e., s.1088;

⁷¹ D. Magic, a.g.e., s.193

⁷² Polybius, XXV, 2, 4; D. Magic, a.g.e., s.765; A. H. M. Jones, a.g.e., s.116; S. Mitchell, *The History and Archaeology of Galatia*, Oxford 1974, s. 26

Anadolu toprakları ve Galatlar üzerindeki hakimiyetinin diğer Anadolu krallıkları tarafından onaylanması anlamına gelmektedir⁷³.

c- Pergamon-Roma İlişkilerinde Galatlar

M.Ö. 179 yılında Makedonia tahtına geçen Perseus (M.Ö. 179-168), Roma'ya karşı gizli savaş hazırlıklarını sürdürmüş ve III. Makedonia savaşının çıkmasına sebep olmuştur. Pergamon kralı II. Eumenes, Cassignatos liderliğindeki Galat paralı askerlerini de yanına alarak, Trakheia'ya geçip Thessalia'daki Roma ordusu ile birleşmek suretiyle bu savaşta da Roma ile ittifak halinde olduğunu göstermiştir⁷⁴. Ancak Anadolu'da Galatların rahat durmayarak bir süre sonra isyan çıkarmaları üzerine ülkesine geri dönmek zorunda kalmıştır. Eumenes'in dönüşünden sonra Romalılar Thessalia'da yapılan savaşı kaybetmelerinin mesuliyetini Eumenes'e yüklemişlerdir. Galat lideri Cassignatos bu savaşta hayatını kaybetmiştir⁷⁵. Roma senatusu tarafından başkomutanlığa getirilen M.Ö. 169 yılı consul'ü Philippus, Pergamon'un güçlenmesini istemeyen bir grubun mensubuydu. O sebeple Eumenes'i Roma'ya ihanet etmekle suçlayan Philippus, Roma senatusunun Pergamon'un güçlenmesi karşısında II. Eumenes aleyhine bazı gizli kararlar almasına sebep oldu. Bu kararlar çerçevesinde II. Eumenes ya tahttan indirilecek ya da krallığını zayıflatmak için çeşitli faaliyetlerde bulunulacaktı

Makedonia krallığının sonunu hazırlayan M.Ö. 168 yılı 22 Haziran günü Pydna ovasında Perseus'un Roma karşısında almış olduğu yenilgi, Roma'nın gücünü artırarak onu tüm doğu Akdeniz bölgesinin hamisi konumuna getirmişti⁷⁶.

Bu arada Galatların isyanı karşısında acze uğrayan II. Eumenes Roma'dan yardım istemesi için Attalos'u elçi olarak gönderdi. Roma'da çok iyi karşılanan Attalos, M.Ö. 168/167 yılında Senatus tarafından hiç beklemediği Pergamon'un bir kısmında hakimiyetini ilan etmesi teklifi karşısında oldukça şaşırılmış ve kibarca bunu reddetmiştir. Ancak tekrar senatus'a gelen Attalos Perseus'a karşı yapılan savaşta ortaya koymuş olduğu sadakatini hatırlatarak, Galatların durdurulması konusunda

⁷³ Diodoros, XXXI, 14; M. Aslan, a.g.e., s.

⁷⁴ Livius, XLII, 57, 7; M. Launey, *Recherches sur les Armées Hellenistiques*, Paris 1949, s.521; S. Mitchell, *Anatolia*, s.25

⁷⁵ Livius, XLII, 57, 6

⁷⁶ Polybius, XXIX, 22, 4; A.W.F. Blunt, a.g.e., s.74

yardım talep etmiştir. Ancak Roma senatus'u Attalos'un isteklerinin yerine getirileceği sözünü vermişse de bunların hiçbirini yerine getirmemiştir⁷⁷. Bithynia kralı Galatların elindeki toprakları kendi hakimiyetine alabilmek için Roma'ya gelerek, Eumenes aleyhinde iftira mahiyetinde beyanlarda bulunmak suretiyle bu isteğini dile getirmiştir. Ancak bu talep Roma senatus'u tarafından kibarca reddedilmiştir⁷⁸

Roma senatus'unun daha önceden almış olduğu Pergamon krallığını zayıflatmaya yönelik gizli kararını uygulamaya sokarak, Pergamon krallığına karşı ikili oynamaya başlamış ve mevcut olan Pergamon-Galat sürtüşmesini körüklemiştir. Roma'nın kendisine karşı gelişen bu olumsuz tutumun sebebini öğrenmek ve engelleyebilmek için II. Eumenes Roma'ya gitmiş⁷⁹, ancak Brundisium limanına geldiğinde Roma'lı bir memur Roma'da yabancı kralların bulunmasını yasaklayan Roma senatus kararını kendisine iletmış ve Roma'yı terk etmesini bildirmişti⁸⁰. Bu olay Roma'nın Pergamon'a karşı olan emellerinin açığa çıktığının bir göstergesidir⁸¹.

Pergamon'u küçültmek isteyen Roma bu devletin topraklarında gözü olan Anadolu'daki krallıkları ona karşı kışkırtarak aralarındaki düşmanlığı körüklemiştir. Bu arada Roma'nın dostluğunu kaybeden hatta düşmanlığını kazanmış olan II. Eumenes'in bu zayıf anından istifade etmek isteyen Galatlar, büyük çapta bir isyan başlatarak Pergamon'a yönelmişlerdi⁸². Artık hiçbir yerden yardım alamayacağının farkına varan II. Eumenes kardeşi Attalos'la beraber Sardys'de büyük bir ordu toplayarak Galatlara karşı tek başına mücadele etme kararı almıştır⁸³. Tam bu sıralarda Roma P. Licinius'u M.Ö. 167 yılında Anadolu'ya göndererek bilgi almak istemiş, ancak Licinius bölgeye geldiğinde tam bir savaş manzarasıyla karşılaşmıştır. Galatların Synada şehrine kadar ilerlediğini görmüş ve burada onlarla görüşerek⁸⁴, Galat liderini II. Eumenes'e karşı daha da cesaretlendirmiş ve kışkırtmıştır⁸⁵. II.

⁷⁷ Polybius, XXX, 1-3; Livius, XLV, 19, 3; D. Magie a.g.e., s.772

⁷⁸ Polybius, XXX, 27; Livius, XLV, 44, 11; Diodoros, XXXI, 7, 2; D. Magie, a.g.e., s.767; S. Mitchell, *Archaeology of Galatia*, s.27

⁷⁹ Polybius, XXIX, 4, 8-10; Livius, XLV, 13, 9

⁸⁰ Polybius, XXX, 14-19; Livius, XLV, 18; Justinus, XXXVIII, 6, 3; Diodoros, XXXI, 13-16

⁸¹ W. M. Ramsay, *Historical Commentary*, s.61; H. Demircioğlu, a.g.e., s.337

⁸² Polybius, XXX, 3, 7-9; Livius, XLV, 34, 10

⁸³ Polybius, XXX, 3, 7-9; Livius, XLV, 34, 10-14; F. W. Walbank, *A Historical Commentary on Polybius*, Oxford 1979, s.419

⁸⁴ Polybius, XXX, 3, 5; Livius, XLV, 34, 10

⁸⁵ Livius, XLV, 10

Prusias'dan da destek alan Galatlara karşı Synada şehri yakınlarında savaşa girişen II. Eumenes ve kardeşi Attalos büyük bir başarı kazanmışlardır⁸⁶. Bu olay Hellen şehirlerinde büyük bir sevinç kaynağı olmuş, II. Eumenes ve Attalos anısına heykeller dikilmiş, festivaller düzenlenmiştir. Galatlardan yağmalanan silah ve teçhizatlar Pergamon'daki Zeus sunağı üzerinde sergilenmiştir⁸⁷.

Bu zaferden sonra Romanın baskıları ile kazanmış oldukları başarıyı yok sayan bir anlaşma imzalamak zorunda kalan II. Eumenes, Apameia Anlaşmasının şartlarını kabul etmekten⁸⁸ başka çare bulamamıştır⁸⁹. Bu dönemde Galatia ve Pergamon topraklarında gözü olan II. Prusias, II. Eumenes'in Galatların iç işlerine müdahale ettiğini ileri sürerek Roma'ya şikayette bulunmuş⁹⁰ ise de Senatus bunu dikkate almamıştır⁹¹. Böylece Roma'nın koruyuculuğu altında olduklarını anlayan Galatlar, bölgede başlarına buyruk hareket etmeye başlamışlardır⁹².

Roma tarafından batı Anadolu'da yağma yapması yasaklanan Galatlar doğuya yönelmiş ve V. Ariarathes Eusebes Philopator'un hakimiyetindeki Kappadokia topraklarına karşı bir yağma ve istila hareketi başlatmışlardır⁹³. Ancak çoğunluğunu Trokme kabilesinin oluşturduğu Galatları, V. Ariarathes geri püskürtmüş ve ardından meselenin halli için Roma'dan yardım talep etmiştir. Bunun üzerine Roma bölgeye gönderdiği elçiler vasıtasıyla bu olayın müsebbibinin Galatlar olduğuna ve Ariarathes'in sadece savunma durumunda olduğu kanaatine varmışlardır⁹⁴.

⁸⁶ Diodoros, XXXI, 14

⁸⁷ Pergamon'da Zeus sunağında sergilenen Galatlara ait bu silah ve teçhizatlar Pausanias tarafından görülmüştür. Bkz. Pausanias, I, 4, 6; E. V. Hansen, a.g.e., s.124

⁸⁸ Roma'nın asıl amacı Anadolu'daki krallıkları hala Apameia Barışı'nda oluşturduğu sınırlar içerisinde tutmaktır. Bkz. Polybius, XXX, 28; E. Will, *Historie Politique du Monde Hellenistique*, Nancy 1979, s.82; H. Demircioğlu a.g.e., s.387

⁸⁹ Polybius, XXXI, 2; W. M. Ramsay, *Historical Commentary*, s.61; A. H. M. Jones, a.g.e., s.116

⁹⁰ Polybius, XXX, 30, 2-3

⁹¹ Polybius, XXX, 30, 4-5; Diodoros, XXXI, 14; Livius, XLV, 44, 21

⁹² Polybius, XXX, 30, 6-7

⁹³ Polybius, XXXI, 13.14

⁹⁴ Polybius, XXXI, 8; Livius, XLII, 29, 4; W. M. Ramsay, *Historical Commentay*, s.61; F. Staehelin, a.g.e., s.73; A. N. Sherwin-White, "Roman Involment in Anatolia 167-88 B. C", *JRS LXVII* (1977), s.63; H. D. Rankin, a.g.e., s.199

ç- Galat-Pergamon İlişkilerinin Bozulması

Bu dönemde bölgede iyice hassaslaşan devletler arası ilişkiler karşısında Pergamon kralları akıllı bir politika izlemişlerdir⁹⁵. Tolistobog kralı Aioiorix'in kardeşi olan Attis M. Ö. 164 yılında Pessinus'daki Kybele tapınağının baş rahibi idi. Tam bir Kelt karakterine sahip olan Aioiorix karakterine uygun olarak tapınak yapımına ve rahiplik silsilelerine duyarsız kalınca kardeşi ile arası iyice açıldı. Bunun üzerine Aioiorix, Attis'in baş rahiplik yaptığı Kybele tapınağını yağmalattı⁹⁶. Bu arada Pessinus baş rahibi Attis ile olan ilişkisinin başına iş açmasından korkan II. Eumenes rahiple yaptığı gizli mektuplaşmada bu endişesini dile getirirken, Galatia kralı Aioiorix'e beddua etmeyi de ihmal etmemiştir⁹⁷.

Bu olayların neticesinde Galat-Pergamon ilişkilerinin kopma noktasına geldiği bir dönemde II. Eumenes ölmüş, yerine II. Attalos Pergamon tahtına çıkmıştı. Bu fırsattan faydalanan Bithynia kralı II. Prusias, Pergamon'a saldırmıştır⁹⁸. Bu tür olaylarda sürekli bölgeye heyet gönderen Roma yine aynı davranışını sergilemiş, ancak bu defa müdahil olmayıp, Anadolu devletlerini zayıflatan bu tür çatışmaları uzaktan seyretmekle yetinmiştir.

Pessinus rahibi Attis'in kardeşine karşı kendini savunabilmek için Attalos'dan asker istemesi üzerine Attalos'un verdiği cevap dikkat çekicidir⁹⁹. Bu mektup Attalos'un Roma'nın iznini almadan herhangi bir faaliyete girişemeyeceğini açıkça ortaya koymaktadır¹⁰⁰. Attalos'dan umduğu yardımı bulamayan Attis

⁹⁵ A. N. Sherwin-White, "Roman Involment in Anatolia 167-88B.C.", *JRS LXVII* (1977), s.63 vd.

⁹⁶ C. B. Welles, *Royal Correspondence in the Hellenistic Period. A study in greek Epigraphy*, New Haven 1934, 56 vd.; F. Lequenne, *a.g.e.*, s.89; S. Mitchell, *Anatolia*, s.26

⁹⁷ C. B. Welles, *a.g.e.*, s.61; S. Mitchell, *Anatolia*, s.26; F. Staehelin, *a.g.e.*, s.75; W. Ruge, *Pessinus*, s.1115; W. W. Tarn, *Hellenistic Civilization*, London 1947, s.150; H. Vogelmann, "Galatia", *KP II* (1975), 668; H. Şahin, *a.g.e.* s.14; Bu mektuplardan kral Eumenes'in Attis'e yazdığı mektup şöyledir: "Kral Evmenes Attis'i selamlar. Sen iyiysen, her şey iyidir. Ben sıhhatteyim. Kardeşin Aiorix'den söz açtığın mektubunu bana verdiler. Demek ki ona karşı koymakta haklıymışsın; Tanrıça zor altında bırakılmış olan ve hala zor altında olan rahiplerini korusun. Kafir adam iyi duygulara dönmedikçe ve çaldığını geri vermedikçe Tanrıça dünyada en çok sevdiği ne varsa alsın elinden..." Bkz. F. Lequenne, *a.g.e.*, s.89

⁹⁸ Polybius, XXXIII, 12, 1

⁹⁹ C. B. Welles, *a.g.e.*, s.57-61

¹⁰⁰ C. B. Welles, *a.g.e.*, s.61; A.N. Sherwin-White, *a.g.m.*, s.64; S. Mitchell, *Anatolia*, s.26; "Bununla beraber Chorle bize ısrarla Roma'ya karşı tam durumumuzun ne olduğunu anlattı, ve "onsuz" hiçbir şeye girişmememizi öğütledi. Başta sadece birkaç kişi onun

Roma'nın desteğini almış olan Aioiorix karşısında yalnız kalmış ve Galatia'da Kybele'nin baş rahipliğinden ayrılmak zorunda kalmıştır¹⁰¹. II. Prusias'ın Pergamon krallarını Roma nezdinde karalama çabaları sonucunda, kötüye giden Roma-Pergamon ilişkileri Bithynia kralının çabalarından¹⁰² çok Roma'nın çıkarları gereğince bozulmuştur¹⁰³. Roma M. Ö. II. yüzyıl boyunca Anadolu'nun yumuşak karnı olma özelliğine sahip olan Galatia Bölgesi ve Galatları kullanarak Anadolu'daki bütün olaylarda etkin rol oynamıştır¹⁰⁴.

d- Pergamon'un Roma Eyaleti Olması Karşısında Galatlar

M.Ö. 165 yılında Roma tarafından bağımsızlığı tanınan Galatlar M. Ö. II. yüzyılın ortalarından sonra Pergamon ve Pontos krallıklarının etkisinde kalmıştır. M. Ö. 139 yılında Pergamon tahtına geçen III. Attalos zalim ve şüpheli kişiliğe sahip olması sebebiyle beş yıl süren bu kısa yönetimi sonucunda halkın hoşnutsuzluğuna sebep olmuştur. Pergamonluların II. Attalos döneminde başlayan Galatia bölgesindeki nüfuz kaybı, III. Attalos döneminde tamamen ortadan kalkmıştır. Pergamon kralı III. Attalos ölümünden önce yazmış olduğu vasiyetiyle Pergamon dışında kalan yerleri Roma'ya bırakmış olduğu, M.Ö. 133 yılında ölümünden sonra ortaya çıkmıştır¹⁰⁵.

III. Attalos'un bu vasiyetinin ardından Anadolu'da kendisini tek güç olarak gören Pontos'un Galatia bölgesinde etkisinin arttığı dikkat çekmektedir. Aynı dönemde II. Eumenes'in gayrı meşru oğlu olan Aristorikos Pergamon tahtında hak iddia ederek, Symirna yakınlarında isyan etmiş ve barış içerisinde Roma'ya devredilmiş topraklara Roma'nın girmesini engellemiştir¹⁰⁶. Bu sıralarda Anadolu'da

fikirindeydi. Fakat sonradan işi tekrar düşününce gitgide etkilendik. "Onsuz" işe kalkışmak bize çok büyük bir tehlike olarak göründü. Örneğin, yendiğimiz takdirde kıskançlığı ve yeni şüpheleri üstümüze çekeceğiz. Kaybettiğimiz takdirde ise tüm olarak mahvedileceğimizden emin olabiliriz." Bkz. Lequenne, a.g.e., s.89vd.

¹⁰¹ Polybius, XXX, 30, 5; C. B. Welles, a.g.e., s.58 vd.

¹⁰² Polybius, XXXII, 15-16; Diodoros, XXXI, 35; D. Magic, a.g.e., s.316; M. I. Rostovtzeff, *Social and Economic History of the Hellenistic World*, Oxford 1953, s.722; E. V. Hansen, a.g.e., s.125; M. Özait, AU II (1982), 302

¹⁰³ H. Demircioğlu, a.g.e., s.352

¹⁰⁴ A. N. Sherwin-White, a.g.m., s.63 vd.

¹⁰⁵ Strabon, XIII, 4, 2; Justinus, XXXVI, 4, 5; W. Dittenberger, OGIS, no.338; R.Cagnat-J. Toutain, IGRom IV, no.289; A.W.F. Blunt, *Batı Uygarlığının Temelleri*, (çvr. M. Erim), İstanbul 1984, s.89

¹⁰⁶ Strabon, XIV, 1, 38

askeri bir güç bulundurmayan Roma, müttefik krallıklardan isyanın bastırılmasını istemişse de bunların müdahaleleri etkili olmamıştır. Bunun üzerine Perperna yönetimindeki Roma ordusu Anadolu'ya gönderilmiş, buradaki müttefik kuvvetlerle birleşerek Aristorikos'un isyanını bastırmaya çalışmış, ancak onu üç yıl sonra Stratonikeia bölgesinde yapılan savaş neticesinde mağlup edebilmişti. Bu esnada Perperna hastalanarak ölmüş, yerine 129 yılı consulü Manius Aquilius görevlendirilmiştir. Anadolu'ya bir heyetle birlikte gelen consul, Pergamon'un bir Roma eyaleti statüsüne getirilmesi için gerekli olan düzenlemeleri iki yıl içerisinde tamamlamıştır.

Bundan sonra Provincia Asia olarak anılacak olan Pergamon toprakları, Anadolu'da kurulan ilk Roma eyaleti olma özelliğine sahiptir¹⁰⁷. Aquilius ileride sıkıntı oluşturabilecek bölgeleri Aristonikos'un isyanı sırasında, kendi yanında yer alan müttefik Anadolu krallıkları arasında paylaştırmıştır¹⁰⁸. Bu paylaşımdan Galatia büyük Phrygia ile birlikte Pontos kralı Mithridates'e verilmişti¹⁰⁹. Roma ile dostluğunu uzun süre devam ettirerek Galatia üzerinde söz sahibi durumuna gelen V. Mithridates'in bu hakkı rüşvetle almış olduğunun gün yüzüne çıkmasıyla saltanatının son yıllarında Roma ile arası açılmıştır¹¹⁰.

¹⁰⁷ Strabon, XIV, 1, 38-42; G. Brandis, "Die Römische Provinz Asia", *RE II* (1896), s.1538;

T. R. S. Broughton, *a.g.e.* 1938, 505; D. Magie, *a.g.e.*, s.159;

¹⁰⁸ A.N. Sherwin-White, *a.g.m.*, s.68 vd.; H. Demircioğlu, *a.g.e.*, s.410

¹⁰⁹ Justinus, XXXVII, 1, 2; D. Magie, *a.g.e.*, s.1042, A. H. M. Jones, *a.g.e.*, s.116; A. N. Sherwin-White, *a.g.m.*, s.68; H. Demircioğlu, *a.g.e.*, s.410; S. Mitchell, *Anatolia*, s.29

¹¹⁰ T. Reinach, *Mithridate Eupator roi du Pontis*, Paris 1890, s.43; G. Brandis, *Provinz Asie*, s. 1539; H. Last, "Asia and the Revolt of Aristonicus", *CAH IX* (1932), s.106; T. R. S. Broughton, *a.g.e.*, s.508; D. Magie, *a.g.e.*, s.1043

III. BÖLÜM

GALAT-ROMA MÜCADELESİ

A- ANADOLU'DA PONTOS-ROMA REKABETİ VE GALATLAR

Pontos-Roma ilişkilerinin bozulmaya başladığı bir dönemde V. Mithridates'in M.Ö. 120 yılında Sinope'de bir suikast neticesinde öldürülmesi Pontos krallığında bir otorite boşluğu doğurdu. Krallık henüz yaşı küçük olan Mithridates Eupator ile Mithridates Khrestos'a kalmış¹, ancak anneleri Laodike tarafından yönetilmeye başlanmıştı. Bunu fırsat bilen Roma, daha önce müttefiki olduğu için Pontos krallığına vermiş olduğu Galatia ve büyük Phrygia'yı geri almak için harekete geçmiş ve bu bölgeleri Provincia Asia eyaletine bağlamıştır². Zeki ve hırslı bir kral olan VI. Mithridates tahta geçtiği ilk yıllardan itibaren Anadolu'yu kendi hakimiyetinde birleştirmek arzusunda olduğundan, ileriye dönük bütün politik planlarını bu doğrultuda hazırlamıştır³. VI. Mithridates'in kabullenemediği olaylardan biri de babasından kendisine miras olarak kalmış Galatia ve Phrygia bölgelerinin Roma tarafından elinden alınmış olmasıydı. VI. Mithridates'in Anadolu'nun tek lideri olmak gibi büyük bir siyasi hedefini uygulamaya koyması ve Roma'nın Anadolu'da yeterince teşkilatlanamamış olması neticesinde Pontos-Roma rekabeti başlayacaktır⁴.

¹ Strabon, *Geographika*, (ed.H.L.Jones), London 1949, X, 4, 10; Justinus, *Historiae*, (ed.J.C.Th.Von.Otto), Jena 1842, XXXVII, 1, 6; D. Magic, *Roman Rule in Asia Minor to the end of the third Century After Christ*, II, Princeton 1950, s.1091; P. B. Ellis, *The Keltic Empire: The First Millenium of Keltic History c.1000 B.C.-541 A.D.*, London 1990, s.103;

² Ş. Günaltay, *Yakın Şark IV/1: Perslerden Romalılara Kadar*, Ankara 1987, s.214; A. N. Sherwin-White, "Roman Involment in Anatolia 167-88 B.C.", *JRS LXVII* (1977), s.70;

³ Strabon, VII, 3, 17; M. I. Rostovtzeff, *Social and Economic History of the Hellenistic World*, Oxford 1953, s.935

⁴ E. G. Bean, *Eski Çağda Ege Bölgesi*, (çvr. İ.Delemen), İstanbul 1995, s.14 vd.

a- Mithridates'in Sınırlarını Genişletme Gayretleri

Bu dönemde Roma Devleti'nin eyaletlerde uygulamış olduğu ağır vergi sistemi, imparatorluk genelinde büyük sosyal ve siyasal yaraların açılmasına sebep olmuştur. Bunun neticesinde Pontos Kralı VI. Mithridates, Anadolu'daki krallıkların ve Hellenlerin umudu haline gelmişti⁵. Anadolu'daki bu huzursuzlukları görmüş olan Mithridates, Bithynia kralı III. Nikomedes'le anlaşıp M.Ö. 104 yılında Paphlagonia'ya girerek bölgeyi aralarında paylaştılar. Paphlagonia seferinden büyük bir pay alan Mithridates, doğuda Kolkhis ve Armenia Minor, batıda ise Amastris ve Paphlagonia'nın büyük bir kısmını içine alan geniş bir Pontos Krallığı meydana getirmiştir⁶. Bu olaydan bir yıl sonra M.Ö. 103 yılında, Mithridates'e gönderilen Roma elçileri ondan Paphlagonia'yı terk etmesini istemişlerse de o buna aldırmayarak ordusuyla Galatia'ya girmiştir⁷. Kontrol altında bulundurulması güç olan bu bölgede hakimiyetini tesis edebilmek maksadıyla kendi adını vermiş olduğu Mithridatium kalesini inşa ettirmiştir⁸. Ancak Galatia bölgesi ile yetinmeyen Pontos kralı, M.Ö. 99 yılında Kappadokia Bölgesi'ni de ele geçirerek, oğullarından birisini IX. Ariarathes Eusebes Philopator ismiyle Kappadokia'nın kralı ilan etmiştir⁹. Bu olaylar karşısında Roma ünlü komutanı Marius'u, sözde dini maksatlı¹⁰ ancak gerçekte ise bir keşif harekâtı mahiyetinde Anadolu'nun bu bölgesinde görevlendirmiştir. Ancak bu incelemelerde bölgeyi savunacak bir plan geliştiremeyen Marius, Roma'ya geri dönmek zorunda kalmıştır¹¹.

M. Ö. 94 yılına gelindiğinde Bithynia'da III. Nikomedes'in ölümü üzerine bir taht kavgasının varlığı ile karşılaşılacaktır. Bu tarihte tahta geçen IV. Nikomedes'e

⁵ E.G. Bean, *Eski Çağda Güney Kıyıları*, (çvr. İ.Delemen-S.Çokay), İstanbul 1997, s.15

⁶ Justinus, XXXVIII, 7, 2; Strabon, XI, 15-16; D. Magie, a.g.e., s.1092

⁷ Diodoros, *Bibliotheka Historika*, (cd.T.E.Page), London 1947, XXXVI, 15, 1; Justinus, XXXVIII, 7

⁸ Strabon, XII, 5, 1; D. Magie, a.g.e., s.1094

⁹ T. Reinach, *Trois royaumes de l'Asie Mineure: Cappadoce, Bithynie, Pontis*, Paris 1888, s.51; D. Magie, a.g.e., s.203

¹⁰ Ö. Çapar, "Yerli Bir Anadolu Tanrıçası: Ma", *DTCFD XXXVII/1-2* (1995), s.583

¹¹ A. N.Sherwin-White, a.g.m., s.74; R. D. Sullivan, "The Dynasty of Kappadokia", *ANRW II 7.2* (1980), s.1129; S. Mitchell, *Anatolia, Land, Men and Gods in Asia Minor I-II: The Kelts and the Impact of Roman Rule*, Oxford 1993, s.30

karşı kardeşi Sokrates isyan ederek, Pontos kralı VI. Mithridates'den yardım talebinde bulunmuştur. Bu teklifi kabul eden Pontos kralı hiçbir zorlukla karşılaşmadan Nikomedes'i tahttan indirmiş ve M.Ö. 91 yılında Sokrates'i Bithynia tahtına oturtmuştur. Yapmış olduğu bu icraatlarla Roma'nın dikkatini üzerine çektiğinin bilincinde olan ve kaçınılmaz bir savaşın hazırlıklarına başlayan Mithridates, Parthlar ve Galatlarla anlaşmıştır¹². Böylece Mithridates yapılan bu anlaşmayla genişletmiş olduğu toprakları güvence altına almaya çalışmıştır.

b- Romalıların Pontoslulara Müdahaleleri

Roma'nın M.Ö. 89 yılında Manius Aquilius'u Bithynia kralı IV. Nikomedes'i tekrar tahta çıkarması için görevlendirmesi, aynı zamanda Pontos kralı VI. Mithridates'in nüfuz alanı genişletmesini de engellemeye yönelik bir tutumdur. Asia valisi Cassius'un Phrygia ve Galatia'dan topladığı büyük ordusunun Manius'a katılmasıyla güçlenen Roma ordusu karşısında VI. Mithridates Bithynia'yı terk etmek zorunda kalmıştır¹³. Ancak Aquilius'un bununla yetinmeyeceğini anlayan Mithridates büyük bir ordu toplamış ve oğlunu Kappadokia'yı ele geçirmek üzere görevlendirdikten sonra kendisi Bithynia'ya doğru harekete geçerek, Aquilius, Cassius ve Oppius komutasındaki Galat ve Phrygia bölgelerinden toplanmış askerlerden oluşan Roma ordularını ağır bir mağlubiyete uğratmıştır¹⁴.

Mithridates'in Roma'ya karşı kazanmış olduğu bu zafer sonrasında pek çok şehir Pontos kralının hakimiyetine giriyordu. Bu savaş neticesinde Mithridates Anadolu'da çok sayıda Romalıyı öldürmüştür. Öyle ki bu katliam tüm ülkede aynı anda gerçekleştirilmesiyle dikkat çekmektedir¹⁵. Bu da Mithridates'in Roma'ya karşı duymuş olduğu kin ve nefreti açıkça ortaya koymaktadır. Cicero'nun bildirdiğine göre Mithridates Roma şehirlerindeki bütün Roma izlerini silmeye çalışmıştır¹⁶. Arkhelaos komutasındaki Pontos donanması ise Trakheia ve Illyria'ya yönelmiş, Ege denizinde stratejik öneme haiz Delos adasını ele geçirerek, burada pek çok Romalıyı

¹² Memnon, FGrH, 434, 23; Justinus, XXXVIII, 3

¹³ Justinus, XXXVIII, 5, 8; M.Özsait, "Anadolu'da Hellenistik Dönem", AU II (1982), s.307

¹⁴ A. N. Sherwin-White, a.g.m., s.72

¹⁵ Memnon, 31, 4; D. Magic, a.g.e., s.214; P. A. Brunt, *Italian Man Power 225 B.C.-14 A.D.*, Oxford 1971, s.224; S. Mitchell, *Anatolia*, s.30

¹⁶ Diodoros, XXXVII, 27, 2; T. Reinach, *Mithridate Eupatorroi du Pontis*, Paris 1890, s.126

katletmiştir. Yine Galatların çoğunluğunu oluşturduğu ordusu ile Arkhelaos Hellas'a geçerek bölgeyi istila etmiş¹⁷, ancak M.Ö. 86 yılında 88 yılı consul'ü Sulla komutasındaki Roma ordusu karşısında Khaironeia ve Orkhomenos muharebelerinde mağlup olarak, buraları bırakıp geri çekilmiş ve aynı yıl Dardanos'da Sulla ile barış görüşmelerine başlamıştır. Sulla, barış için Mithridates'in Anadolu'da işgal ettiği topraklardan çekilmesini, 70 gemi ile 2000 talantonu savaş tazminatı olarak vermesini şart koşmuş ve bunu Pontos'a kabul ettirmiştir. Daha sonra Asia eyaletinden Roma'ya ödenmesi gereken ancak beş yıldır ödenmeyen vergiyi alarak, Asia eyaleti yönetimini Murena'ya bırakmış ve M.Ö. 84 yılında Roma'ya dönmüştür¹⁸.

c- VI. Mithridates'in Galat Tetrarchlarından Kurtulma Çabaları

M.Ö. 86 yılında Sulla karşısında aldığı mağlubiyetle kaybettiği otoritesini yeniden tesis etmek ve Galatları kontrol altında tutmak isteyen Mithridates onların ileri gelenlerini Pergamon'a davet etmiş, şereflerine düzenlediği ziyafette sergilediği kabaca tutumlarla¹⁹ Galatların kendilerini misafirden ziyade esir gibi hissetmelerine neden olmuştur. Bu kaba tavırları içlerine sindiremeyen Galat liderleri, ondan intikam almaya karar vermişlerdir. Bunun üzerine hazırlanan plana göre Pergamon Gymnasium'unda hakimlik ederken yüksek bir set üzerine oturan Mithridates güçlü Poredorix tarafından aşağı çekilerek öldürülecekti. Ancak bu plan Mithridates tarafından öğrenilince uygulanamadı. Bunun üzerine bütün Galat liderleri hep beraber Mithridates'in üzerine saldırıyı planladılar. Ne yazık ki bu plan da Mithridates tarafından öğrenildi. Neticede Mithridates sürekli düşmanca tavırlar içerisinde bulunan Galatlardan kurtulmak için bunları teker teker sarayına çağırarak öldürmüştür²⁰.

Mithridates kendisine karşı suikast girişiminde bulunan Galat liderlerini ortadan kaldırdıktan sonra geriye kalan liderleri de öldürmek için sinsi bir plan

¹⁷ Justinus, XXXVIII, 4, 9

¹⁸ Plutarkhos, *Bioi Paralleloi*, (ed.B.Perrin), London 1959), 25; Appianus, *Mithridatios*, 60-64; Sulla Roma'ya dönerken Ma adlı bir Anadolu tanrıçasını da beraberinde götürmüştür. Bkz. Ö.Çapar, "Yerli bir Anadolu Tanrıçası:Ma", DTCF XXXVII/1-2 (1995), s.583

¹⁹ D. Magic, a.g.e., s.218 vd.

²⁰ Plutarkhos, *moralia*, III, 23, 259; Ş. Günaltay, a.g.e., s.214

hazırlamıştır. Eğlenceye düşkün olan Galatları yakından tanıyan ve onurlarına verilecek bir şölene silahsız geleceklerini de bilen Mithridates, onların bu zayıflığından istifade etmek için bir şölen düzenledi²¹. Mithridates'i bu tahmininde haksız çıkarmayarak silahsız gelen Galatların büyük çoğunluğu aileleri ile birlikte katledildi. Mithridates'in bu hain ve zalimce planından sadece üç Galat tetrarkhesi kurtulabilmiştir²².

ç- Tetrarches Deiotarus'un Galatları Birleştirmesi

Mithridates haince bir planla Galat liderlerini ortadan kaldırmakla yetinmeyip kendi yakın çevresinden Galat sempatzianları ve kendi muhaliflerini de yok etmiştir. Bu katliamdan sonra başsız kalan Galatları daha kolay hakimiyeti altında tutabileceğini sanan Mithridates, komutanı Eumakhos'u Galatia satrapı olarak atamıştır. Söz konusu katliamla Galatların geleneksel yönetim sistemi olan tetrarkheslik iflas etse de buradan kurtulan Galat tetrarkhları Deiotarus ve iki arkadaşı Galatia bölgesinde halkı ayaklandırarak Mithridates'in bütün planlarını boşa çıkardılar. Deiotarus ve arkadaşları tarafından toparlanan Galatlar, M.Ö. 86/85 yılında Eumakhos'u Galatia bölgesinden kovmuşlardır²³. Mithridates'in Galatları başsız koymak için uygulamaya koyduğu bu plan, Galatları şimdiye kadar pek çok kez müttefik oldukları Pontos ülkesinden bir daha bir araya gelmemecesine ayırmış, bu da Roma'nın işine yaramıştır²⁴. Yine çok az sayıda bir Galat grubun, Mithridates'e olan sadakati terk etmediği görülmektedir²⁵.

B- GALAT-ROMA YAKINLAŞMASI

Mithridates'in bu siyaseti neticesinde Pontos'a düşman olan Galatlar, Roma ile yakınlaşmaya başlamışlardı. Mithridates Eumakhos'un mağlubiyeti ve imzaladığı Dardanos anlaşması şartları gereğince, kendi topraklarına çekilmek zorunda kalmıştır²⁶. Bu anlaşma ile Mithridates'in hareket alanı daraltılmıştır. Bu arada

²¹ P. B. Ellis, *a.g.e.*, s.103

²² Plutarkhos, *moralia*, III, 23, 258; W. M. Ramsay, *a.g.e.*, s.69; W. W.Tarn, *Hellenistic Civilization*, s.40; D. Magic, *a.g.e.*, s. 223; F. Lequenne, *a.g.e.*, s.114

²³ M. E. Bosch, *HTAH*, s.124

²⁴ Memnon, 44; Plutarkhos, *Lucullus*, 28; Appianus, *Syriake*, 50

²⁵ Appianus, *Mithridateios*, 111

²⁶ M. E. Bosch, *HTAH*, s.118

Romalılarla Galatlar ortak hareket etmeye başladılar. Bu ortaklık Galat tetrarkhesi Deiotarus'un Murena'nın Kappadokia bölgesine M.Ö. 83 yılında yapmış olduğu seferde kendini göstermektedir. Bu birleşik kuvvetler daha sonra Pontos topraklarına girerek Komana şehrinde bulunan zengin tapınakla birlikte şehri yağmalamışlardır²⁷. M.Ö. 78/75 yılları arasında Galatlar bir başka Roma generali olan Selvilius'la birlikte hareket ederek Pisidia, Isauria ve Phrygia Paroreia üzerine düzenlenen sefere katılmışlardır²⁸.

Bunun üzerine Mithridates'in komutanı Eumakhos, M.Ö. 74 yılında 120.000 askerle Galatia bölgesine girmiş ve her yeri yıkıp yağmalamıştır. Ani baskınlarla Phrygia, Pisidia, Isauria ve Cilicia bölgelerini ele geçirip, buralarda ele geçen bütün Romalıları öldürmek suretiyle ortadan kaldırmıştır. Ancak geri dönüşünde Galatia'ya vardığında Deiotarus tarafından mağlup edilerek, Pontos'a çekilmek zorunda bırakılmıştır²⁹.

Bithynia bölgesinde Mithridates'e karşı ilk zamanlar bazı muharebeler kaybedilmiş ise de Deiotarus'un M.Ö. 74 yılı consul'ü Lucullus'la yaptığı ittifak neticesinde, Kyzikos şehrini kuşatan Mithridates karşısında başarı sağlanmıştır³⁰. Lucullus'un Mithridates'e karşı M.Ö. 72 yılından itibaren başlattığı taarruzlarda, Galatlar onlara asker ve lojistik destek sağlamanın yanında kılavuzluk hizmeti de vermişlerdir³¹. Ayrıca Lucullus ile Mithridates arasında bu savaş cereyan ederken bazı Galat grupları Anadolu'nun değişik yörelerinde Pontos'a karşı büyük bir gerilla harbi vermektedir.

Bu lojistik desteğin yanı sıra Galatlar, Romalılarla müttefik olarak da savaşlara katılmışlardı. Galatlar ve Romalılar ortak düşmanları olan Mithridates'e karşı M.Ö. 71 yılında Pontos'daki Kabeira şehrinde mücadeleye girmişler, bu savaşta müttefik kuvvetler galip gelmiştir. Mithridates'i çekilmek zorunda bırakan Galat birlikleri onu takibe devam etmişler, tam yakalamak üzere iken Galat askerlerinin ganimete olan düşkünlüğünden istifade eden Mithridates kaçarak Komana şehrine

²⁷ T. Reinach, *Mithridate Eupator roidu Pontis*, Paris 1890, s.303; Geyer, "Mithridates", *RE XV* (1931), s.2179; D. Magic, *a.g.e.*, s.243; M. Özait, *AU II* (1982), s.309

²⁸ Ammianus. Marcellinus, XIV, 8, 4

²⁹ W. M. Ramsay, *Historical Commentary*, s.70; H. Omerod, "The Campaigns of Servius Isauricus Against the Pirates", *JRS XII* (1922), 51; M. Özait, *a.g.e.*, s.75; M. E. Bosch, *HTAH*, s.124

³⁰ Memnon, 44; Plutarkhos. Lucullus, 28, 2

sığınmış, ordudan arta kalan süvarileri de yanına alarak Büyük Armenia kralı olan damadı II. Tigranes'e sığınmıştır³². Bu sırada Lucullus Amisos şehrini alarak Doğu Pontos'u ele geçirmiştir³³.

Pontos krallığı topraklarını Roma hakimiyetine sokan Lucullus M.Ö. 69 yılında Galat birlikleri ile beraber Euphrates ırmağını geçerek, Armenia topraklarına girmiş, burada II. Tigranes ile yaptığı savaşta Armenia'nın başkenti Tigranokerta'yı ele geçirmiş, ancak Mithridates ve Tigranes kaçarak hayatlarını kurtarmışlardır. Geri çekilerek Roma tarzında bir ordu hazırlayan Mithridates ve Tigranes Lucullus karşısında Artaksata yakınlarında bir mağlubiyet daha almıştır. Ancak ilerlemiş yaşına rağmen mücadeleyi elden bırakmayan Mithridates Roma ve Galatlardan oluşan güçlü düşmanlarına karşı ordunun başında bizzat bulunmak suretiyle yer yer düşmanlarını zor duruma düşürmüş ve onları açlık tehlikesiyle de karşı karşıya bırakarak, geri çekilmeye mecbur etmiştir. Bunun üzerine Lucullus, Tigris ırmağı boyunca güneye inerek Nisibis şehrini aldıktan sonra Anadolu'ya dönmüştür³⁴.

a-Pompeius Döneminde Roma-Galat İlişkileri

Anadolu'ya dönmüş olan Lucullus, Galatia'da Deiotarus'un da büyük desteğiyle ordusunu dinlendirmiş ancak ordusunda baş gösteren disiplinsizliği önleyememiştir. Bunun üzerine Roma, Pompeius'u Lucullus'un yerine tayin etmiştir. Cilicia'ya Marcius Rex tarafından getirilen üç Roma birliğinin komutasını da alan Pompeius Anadolu'ya hareket ederek Lucullus'dan görevi devralmıştır Bu görev değişikliği M.Ö. 66 yılında Roma ve Galat orduları huzurunda Posdala kalesi önünde yapılmıştır³⁵. Görev değişikliğinin Galatia bölgesinde yapılmasında Galatların iyi bir müttefik olarak şimdiye kadar Roma'nın yanında yer almaları etkili olmuştur. Böylece Anadolu'daki bütün Roma müttefikleri güçlerini Pompeius için birleştirmişlerdi³⁶. Bu dönemde Deiotarus'un Pompeius'la çok yakın bir dostluk

³¹ Plutarkhos. *Lucullus*, 14, 1; Appianus, *Mithridatcios*, 78

³² J. A. Murno, "Roads in Pontos Royal and Roman", *JHS XXI* (1901), s.58; D. Magie, *a.g.e.*, s.334; Ş. Günaltay, *a.g.e.*, s.215

³³ Memnon, 46, 2; Plutarkhos. *Lucullus*, 21

³⁴ Memnon, 44; D. Magie, *a.g.e.*, s.334; F. Lequene, *a.g.e.*, s.115; S. Mitchell, *Anatolia*, s.31

³⁵ Plutarkhos, *Lucullus*. 36; Cassius Dio, *Historia Romana*, (ed. E.Cary), London 1954, XXXVI, 46

³⁶ Plutarkhos, *Pompeius*. 30, 2

kurmayı başardığı görülmektedir. Pompeius göreve geldikten sonra müttefiklerinin de her türlü kolaylığı göstermesiyle ordusunda birlik ve düzeni yeniden tesis etmeyi başarmıştır.

aa- Pompeius'un Pontos Zaferi ve Mithridates'in Ölümü

Pompeius, Mithridates'le Lucullus'un bıraktığı yerden Roma-Pontos mücadelesini devam ettirdi³⁷. Emrindeki büyük bir orduyla Galatia'dan hareket ederek Pontos topraklarına giren Pompeius, Mithridates'in sistemli olarak geri çekilirken Roma ordusunun erzak sıkıntısına düşmesi için etrafı tahrip etmiş olduğunu gördü. Ancak takibe devam ederek, Lykos (Kelkit) çayı kıyısındaki Dasteira şehri yakınlarında Mithridates'e yetişti. İki ordu karşılıklı olarak karargâhlarını kurdu. Yapılan muharebeyi Pompeius'un kazanması üzerine, Mithridates kendisine sadık kalan küçük bir grupla Kafkasya'ya sığındı³⁸. Burada kısa süre içinde bir donanma kurarak Ukrayna ve Kırım'da Sarmatları, Bastarn'ları ve İskitleri, Tuna boylarında ise Keltleri kendi etrafında toplamayı başaran Mithridates bu güçlü ordusuyla Roma'yı istila etmeyi planladı³⁹. Ancak bu esnada Pontos krallığının varisi olan Mithridates'in oğlu Pharnakes babasına isyan etti. Bu ilk isyanı bastırmayı başaran Mithridates oğlunu bağışlamış, ancak Pharnakes Kırım'da Pantekapaion'da babasının karargâhında ikinci kez ayaklanmıştı. Mithridates bu kez Kerç boğazına hakim yüksek bir tepeden isyanın seyrini ve oğlunun kendi yerine kral ilan edilmesini seyretmekle yetinmişti. Bu acıklı tablo üzerine Avrupa'daki Keltlerden oluşan muhafızlarını uzaklaştırarak, iki kızı ile beraber zehir içmek suretiyle intihar girişiminde bulunmuştur. Kızlarının hemen ölmesine rağmen kendisi vücudunu zehre karşı mukavemetli hale getirdiği için bu girişiminde başarılı olamamıştır. Bunun üzerine Mithridates isyancıların yaklaşması üzerine Bitiutus ve Keltleri çağırıp kendisini öldürmelerini emretmiştir. Bitiutus kralın bu emri üzerine kılıcını çekerek tek darbe ile kralı öldürerek sadakatini ortaya

³⁷ A.W.F. Blunt, *Batı Uygarlığının Temelleri*, (çvr. M.Erim), İstanbul 1984, s.89

³⁸ Strabon, XI, 1, 6

³⁹ Appianus. *Mithridateios*. 119

koymuşsa da Pharnakes taraftarlarının kralın cesedini parçalamalarına mani olamamıştır⁴⁰.

ab- Romalılar'ın Anadolu'da Yaptığı Düzenlemeler

Anadolu'da Roma tarafından ikinci önemli düzenlemeleri Pompeius gerçekleştirmiştir. Buna göre Pontos krallığının batı toprakları ile Bithynia'yı birleştirerek Provincia Pontos at Bithynia'yı oluşturmuş⁴¹ ve Paphlagonia bölgesinin Pompeiopolis ve Neopolis dışındaki topraklarını da bu eyalete dahil etmiştir. Pompeius Mithridates savaşları boyunca Roma ile beraber hareket ederek Roma ordusuna azımsanmayacak yardımlarda bulunan⁴² Galat tetrarkheslerine de Galatia bölgesindeki toprakları paylaştırarak⁴³, Tolistobog tetrarkhesi Deiotarus'u kral olarak tanımıştır⁴⁴. Pompeius daha sonra Provincia Pontos at Bithynia'ya kattığı batı Pontos topraklarının dışında kalan doğu Pontos topraklarının tamamını da Deiotarus'a bırakmıştır⁴⁵. Muhtemelen kral olarak tanıdığı Trokme tetrarkhesi Brogitarus'a da Mithridatium kalesini bağışlayan Pompeius, onun topraklarını da doğuya doğru genişletmiştir⁴⁶.

Galat tetrarkheslerine verilen krallık ünvanları ve Pompeius'un Anadolu'da yapmış olduğu yeni siyasal düzenlemeler, M.Ö. 59/58 yıllarında Roma Senatus'u tarafından onaylanmıştır⁴⁷. P. Clodius Pulcher, M.Ö. 56 yılında Trokme kralı Brogitarus'u Pessinus baş rahipliğine atamış, ancak Cicero'nun olayın üzerine

⁴⁰ Plutarkhos, *Pompeius*, 41, 1-5; Appianus, *Mithridateios*, 102; Geyer, "Mithridates", *RE* XV (1931), s.2195; F. Lequenne, *a.g.e.*, s.117; D.Magie, *a.g.e.*, s.1229

⁴¹ S. Mitchell, *Anatolia*, s.33

⁴² Justinus, XXXVIII, 4, 9; Cicero, *Deiotarus'u Caesar'a Karşı Savunma*, (nşr.L. Özbay), İstanbul 1994, 26-27; Plutarkhos, *Lucullus*, 28, 2; Memnon, 44

⁴³ W. M. Ramsay, *Historical Commentary*, s.95

⁴⁴ Strabon, XII, 3, 13; S. Atlan, *Roma Tarihinin Ana Hatları*, s. 146; M. Özsait, *Hellenistik ve Roma Devrinde Pisidya Tarihi*, İstanbul 1985, s.75 vd.

⁴⁵ W. M. Ramsay, *The Historical Geography of Asia Minor*, London 1890, s.209; F. Staehelin, *a.g.e.*, s.88; M. Cary-H. A. Omerod, "Pompey's Settlements on the east", *CAH* IX (1932), s.393; F. E. Adcock, "Lesser Armenia and Galatia after Pompey's settlement on the East", *JRS* XVII (1937), s.11; Ş. Günaltay, *a.g.e.*, s.215; W. Hoben, *Untersuchungen zur Stellung kleinasiatischer dynasten in den Machtkämpfen der ausgehenden römischen Republik*, Dis Mainz 1969, s.69; R. K. Sherk, "Roman Galatia: The Governors from 25 B.C. to A.D.114", *ANRW* II,7,2 (1980), s.957; H. D. Rankin, *a.g.e.*, s.202;

⁴⁶ T.Reinach, *L'Histoire Par Les Monnaies*, Paris 1902, s.155; S. Mitchell, *Anatolia*, s.33

⁴⁷ D. Magie, *a.g.e.*, s.1237

gitmesiyle Brogitarus'un bunu rüşvetle elde ettiği⁴⁸ anlaşılınca yargı kararıyla baş rahipiliği düşürülüp yerine tekrar Tolistobog Kralı Deiotarus atanmıştır⁴⁹.

ac- Kral Deiotarus'un İlk İcraatı

M.Ö. 53 yılında Parthlara karşı bir sefer düzenleyen Crassus, Galatia topraklarından geçerek Parthlarla savaşmış, ancak bu savaşta mağlup olmuş ve savaş meydanında öldürülmüştür. Parthlar bu savaştan sonra da saldırılarını sürdürmüşlerdir. M.Ö. 52 yılı sonlarında Cilicia valiliğine atanan Cicero, Parthların bu saldırılarını önlemeye giriştiyse de elinde yeterli askeri güç bulunmamaktaydı⁵⁰. Ancak Roma ile geçmişten gelen bir dostluğu olan Deiotarus, Roma tarzında eğitilmiş olan 12.000 piyade ve 2.000 kişilik süvari birliğinden müteşekkil kuvvetlerin tamamını ve özel doktorunu da Cicero'nun emrine vererek dostluğunu kazanmakla beraber, Roma'ya Anadolu'da önemli bir müttefik olduğu mesajını vermiştir⁵¹.

aç-Galatların Roma İç Mücadelelerindeki Yeri

Trokme kralı Brogitarus'un M.Ö. 50 yılında ölümünü fırsat bilen Deiotarus, Trokme krallığını hakimiyeti altına alarak, Galatia'da hem Trokme kabilesinin hem de Tolistobogların lideri olmuştur⁵². Akıllı ve yetenekli bir idareci olan Deiotarus bölgedeki hakimiyetini ve politik gücünü artırmak maksadıyla siyasi karakterli evliliklere de önem vermiştir. Bu çerçevede Armenia kralı II. Artavasdes'in (M.Ö. 55-34) kızını oğlu ile evlendirmiştir⁵³. M.Ö. 49 yılında Pompeius'la Caesar'ın arasında patlak veren iktidar mücadelesinde Pompeius'dan yana taraf olarak, krallığını borçlu olduğu Pompeius'a sadakatini sürdürmüştür⁵⁴. Senatus ve consul'lerin desteklediği Pompeius'dan yana tavır belirlemekle Roma hükümetiyle

⁴⁸ R. O. Jolliffe, *Phases of Corruption in Roman Administration in the last half Century of the Roman Republic*, Mcnasha 1919, s.73; D. Magie, a.g.e., s.1236

⁴⁹ F. Staehelin, a.g.e., s.90; G.Brandis, "Galatia", *RE VII/1* (1910), s.548; S. Mitchell, *Anatolia*, s.34

⁵⁰ Plutarkhos, *Cicero*, 36, 1

⁵¹ Cicero, *Epistulae ad Atticum*, (ed.E.O.Winstedt), V, 21, 14

⁵² Strabon, XII, 5, 1; F. E. Adlock, a.g.m. s.12; B. Levick, *Roman Colonies in Southern Asia Minor*, Oxford 1967, s.25

⁵³ Cicero, *Epistulae ad Atticum*, V, 21, 2; Appianus, *Mithridateios*, 101

⁵⁴ D. Magie, a.g.e., s.402; 1256; R. K. Sherk, a.g.e., s.957

de ters düşmemekteydi. Ancak Pompeius'dan özel bir çağrı almadan ona katılmamış elçilerin gelmesiyle beraber 600 kişilik süvari birliğinin başında Pharsalos ovasında onun ordusuna katılmıştır⁵⁵. Diğer Galat kabilelerden Tektosagların Tetrarkhesleri Castor Tarcondarius ve Domnilaus da Pompeius'un yardım isteğinde bulunmasından sonra 300 kişilik bir Galat birliği göndermiştir. Bu savaşa Castor askerlerinin başında bizzat katılırken, Domnilaos birliklerini oğlunun komutasında göndermiştir⁵⁶. M.Ö. 48 yılının 9 Ağustos günü Pharsalos'da karşılaşan Caesar ve Pompeius'un ordularından Pompeius'un birlikleri ağır bir mağlubiyet almıştır. Pompeius'un dağılan ordusu düzensiz bir şekilde sağa sola kaçışırken Deiotarus Pompeius'a Lespos adasına kadar refakat etmiştir⁵⁷.

b- Caesar Döneminde Roma-Galat İlişkileri

Roma iç mücadelelerinde müttefik olduğu Pompeius'un yenilmesi sonucu ülkesine dönen Deiotarus yeniden silahlanmaya başladı. Mısır'a kaçmış olan Pompeius'u takip eden Caesar, Ephesos'a ulaştığında burada Deiotarus'la tanışır ve onu yapacağı İskenderiye seferi için gerekli lojistik desteği vermekle görevlendirir⁵⁸. Roma'daki bu iktidar mücadelesinden istifade etmeye karar veren Pontos kralı Pharnakes, Aristarkhos'un hakimiyetindeki Kolkhis bölgesini zorlanmadan elde etmiş⁵⁹, bununla da kalmayıp Deiotarus'un hakimiyeti altında bulunan Armenia Minor⁶⁰ ile Kappadokia bölgelerinin bir kısmını ele geçirmiştir⁶¹. Buraların kolay bir şekilde kaybedilmesinin sebebi Galat kuvvetlerinin bu sıralar savaş yorgunu olmalarında aranmalıdır⁶².

ba- Galatlar'ın Calvinus'la İttifakı

Caesar İskenderiye seferine gittiğinde Anadolu'daki eyaletlerin denetim işlerini Cn. Domitius Calvinus'a bırakmıştır. Bu sırada Pontos kralı Pharnakes'in

⁵⁵ Cicero, *Deiotaros'u Savunma*, 9-13

⁵⁶ Caesar, *De Bello Civili*. (ed.A.G.Peskett), London 1921, III, 4, 5

⁵⁷ Plutarkhos, *Pompeius*, 73, 6-7

⁵⁸ Appianus. *Bella Civilia*, II, 71

⁵⁹ Cassius Dio, XIII, 9, 2

⁶⁰ Appianus. *Bella Civilia*. II, 87

⁶¹ Appianus, *Bella Civilia*. II, 87

⁶² D. Magic, *a.g.e.*, s.408

Deiotarus'un hakimiyetindeki Armenia Minor bölgesi ile Ariborzanes'in hakimiyetindeki Kappadokia Bölgesi'ni işgal etmesi üzerine bunlar da Domitius Calvinus'a müracaat ederek, ondan yardım talebinde bulunmuşlardır. Ona İskenderiye seferine çıkmış olan Caesar'a yapacakları para yardımını hatırlatarak, Calvinus'u kendilerine yardım etmeye mecbur bırakmışlardır. Calvinus o sıralar askerlerini İskenderiye'ye Caesar'ın emrine gönderdiği için Pharnakes'e elçi göndererek işgal ettiği topraklardan geri çekilmesini emretmiş ve çok kısa bir süre içerisinde Pontos bölgesinden toparlamış olduğu askerlerini Quintus Patisius komutasında Galatlara yardım maksadıyla Cilicia Bölgesi'ne göndermiştir. Bunun üzerine Galat ve Kappadokia askerleri Komana şehrinde Roma yardım kuvvetlerine katıldığı sırada Pontos kralının elçileri gelerek, Kappadokia bölgesinden geri çekildiklerini, Armenia Minor bölgesinin ise kralları Pharnakes'e babasından miras kaldığını ve o sebepten buradan çekilmelerinin söz konusu olamayacağını bildirmişlerdir⁶³.

bb- Pontos Kralı Pharnakes'in Galatları Mağlup Etmesi

Armenia Minor bölgesini terk etmeyen Pontos kralı Pharnakes, Pompeius tarafından Bithynia, Pontos ve Armenia'yı birbiriyle bağlayan yolların kesiştiği jeopolitik açıdan önemli bir alanda kurulmuş olan Nikopolis şehrini zaptedince⁶⁴, Calvinus ona Armenia Minor ve Nikopolis şehirlerini boşaltması için ikinci bir emir yollamıştır. Bu arada Pontos kralı, Calvinus'a çeşitli kıymetli hediyeler göndermek suretiyle onu iknaya çalışmışsa da bu girişimler Roma'lı komutan tarafından kabul görmemiştir. Bunun üzerine Calvinus Deiotarus'dan aldığı yardım kuvvetleri ile beraber Nikopolis'e yönelmiş ve şehrin yaklaşık yedi mil kadar yakınına gelindiğinde karargahını kurmuştur⁶⁵. Pontos kralı Pharnakes ile M.Ö. 48 yılında yapılmış olan bu muharebede Galat kralı Deiotarus ve müttefikleri mağlup olmuşlardır. Bu muharebede Pontos'dan toplanmış olan birlik ile Galat birlikleri

⁶³ Caesar, *De Bello Alexandriano*. 34-35

⁶⁴ D. Magic, *a.g.e.*, s.1083

⁶⁵ Caesar, *De Bello Alexandriano*, 34 vd.

Pharnakes'in ilk saldırısında bozguna uğramışlardır. Pharnakes babasının kaybetmiş olduğu toprakları bu muharebeden sonra tekrar ele geçirmiştir⁶⁶

bc- Caesar'ın Kral Pharnakes'i Mağlup Etmesi

Caesar, Anadolu'daki komutanlarının Pontos krallığı karşısında düştüğü müşkül durumu öğrenince, İskenderiye zaferinin vermiş olduğu yüksek moralle Anadolu'ya yönelmiştir. Syria, Cilicia ve Kappadokia yolu üzerinden Galatia'ya ilerleyen Caesar'ı Galatia sınırında krallık alametlerini çıkarmış bir vaziyette Deiotarus karşılamış ve almış oldukları mağlubiyetten dolayı ondan af dilemiştir⁶⁷. Roma iç mücadelelerinde Pompeius'un yanında yer almış olmasının Caesar'a karşı olduğundan değil Roma devletine olan bağlılığından kaynaklandığını beyan etmiş, buna mukabil olarak Caesar'da Deiotarus'a karşı bir düşmanlık beslemediğini ve onun krallığını Senatus'da kendisinin onayladığını söylemiştir. Caesar, Deiotarus'un Roma'ya olan sadakati ve ilerlemiş yaşını göz önünde bulundurarak onu affetmiş ve krallığını iade etmiştir. Bundan sonra Caesar Deiotarus'dan elindeki birlikleri en kısa sürede toparlayarak kendisine katılmasını bildirmiştir. Deiotarus da derhal bütün askerlerini toparlayarak, Caesar'ın ordusuna katılmış⁶⁸ ve M.Ö. 1 Ağustos 47 tarihinde Zela'da (Tokat) Pharnakes'le tutuşulan savaşta Pharnakes mağlup edilmiştir⁶⁹. Bu zaferi beş gün gibi çok kısa bir sürede kazanan Caesar kendisinden önceki Roma komutanlarını küçümsercesine bu zaferi “geldim, gördüm, yendim” ifadesiyle dile getirmiştir⁷⁰. Deiotarus'un Blukion sarayı ve Peion kalesinde bir müddet istirahat eden Caesar, Anadolu topraklarında Roma hakimiyetini güçlendirmek maksadıyla çeşitli seferler düzenlemiştir⁷¹.

⁶⁶ Caesar, *De Bello Alexandriano*, 40-41; Cassius Dio, XIII, 46

⁶⁷ Cacsar, *De Bello Alexandriano*, 65 vd; Plinius, *Naturalis Historia*, VI, 10; Cassius Dio, XIII, 47

⁶⁸ Caesar, *De Bello Alexandriano*, 67-68

⁶⁹ Ş. Günaltay, a.g.e., s.216

⁷⁰ Caesar, *De Bello Alexandriano*, 66-78; Plutarkhos, *Caesar*, 50, 2; Appianus, *Bella Civillia*, II, 91; Cassius Dio, XIII, 48, 1-2

⁷¹ S. Mitchell, “Blucium and Peium: Galatian Forts of King Deiotarus”, *AS XXIV* (1974), s.61

bç- Caesar-Deiotarus Mücadelesi

Caesar'ın Anadolu'da yeni düzenlemeler yaptığı esnada kral Deiotarus hakkında diğer Galat tetrarkhesleri tarafından yapılan iftira mahiyetindeki şikayetler⁷² Brutus'un Deiotarus'u savunması neticesinde sonuçsuz kalmıştı⁷³. Ancak Caesar yaptığı yeni düzenlemelerde bu şikayetleri ve Deiotarus'un Roma topraklarını savunmada yetersiz kalmasını göz önünde tutarak onun aleyhine sınır düzenlemesi yapacaktı. Yapılacak olan bu yeni düzenlemeler tabiatıyla Caesar ile Deiotarus'un arasının açılmasına sebep olacaktır.

bça- Caesar'ın Armenia Minor'u Galatlardan Alması

Pontos kralı Pharnakes karşısında almış olduğu mağlubiyet dolayısıyla güvenilirliğini yitiren Deiotarus'dan Armenia Minor bölgesinin bir kısmı Caesar tarafından alınarak, II. Ariobarzanes'e verilmiştir⁷⁴. Bu paylaştırmada stratejik bir öneme sahip olan Armenia Minor'un sorumluluğunu da bu iki krala vermek suretiyle Pontos krallığına karşı güçlü bir savunma hattı oluşturulmuştur. Caesar'a büyük yardımları dokunmuş olan Pergamon'lu Mithridates'e Kimmeria Bosphoros krallığının yanı sıra Trokme tetrarkhesliğinin toprakları da verilmiştir⁷⁵. Caesar bu düzenlemeyle Pompeius'un savunma problemini göz ardı eden, ancak Galatların lehine olan düzenlemesinin yanlışlığını ortaya koyarak durumu düzeltmiştir.

bçb- Deiotarus'a Atılan İftira

Roma'nın Anadolu'daki güçlü müttefiki Deiotarus, Mithridates'in 47 yılında Kimmeria Bosphoros'u seferi esnasında ölmesiyle kendisine ait olan Trokme topraklarını tekrar hakimiyetine almıştır⁷⁶. M.Ö. 45 yılında Castor dedesi Deiotarus'u Caesar'a suikast girişiminde bulunmakla suçlamıştır. Bu ağır suçlamanın sebebini geçmiş yıllardaki Galat tetrarkhesleri ile aile içi çekişmelerde aramak gerekir. Castor,

⁷² Caesar, *De Bello Alex.andriano*, 78

⁷³ Cicero, *Episulae ad Atticum*, XIV, 1, 2

⁷⁴ Cassius Dio, XII, 63, 3

⁷⁵ Caesar, *De Bello Alexandriano*, 72-73; Strabon, XIII, 4, 3; Appianus, *Mithridateios*, 121; S. Mitchell, *Anatolia*, s.36

Deiotarus'un M.Ö. 47 yılında Pontos krallığını yenen Caesar'ı kendi sarayında ağırladığı süre içinde ona karşı iki kez öldürme teşebbüsünde bulunduğunu iddia etmiştir. Ancak bu olayın şahidi olarak da köle hekim Philippus'u göstermiştir. M.Ö. 45 yılında Roma'da eski krallar geleneğine uygun olarak Caesar'ın evinde görülen davaya kendisi başkanlık etmiştir. Davada şahit olarak Philippos dinlenmiş, Deiotarus'un savunmasını üstlenen Cicero, şahidin tutarsızlığından dolayı bu olayın beceriksizce düzenlendiğini ve Castor'un hekim üzerindeki etkisini dinleyiciler önünde ispatlaması ile Caesar'ı bunun bir komplo olduğuna ikna etmiştir⁷⁷.

bçc- Caesar'ın Ölümünden Sonra Galatların Siyaseti

Deiotarus, Caesar'ın ölümünden sonra⁷⁸ ortaya çıkan karışıklıklar karşısında tarafsız kalmaya çalışarak, Cassius'un yardımlarını reddetmiştir. Bu arada Brutus'la olan dostluğundan dolayı ondan yardımlarını esirgemeyen Deiotarus bu arada kaybettiği topraklar üzerine Antonius'la pazarlıklarını sürdürmekteydi⁷⁹. Ancak bu iktidar boşluğunun doğurduğu fırsatı değerlendirerek, bütün Galatia topraklarını hakimiyeti altına aldı⁸⁰. Brutus'un komutanlarından Tullius Cimber'e M.Ö 43 yılında yardım eden Deiotarus, Antonius'un komutanı Dolabella'nın ordusunun yenilmesine sebep olmuştur.

M.Ö. 42 yılında iyice yaşlanan Deiotarus, Makedonia'nın Philippos ovasındaki müttefikleriyle buluşmaya gidemeyecek kadar yaşlı olduğundan, katibini 5.000 süvariyle göndermiştir. Deiotarus'un katibi Amyntas savaşın Brutus-Cassius'un aleyhine sonuçlanacağını anlayınca muharebe başlamadan Antonius-Octavianus yanlarında savaşa girerek bu mücadelenin sonunda galiplerden biri olmuştur⁸¹. Bunun üzerine Deiotarus'un bu zaferin anısına sikkeler bastırıldığı görülmektedir⁸².

⁷⁶ Cicero, *Epistulae ad Atticum*, XIV, 12, 1

⁷⁷ Cicero, *Deiotarus'u Savunma*, 1-13

⁷⁸ Plutarkhos, *Caesar*, 72; Appianus, *Bella Civilia*, II, 117

⁷⁹ Appianus, *Bella Civilia*, IV. 88; Cassius Dio, XLVII, 24, 3

⁸⁰ Strabon, XII, 5, 1-3; B. Levick, *Roman Colonies in Southern Asia Minor*, Oxford 1967, s.25

⁸¹ Appianus, *Bella Civilia*, IV. 88; B. Levick, a.g.e., s.26

⁸² B.V. Hems vd., *BMC XVII*

bd- Deiotarus'un Ölümü

M.Ö. 42 yılında doğu eyaletlerinden vergi toplamak maksadıyla Hellas'a gelen Antonius, burada yeni düzenlemeleri yaptıktan bir yıl sonra Anadolu'ya geçmiştir⁸³. Caesar'ın ölümünden sonra bütün Galatia topraklarını hakimiyeti altında birleştiren Deiotarus bunu büyük bir krallık haline dönüştüremeden M.Ö. 42/40 yılında ölmüştür. Deiotarus'un ölümüyle boşalan Galatia krallığına Antonius tarafından torunu Castor atanmıştır⁸⁴.

c- Antonius Dönemi Roma-Galat İlişkileri

Caesar'ın ölümünden sonra Roma'da çıkan iç mücadeleler neticesinde kısa süre de olsa Roma'nın Anadolu üzerindeki otoritesi zayıflamaya başlamıştı. O sebeple M.Ö. 39 yılında Antonius yapmış olduğu düzenleme ile Cilicia ve Lykaonia'nın bir bölümünü Polemo'ya, Pisidia, Phrygia, Phrygia Paroreia, Antiokheia ve Apollonia'yı Amyntas'a⁸⁵, Pontos Krallığı'nı ise II. Pharnakes'in oğlu Darius'a verilmiştir⁸⁶. M.Ö. 37/36 yılında da Anadolu'nun doğusunda kalan toprakları Amyntas ve Polemo'nun birlikleriyle korumaya alınca, Karanitiler Trokme tetrarkhesliğinin doğusunda kaldılar ve Megalopolis bu iki halk arasında paylaşıldı. Bu arada Amyntas'ın Trokme tetrarkhesi Ateporix'e de toprak vermesiyle Pontos Bölgesi'nin kuzeyinden yukarı Halys vadisine, oradan da Pontos'un kuzeyindeki dağlarına kadar ulaşmıştır⁸⁷.

Antonius Anadolu'daki bu düzenlemeleri esnasında Herakleia Pontika şehrini Tektosag tetrarkhesi Domnecleios'un oğlu Adiatorix'e vermiştir⁸⁸. M. .Ö 36 yılında Castor'un ölümüyle Paphlagonia bölgesi Deiotarus Philadephus'un hakimiyetine verilmiştir. Paphlagonia'daki savunmaya elverişli bir şehir olan Gangra'yı kendi

⁸³ Plutarkhos, *Antonius*, 22-24; E. G. Bean, *Eski Çağda Ege Bölgesi*, İstanbul 1995, s.158

⁸⁴ Strabon, XII, 5, 1; Cassius Dio, XLVIII, 33-35; M. Özait, *AU II* (1982), s.318; S. Mitchell, *Anatolia*, s.37

⁸⁵ A. H. M. Jones, *a.g.e.*, s.119

⁸⁶ Strabon, XII, 3, 36-41; Cassius Dio, XLIX, 25, 4; S. Mitchell, *Anatolia*, s.38 vd.

⁸⁷ Strabon, XII, 3, 37

⁸⁸ Strabon, XII, 3, 6; S. Mitchell, *a.g.e.*, s.40

sarayı için uygun bir yer olarak seçmiştir⁸⁹. Bu yeni düzenleme neticesinde daha önce Pompeius'un yapmış olduğu eyalet düzenlemesi kaldırılmış, mahalli krallıklara yetki verilmiştir.

ca- Amyntas'ın Galatia Krallığına Getirilişi ve İlk İcraatı

Roma iç mücadelelerinde ileri görüşlülüğünü ispatlayan Amyntas⁹⁰, M.Ö. 39 yılında Antonius tarafından Galatia kralı ilan edilmiştir. Amyntas'ın kral olarak ilan edilmesinin asıl sebebi Roma komutanlarının Anadolu'da sağlayamadığı otoriteyi sağlayabileceği ümidini vermesi ve muhtemel Part saldırılarına karşı koyabilecek yetenekte olması gösterilebilir⁹¹. Parthlara karşı bir hat oluşturabilecek dağlık Pisidia ve Phrygia dağları boyunca uzanan Phrygia Porerea bölgelerinin yönetimi Amyntas'a verilmiştir⁹².

Amyntas Galatia kralı olunca, Pisidia Antiokheia'sı ve Apemeia Kyboto'dan Apollonia şehrine kadar olan bölge ile Lykaonia'ya sahip olduğundan Toroslardan Cilicia'ya kadar olan bölgeye yayılmış olan Pisidia'lıları imha etmeye başlamıştır. Hakimiyetini kalıcı kılabilmek için Kremna şehrini ele geçirmiş ve önemli bir mevkide bulunan bu şehri Pisidia bölgesine yapacağı akınlarda kullanabileceği karargah haline getirmiştir. Bölgedeki pek çok yerleşim yerini ele geçirerek, Isauria'ya kadar olan toprakları hakimiyeti altında birleştirmiştir⁹³.

Bu sırada Galat kralı Castor'un M.Ö. 36 yılında ölümü üzerine toprakları Antonius tarafından Amyntas'a verildi⁹⁴. Böylece kendisine Antonius'la sürekli irtibat sağlayabilecek ve dağlık bölgeleri kontrol altında tutmasında önemli olan

⁸⁹ Cassius Dio, I, 13, 5; W. M. Ramsay, *Historical Geography*, s.210; T. Reinach, *L'Histoire Par les Monnaies*, Paris 1902, s.151; D. Magie, *a.g.e.*, s.434; B. Levick, *a.g.e.*, s.26; S. Mitchell, *Anatolia*, s.28

⁹⁰ Cassius Dio, XLVII, 48, 2

⁹¹ Cassius Dio, XLIX, 32, 3; G. Brandis, *Galatia*, s.549; S. Atlan, "Side'de Basılan Amyntas Sikkeleri", *Belleten XXXIX* (1975), s.576; M. Özşait, *a.g.e.*, s.81

⁹² M. Özşait, *a.g.e.*, s.81

⁹³ Strabon, XII, 6, 4; Appianus, *Bella civili*, V, 75; R. Syme, "Torosların Muntazam İşgali", *TTKong. III* (1943), s.572; B. Levick, *a.g.e.*, s.25; M. Özşait, *a.g.e.*, s.81; S. Mitchell, *Anatolia*, s.38

⁹⁴ Strabon, XII, 5, 1; A. Zwintser, *De Galatarium Tetrarchis et Amyntas Rege Quaestiones*, Leipzig 1892, s.36 vd; R. Syme, "Pamphylia from Augustus to Vespasian", *Klio XXX* (1937), s.227; B. Levick, *a.g.e.*, s.26 vd. R. K. Sherk, *a.g.e.*, s.957; T. C. Mitford, "Roman Rough Cilicia", *ANRW II.7.2* (1980), 1240; M. Özşait, *AU II* (1982), s.82; C. E. Bosch, *Pamphylia Tarihine Dair Tetkikler*, s.44; S. Atlan, *a.g.e.*, s.190

Pamphylia kıyılarına da sahip olmuştur⁹⁵. Pisidia'yı Pamphylia'ya bağlayan ticaret yolunun kendi kontrolü altında bulunmasıyla ekonomik kalkınmasında önemli bir rol oynayacaktı⁹⁶. M.Ö. 36 yılından sonra Anadolu'nun güçlü lideri durumuna gelen⁹⁷ Amyntas, ülkesini genişlettikçe ekonomik yönden de güçlenmişti. Ülkenin zenginliğinin yanı sıra kendi zenginliğinin de kaynağı, diğer Galat liderlerinin ilgi göstermediği Güney Anadolu ile yakından ilgilenmesiydi. Bu bölgedeki otlaklarda kendi şahsına ait 300 koyun sürüsünün Tatta gölünün batı ve güney bölgelerinde otlatıldığı bilinmektedir⁹⁸. Side Kremna'da kendi adına sikkeler kestirdiği bilinmektedir⁹⁹. Pamphylia bölgesindeki şehirlerin Amyntas döneminde bağımsız olmadıklarını görüyoruz. Çünkü bu tarihlerden itibaren Pamphylia'da bastırılan sikkeler üzerinde sadece Amyntas adını görmekteyiz¹⁰⁰.

Amyntas şimdiye kadar gördüğümüz Galat liderler içinde mahalli Kelt (Galat) adı taşımayan ilk kişidir. Kendisi her ne kadar bir önceki kuşağın Galat tetrarkhesleri ile aynı soydan olmasa da Amyntas'ın bir Galat olduğuna hiç şüphe yoktur. C. Julius Severus adında Ankyra'lı bir vatandaş kendi soyağacını sayarken M.Ö. II. yüzyılın başında atalarından Dyitalos ve Brigatos adlı Galat tetrarkheslerinin Amyntas adlı oğullarından söz etmektedir.¹⁰¹

cb- Galatlar'ın Roma'ya Yardım Etmesi

Antonius'un uygulamaya koyduğu vassal krallıklar sisteminin iyi işlediğini, M.Ö. 36 yılında Armenia'ya düzenlediği seferde kendisine 30.000 kişilik bir destek kuvvet göndermeleri ortaya koymuştur¹⁰². Bu müttefikler içerisinde Pontos Kralı Polemo ve Galatia Kralı Amyntas gibi krallar hem yönetimlerinde bulunan toprakların savunmasını yapıyor, hem de Antonius'a önemli miktarda askeri

⁹⁵ B. V. Hems, *BMC II*; E. G. Bean, *Eski Çağda Güney Kıyıları*, (çvr. İ.Delemen-S. Çokay), İstanbul 1997, s.15; T.C.Mittford, "Roman Rough Cilicia", *ANRW II.7.2* (1980), s.1242

⁹⁶ B. Levick, *a.g.e.*, s.26; M. Özsait, *AU II* (1982), s.318; R. K. Sher, *a.g.e.*, s.959

⁹⁷ A. H. M. Jones, *a.g.e.*, s.132; M. Özsait, *a.g.e.*, s.81; S. Mitchell, *Anatolia*, s.39

⁹⁸ Strabon, XII, 6, 1

⁹⁹ S. Atlan, *a.g.m.*, s.576 vd.; M. Özsait, *a.g.e.*, s.82; H. Von Aulock, *Münzen und Städte Pisidiens*, Tübingen 1979, s.38 vd.; G. E. Bean, *Güney Kıyıları*, s.15

¹⁰⁰ A. Pekman, *Perge Tarihi*, Ankara 1989, s.28 vd.

¹⁰¹ F. Staehelin, *a.g.e.*, s.98; D. Magie, *a.g.e.*, s.1276; E. Bosch, *Quellen zur Geschichte der Stadt Ankara im Altertum*, Ankara 1967, no. 105; S. Mitchell, *Anatolia*, s.38; M. Aslan, *a.g.e.*, s.88

yardımlarıyla öne çıkıyorlardı. O sebeple Pompeius döneminden beri Anadolu'da pek çok yeni düzenlemeler yapılmış olmasına rağmen, Galatlarla olan güven sebebiyle hakimiyet sahalarında bir daralma olmayıp, bilakis Antonius döneminde kuzey doğu ve orta Anadolu'nun yönetimi de bunlara geçmiştir. Galatlara özel bir ilgi duyan onları incitmemeye çalışan Antonius, Anadolu'daki düzenlemelerde de onlara ayrı bir önem vermiştir. İşte bu sebepten Eumenia (Işıklı) şehri yöneticisi olan Galat asıllı Zmertorix, şehrinin adını değiştirerek Antonius'un karısı Fulvia'nın ismini vermiştir¹⁰³.

Pontos ve Galatlar M.Ö. 36 yılındaki Parth seferlerinde başarısız olmalarına rağmen, Antonius onların hakimiyet sahalarına dokunmamıştır¹⁰⁴. Bu sırada Roma'ya karşı mücadelesini aralıksız sürdürmüş olan Pompeius'un oğlu Sextus aldığı yenilgiler neticesinde Anadolu kıyılarında Propontis körfezinde sıkıştırılmış bunun üzerine gemilerini yakarak Armenia bölgesine doğru kaçmaya başlamıştır. Ancak Romalı komutan Marcus Titus tarafından Phrygia Epiktetos'una kadar takip edilmiş, bölgeye Galat kralının da gelmesiyle Sextus iyice müşkül bir duruma düşmüştür. Kuşatılmış olan Sextus gece kaçmaya çalışırken, Amyntas ve süvarilerinin saldırıları neticesinde teslim olmak zorunda kalmıştır. Buradan Miletos'a gönderilen Sextus Antonius'un emriyle öldürülmüştür¹⁰⁵.

cc- Amyntas'ın Actium Savaşı'ndaki Başarılı Politikası

Anadolu'da güçlü bir krallık kuran Amyntas topraklarını genişletme çabalarını aralıksız sürdürmüştür. M. Ö. 36 yılında Roma imparatorluğunda başlayan Antonius-Octavianus mücadelesinde Galat kralı Amyntas geçmişten gelen yakın ilişkilerinin etkisiyle Antonius'u desteklemiştir. Amyntas bu desteğini önemli bir miktarda asker göndererek göstermiştir. Ancak Actium'da karşı karşıya gelen Antonius ve Octavianus kuvvetlerinde ibrenin Octavianus'dan yana olduğunu gören Amyntas, daha önce nasıl Brutus'u yalnız bıraktıysa burada Anonius'u yalnız bırakarak Octavianus'un saflarına geçmiştir¹⁰⁶. M. Ö. 31 yılında vuku bulan deniz

¹⁰² Plutarkhos, *Antonius*, 27. 3; Cassius Dio, XLIX, 25, 1

¹⁰³ A. Zwintscher, *a.g.e.*, s.29; B. V. Hems, *BMC:Phrygia LXI*

¹⁰⁴ Cassius Dio, XLIX, 33, 2

¹⁰⁵ Strabon, III, 2, 1; Appianus, *Bella Civili*, V, 133; D. Magie, *a.g.e.*, s.437

¹⁰⁶ Plutarkhos, *Antonius*, 63, 3; Cassius Dio, I.13, 8; Ş. Günaltay, *a.g.e.*, s.217

savaşını kaybeden Antonius Mısır'a kaçmıştır. Daha sonra Antonius'un Mısır'a gitmiş olduğunu öğrenen Kyzikos'u savunmakla görevlendirdiği gladyatörler, Antonius'a yardım için Galatia üzerinden Mısır'a gitmek için yola çıkmışlardır. Ancak Amyntas bunların topraklarından geçmesini engellemeye çalışmışsa da gladyatörlere mani olamamıştır¹⁰⁷. Bu arada Antonius'u Mısır'a kadar takip eden Octavianus, onu burada da mağlup edince Antonius yanına sığındığı Kleopatra ile beraber intihar etmiştir¹⁰⁸.

ç- Octavianus Dönemi Roma-Galat İlişkileri

Antonius'u ortadan kaldıran Octavianus, bu tarihten sonra Roma'nın tek hakimi olarak karşımıza çıkmaktadır. Galat kralı Amyntas bir kez daha doğru tarafta tavır koyarak galipler yanında yerini almıştır. Octavianus da Anadolu'da yapmış olduğu siyasi düzenlemelerde vassal krallıklar sistemini uygulamış ve Antonius'la olan mücadelesinde yardımını gördüğü Amyntas ve Deiotarus Phidelphus'un krallıklarını tanımıştır. Octavianus bununla da kalmayıp, müttefiklerinin ülkelerini genişletme gayretlerini görmezlikten gelmiştir¹⁰⁹.

ça- Amyntas'ın Galatia Sınırını Genişletmesi

Octavianus'un el altından izin verdiği Amyntas, sınırlarını Galatia coğrafyasını taşıyarak güney Anadolu'ya kadar genişletmiştir. Amyntas'ın hakimiyet alanını iki kısımda incelemek mümkündür. Bunlardan asıl Galatia diyebileceğimiz bölge yıllardan beri hakimiyetleri altında olan Halys ile Sangarios nehirleri arasında kalan alanda; ikinci kısımda inceleyebileceğimiz alan ise Galatia hakimiyetinin Amyntas'ın gayretleri ile yayıldığı alanlardı. Bunlar Anadolu'nun güneyinde ve güneybatısında yer alan Pisidia ve Pamphylia bölgeleriydi. Amyntas bölgedeki hakimiyetini güçlendirebilmek için M.Ö. 39 yılında başlamış olduğu yayılma hareketine devam etmek mecburiyetindeydi.

Bu maksatla Kappadokia sınırındaki stratejik önemi haiz Derbe'ye bir saldırıya geçmiş ve bu mücadelede Antipaterderbetes'i öldüren Amyntas, onun

¹⁰⁷ Cassius Dio, LI, 7, 2-5

¹⁰⁸ Plutarkhos, *Antonius*, 61 vd.

¹⁰⁹ Cassius Dio, LI, 2, 1

topraklarına el koymuştur. Bundan sonra Galat kralı Isauria'ya hareket ederek, burayı ele geçirmek suretiyle tahrip etmiş, daha sonra da sarayını burada yapmaya karar vermiştir. Isauria şehrini kalın ve yüksek surlarla tahkim ettikten sonra krallığının merkezi yapmış ve buradan Torosları takip ederek Cilicia, Psidia ve Phrygia Paroreia bölgelerine ulaşmıştır¹¹⁰. Octavianus ise Amyntas'ın bu yayılma politikasına ses çıkartmadığı gibi geçmişte Mısır kraliçesine bağlı olan Cilicia Tracheia (Dağlık Cilicia) bölgesinin yönetimini de ona vermiştir¹¹¹. Böylece Amyntas, Kappadokia, Paphlogonia, Phrygia, Lykaonia ve Cilicia'yı içine alan Akdeniz ile Karadeniz arasında kalan topraklara hakim olmuştur.

Bu esnada Herakleia Pontika şehri Tetrarkhesi Adiatorix, Actium Deniz Muharebesinde sonuna kadar Antonius'u desteklemekle kalmayıp, Romalılara karşı bir katliam gerçekleştirmiş olması sebebiyle Octavianus'un nefretini kazanmıştır. Bu sebeple Adiatorix krallığından olmakla kalmayıp, Roma'da Actium zaferi anısına düzenlenen törende oğluyla birlikte öldürülmüştür¹¹².

M.Ö. 30 yılına gelindiğinde Amyntas topraklarını genişletmeye devam ederek Psidia'nın dağlık kısımlarında yer alan Kremna ve Sandalion şehirlerine askeri bir sefer düzenlemiştir¹¹³.

Bölgede ele geçen bir yazıt, Anadolu'da huzuru sağlamaya çalışan Amyntas'ın bunu yalnızca askeri seferlerle değil, Roma'ya müttefik olan bazı krallarla yapmış olduğu anlaşmalarla da sağladığını göstermesi bakımından önemlidir¹¹⁴.

¹¹⁰ Strabon, XII, 5, 4; J. W. Hamilton, *Researches in Asia Minor. Pontos and Armenie*, London 1842, s.332; B. Levick, *a.g.e.*, s.28

¹¹¹ Strabon, XIV, 5, 6; Cassius Dio, LI, 7, 4; B. Levick, *a.g.e.*, s.26 vd.; A. H. M. Jones, *a.g.e.*, s.132; R. K. Sher, *a.g.m.*, s.958; T. C. Mitford, *a.g.m.* s.1243; M. Özait, *a.g.e.*, s.83; S. Mitchell, *Anatolia*, s. 40

¹¹² Octavianus, aslında zafer töreninde Adiatorix'i, büyük oğlu Dyteutus ile birlikte öldürtmeye karar vermişti. Fakat öldürülmeye götürülürken küçük kardeşin askerlere kendisinin büyük oğul olduğunu söylemesi üzerine iki kardeş arasında tartışma çıkmış, fakat babaları Adiatorix'in Dyteutus'un yaşça büyük olmasından dolayı annesini ve diğer kardeşlerini daha iyi koruyabileceğini söylemesi üzerine küçük oğlu ile ölüme gitmiştir. Daha sonradan bu durumu öğrenen Octavianus üzülen ailenin geri kalanlarını koruması altına almıştır. Böylelikle Dyteutus, Octavianus tarafından onurlandırılarak, Komana şehrinin baş rahibi olarak atanmıştır. Bkz. Strabon, XII, 3, 6

¹¹³ Strabon, XII, 8, 13-14

¹¹⁴ S. Mitchell, *Archaeology of Galatia*, s. 96

çb- Amyntas'ın Ölümü ve Galatia'nın İlhakı

Amyntas, Anadolu'daki genişleme politikası çerçevesinde erişilmesi kolay yerlerin zabtını tamamladıktan sonra Toroslarda yaşayan Homonad'ların ülkesine karşı harekete geçmiştir¹¹⁵. Bu dağlı kavim, aynı dönemde Trogitis Gölü'nün doğu ve kuzeyindeki dağlık araziler üzerinde yayılmaya başlamıştı. Bu kavim Strabon'a¹¹⁶ göre Pisidia sınırında yer alan dağlık Cilicia'nın kuzeydoğusunda, Isauria'nın yakınında ve Toros Dağları arasında Selgelilere ve Katannelilere komşu bir bölgede yaşamaktaydılar. Homonad'lar Torosların zirvesine yakın vadiler içerisindeki düzlüklerde tarım ve hayvancılık yaparak geçiniyorlardı. Bu coğrafyanın verdiği tabii savunma imkânıyla kendilerini güvence altında hisseden Homonad'lar, buralardan çevreye yağma hareketleri düzenliyorlardı. İşte Galatia Kralı Amyntas, kendilerine çok güvenen bu kabilelere karşı girişmiş olduğu savaşta zafer kazanmış ve liderlerini öldürmüştür. Ancak öldürmüş olduğu Homonad liderinin karısı tarafından tuzağa düşürülerek yakalanmış olan Amyntas bu dağlı kabile tarafından öldürülmüştür¹¹⁷.

Bu dönemde Octavianus'a, Roma Senatosu tarafından M.Ö. 27 yılında "Augustus" ünvanı verilmiştir. Octavianus'un bu ünvanı almasıyla beraber Roma'da imparatorluk çağı başlamıştır. Octavianus'un, Augustus ünvanıyla Anadolu'da yapmış olduğu ilk icraatlarından biri M.Ö. 25 yılında Homonod'lar tarafından öldürülen Galatia Kralı Amyntas'ın topraklarını henüz küçük yaşta olan varisi Pylaemenes'e vermektense, Roma İmparatorluğu'na katmak olmuştur¹¹⁸. Böylece Roma, Anadolu'da dördüncü eyaletini de kurmuş oluyordu¹¹⁹.

¹¹⁵ D. Magic, a.g.e., s.303; B. Levick, a.g.e., s.20; A.S. Hall, "The Gorgoromeias", AS XXI (1971), s.157

¹¹⁶ Strabon XII, 6, 5; W. M. Ramsay, *Historical Geography*, s.370; T. R. S. Broughton, "Some Notes on the War with Harmonadeis", AJPh LIV (1933), s.134; A. H. M. Jones, a.g.e., s.138; D. Magic, a.g.e., s.453; B. Levick, a.g.e., s.203 vd.

¹¹⁷ Strabon XII, 6, 5; F. Stahelin, a.g.e., s.99; D. Magic, a.g.e., s.433; R. Syme, *The Roman Revolution*, Oxford 1956, s.476; B. Levick, a.g.e., s.25; R. K. Sherck, a.g.e., s.958; M. Özşait, a.g.e. s.83; A. Erzen, a.g.e., s.51

¹¹⁸ A. Erzen, a.g.e., s.51 vd.; O. Akşit, *Roma İmparatorluk Tarihi*, İstanbul 1976, s.44; G. E. Bean, *Güney Kıyıları*, s.16

¹¹⁹ Cassius Dio, LIII, 26, 3; Appianus. *Syriake*. 50; Strabon. XII, 5, 1; B. Levick, a.g.e., s.27; R. K. Sherck, a.g.e., s. 958; S. Mitchell, *Anatolia*, s.41; E. G. Bean, *Güney Kıyıları*, s.16; Söz konusu dönemde Anadolu'da, Asia, Bithynia ve Cilicia adında üç Roma eyaleti daha bulunuyordu. Bkz. O. Akşit, *Roma İmparatorluk Tarihi*, s.48

Galatia bir propretor idaresinde Roma İmparatorluğu eyaleti olunca Galatlar Augustus taraftarı şeref ünvanını aldılar. Ankyra da bu dönemde eyaletin merkezi konumuna yükseltildiğinden o da şeref ünvanını almış oldu. Galatlar Anadolu'da bağımsızlıklarını en son kaybeden topluluk olması yanında, Galatia adını alan bu yeni eyaletin resmi olarak adını koruduğunu görüyoruz. Pamphylia ve Cilicia dışındaki Pisidia, Phrygia, Lycaonia, Isauria ve Paphlagonia da bu eyalete bağlanmıştır¹²⁰. Böylece Anadolu'daki Roma eyaletlerinden biri olan Galatia kuzeyde Paphlagonia ile Karadeniz'e açılırken, güneyde Toroslar'a kadar uzanıyordu¹²¹.

Galatia'yı bir eyalet olarak kendi hakimiyetlerine alan Roma İmparatorluğu Ankyra şehrini de askeri ve jeopolitik önemine binaen eyaletin başkenti yaptılar¹²². Ankyra'nın başkent olmasını Tiberius döneminin kitabe ve sikkeleri de teyit etmektedir. Bu kitabe ve sikkelerde Galatia'nın baş şehri Ankyra, Augustus taraftarları Tektosagların baş şehri Ankyra tabirleri bulunmaktadır. Bu dönemde Ankyra, Anadolu'nun en güzel şehri olmuştur. Şehir tiyatro, sirk, hamam, saray ve kaldırım taşı döşeli yollarla pek çok imar faaliyetine sahne olmuştur. Bunun üzerine de Tektosag'lar şehirlerine yapılan yenilikler karşısında şükranlarını bildirmek maksadıyla Ankyra'da İmparator Augustus için bir tapınak yaptırmışlardır. Aslı Roma'da tunç sütunlar üzerine kazınmış olan Augustus'un icraatlarının yazıldığı kitabenin bir sureti de bu tapınağın duvarlarına grekçe ve latince yazdırılmıştır.

Galatia, Roma İmparatorluğu'na bağlı bir eyalet konumuna getirildikten sonra Milattan Önceki yıllardaki önemini de zaman içerisinde kaybetmeye başladı. Bunun bir neticesi olarak da sürekli idari taksimatta yapılan değişikliklerle sınırları değişti. İmparator Galba (M.S. 68-69) döneminde Pamphylia ile Galatia Eyaleti'nin birleştirildiğini görüyoruz. Ancak Galba'nın sebebi bilinmeyen idari değişikliği muhtemelen M. S. 72 de Vespasianus (M. S. 69-79) tarafından geçersiz sayılarak Galatia M.S. 74'de Cappadokia ile birleştirilmiştir. Böylece Kappadokia ile Galatia

¹²⁰ M. Özşait, a.g.e., s.84 vd.; A. Pekman, *Perge Tarihi*, s.28;

¹²¹ W.M.Ramsay, *Anadolu'nun Tarihi Coğrafyası*, (M.Pektaş), İstanbul 1960, s.277

¹²² A. Erzen, a.g.e., s.52

tek imparatorluk legatinin idaresi altına girmiştir¹²³. M. S. 80 yılına tarihlenen bir mil taşı Titus (M. S. 79-81) tarafından bu iki eyaletin valisi olan Aulus Caesennius Gallus'a eyaletin yollarının yaptırıldığını göstermektedir¹²⁴. Bu tarihe kadar hiç değişiklik göstermeden Galatia'ya bağlı kalan Pisidia toprakları, M. S. 72 yılında Pamphylia ve Galatia arasında paylaştırılmıştır¹²⁵.

Bu değişikliklerle geniş bir alana yayılan Galatia Eyaleti'nde idari sıkıntılarla karşılaşmıştır. Bu sebeple kesin tarihi belli olmamakla beraber Taianus (M.S. 107-113) döneminde, birleşik durumdaki Galatia ve Kappadokia eyaletlerini birbirinden ayırmıştır. Bu düzenlemeyle Galatia Eyaleti Augustus dönemindeki gibi asıl Galatia, iç Paphlagonia, Lykonian ve Kuzey Pisidia'dan mürekkepti. Bu birleşik eyalet neredeyse Anadolu'nun yarısını kaplamaktaydı. Bundan dolayı da burada idari güçlüklerin çok olması böyle bir tedbiri zorunlu kılmış olmalıydı¹²⁶.

Antonius Pius (M. S. 138-161) döneminde, Isauria ve Lykonian'ın güney bölgeleri Galatia'dan alınarak Cilicia'ya bağlanmıştır¹²⁷. Bu değişiklikte Galatia Eyaleti, asıl Galatia, doğu Phrygia, kuzey Pisidia, Paphlagonia ve Lykonian'ın kuzeyinden ibaret kalmıştır. Bu statü Diocletianus zamanına kadar korunmuştur.¹²⁸

¹²³ O. Akşit, *Roma İmparatorluk Tarihi*, s.146; M. Özsait, *a.g.e.*, s.98; A. Pekman, *Perge Tarihi*, s.29; N. Baydur, *Kültepe (Kanes) ve Kayseri Tarihi Üzerine Araştırmalar*, İstanbul 1970, s.100

¹²⁴ N. Baydur, *Kayseri*, s.100

¹²⁵ W. M. Ramsay, *Anadolu'nun Tarihi Coğrafyası*, s.277; M. Özsait, *a.g.e.*, s. 100

¹²⁶ M. Özsait, *a.g.e.*, s. 99; N. Baydur, *Kültepe*, 101

¹²⁷ W.M.Ramsay, *Anadolu'nun Tarihi coğrafyası*, s.279

¹²⁸ M. Özsait, *a.g.e.*, s.100

IV. BÖLÜM

GALAT KÜLTÜRÜ

A- GALATLARDA YÖNETİM BİÇİMİ

M. Ö. III. yüzyıl başlarında Anadolu'ya kabileler halinde göç eden Galatların yönetim şekli, buraya gelmeden önce sahip oldukları kabile aristokrasisine dayanmaktaydı. Bu kabileler başlangıçta bir federasyon oluşturmak suretiyle bir araya gelmişlerdi. Ancak Grek ve Romalılarla ilişkilerin artmasının tabii bir sonucu olarak Galat yönetim sisteminin de bir gelişme sonucu önce oligarşi, daha sonra da krallık sistemine geçtiğini görmekteyiz.

a- Tethrarchy Sistemi

Galatlar Anadolu'ya geçmeden önce her kabile kendi başındaki lideri etrafında toplanmış, müstakil hareket eden küçük gruplardan müteşekkildi¹. Ancak bu küçük grupları Hellas istilası sırasında zayıf da olsa bir federasyon oluşturmuş olarak görmekteyiz.

Bu federasyon, Hellas ve Trakheia'da almış oldukları mağlubiyetler karşısında dağılmış ve her lider kendi kabilesiyle beraber müstakil olarak hareket etmeye başlamıştır. Kommontorios liderliğindeki Galatlar Tylis krallığını kurarken², Kiderios liderliğindeki dokuz bin kişilik grup Antigonos Galatos, dört bin kişilik diğer bir grup ise Ptolemaios Philadelphos hizmetine paralı asker olarak girerken, Leonnorios ile Luturios liderliğindeki Galatlar ise Anadolu'ya geçmek amacıyla birbirinden ayrı hareket etmeye başlamışlardır³.

Bithynia kralı I. Nikomedes tarafından Anadolu'ya geçirilerek, Halys ve Sangarios nehirleri arasında kalan bölgeye yerleştirilmiş olan Galatlar üç kabileden

¹ S. Mitchell, *Anatolia, Land, Men and Gods in Asia Minor*, Oxford 1993, s.15

² Polybius, IV, 46, 1-2; Justinus, XXV, M.E. Bosch, HTAH, s.34 vd.; A.M. Mansel, a.g.e., s.471; F. Lequenne, a.g.e., s.35; G.A. Mansuelli, a.g.e., s.59; S. Mitchell, *Anatolia*, s.14; A.Erzen, *İlk Çağ Tarihinde Trakheia*, İstanbul 1994, s.103

müteşekkildi. Strabon bunların yerleştikleri bölgeyi işaret ederken, özellikle Galatların yönetim şeklini şu şekilde izah etmeye çalışmıştır: “Bu ülke uzun zaman dolaşan ve Attaloslar ve Bithynia krallarına tabi olan ülkeleri ele geçirerek, şimdiki Galatia ve Gallo-Graikia denen yeri oranın sahiplerinin rızası ile alan Galatia’lılar tarafından kurulmuştur. Genellikle bunların Asia’daki seferlerinin Leonnorios tarafından yönetildiği kabul edilir. Her üç kabile de aynı dili konuşurlardı ve birbirlerinden hiç farklı değillerdi; her tetrarkhi’nin kendi tetrarkhi ve her ikisinin de tetrarkh’a bağlı bir hakimi ve askeri komutanı ve ikinci derecede iki komutanı daha vardı. On iki tetrarkhlar kurulunda üç yüz kişi bulunuyordu ve bunlar Drynemeton denen yerde toplanırdı. Kurul sadece cinayet davalarına karar verirdi, halbuki tetrarkhlar ve hakimler her davaya bakardı. Çok eskiden Galatia’nın yönetimi böyle idi, fakat benim zamanımda yönetim ilk önce üç sonra iki sonra da bir lidere yani Deiotaros’a daha sonra da Amyntas’a geçmiş bulunuyor. Fakat şimdi Roma’lılar hem bu ülkeye hem de Amyntas’a bağlı olan ülkelere sahip bulunuyor.”⁴

Strabon’un verdiği bilgilerden her Galat kabilesinin kendi içerisinde dört bölüme ayrıldığını ve bu bölümlerin başında yine “Tetrarkhes” adı verilen liderlerin bulunduğunu görmekteyiz. Memnon’a⁵ göre Galat kabileleri bir birinden bağımsız on yedi liderin yönetiminde Anadolu’ya geçmişler ise de bu on yedi kabileden en güçlü konumda bulunan Tolistobog, Trokme ve Tektosaglar ön plana çıkmaktadır. Diğer kabilelerin adına ise nadir olarak rastlanmaktadır. Antik kaynaklardan Pilinius Voturi, Ambitoiti ve Toutobodiaci; Plutarkhos ise Tosiopai adındaki kabilelerin Tetrarkheslerinden bahsetmektedirler.

Galatların M.Ö. III. yüzyılın sonlarına kadar hala Anadolu’da bir birlik oluşturamadıklarını, M.Ö.241-240 yılında I. Attalos ile olan mücadelelerinde de görmekteyiz⁶. Ancak M.Ö. II. yüzyıl ile beraber Galatların bu hususta büyük gelişmeler gösterdiklerini müşahade etmekteyiz. Bu dönemde hala geleneksel yağma seferlerini sürdürmekle birlikte, artık politik ve diplomatik yeteneklerini de

³ Livius, *Ab Urbe Condita*, (ed. E.T. Page), London 1961, XXXVIII, 16, 1

⁴ Strabon, *Antik Anadolu Coğrafyası*, (nşr. A. Pekman), İstanbul 1993, XII, 5, 1

⁵ Memnon, FGrH III B 434

⁶ Polybius, XVIII, 41, 6; Livius, XXXVIII, 16; Plinius, *Naturalis Historia*. XXXIV, 38; Pausanias, I, 25, 2

savaşçılıkları seviyesine ulaştırmışlardır⁷. Ancak bu dönemde de yine Tetrarklık şeklinde yönetilen Galat kabileleri arasında bir birliğin sağlanmadığı görülmektedir. Öyle ki, II. yüzyıl başlarında vuku bulan Magnesia savaşında üç Galat kabilesi Seleukoslarla birlikte hareket ederken, Eposognatos idaresindeki Galat kabilesi bu savaşa girmemiştir⁸.

M.Ö. II. yüzyıl Galat tarihi hakkında bilgi aldığımız Polybius ve Livius, Galat liderlerinden kral olarak bahsetseler de her kabilenin başında bir kral olamayacağına göre bunlar Strabon'un da belirttiği gibi Tetrarkhes olmalıydılar⁹. Her ne kadar Galat Tetrarkhesleri bu dönemde de müstakil hareket etmiş olsalar bile önemli kararlar alınmasında Tetrarkhların mutlaka hazır bulunmaları gerekiyordu. Bunu Manlius'un seferi sırasında yapılan barış görüşmeleri esnasında görmekteyiz. Tetrarkhesler ve Manlius bulunmadığı için anlaşma yürürlüğü konamamış, Tetrarkhesler ve Manlius'un katılımı için görüşme bir gün sonraya ertelenmiştir¹⁰.

Galatların Hellenistik krallardan etkilenecek, tek bir lider hakimiyetinde bütün Galatları birleştirme isteğinin doğduğunu M.Ö. 187 yılında görmekteyiz¹¹. Bu isteği, yüksek liderlik kabiliyeti ve birleştirici kişiliği ile ön plan çıkan Ortigaton, M.Ö.186-183 yılları arasında bütün Galat kabilelerini hakimiyeti altında toplayarak gerçekleştirmiştir¹². Bu olay kısa sürmüş olmasına rağmen, Galat siyasi hayatında önemli bir yer tutar. İlk birliktelik zayıf bir federasyon şeklinde olurken, Ortigaton yönetiminde bu olay kısa süreli de olsa merkezi idareye geçişte önemli bir adımdır¹³.

b- Oligarşi Sistemi

Galatlar, Anadolu'ya geçmelerinden sonra M.Ö. II. yüzyılın sonuna kadar Hellenlerle olan ilişkilerinin neticesinde bir kültür etkileşiminin sonrasında merkezi bir yönetim şeklinin de zemini oluşturulmuştur.¹⁴ Galatlarda daha önce bireysel güç, başarı ve yöneticilikleri ile Tetrarkheslik'e yükselme mevcut iken, bu durum yerini

⁷ Polybius, XXXI, 8; Livius, XLII, 29, 4; S. Mitchell, *Anatolia*, s.43 vd.

⁸ Livius, XXXVIII, 18, 1

⁹ A. H. M. Jones, *a.g.e.*, s.114

¹⁰ Polybius, XXI, 37, 1-3; Livius, XXXVIII, 18, 13-15; Plinius, *Naturalis Historia*, V; A. H. M. Jones, *a.g.e.*, s.115

¹¹ Polybius, XXI, 38, 1

¹² Polybius, XXII, 21, 1-4

¹³ Ş. Günaltay, *a.g.e.*, s.219

¹⁴ S. Mitchell, *Anatolia*, s.27

Hellenizmin etkisiyle babadan oğula geçen ayrıcalıklı bir zümreden oluşan yönetim sistemine bırakmıştır. Ancak Pontos kralı Mithridates'in M.Ö. 86-85 yılında Galat aristokratlarına yönelik uyguladığı katliam Tetrarkheslik sistemine büyük bir darbe vurmuş, bu olay Galatia yönetim sisteminde oligarşiyi doğurmuştur¹⁵.

Galat oligarşisinin M.Ö. I. yüzyılda Tolistobog Tetrarkhes'i Sinorix'in oğlu Deiotarus ile şekillendiğini görüyoruz¹⁶. Galatlar Mithridates savaşları süresince Roma ordusuna ve komutanlarına küçümsenmeyecek derecede yardımlarda bulunmuşlardır.¹⁷ Bu bakımdan Pompeius; Galatia Bölgesi'ni, Pharnakeia ve Trapezos'un da bulunduğu pek çok önemli limanla birlikte Karedeniz kıyılarında yer alan Halys Irmağı'nın doğu bölgesindeki bereketli topraklara sahip Gazelonitis ülkesini, doğuda Kolkhis'e güneyde ise Mithridatium kalesini ve Armenia Minor'a kadar uzanan Pontos topraklarını Galat tetrarkheslerinin hakimiyetine bırakmıştır.¹⁸ Galat tetrarkheslik sistemi Pompeius'un Anadolu'da M.Ö. 63 yılında yapmış olduğu yeni düzenlemelere kadar her kabile için dört tetrarkhesten oluşmakta iken bu tarihten itibaren her kabilenin başına bir tetrarkhes getirildiğini görmekteyiz¹⁹. İşte bu ilk adım olmuş ve bunun ardından Pompeius'un bunlara kral ünvanını vermesiyle de Galatlar fiilen krallık sistemine geçmiştir²⁰.

c- Krallık Sistemi

Galatlar Avrupa'dan getirmiş oldukları atalarının yönetim şekli olan Tetrarkhesliği Anadolu'da iki yüzyıl devam ettirmiş olsalar da bunu Pompeius dönemine kadar sürdürebilmişlerdir. Pompeius Anadolu'da yapmış olduğu

¹⁵ W. Hoben, *Untersuchungen zur Stellung kleinasiatischer dynasten in den Machtkämpfen der ausgehenden römischen Republik*, Diss Mainz 1969, s.59

¹⁶ S. Mitchell, *Anatolia*, s.28

¹⁷ Justinus, XXXVIII, 4, 9

¹⁸ Strabon, XII, 5, 2; W. M. Ramsay, *The Historical Geography of Asia Minor*, London 1890, s.209; F. Stachelin, *a.g.e.*, s.88; M.Cary-H. A. Omerod, "Pompey's Settlement on the East", *CAH IX* (1932), s.393; F. E. Adlock, "Lesser Armenia and Galatia after Pompey's settlement on the East", *JRS XVII* (1937), s.11; W. Hoben, *a.g.e.*, s.69; R. K. Sherck, "Roman Galatia: The Governors from 25 B.C. to A.D. 114", *ANRW II.7.2* (1980), s.957; H. D. Rankin, *Kelts and the Classical World*, London 1987, s.202; S. Mitchell, *Anatolia*, s.33; D. Magie, *a.g.e.*, s.1237; M. Aslan, *a.g.e.*, s.101

¹⁹ Strabon, XII, 5, 1; A. Zwintscher, *De Galatarum Tetrarchis et Amyntas rege qæstiones*, Leipzig 1892, s.36; F. Stachelin, *a.g.e.*, s.43; W. Schwahn, "Tetrarchy", *RE V/* (1934), s.1091; D. Magie, *a.g.e.*, s.373; B. Levick, *Roman Colonies in Southern Asia Minor*, Oxford 1967, s.25; W. M. Ramsay, *Historical Geography*, s.209

²⁰ S. Mitchell, *Anatolia*, s.27

düzenlemelerde, Galat tetrarkheslerini kral olarak tanımış ve bunu Roma Senatus'unda da onaylatarak, M.Ö. 59 yılından itibaren Galatia'da krallık sistemini fiilen ve resmen başlatmıştır. Bu durumu iyi değerlendiren Deiotarus, Trokme kralı Brogitarus'un ölümünü fırsat bilerek topraklarına el koymuş²¹, daha sonra Caesar'ın ölümü neticesinde Roma'nın Anadolu ile ilgilenememesi yüzünden Galatia'daki diğer toprakları da hakimiyetine alarak Galatia'nın tek kralı olmuştur²².

Deitarus'la başlayan Galatia'daki tek kral hakimiyeti torunu Castor'a²³, daha sonra Roma'nın isteği doğrultusunda Amyntas'a geçmiş²⁴, bu kralın ölümü üzerine de Augustus burayı ilhak edip Roma'ya bağlı Anadolu'daki dördüncü eyaleti haline getirerek, Provincia Galatia adını vermiştir.

B- ORDU

Genelde iri yapılı olan Galatlar kavgacı ve hırçın olma özelliklerini savaş meydanına da taşıyorlardı²⁵. Normal konuşmalarında dahi yüksek sesle ve bağırarak konuşan Galatlar günlük hayatta sergiledikleri bu özelliklerini savaş meydanlarına da taşıyarak düşmanı daha ilk anda psikolojik baskı altına alıyorlardı²⁶. İri vücutları, uzun kıvılcık saçları ve savaş naralarına bir de borulardan çıkan korkunç sesler eklenince, düşmanın daha ilk etapta savaş dirençleri kırılıyordu. Aynı zamanda millet olarak savaşmaktan ve kan dökmekten zevk alan Galatların bu özellikleri Hellen ordularında paralı asker olarak kullanılmaları için tercih sebebi oluyordu²⁷. Galatlar bu özelliklerinin yanı sıra içki ve eğlenceye düşkünlükleri ile de dikkat çekmektedirler. Bu özellikler Galatlara disiplinsiz bir görünüm vermekte idi. Galatların savaş düzenlerinde sistemli bir birliktelikten söz etmek mümkün olmayıp başarıları daha çok ferdi yeteneklere dayandığı için süreklilik arz etmekteydi.

²¹ F. E. Adlock, a.g.m., s.12; B. Levick, a.g.m., s.25

²² Strabon, XII, 5, 1

²³ S. Mitchell, a.g.e., s.28

²⁴ Strabon, XII, 5, 1; Plutarkhos, Antonius, 61, 2-3; A. Zwintscher, a.g.e., s.36; R. Syme, "Pamphylia from Augustus to Vespasian", *Klio* XXX (1937), s.227; B. Lewick, a.g.e., s.26 vd.; R. K. Sherk, a.g.m., s. 957; M. Özsait, AU II (1982), s.318

²⁵ Livius, XXXVIII, 17, 3; Pausanias. X, 20, 7-8; Diodoros, V, 28, 5

²⁶ Strabon, IV, 4, 2

²⁷ Livius, XXXVIII, 21, 10

Galatların savaşlardaki en önemli birliklerini süvariler oluştururdu. Kendilerine özgü Trimarkisia adı verilen bir düzen içerisinde bulunurlardı²⁸. Üç atlı asker anlamına gelen bu birliklerde her süvarinin yanında iki atla beraber iki yardımcı bulunurdu. Bu baş süvarinin atı savaş sırasında yara alırsa yardımcılarından biri kendi atını ona verir, kendisi piyade olarak savaşırdı. Şayet süvariye bir şey olursa yardımcılarından birisi onun yerini doldururdu. Bu sistem sayesinde Kelt süvarisinin hareket kabiliyeti kesintiye uğramazdı.

Galatların piyade birliklerinde bulunan askerler kendilerine özgü Thures adı verilen insan boyunda oval ve geniş, arka kısımları silah taşımak için kullanılan kocaman kalkanlara sahiptiler²⁹. Pausanias ve Livius'un anlattıklarına göre Galatlar ellerinde uzun kılıçları ve kocaman kalkanları olmak üzere yarı çıplak bir şekilde savaş meydanlarına çıkarlardı. Bunlar ellerine geçen her taşı düşmana fırlatarak döğüşen, düzensiz ve bireysel savaşan askerler olarak nitelendirilmiştir³⁰. Galat piyadeleri düşmanın zırhlarını delebilecek nitelikte demir mızraklar da kullanmışlardır. Galatların Hellas istilası sırasında bu mızraklarla Keraunos'un filini yaraladıklarını ve bunun neticesinde Keraunos'u ele geçirerek öldürdüklerini görmekteyiz.

M.Ö. 278/277 yılında Anadolu'ya geçen Galatlar, Hellas'da ve daha sonra Hellenistik krallıklarla yapmış oldukları büyük mücadelelerde ortaya koydukları kendilerine has savaş teknikleri ve silahları ile ün yapmaya başlamışlar ve Hellenistik dönem ordu düzeninde paralı asker olarak vazgeçilmez bir unsur olmuşlardır³¹.

Bu dönemde Hellenistik krallıkların orduları paralı askerliğe dayanmaktaydı. Bunlar phalanks adı verilen iyi eğitilmiş piyadelerden oluşmaktaydı³². Bu Hellenistik ordularda görev aldıkları esnada Galatlar her ne kadar kendi karakteristik özelliklerini kaybetmeseler de Hellenlerin savaş teknolojileri ve sistemlerinden

²⁸ F. Lequenne, *a.g.e.*, s.11

²⁹ Diodoros, V, 30, 2; M. Launey, "Un Episode oubliée de l'invasion Galate en Asie Mineure", *REA XLVI* (1944), s.217; S. Mitchell, *Anatolia*, s.16; W. F. Ritchie-J. N. G., "The Army. Weapons and Fighting", *The Kelts*, (ed. M. Green), London 1995, s.37

³⁰ Pausanias, X, 21, 2-3; Livius, XXXVII, 21, 4; Diodoros, V, 30, 2; Polybius, II, 27; M. Launey, *a.g.m.*, s.222; H. D. Rankin, *a.g.m.*, s.28; W. F. Ritchie, *a.g.m.*, s.53

³¹ Justinus, XXV, 2; Livius, XXXVIII, 16, 13; Xenophon, *Hellenika*, VII, 1, 20; Diodoros, XV, 70, 1; Polybius, I, 43; Pausanias, I, 13, 2; Appianus, *Syriake*, 2, 6; P. B. Ellis, *a.g.e.*, s.110; M. Szabo, "Mercenary Activity", *The Kelts*, (ed.S. Agnelli), Milano 1991, s.333

³² Polybius, II, 35; Strabon, VII, 3, 17; A. Rapin, "Weaponry", *The Kelts*, (ed. S.Agnelli), Milano 1991, s.325; S. Mitchell, *Anatolia*, s.45

etkilenmiş olmalıdırlar³³. Bunun neticesinde Galatlar o kadar güçlü bir konuma gelmiştir ki, Hellenistik krallıkların Galatları yanlarına almadan hiçbir savaşa girmeye cesaret edemez olduklarını ve önünde bir taht meselesi olan kralların Galatların yardımı olmaksızın tahtını ele geçiremediğini görüyoruz³⁴.

Galatların Hellen ordularından bir diğer üstünlüğü ise kural tanımaksızın uygulayabildikleri vur-kaç taktiğine dayalı gerilla harbi idi. Şimdiye kadar yaşamış oldukları coğrafyanın kendilerine armağanı olan bu savaş tekniği, Hellenistik ve Roma ordularının hiç görmediği bir taktik idi³⁵. Roma'nın ağır silahlarla donanımlı düzenli ordularının böylesi ani ve hızlı hareket kabiliyeti gerektiren bir sistemi uygulamaları zor olduğu gibi bu tür saldırılar karşısında da çok kayıplar vermek zorunda kalmışlardır. Galatların böylesine ayrıcalıklı üstünlüklere sahip olmalarına karşılık stratejik bilgilerinin yetersiz oluşu ve askeri donanımlarının zayıflığı gibi eksiklikleri de vardı³⁶.

Phalanks sistemine göre düzenlenmiş olan Hellen ve Roma birlikleri kendi sistemlerini düz arazide rahatlıkla uygulayarak başarı elde ediyorlardı. Bu düz alanlarda Galatların düzensiz ferdi yeteneklere dayanan savaş sistemleri onlara başarı getirmiyordu. Polybius Romalıların engebeli arazide yapmış oldukları savaştaki mağlubiyetlerinin sebebini, Phalanks sisteminin bu alanlardaki uygulanamamasına bağlamaktadır³⁷. Kuzey İtalya'daki başarısızlığın sebebi de bu idi. Galatların savaş meydanlarındaki bir diğer eksiklikleri de ilk saldırının başarısız olması halinde bir daha savaşa adapte olamamalarıdır. M.Ö. I. yüzyılda Galatların yönetim biçiminde görülen Hellenistik ve Roma tesirlerinin bu tarihten itibaren ordu sistemine de yansıdığı görülmektedir. M.Ö. I. yüzyılın başlarında vuku bulan Pontos-Roma mücadelelerinde Roma'nın yanında olan Galatlar, ordularını sık sık Romalı komutanların hizmetine göndermeye başlayınca, Galat ordusunda Legion sisteminin etkileri görülmeye başlandı.

Bu etkileşimler ileriki tarihlerde Roma savaş teknikleri ve askeri teçhizatları ile donatılmış Legionlar tarzında eğitime tabi tutulmuş askerlerden oluşan bir Galat

³³ P. B. Ellis, a.g.e., s.110; A. Rapin, a.g.m., s.325

³⁴ Justinus, XXV, 2

³⁵ Polybius, II, 35

³⁶ Polybius, II, 23

³⁷ Polybius, II, 35

ordusunun doğmasına sebep oldu. Bu ordu sistemini Galatların yönetim sisteminde bütün Galatia'yı bir kralın hakimiyetine getirdiği gibi ülkeyi Akdeniz ve Karadeniz kıyılarına kadar uzanan geniş bir alana yaymıştır.

C- DİN VE MAHALLİ İNANÇLAR

M.Ö. III. yüzyılda Anadolu'ya gelmiş olan Galatlar her yönden olduğu gibi dini inanç yapıları ile de Hellenistik krallıklardan farklılık arz ediyorlardı. İnançları ile ilgili az olan bilgilerimize göre kahinlik ve falcılıkla uğraşan³⁸, Druid adı verilen rahiplerinin reankarnasyona uğradıklarına inanırlardı³⁹. Druidlerin yaptıkları işler arasında rüya yorumlamak, kura çekmek, kuşların uçuşmasına ve kurban hayvanlarının iç organlarına bakarak kehanette bulunmak vardı. Keltler özgürlükleri söz konusu olduğunda krallarını dahi dinlemezken, Druidlerin olurlarını almadan hiç bir işe girişmezlerdi. Görüldüğü üzere Druidlerin halk üzerinde büyük etkileri vardı. Druidler katı bir hiyerarşik düzene bağlı olmayıp, halkın yaşantısından farklı bir yaşanti sürmüyorlardı⁴⁰. Bunlar güçlerini bilgeliğin derinliklerinden almaktaydılar.

Kelt inanışlarına göre ağır hastalık gibi musibetlere maruz kalan insanlar tanrılara insan adarlardı⁴¹. Bunun yanı sıra zaferle sonuçlanan savaşlardan sonra tanrıya şükretmek maksadıyla esirlerin en güzel ve yakışıklısını en güzel giysileri giydirerek kurban ederlerdi⁴². Bu kurban olayının örneklerini Bolgios'un İtalya zaferi ve yine Anadolu'da bir Galat Tetrarkhesinin II. Eumenes karşısında almış olduğu zafer sonrasında uyguladığını görüyoruz⁴³. Bu konudan bahseden Caesar, Gallerin savaş öncesinde ele geçirecekleri ganimetleri tanrıya adarlar ve eğer galip gelirlerse de ele geçirdikleri tüm canlıları savaş tanrısına kurban ettiklerini söyler⁴⁴.

³⁸ C. Jullian, a.g.e., s.357; S. Mitchell, *Archaeology of Galatia*, s.351; H. D. Rankin, *Kelts and the Classical World*, London 1987, s.259

³⁹ Caesar, *De Bello Gallico*, IV, 19; Diodoros, V, 28, 6; Plinius, *Naturalis Historia*, XVI, 249; H. D. Rankin, *Kelts and the Classical World*, London 1987, s.278; G. A. Wait, *Ritual and Religion in the Iron Age Britain*, Oxford 1985, s.205; P. B. Ellis, a.g.e., s.89; M. Green, "Who Were The Kelts", *The Kelts*, (ed. M. Green), London-New York 1995, s.472

⁴⁰ F. Lequenne, a.g.e., s.6

⁴¹ Caesar, *De Bello Gallico*, VI, 16

⁴² F. Lequenne, a.g.e., s. 12

⁴³ Diodoros, XXXI, 13; W. M. Ramsay, *Historical Commentary*, s. 86; S. Mitchell, *Anatolia*, s.48

⁴⁴ W. M. Ramsay, *A Historical Commentary on St. Paul's Epistle to the Galatians*, London 1899, s.78; E. V. Hansen, a.g.e., s.11; F. Lequenne, a.g.e., s.88

Galatlar tanrılarını hiçbir zaman insan şeklinde tasavvur etmediklerinden dolayı Delphoi seferi sırasında Apollon tapınağını yağmaladıklarında Hellenlerin tanrılarına gülerek alay etmişlerdi⁴⁵. Dolayısıyla onlar tanrılarını insan şeklinde düşünmedikleri için Hellenlerin aksine tanrıların, insanların muhtaç olduğu dünyalıklara ihtiyaçlarının bulunmadığına inanıyorlardı⁴⁶. Bunun aksine onların inancına göre tanrı insanlara bahsettiği nimetlerden onların eşitçe pay almalarını sağlardı. Bu inancı şu şekilde dile getirirlerdi. “Tanrının olan herkesindir”⁴⁷

Galatlar askeri yönden güçlü olmalarına rağmen yerleştikleri Phrygia bölgesinde güçlü yerli kültürler karşısında direnememiş, Phrygia’ya özgü din, dil, gelenek ve göreneklerin etkisine girmiştir⁴⁸. Bu etkilenmenin başında Phrygia halkı ile olan evlilikler gelmektedir. Eski çağdaki din anlayışına göre tanrılar vatanın tanrısıydı. Eğer dışarıdan gelen halk bu tanrıları kabul etmeyerek saygıda kusur ederlerse, onların gazabına uğrarlardı. Anadolu’daki yerli tanrıları kabul etmelerinin diğer bir sebebi ise ele geçirdikleri bu toprakların idaresine sahip olmak ve benimsemek arzusunda olan bu millet, bunun en kolay yolunu güçlü Phrygia rahiplerinin desteklerini arkalarına almakla mümkün olabileceğine inanıyorlardı⁴⁹.

Caesar’a⁵⁰ göre Galatlar Hellen ve Romalıların taptıkları tanrılara taparlar ve bu tanrılar arasında en çok Mercurius’a⁵¹ ibadet ederlerdi. Onu aynı Hellen ve Roma mitolojisinde olduğu gibi sanatların mucidi, yolun ve yolculuğun kılavuzu olarak kabul ederler, ticaret ve para kazanma işinde büyük önem taşıdığına inanıyorlardı. Sonra ise sıra ile Apollon, Mars⁵², Juppiter⁵³ ve Minevra⁵⁴ gelirdi. Bu tanrılar hakkındaki Galatların fikirleri de Hellen ve Romalılardan farklı değildi. Apollon

⁴⁵ Diodoros. XXII, 9, 4; Justinus, XXIV, 4, 3, F. Lequenne, a.g.e., s.25

⁴⁶ C. Jullian, a.g.e., s.356; S. Mitchell, *Archaeology of Galatia*, s.351; H. D. Rankin, a.g.e., s.260; G. Dobesch, “Ancient Literary Sources”, *The Kelts*, (ed.S. Agnelli), Milano 1991, s.40

⁴⁷ Justinus, XXVI, 6

⁴⁸ W. M. Ramsay, “Phrygo-Galatian Slaves”, *CR XII* (1898), s.341; L. Robert, *Les Noms indigènes dans l’Asie Mineure greco-romane*, Paris 1963, s.516; S. Mitchell, *Archaeology of Galatia*, s. 31, S. Mitchell, *Anatolia*, s.43

⁴⁹ W. M. Ramsay, *Historical Commentary*, s.86 vd.

⁵⁰ Caesar, *De Bello Gallico*, VI, 17

⁵¹ Grek pantheonundaki tanrıların habercisi Hermes’in Eski Roma dinindeki karşılığıdır.

⁵² Grek pantheonundaki savaş tanrısı Ares’in Eski Roma dinindeki karşılığıdır.

⁵³ Eski Roma dininin en eski ve en büyük tanrısı olup Grek pantheonundaki Zeus’la bir tutulmuştur. Gök, gün ışığı, hava, yıldırım, şimşek gibi doğal güçleri singeler.

⁵⁴ Grek pantheonundaki savaş tanrıçası Athena’nın Eski Roma dininde karşılığıdır.

hastalıkları uzaklaştırdı; Mars savaş tanrısıydı; Juppiter gök hakimiyetinin sahibi ve Minevra ise Galatlara mesleklerinin temellerini ve sanatı öğreten tanrıydı.⁵⁵

Hellen ve Roma tanrılarını benimseyen Galatlar, yerleştikleri bölgenin tanrıları olan Kybele, Ma, Adalet ve İntikam Tanrısı, Nehir tanrısı ve Mithras'ı⁵⁶ da Panteonlarına dahil etmişlerdir⁵⁷. Galatlardan önce de bölgede en yaygın inanç olan Kybele tapınımı onların tabiat sevgisiyle bağlantılı olarak Galatia'nın en yaygın kültü özelliğini korudu⁵⁸. Galat din adamları Druidlerin kıymet verdiği meşe, çam ve selvi Kybele kültüründe de kutsal ağaçlardı. Kybele kültürünü benimsemiş olan Galatlar Kybele inancının en önemli kült merkezi Pessinus'da rahiplik de yaparlardı. Daha önceleri Phrygialıların rahiplik yaptığı tapınağın bağımsızlığı tanındıktan sonra seçkin Galat ailesine mensup insanlar burada hadım olarak rahiplik yapmaya başladılar. Kybele tapınağına bağımsızlık verilmesi Galat tetrarkheslerinin birbirlerinden bağımsız olarak hareket etmelerine bir de Pessinus rahiplerini ekleyerek bunların birlikte hareket etmelerini iyice zora sokmuştu⁵⁹.

Rahiplerin Galatlara ihanetlerinin yanı sıra M.Ö. 160 yılında Tolistobog tetrarkhesi Aioiorix'in kardeşi Pessinus rahibi Attis baş rahipliği esnasında kardeşi ile arasının açılması üzerine o Attis'in rahiplik yaptığı Kybele tapınağını yağmalatmış ve kardeşini bu görevden uzaklaştırarak, Pessinus Kybele tapınağının baş rahipliği görevini kendisi üstlenmiştir. Bu olay Galatia yönetim sistemindeki zayıflığı, kardeş olan tetrarkhes ve rahibin bir iç mücadeleye girişmesi ve en önemlisi rahibin kardeşi ve kabilesine karşı düşmanları olan Pergamon'dan yardım istemesini göstermesi açısından önemlidir⁶⁰. Ancak M.Ö. I. yüzyılda Deiotarus ve Brogitarus, Pessinus baş rahipliği için büyük mücadeleler vermiş olup, neticede Pessinus baş rahipliğini ele geçiren Deiotarus Galat birliğini oluştururken, bu gücü Pessinus baş

⁵⁵ H. D. Rankin, *Kelts and the Classical World*, London 1987, s.262; M. Green, *The Gods of the Kelts*, Gloucester-New Jersey 1986, s.111; M. Aslan a.g.e., s.111

⁵⁶ Mithras dini M.Ö. 550 yılı civarında Pers ve Media ülkelerinden koloniler halinde gelerek Phrygia, Cilicia, Kappadokia ve Pontos'da yerleşen Maguşlar tarafından Anadolu'ya sokulmuştur.

⁵⁷ S. Mitchell, *Archaeology of Galatia*, s.350

⁵⁸ F. Lequenne, a.g.e., s.92

⁵⁹ W. M. Ramsay, *Anadolu'nun Tarihi Coğrafyası*, (çvr. M. Pektaş), İstanbul 1960, 159; F. Lequenne, a.g.e., s.75

⁶⁰ C. B. Welles, *Royal Correspondence in the Hellenistic Period: A Study in Greek Epigraphy*, New Haven 1934, s.55 vd.; A.H. M. Jones, a.g.e., s.117

rahipliğinden almış olmalıdır⁶¹. Anadolu'da Kybele tapınımının yanında kült merkezi Pontos Komana'sında olan tanrıça Ma kültü, merkezi Pisidia Antiokheia'sı olan Men Askaiois kültleri de Galatlar tarafından benimsenmiştir.

Galatlar Anadolu'da Hellen tanrılarında Zeus, Artemis, Ares ve Asklepios'a tapmışlardır. Bunlardan Zeus'a Ankyra⁶² ve Tavion⁶³, Ares'e Lykaonia Bölgesi'ndeki Savatra'da⁶⁴ Asklepios'a Ankyra⁶⁵, Pessinus, Pisidia bölgesindeki Amplada⁶⁶ şehirlerinde tapılmaktaydı. Galatlarda Hellen kültürünün etkileri olmasına rağmen kendi öz kültürlerini tamamen bıraktıklarını söyleyemiyoruz. Strabon'un 300 kişiden oluştuğunu ve sadece cinayet davalarına baktığını söylediği Drunemeton, üç Galat kabilesinden de tetrarkheslerin katıldığı ve Kutsal Meşe Koruluğu⁶⁷ veya Kutsal Meşe Tapınağı⁶⁸ manasına gelen bu kurul, hukuki ve siyasi yaptırımlarını dinden aldığı bir güçle karara bağlardı⁶⁹. Alınan bu kararın tartışması yapılamazdı. Keltlerde ve Galatlarda yaygın kullanılan bu kurul yılın belli günlerinde toplanıp, kabileler arasındaki meseleleri hallederler ve aldıkları karar herkes tarafından kabul görürdü⁷⁰. Drunemeton denilen bu kutsal alanın yeri tam olarak tespit edilememekle beraber, M.Ö. II. yüzyıldan itibaren Galatların baş rahipliğine yükseldiği Pessinus tapınağı çevresinde bir yerde olduğu düşünülmektedir. Caesar'ın bahsettiği din adamları olan Druidlerin bilgi birikimlerini yazıya dökmeye karşı olmaları Galatların yazıdan uzak durmalarını, dolayısıyla dinleri hakkında bilgilerin de yetersiz kalmasına sebep olmaktadır⁷¹.

⁶¹ F. Staehelin, *a.g.e.*, s.90; G. Brandis, *Galatia*, s.548; S. Mitchell, *Anatolia*, s.34

⁶² Pausanias, I, 4, 5

⁶³ S. Mitchell, *Archaeology of Galatia*, s.569

⁶⁴ L. Robert, *Hellenica: Recueil d'epigraphie de numismatique et d'antiquites grecques* X, Paris 1955, 72-78

⁶⁵ L. Robert, *a.g.e.*, XI, 350

⁶⁶ S. Mitchell, *Archaeology of Galatia*, s.385

⁶⁷ M. Green, *a.g.e.*, s.16; J. Webster, "Sanctuaries and Sacred Places" *The Kelts*, (ed. M.Green), London 1995, s.448

⁶⁸ A. Ross, "Ritual and the Druids", *The Kelts*, (ed. M.Green), London 1995, s.437

⁶⁹ Strabon, XII, 5, 1; Ş. Günaltay, *a.g.e.*, s.218

⁷⁰ W. M. Ramsay, *Historical Commentary*, s.72 vd.; T.G.E. Powell, *The Kelts*, London 1980, s.20; M. Green, *a.g.e.*, s.111 vd.; G. Webster, *The British Kelts and their Gods under Rome*, London 1986, s.107; S. Piggott, *The Druids*, London 1968, s.71; H.D. Rankin *Kelts and the Classical World*, London 1987, s.271

⁷¹ Caesar, *De Bello Gallico*, VI, 14

Ç- GALAT DİLİ

Galat boyları ismini kendi adlarından alan bu topraklara yerleştiklerinde aralarında kural koyucu bir aristokrasinin de bulunduğu halkları karşılarında buldular. Bütün Galat kabilelerinin konuştuğu dil aynıydı.⁷² Bunun yanında Galatlar'ın Hellenistik krallıklar ve Roma ile kurmuş oldukları ilişkiler ve bu krallıklarda paralı askerlik yapmaları onların Hellen kültürünü ve medeniyetini daha yakından tanımalarını sağlamıştır. Böylece M.Ö.II. yüzyılda Galat kabileleri arasında yönetici ve aristokrat sınıf belirli ölçüde Hellenize olmaya başlamıştır. Galatlar çevrelerini kuşatan bu Hellen kültürünün ve dilinin etkisinde kalmışlardır. Galatlar paralı askerlik yaparken Hellence konuşmayı öğrenmişler⁷³ ve böylece Hellenistik çağın politik, ticari, kültürel ve uluslararası ilişkilerini sağlayan bu dili konuşanlarının sayısı birden bire artmıştır. M.Ö. II. yüzyıl boyunca Galat toplumunda yaşayan diğer bir değişim ise isimlerin M.Ö. III. yüzyılda olduğu gibi sadece Kelt kökenli olmaktan çıkıp Anadolu'nun yerli halkının kullandığı mahalli isimlerin de Galatlar tarafından kullanılmaya başladığının görülmesidir.⁷⁴

Başlangıçta burada aristokrasi Kelt dilini konuştu. Halkın bir kısmı Grek dilini konuşabilirken, Phryg dili bilinen en yaygın dil idi. Bu dönemde Grek dili bilenler Phryg dilini de konuşabiliyorlardı⁷⁵. Kelt dili ve Phryg dilinin hangi tarihlerden itibaren konuşulmasının sona erdiği bilinmemekle birlikte neticede Grek dili Galatia ve çevresinde kullanılan tek dil haline geldi⁷⁶.

Galatia halkının yüzyıllar boyunca iki dili bir arada konuştukları kesindir. Grek dilinin onlar arasında ne zamandan beri konuşulduğuna bakacak olursak, M.Ö. III. yüzyıldan beri Galatialılar arasında Grek Dilinden isimlerin varlığını görmekteyiz. Apotourios, Lysimadra, Paidapolites gibi isimlerin bu dönemde Galatların değişik kamplarda paralı askerlik yaptıkları sıralarda liderlerinin isteğiyle almış olmaları mümkündür.

⁷² Strabon, XII, 5, 1

⁷³ P. B. Ellis, a.g.e., s.114; M. Szabo, "Mercenary Activity", *The Kelts*, (ed. S. Agnelli), Milano 1991, s.333

⁷⁴ M. Launey, "Un episode oubliée de l'invasion Galate en Asie Mineure", *REA XLVI* (1944), 46; H. Heinen, "The Syrian-Egyptian Wars and the New Kingdoms of Asia Minor", *CAH VII/I* (1989), 425

⁷⁵ W.M.Ramsay, *Historical Commentary*, s.147

⁷⁶ A.H.M. Jones, a.g.e., s.120

Yerli Phryg halkı sayılarının fazla olmasına rağmen yeni gelenlerin dillerini kabul etmiş ancak onlara temel el sanatlarında ve dini konularda etki etmişlerdir. Milattan önceki tarihlerde Galatia'da konuşulan diller arasındaki mücadele Kelt dili ile Grek dili arasında idi.

Ancak ele geçen epigrafik malzemedен Phryg dilinin en azından M.S. III. yüzyıl sonlarına kadar Doğu Phrygia'da ve merkezin çeşitli bölgelerinde hala bilindiğini ispatlıyor. Ancak Phrygia'da ele geçen Grek dilindeki kitabelerin oldukça kötü yazılmış olması bu dilin ihmal edilmiş olduğunu ve bu kitabelerin başka bir dili konuşan Grek dilinin ancak yüzeysel bilgisine sahip eğitilmemiş köylülerce yazıldığını gösterir.

Bu dönemde Kappadokia, Lycaonia, Lycia, Psidia ve Phrygia gibi yerlerde köylü halk kendi yerli dillerini kullanmaya devam ederken, şehirlerde Grek dilinin yaygın olarak kullanıldığını söyleyebiliyoruz. M.S. III. yüzyılda Phrygia'da Phryg dili hala konuşuluyorsa Phrygia'lılardan daha güçlü milli karakteristik özelliklere sahip Galat halkının da Kelt dilini konuşuyor olması imkân dahilindedir. Çünkü Galatların Hellenistik etkilere karşı daha dirençli olduklarını bilmekteyiz.

Strabon kendi zamanında Cibyra'da dört dilin konuşulduğundan bahseder⁷⁷. Fakat Cibyra'da ele geçen kitabelerin hiç birinde Grek dili dışında başka bir dilin izine rastlanmamıştır⁷⁸. Galatia'da Kelt dilinde kitabelerin bulunmamasını Kelt dilinin ülkenin eğitim dili olmamasına bağlayabiliriz.

Pek çok konuda Roma Galat ruhunu desteklerken resmi durumlarda Kelt dilini kabul ettiği asla görülmez. Eğitim dili olan Grek dili bütün resmi tanınmalarda kullanılırken, Roma'nın doğu eyaletlerine Latince için güç kullanma teşebbüsünde bulunmadığını görüyoruz. Fakat üçüncü bir dilin olduğunu da asla kabul etmemiştir⁷⁹. İmparatorluğun nimetlerinden faydalanmak isteyenler hem Latince hem de Grek dilini bilmek zorundaydılar. Bilgileri diğer bazı dillerle sınırlı kalanlar barbarlardı ve bir grubun dışındaki kimselerdi.

Eyalet kurulmadan önce Kral Deiotarus ve Amyntas yönetimi altında iken bile Grek dili diplomasi dili olarak fazlaca kullanılmış olmalıdır. Grek dili uluslar

⁷⁷ Strabon, XIII, 4, 17

⁷⁸ W. M. Ramsay, *Historical Commentary*, s.151

⁷⁹ W. M. Ramsay, *Historical Commentary*, s.152

arası diplomasi dili olmakla kalmamış, aynı zamanda eğitim dili olmasından da büyük bir önemi haizdir. Bu dönemde Cicero ve Deiotarus da Grek dilini konuşmuş olmalıdırlar. Ancak bunlar Kelt dilinin bilinmediğini ispatlamaz. Bunlar eğitimsiz halkın konuşmasını aile ilişkilerini ve evdeki konuşmalar hakkında hiçbir bilgi vermemektedir. Galatia Eyaletine damgasını vurmuş olan Kelt medeniyetinin izlerinin milli bir dil tarafından desteklenmeden, Roma İmparatorluğu'nun kuralları içinde uzun süre devam etmesi de mümkün olamazdı.

M.S. II. yüzyıl ortalarında Pausanias Grek dili olmayan yerli bir dil konuşmuştur. Bu yerli dil sadece Kelt dili olabilir. Yine M.S. II. yüzyılda Galatia'da Kelt dilinin varlığına işaret eden bir diğer iz Lucian'da bulunmuştur. Sahte kahin olan Alexander'in ünlü Rontic kıyılarındaki Abonouteichos'ta bulunduğu sırada komşu ülkeler Bithynia, Galatia ve Thrace'den insanlar onu ziyarete gelmişlerdir. Sık sık ona Syria ve Kelt dilinde barbarlarca sorular yönetildi ve bu durumlarda o bu soruları kendisine tercüme edebilecek ziyaretçileri bulana kadar beklemek zorunda kalmıştır. Eğer hazırda bir tercüman yok ise sorunun sorulduğu an ile cevabın sonucu arasında bir müddet bekleme olurdu. Ancak Kelt dilindeki soruların cevabını vermek için bir tercümanı uzun süre beklemeye ihtiyaç kalmıyordu. Çünkü Kelt dilinde bir tercüman bulmak Syria dilinde bir tercüman bulmaktan çok daha kolaydı. Kelt dilinde veya Syria dilinde sorularını arz edenlerin Lucialılar tarafından barbar olarak adlandırılırdı. Fakat bu onların Roma İmparatorluğu dışındaki bölgelerden olduğunu ispat etmez. Çünkü Grek dilini konuşmayan herkes Grekler tarafından barbar olarak adlandırılmıştır. Yine IV. yüzyılda Jerome'nin bildirdiğine göre Galatia'lılar doğunun evrensel dili olan Grek dilini konuşuyorlardı, fakat Treveri ile Galatia'da değişik bir lehçe ile konuşmuşlardır⁸⁰.

D- İKTİSADİ HAYAT

Hellenistik Çağ boyunca Galatların bütün uğraşları Hellenistik ordularda yaptıkları paralı askerlikler, kendilerine yetecek kadar tarım olmuş, sahip oldukları malları ise altın ve hayvanlardan ibaret kalmıştır.⁸¹ Ayrıca Galatia Bölgesinin

⁸⁰ A.H. M. Jones, a.g.c., s.121

⁸¹ A. H. M. Jones, a.g.c., s.117

güneyinde yer alan Tatta Gölü doğal bir tuz havuzu olup, bölgenin ekonomisine az da olsa yarar sağlamış olmalıdır.⁸²

Strabon'un bildirdiğine göre Lykaonia bölgesi sulak olmasa da yaban merkeplerinin çok sayıda bulunduğu alanlardı⁸³. Eski çağlarda önemli taşıma aracı olarak kullanılan bu merkepler, Galatia bölgesi ekonomisi açısından da önem arz eder. Bu bölgede, dışarıya da satılarak ekonomiye büyük katkı sağlayan katır yetiştiriciliği de önemli yer tutar⁸⁴. Bölgede küçük baş hayvancılığının gelişmesine uygun otlakların var olması pek çok insanı aşırı derecede zengin etmiştir⁸⁵. Amyntas'ın bu bölgede üç yüzün üzerinde koyun sürüsünün bulunması bu konuda fikir vermesi açısından önemlidir. Küçük baş hayvancılığına paralel olarak yün ticaretinin de geliştiği bilinmektedir. Galat bölgesindeki küçükbaş hayvancılığının gelişmesiyle beraber elde edilen hayvansal gıdalar yanında, bu hayvanların etleri ve yünlerinden de büyük zenginlikler kazanmışlardır. Dünyanın önemli yün üretim merkezleri olan Tarentum, Attika ve Miletus'un yünleri dahi bu kadar kaliteli değildi⁸⁶. İşte bu kalite farkı Galatlara azımsanmayacak bir zenginlik getirmekteydi. Galat yün ticareti ham madde ihracatına dayanmayıp bunlar işlenerek, hayvancılıkta bir sanayi de geliştirmişlerdir. Başka ülkelerin yüne kırmızı rengi veren boyayı hayvanlardan oldukça güç şartlarda elde etmesi, buna karşılık Galatların bölgede yetişen kızıl meşe bitinden kolaylıkla bu rengi elde etmekle⁸⁷ beraber güney-doğu Galatia'da (Haymana) yünü yeşil renge de boyamışlardı. Yüncülüğe paralel olarak dokumacılığın da geliştiği görülmektedir⁸⁸.

Galatia bölgesi orta Anadolu'da karasal iklime sahip kuru tarıma elverişli bir alanda bulunuyordu. Bu bölge sulu tarıma müsait olmamakla birlikte kuru tarım yapmaya uygun verimli topraklara sahipti⁸⁹ Güney Phrygia bölgesindeki Galatia toprakları bol tane veren geniş arpa ve buğday tarlalarından oluşmaktaydı⁹⁰. İlk zamanlar tarımla iştigal etmeyen Galatlar kendi ihtiyaçlarını giderecek ölçüde tahıl

⁸² Strabon, XII, 5, 4; S. Mitchell, *Archaeology of Galatia*, s.232

⁸³ Strabon, XII, 6, 1

⁸⁴ Cicero, *Epistulae ad Atticum*, VI, 1

⁸⁵ Strabon, XII, 6, 1

⁸⁶ Plinius, *Naturalis Historia*, XXIX, 33

⁸⁷ T.R.S. Broughton, a.g.e., s. 819; S. Mitchell, *Archaeology of Galatia*, s229

⁸⁸ S. Mitchell, "Population and the Land in Roman Galatia", *ANRW II.7.2* (1980), s.1056

⁸⁹ A.H.M. Jones, a.g.e., s. 112

⁹⁰ S. Mitchell, *Population*, , s.1070

yetiştirirlerdi. Ancak daha sonraları ticari maksatlı tarıma da yönelmişlerdi. Bugün de önemli bir tahıl merkezi olan bu bölgede Galatların da sonraları önemli miktarda tarım yapmış olduklarını⁹¹, M.S. IV. yüzyılda Kayseri şehri başpiskopos'u ve idarecisi olan Basileus'un imparator I. Theodosius'a yazdığı bir mektupta; yol için bir dilekte bulunurken, Galatia ve Paphlagonia gibi komşu ülkeleri sayarak, bizim ihtiyacımız olan şeyler özellikle ekmek bu bölgelerden gelir şeklindeki ifade göstermektedir⁹².

M.Ö. I. yüzyılın sonlarına gelindiğinde Galatların Pisidia bölgesini ele geçirmeleriyle bağcılık ve şarapçılığı da öğrendiklerini görüyoruz⁹³. Galatia bölgesinde şimdiye kadar yapılandan farklı Skylites adı verilen bir tür şarap ürettiler⁹⁴. Trokme tetrarkhesliğinin önemli bir şehri olan Tavion şarap üreticiliği ile ün yaptı⁹⁵. Eskiden beri hayvancılıkta köklü bir geleneğe sahip olan Galatlar et kurutma sucuk ve yuncülükleri ile anılırken⁹⁶ daha sonraları ziraatçılıktaki gelişmelerden sonra ürettikleri malı işleyerek, şarap, bira ve kendi adlarıyla anılan "Galat ekmeğini" üreterek tarım sanayisinde önemli gelişmeler katetmişlerdir⁹⁷.

Bölgede yapılan arkeolojik çalışmalarda ele geçen eserler üzerinde tarım aletleri ve tarım işçiliğini gösteren figürler bağcılık ve şarap yapımı ile ilgili tasvirlerin yer alması bunların yapıldığını gösterse de⁹⁸ tarımcılığın ekonomik boyutları hakkında yeterli bilgiye sahip değiliz.

E- HELLENİSTİK DÖNEM HEYKEL SANATINDA GALATLAR

M.Ö. 278/277 yılında Anadolu'ya geçtikten sonra Batı Anadolu'yu yağmalayan Galatlar, Lutrrios liderliğinde Kyzikos şehrine yapmış oldukları saldırılarda başarısız olmuşlardır. Kyzikos halkı almış oldukları bu galibiyetlerini,

⁹¹ S. Mitchell, *Archacology of Galatia*, s.231

⁹² N. Baydur, *Kültepe (Kanes) ve Kayseri Tarihi Üzerine Araştırmalar*, İstanbul 1970, s.17

⁹³ Strabon, XII, 7, 2

⁹⁴ Plinius, *Naturalis Historia*, XIV, 80; T.R. S. Broughton, a.g.e., s. 610

⁹⁵ S. Mitchell, *Anatolia*, s.147

⁹⁶ Strabon, IV, 4, 3

⁹⁷ Polybius, II, 17; Caesar, *De Bella Gallico*, VI, 22; A. H. M. Jones, a.g.e., s.112; S. Mitchell, "Population and the Land in Roman Galatia", *ANRW II.7.2* (1980), s.1069

⁹⁸ S. Mitchell, *Archacology of Galatia*, s.231

Tanrı Herakles'in Galatı öldürmesi sahnesiyle bir stele tasvir etmişlerdir⁹⁹. Bu sahnede tanrı Herakles Galat askerini yere yıkmış ve son darbesini indirmek için silahını kaldırmış durumdadır.

I. Antiochos Soter'in Galatları mağlup etmesi üzerine yapılmış Aiolis Bölgesi'nde Myrina şehri nekropolünde ele geçmiş pişmiş toprak üzerinde bir filin hortumuyla havaya kaldırılmış, fırlatılmak üzere olan Galat askeri tasvir edilmiştir¹⁰⁰.

M.Ö. 238/237 yılında I. Attalos Galatlarla yapmış olduğu savaşı kazanmıştır. Bu zaferinin anısına ve tanrılara şükran borcunu ödemek için de Zeus Sunağını inşa ettirmeye başlamıştır. Bu sunak daha sonra tahta geçen II. Eumenes tarafından tamamlanabilmiştir. Sunağın kaide kısmında yer alan büyük frizde Gigantlar ile tanrılar arasında meydana gelen mücadeleler tasvir edilmiştir. Burada söz konusu edilen devler Galatların kendileridir.

M.Ö. I. yüzyılda Atina Akropolünde ve Nikaia, Laodikeia, Ephesos gibi doğu Hellen şehirlerinde kral Deiotarus'un heykelleri dikilmiştir. Yine Brogitarus, Batı Anadolu'da dikilen bir yazıtla onurlandırılmıştır.

Hellenistik dönem heykel sanatına konu olan Galat askerleri, kaynaklarda da bahsedildiği gibi çıplak vücutlarıyla tasvir edilmişlerdir. Hellenistik dönem heykellerinin bütün özelliklerini bu tasvirlerde görmemiz mümkündür. Özellikle yaralı Galat ve karısını öldürdükten sonra intihar eden Galat heykelleri gerçekçilikleriyle dönem özelliklerini tam olarak yansıtır. Yaralı Galat heykelinin el, kol, ayak, bacak, gövde ve hatta başın durumu yaralı bir insanın almış olduğu durumu gösterecek niteliktedir. Özellikle de bu yaralının yüz ifadesine dikkat edildiğinde bu kişinin yüzünde acı çekmekte olan bir insanın yüz ifadeleri yer almıştır.

Benzer özellikleri Pergamon Zeus Sunağındaki kabartmalarda da görmemiz mümkündür. Tanrıça Athena'nın resmedildiği kabartma kuşağında Galatlar bütün korkunç özellikleriyle ancak Tanrılar karşısında içerisine düştükleri acizlikleriyle verilmiştir¹⁰¹. Burada tanrıça Athena bir Galat askerini saçından tutmuş ve yere

⁹⁹ S. Mitchell, *Anatolia*, s.16; M. Launey, "Un episode oublié de l'invasion galate en Asie Mineure (278/7 av.J.C.)", *REA XLVI* (1944), s.217

¹⁰⁰ S. Mitchell, *Anatolia*, s.18

¹⁰¹ M. Mattei, "The Dying Gaul", *The Kelts*, (ed. S. Agnelli), Milano 1991, s.70; E. Akurgal, *Anadolu Uygarlıkları*, İstanbul 1990, s.335

indirmiştir. Kabartmalarda özellikle Pergamon sanatının döneme damgasını vurmuş olduğu barok özellikler ön plana çıkmıştır. Zeus sunağındaki bu figürlerde işlenen şiddetli hareketler ve dramatik sahneler, M.Ö. III. yüzyılın sonlarında Hellenistik heykel sanatında önemli bir yer tutan Pergamon üslubunun doruğa çıktığının bir göstergesidir¹⁰².

Aynı zamanda, düşmanın eline düşmemek için karısını öldürdükten sonra kılıcıyla intihar eden bir Galat tetrarchesinin ve yaralı bir Galat askerinin resmedildiği heykeller de yine I. Attalos'un Galat zaferi anısına yapılmış heykellerdir¹⁰³. Burada da heykel sanatı adına bir gerçekçilik verilirken Hellenlerin barbarlar karşısında almış oldukları galibiyet sevinci ve gururunun vurgulandığını söyleyebiliriz.

Bolu Hıdırşeyhler köyü yakınlarında 1960'lı yıllarda yapılan kazılar neticesinde iki adet Galat tümülüsü ortaya çıkarılmıştır. Bu tümülüs kazısında ortaya çıkarılan kemer tokasında bir Galat tasviri yapılmıştır. Bu kabartmada saçların kıvrım kıvrım verilmesi ve ayrıca derinliğin sağlanmasıyla Hellenistik dönemin özelliklerini yansıtır. Bu dönemin heykel sanatında heroize (güzelleştirme) sanatı vardır. Oysa bu kabartmada Galatlar savaşçılıkları ile nam salmış olduklarından bu Galat kabartmasında da korkunç bir sima tasvir edilmiştir.

¹⁰² W.W. Tarn, **Hellenistic Civilization**, London 1947, s.284; A. M. Mansel, **Ege ve Yunan Tarihi** Ankara 1984, s.547

¹⁰³ J.P.Mahaffy, **Alexander's Empire**, New York 1887; A.M. Mansel a.g.e., s.547

SONUÇ

M.Ö. III. yüzyılda Anadolu'ya geçmelerinden önce Hellenler tarafından Kelt Romalılar tarafından Gal olarak adlandırılan, bu tarihten sonra ise Galatlar adını alan kabileler Anadolu'nun iç bölgelerinde eskiden Phryg'lerin iskân etmiş oldukları topraklara yerleşmişlerdir. Günümüzdeki Ankara, Eskişehir ve Yozgat havalisini ihtiva eden bölge, bundan sonra Galatia adıyla anılmaya başlanacaktır. Anadolu'ya geçmeleri de Bithynia Kralı I. Nikomedes'in davetiyle olmuştur. Esasen Onlar, Trakheia ve Makedonia'ya geldiklerinde verimsiz Hellas coğrafyasına karşılık Anadolu'nun zenginlikleri hakkında duydukları sebebiyle doğuya yönelmişlerdi.

Antik kaynaklar Galatların barbarlıkları, yağma ve ganimet hırslarıyla insanları aşağılama arzularından bahsederek bu insanları uzun boylu, kızıl saçlı yarı çıplak, kocaman korkunç kalkanları ve uzun kılıçları ile savaştan düzensiz cengaverler olarak tasvir etmektedirler. Galatların yarı çıplak vücutları ve kendilerine has silahlarıyla acayip görünüşleri yanında, cesur ve korkusuzca savaşmaları düşmanlarının psikolojik olarak olumsuz yönde etkilenmelerine sebep oluyordu. Onun için adeta milli karakterleri haline gelmiş olan çapul ve yağmacılıkları sayesinde Galatlar Makedonia, Hellas, Trakheia ve Anadolu tarihinde silinmez izler bırakmışlardır.

Savaşçılıkları ve cesaretleriyle ün yapmış olan Galat kabilelerinin Anadolu'ya geçmelerinden sonra parçalanmış İskender İmparatorluğunun bakiyeleri olan Hellenistik Krallıkların birbirleriyle olan amansız çekişmeleri iyice kızışmıştır. Ama bunların hiçbirisi Galatlar'ın yardımları olmadan kendi başlarına bir savaşa girmeyi göze alamıyorlardı.

Nitekim Galatlar Anadolu'da önce I. Nikomedes'in isyan eden kardeşi Zipoetes'i mağlup etmesini sağlamışlardır. Daha sonra Pontos Kralı I. Mithridates'in ordusunda paralı asker olarak Mısır Kralı II. Ptolemaios'a karşı savaşarak, Mısır ordusunu bozguna uğrattılar. Seleukos Krallığındaki kardeşler mücadelesinde

Antiochos Hierax'ın yanında paralı asker olarak yer alan bu savaşçı topluluk, II. Seleukos'un ordusunun büyük bir bölümünü yok edecektir. M.Ö. 218 yılında ise Pergamon Kralı I. Attalos'un hizmetinde Aiolis ve Kuzey Ionia Bölgelerini tekrar geri alacaklardır. Ancak bu Galat kabilesi daha sonra kontrolden çıkarak yerleştirilmiş oldukları Troas bölgesine yakın şehirleri yağmalayıp bu bölgeye korku salacak, bunun üzerine Bithynia Kralı I. Prusias tarafından kadın ve çocukları ile beraber yok edileceklerdir.

M. Ö. II. yüzyılın başlarından itibaren İtalya ve çevresinde siyasi birliğini tamamlamış olan Roma Devleti doğuya doğru genişleyerek, Hellas coğrafyasına dayanmıştı. Anadolu'da Hellenistik krallıkların birbirleri ile olan mücadeleleri de buna imkân hazırlamaktaydı. Ayrıca Galatlardan paralı asker olarak faydalanan bu krallıklar birbirleriyle mücadelelerinde Roma gibi güçlü bir devletten de sürekli yardım talebinde bulunuyorlardı. Bu gelişmeler karşısında Romalılar, Anadolu'yu kendi hakimiyetlerine almak yerine müttefiklerince oluşturulan uydu devletçiklere dayalı bir denge siyaseti gütmüştür.

Onun için Magnesia Muharebesinde Romanın müttefiki durumundaki Pergamonlara karşı Antiochos'a yardım etmiş olan Galatlara karşı bir cezalandırma seferi tertip edilmiştir. Bu sefer sonrasında Galatlar korkunç bir mağlubiyete uğramış olsalar da Roma Devleti bunların müttefiklerinden almış oldukları toprakları iade etmeleri şartıyla kendi topraklarında bağımsız olarak yaşayabilmelerine imkân tanımıştır. Romalılar bu hareketiyle hem Galatlar gibi savaşçı bir milleti karşısına almamış, hem de Anadolu topraklarında uygulamış oldukları denge politikasını korumuş oluyorlardı. Nitekim bu tarihten itibaren Pergamon Krallığı güçlenmeye başlayınca Roma, başta Galatlar olmak üzere Anadolu'daki diğer devletleri bu krallığa karşı kışkırtmıştır.

M. Ö. II. yüzyılın son çeyreğinden itibaren Pontos Kralı VI. Mithridates'i destekleyen Galatlar, onun Anadolu ve Hellas bölgelerinde toprak kazanmasına yardım etmişlerdir. Ancak, Mithridates'in M.Ö. 86/85 yıllarında Galat tetrarkheslerine karşı yapmış olduğu katliamdan sonra onun Romalılarla yaptığı savaşlarda büyük rol oynayarak mağlup olmasını sağlayacaklardır. Bunun üzerine yani yardımlarından dolayı Roma komutanı Pompeius Galatia topraklarını tetrarkheslere bırakacak ve Deiotaros'a da kral ünvanı verecektir.

Deiotarus M.Ö. 44 yılında ilk kez üç Galat kabilesini kendi hakimiyetinde birleştirerek, bütün Galatia'nın kralı olmuştur. Ondan sonra Galatia Kralı olan Amyntas, M.Ö. 42 yılında yapılan Philippi savaşı daha başlamadan müttefiki olduğu Brutus ve Cassius'un Antonius ve Octavianus karşısında şansı olmadığını görüp taraf değiştirerek, Romalıları karşısına almamıştır. Yine M.Ö. 31 yılında Actium deniz savaşından önce Antonius'un Octavianus karşısında şansının olmadığını da görmüş ve Octavianus'un tarafına geçmiştir. Amyntas, Parth'ların Anadolu'ya düzenlemiş oldukları saldırıları da önleyerek, onlarla Romalılar arasında adeta tampon bir bölge meydana getirmiştir. Dolayısıyla Galatlar, M. Ö. I. yüzyılda Roma'nın Anadolu'daki en önemli müttefiki oldular. Aslında Galatların Hellenistik krallıklar ve Roma komutanlarıyla yapmış oldukları ittifaklar veya paralı asker olarak hizmetlerine girmeleri o an ki çıkarlarına bağlıydı. Çünkü Galat tarihinde uzun süreli bir ittifakla karşılaşmadığı gibi yapılan ittifaklar çok kısa süreliydi.

Galatlar özgün kültür açısından Hellas ve Anadolu'dan oldukça geri durumdaydı. Mesela Anadolu ve Hellas'da merkezi yönetim biçimi olan krallık mevcut iken Galatlar'da hala kabile aristokrasisine dayalı bir yönetim şekli hakimdi. Dolayısıyla Anadolu'daki Hellenistik Krallıklar ve onların şehirleri ile yakın ilişkilere girmelerinin neticesinde önce daha merkeziyetçi bir yönetim sistemi olan oligarşiye, sonra da Pompeius'un Anadolu'da yapmış olduğu düzenlemenin neticesinde bir krallığa kavuşmuşlardır.

Galatların Anadolu'ya davet edilmelerinin sebebi iyi savaşçı olmaları idi. Genelde uzun boylu, beyaz tenli, mavi gözlü, sarışın ya da kızıl saçlı olan Galatlar aynı zamanda kavgacı, yabancı ülkeleri soymak, istila etmek ve yabancıları aşağılamak gibi bir karaktere sahiptiler. Millet olarak savaşmayı çok seven güçlü ve yürekli Galatlar, kan dökmekten de hoşlanırlardı. Ancak uzun süre düzensiz ve bireysel olarak savaşan Galatlar, M.Ö. I. yüzyıldan sonra Romalılarla yakınlaşmaları neticesinde Roma'nın legion sistemini benimseyerek, askerlerini bu tarzda eğitmeye başlayacaklardır.

Galatların dini yapılarına baktığımızda ise Hellen ve Roma tanrılarının yanında, Anadolu'nun yerli tanrılarına özellikle de Ana Tanrıça Kybele'ye taptıkları görülmektedir. Zaten Kybele kültüründeki özellikler Galatların tabiat ve hayvan sevgisine uyuyordu.

Anadolu'ya gelen üç Galat boyu önceleri aynı dili, yani Kelt dilini konuşurken, daha sonraları bu bölgedeki yerli halkın dili olan Phryg dili ile birlikte Hellenceyi de konuşmaya başlamışlardır. Ancak zaman içerisinde Grek dili bu bölgede konuşulan tek dil haline gelirken, Galat dili de tamamen ortadan kalkmıştır. Günümüzde Galat kültür değerlerini açık bir şekilde tespit ve tasnif etme imkânı bulunmamaktadır. Yalnız araştırmalar arttıkça bu yönde önemli mesafenin alınması ve geniş bir birikimin ortaya çıkması mümkündür.

BİBLİYOGRAFYA

A- KAYNAKLAR

AMMIANUS MARCELLINUS, **Rerum Gestarum Libri**, (ed. J. C. Rolfe), London
1963-1964

APPIANUS, **Histoira Romana**, (ed. H. White), London 1955

ARRIANUS, **Anabasis**, (nşr. H. Örs), İstanbul 1945

CAESAR, **Bellum Gallicum**, (nşr. H. Dereli), İstanbul 1955

CAESAR, **De Bello Civili**, (ed. A. G. Peskett), London 1921

CAESAR, **De Bello Alexandrino**, (ed. A.G. Way), London 1964

CASSIUS DIO, **Historia Romana**, (ed. E. Cary), London 1954

CICERO, **Epistulae ad Atticum**, (ed. E. O. Winstedt), London 1952-1961

CICERO, **Epistulae ad Familiares**, (ed. W. G. Williams), London 1958-1960

DIODOROS, **Bibliotheka Historika**, (ed. T. E. Page), London 1947

HERODOTOS, **Historiae**, (nşr. M. Ökmen – A. Erhat), İstanbul 1983

JUSTINUS, **Historiae**, (ed. J. C. Th. Von. Otto), Jena 1842

KALLIMAKHOS, **Hymnnus in Delum**, (ed. A. W. Mair), London 1921

LIVIVS, **Ab Urbe Condita**, (ed. E. T. Page), London 1961

MEMNON, **Memnon FGrH**, (ed. F. Jacoby), (Die fragmente der giechischen
Historker adlı kitapta neşredilmiştir), Berlin-Leiden 1923-1958

MEMNON, **Photius Bibliotheka, No. 224 (Memnon)**, (ed. T. S. Brown), (Ancient
Greece adlı kitapta neşredilmiştir), New York 1968

PAUSANIAS, **Descriptio Graeciae**, (ed. W. H. S. Jones), London 1964

PLINIUS, **Naturalis Historia**, (ed. H. R. Rackham), London 1947

PLUTARKHOS, **Bioi Paralleloi**, (ed. B. Perrin), London 1959

POLYBIOS, **Historiae**, (ed. W. R. Paton), London 1960

PTOLEMAIOS, **Geographia**, (ed. Nobbe), Lipsiae 1845

STRABON, **Geographika**, (ed. H. L. Jones), London 1949

STRABON, **Antik Anadolu Coğrafyası**, (nşr. A. Pekman), İstanbul 1993

B- ARAŞTIRMA ESERLERİ

- ADLOCK, F. E., "Lesser Armenia and Galatia after Pompey's settlement on the east", **JRS XVII** (1937), s. 12-17
- ADLOCK, F. E., "Nikopolis and Zela", **CAH IX** (1932), s. 676-679
- AKŞİT, O., **Manisa Tarihi**, İstanbul 1983
- AKŞİT, O., **Roma İmparatorluk Tarihi**, İstanbul 1976
- AKURGAL, E., **Anadolu Uygarlıkları**, İstanbul 1990
- ANDERSON, J. G. C., "Exploration in Galatia cis Halym. Part II. Topography, Epigraphy, Galatian Civilization", **JHS XIX** (1899), 52-134, s. 280-318
- ANDREAE, B., "The Image of the Celts in Etruscan Greek and Roman Art" **The Celts**, (ed. S. Agnelli), Milano 1991, s. 61-70
- ARSLAN, M., **Küçükasya'daki Galatlar**, (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara 1998
- ATLAN, S., **Roma Tarihinin Ana Hatları**, İstanbul 1970
- ATLAN, S., "Side'de Basılan Amyntas Sikkeleri", **Belleten XXXIX** (1975), 575
- AULOCK, H. Von, **Münzen und Stadte Pisidiens I-II**, Tübingen 1977-1979
- BADIAN, E., "Sulla's Cilician Command", **Athenaeum 37** (1959), s. 279-303
- BADIAN, E., **Studies in Greek and Roman History**, 1964
- BAYDUR, N., **Kültepe (Kanes) ve Kayseri Tarihi Üzerine Araştırmalar**, İstanbul 1970
- BEAN, E. G., "Notes and Inscriptions from Pisidia I", **AS IX** (1959), s. 67-117
- BEAN, E. G., "Notes and Inscriptions from Pisidia II", **AS X** (1960), s. 43-82
- BEAN, E. G.-MITFORD, T. B., **Journeys in Rough Cilicia 1964-1968**, Wien Böhlau Nachf 1970
- BEAN, E. G., **Eski Çağda Ege Bölgesi**, (çvr. İ. Delemen), İstanbul 1995
- BEAN, E. G., **Eski Çağda Güney Kıyıları**, (çvr. İ. Delemen-S. Çokay), İstanbul 1997
- BELOCH, K. J., **Griechische Geschhichte IV,1 – IV,2**, Berlin-Leipzig 1925-1927
- BENGSTON, H., **Griechische Geschichte**, München 1950
- BENOIT, E., **Art et Dieux de la Gaule**, Paris 1969

- BERVE, H., **Griechische Geschichte II**, Freiburg 1952
- BIENKOWSKI, P., **Les Celtes dans les Arts Mineurs Greco-Romains**, Paris 1928
- BIKERMAN, E., "Notes on Seleucid and Parthian Chronology", **Berytus VIII/2** (1944), s. 76-78
- BOSCH, E., **Quellen zur Geschichte der Stadt Ankara im Altertum**, Ankara 1967
- BOSCH, E., **Türkiye'nin Antik Devirdeki Meskukatına Dair Bibliyografya**, Ankara 1949
- BOSCH, E., "Bitinya Tetkikleri I. Kısım", (çev. S. Atlan), **Belleten X/37** (1946), s.29-53
- BOSCH, M. E., **Hellenizm Tarihinin Anahatları II**, (çvr. S. Atlan), İstanbul 1943
- BOSCH, CI. E., **Pamphylia Tarihine Dair Tetkikler**, (çvr. S. Atlan), Ankara 1957
- BRANDIS, G., "Die Römische Provinz Asia", **RE II** (1896), s. 1538-1562
- BRANDIS, G., "Bosphoros", **RE III** (1899), s. 242-289
- BRANDIS, G., "Galatia", **RE VII/1** (1910), s. 517-559
- BROUGHTON, T. R. S., "Some Notes on the War with Harmonadcis", **AJPh LIV** (1933), 134 vd.
- BROUGHTON, T. R. S., **Roman Asia Minor An Economic Survey of Ancient Rome IV**, (ed. T. Frank), Baltimore 1938
- BRUNT, P. A., **Italian Man Power 225 B:C:-14 A.D.**, Oxford 1971
- BUCKLER, W. H., **Anatolian Studies**, (ed. W. M. Calder-J. Keil), Manchester 1939
- CALDER, W. M., "Colonia Caesareia Antiocheia", **JRS II** (1912), s. 79-121
- CARDINALLI, G., **Di Regno di Pergamo Ricerche di Storie di Diritto Pubblico**, Rome 1906
- CARY, M.-OMEROD, H. A., "Pompey's Settlement on the East", **CAH IX** (1932), s. 390-395
- CLOCHE, P., **La Dislocation d'un Empire**, Paris 1959
- COHEN, G. M., **The Seleukid Colonies Studies in Founding Administration and Organization**, Weispaden 1978
- COLLIS, J., **The European Iron Age**, London 1984
- CRAMER, J. A., **A Geographical and Historical Description of Asia Minor I-II**, Amsterdam 1971
- DELANAY, F., **The Celts**, London 1986

- DEMİRCİOĞLU, H., **Roma Tarihi I/1**, Ankara 1993
- DINSMOOR, W. B., **Archons of Athens in the Hellenistic Age**, Cambridge 1931
- DOBESCH, G., "Ancient Literary Sources", **The Celts**, (ed. S. Agnelli), Milano 1991, s. 35-41
- ELLIS, P. B., **The Celtic Empire: The First Millenium of Celtic History c.1000 B.C.- 541 A.D.**, London 1990
- ENGELMANN, H., **Die Inschriften von Erytrae und Klazomenai**, Berlin 1972
- ERHAT, A., **Mitoloji Sözlüğü**, İstanbul 1984
- ERRINGTON, R. M., **The Down of Empire Rome's Rise to World Power**, London 1971
- ERZEN, A., **İlkçağda Ankara**, Ankara 1946
- ERZEN, A., **İlkçağ Tarihinde Trakya**, İstanbul 1994
- ERZEN, A., "Ay Tanrısı Men'in Adı ve Menşei Hakkında", **Belleten XVII/65** (1953), s. 1-14
- ERZEN, A., "Roma İmparatorluğu'nun Dağılmasında Eyaletlerin Oynadığı Rol", **Belleten XXII/85** (1958), s. 93-100
- ERZEN, A., "Men ve Augustus'un Ankara Mabedi ile olan Münasebetleri", **T. T. Kong V** (1956), s. 134-141
- FRANKENSTEIN, S.- ROWLANDS, M. J., "The Internal Structure and Regional Context of Early Iron Age Society in Southwest Germany", **BIAL XV** (1978), s. 73-112
- FRENCH, D.-MITCHELL, S., "Roma İmparatorluğunun İlk Devirlerinde Pisidya'da Yollar ve Ulaşım", **TAD XXIV/1** (1977), s. 213-220
- FREY, O.H., "Celtic Princes in the Sixth Century B.C.", **The Celts**, (ed. S. Agnelli), Milano 1991, s. 75-92
- FRITZE, H., **Die Münzen von Pergamon**, Berlin 1910
- GEYER, "Lysimakhos", **RE XIV/1** (1930), s. 20-31
- GEYER, "Mithridates", **RE XV** (1931), s. 2157-2215
- GREEN, M., **The Gods of the Celts**, New Jersey 1986
- GREEN, M., "Who were The Celts", **The Celts**, (ed. M. Green), London 1995, s. 3-7

- GREEN, M., "The Nature of Celtic Religion", *The Celts*, (ed. M. Green), London 1995, s. 465-488
- GÜNALTAY, Ş., **Yakın Şark IV/1: Perslerden Romalılara Kadar; Selevkoslar, Nabatiler, Galatlar, Bitinya ve Bergama Krallıkları**, Ankara 1987
- HABICHT, C., "Ziaelas", *RE X/A*, s. 387-397
- HABICHT, C., "New Evidance on the Province Asia", *JRS XLV* (1975), s. 64-92
- HALL, A. S., "The Gorgoromeis", *AS XXI* (1971), s. 125-166
- HALL, A. S., "Notes and Inscriptions from Eastern Pisidia ", *AS XVIII* (1968), s.57-92
- HALL, A.S., "The Site of Mistia", *AS IX* (1959), s.119-124
- HAMILTON, J. W., **Researches in Asia Minor Pontus and Armenia I-II**, London 1842
- HANSEN, E. V., **The Attalids of Pergamon**, London 1971
- HATT, J. J., **Celts and Gallo – Romans :The Ancient Civilization Series**, ed. J. Hogarth, London 1979
- HAUSSOULLEIR, B., **Etudes sur L'Histoire de Milet**, Paris 1902
- HEINEN, H., "The Syrian-Egyptian Wars and the New Kingdoms of Asia Minor" *CAH VII/1* (1989), s. 413-445
- HIND, J. G. F., "Pyrene an the date of the Massiliot Sailing Manual", *RSA II* (1972), s. 39-52
- HURBERT, H., **Les Celtes I-II**, Paris 1932
- HURBERT, H., **The Greatnes and Decline of the Celts**, London 1934
- İPLİKÇİOĞLU, B., **Eskiçağ Tarihinin Anahatları II**, İstanbul 1992
- İPLİKÇİOĞLU, B., **Eski Batı Tarihi I: Giriş Kaynaklar Bibliyografya**, Ankara 1997
- JOLIFFE, R. O. **Phases of Corruption in Roman Administration in the Last Half Century of the Roman Republic**, Menasha 1919
- JONES, A. H. M., **A history of Rome through Fifth Century I: The Republic**, London 1968
- JONES, A. H. M., **The Cities of the Eastern Roman Province**, Oxford 1971
- JULLIAN, C., **Histoire de la Gaule I**, Paris 1920

- KAYA, M.A., **Roma İmparatorluk Dönemi Galatia Eyaleti: Siyasal, Sosyal ve Ekonomik Yapı (M.Ö. 25- M.S. 284)**, (Basılmamış Doktora Tezi), Ankara 1996
- KAYA, M. A., “III. Makedonya Savaşına Kadar Roma’nın Anadolu Politikası”, **TİD XI** (1996), s. 211-232
- KÖRTE, A., “Gordion und der Zug des Manius Gegen die Galater”, **AM XXII** (1897), s. 1-30
- KRUTA, V., “In Search of the Ancient Celts”, **The Celts**, (ed. S. Agnelli), Milano 1991, s.28-33
- LAST, H., “Asia and the Revolth of Aristonicus”, **CAH IX** (1932), s.102-108
- LAUNEY, M., “Un Episode Oublie de l’invasion Galate en Asie Mineure”, **REA XLVI** (1944), s.217-236
- LAUNEY, M., **Recherches sur les Armees Hellenistiques I-II**, Paris 1949-1950
- LEAKE, W. M., **Journal of a Tour in Asia Minor**, London 1824
- LEVICK, B., **Roman Colonies in Southern Asia Minor**, Oxford 1967
- LEVICK, B., “Unpublished Inscriptions from Pisidian Antioch”, **AS XVII** (1967), s.101-121
- LEQUENNE, F., **Galat’lar**, (çvr. S. Albek), Ankara 1991
- MCANNA, P., “Conversation and Innovation in Early Celtic Literature”, **EC XIII** (1972), s.61-119
- MACHATSCHEK, A., “Selge (Pisidia) 1969”, **AS XX** (1970), 27
- MAGIE, D., **Roman Rule in Asia Minor to the end of the third century after Christ I-II**, Princeton, 1950
- MAHAFFY, J.P., **Alexander’s Empire**, New York 1887
- MALAY, H., **Hellenistik Devirde Pergamon ve Aristonikos Ayaklanması**, İzmir 1992
- MANSEL, A. M., **Ege ve Yunan Tarihi**, Ankara 1988
- MANSEL, A. M., **Türkiye’nin Arkeoloji, Epigrafi ve Tarihi Coğrafyası için Bibliyografya**, Ankara 1993
- MANSUELLI, G. A., “The Celts and Ancient Europe”, **The Celts**, (ed. S. Agnelli), Milano 1991, s.15-24
- MATTEI, M., “The Dying Gaul”, **The Celts**, ed. (S. Agnelli), Milano 1991, s.70-71

- MEYER, E., **Die Grenzen des Hellenistischen Staaten in Kleinasien**, Leipzig 1925
- MITCHELL, S., **The History and Archaeology of Galatia**, Oxford 1974
- MITCHELL, S., "Blucium and Peium: Galatian Forts of King Deiotarus", **AS XXIV** (1974), s.61-75
- MITCHELL, S., "Population and the Land in Roman Galatia" **ANRW II.7. 2** (1980), s.1053-1081
- MITCHELL, S., **Anatolia, Land, Men and Gods in Asia Minor I-II: The Celts and the Impact of Roman Rule**, Oxford 1993
- MITTFORD, T. C., "Roman Rough Cilicia", **ANRW II. 7. 2.** (1980), s.1230-1261
- MORAUUX, P., "L'establissement des Galates en Asie Mineure", **İstMitt. VII** (1957), s.56-75
- MORAUUX, P., "L'Establissement des Galates en Asie Mineure", **T.T.Kong V** (1956), s.127-134
- MURNO, J. A., "Roads in Pontus Royal and Roman", **JHS XXI** (1901), s.52-66
- NACHTERGAEEL, G., **Les Galates en Grece et les Soteries de Delphes: Recherches d'histoire et d'epigraphie hellenistiques**, Brussels 1977
- OMEROD, H., "The Campaigns of Servius Isauricus Against the Pirates", **JRS XII** (1922), s.35-57
- ÖZSAİT, M., **Hellenistik ve Roma Devrinde Pisidia Tarihi**, İstanbul 1985
- ÖZSAİT, M., "Anadolu'da Hellenistik Dönem", **AU II** (1982), s.279-324
- PAULY, L., "The Alps at the Time of the First Celtic Migrations", **The Celts**, (ed S. Agnelli), Milano 1991, s.215-220
- PEKMAN, A., **Perge Tarihi**, Ankara 1989
- PERROT, G.-GUILLAUME, E., **Exploration Archeologique de la Galatie, Bithynie**, Paris 1862
- PIGGOTT, S., **The Druids**, London 1968
- POLLITT, J. J., **Art in the Hellenistic Age**, Cambridge 1986
- POPPI, L. K., "The Archeological Sources", **The Celts**, (ed. S. Agnelli), Milano 1991, s.42-50
- POTTIER, E-REINACH, S., "Elephant foulant aux pieds und Galate", **BCH IX** (1885), s.484-493

- POWEL, T. G. E., **The Celts**, London 1980
- RAMSAY, W. M., **The Cities and Bishoprics of Phrygia**, Oxford 1895-1897
- RAMSAY, W. M., "Phrygo-Galatian Slaves", **CR XII** (1898), s.341-343
- RAMSAY, W. M., **A Historical Commentary on St. Paul's Epistle to the Galatians**, London 1899
- RAMSAY, W. M., "Pisidia and the Lycaonian Frontier", **ABSA IX** (1902-1903), 243 vd.
- RAMSAY, W. M., "Colonia Caesarea (Pisidian Antioch) in the Augustan Age", **JRS VI** (1916), s.83-134
- RAMSAY, W. M., "Studies in the Roman Province Galatia: The Harmanodisian War", **JRS VII** (1917), 229
- RAMSAY, W. M., "Studies in the Roman Province Galatia II: Dedications at the Sanctuary of Colonia Caesarea", **JRS VIII** (1918), s.107-145
- RAMSAY, W. M., **The Social Basis of Roman Power in Asia Minor**, Amsterdam 1967
- RAMSAY, W. M., "Early History of Province Galatia", **Anatolian Studies**, (ed. W. H. Buckler), Manchester 1939, s.201-225
- RAMSAY, W. M., "Studies in the Roman Province Galatia", **JRS XIV** (1924), s.172-205
- RAMSAY, W. M., "Studies in the Roman Province Galatia", **JRS XVI** (1926), s.102-119
- RAMSAY, W. M., "The first Christian Century", **JHS XXXII** (1912), 111
- RAMSAY, W. M., **Studies in the History and Art of the Eastern Provinces of the Roman Empire**, Aberdeen 1906
- RAMSAY, W. M., **Anadolu'nun Tarihi Coğrafyası**, (çvr. M. Pektaş), İstanbul 1960
- RANKIN, H. D., **Celts and the Classical World**, London 1987
- RANKIN, H. D., "The Celts Through the Classical Eyes", **The Celtic World**, (ed. M. Green), London 1995, s.21-33
- RAPIN, A., "Weaponry", **The Celts**, (ed. S. Agnelli), Milano 1991, s.320-331
- REHM, A., **Didyma: Die Inschriften**, Berlin 1958
- REINACH, T., **L'Histoire Par Les Monnaies**, Paris 1902

- REINACH, T., **Mithridate Eupator roi du Pontis**, Paris 1890
- REINACH, T., **La Necropole de Myrina**, Paris 1988
- RHYS, J., "Celt and Galli", **PBA** (1905-1906), s.71-113
- RITCHIE, W. F., "The Army Weapons and Fighting", **The Celts**, (ed. M. Green), London 1995, s.37-58
- ROBERT, L., **Villes d'Asie Mineure**, Paris 1962
- ROBERT, L., "Decret de Tralles", **RPh XL** (1934), s.279-291
- ROBERT, L., **Etudes Anatoliennes**, Paris 1937
- RUGE, W., "Gordion", **RE VII** (1912), 1590
- RUGE, W., "Pessinus", **RE XIX/1** (1937), s.1104-1113
- RUGE, W., "Themisonion", **RE V/A** (1934), s.1638-1641
- SAMS-G. K.-VOIGT, M., "Gordion Archaeological Activities 1993", **KST XVI/1** (1994), s.369-392
- SAMS, G. K.-VOIGT, M., "Gordion 1995", **KST XIII/1** (1996), s.475-498
- SCHWAHN, W., "Tetrarch", **RE V/A** (1934), s.1091-1094
- SHERK, R. K., "Roman Galatia: The Governors from 25 B.C. to A. D. 114", **ANRW II.7.2** (1980), s.954-1052
- SHERK, R. K., **The Legates of Galatia from Augustus to Diocletian**, Baltimore 1951
- SHERWIN, A. N.-WHITE, "Roman Involment in Anatolia 167-88 B. C.", **JRS LXVII** (1977), s.62-76
- SHERWIN, A. N.-WHITE, **Roman Foreign Policy in the East**, London 1984
- SMITH, C.-RUSTAFJAEEL, R. De., "Inscriptions from Cyzicus", **JRS XXII**, (1902)
- STAHELIN, F., **Geschichte der Kleinasiatischen Galater**, Leipzig 1907
- STROBEL, K., "Galatien und seine Grenzregionen", **AMS XII** (1994), s.29-65
- STROBEL, K., "Keltensieg und Galatersieger", **AMS XII** (1994), s.67-96
- STROBEL, K., **Die Galater**, Berlin 1996
- SULLIVAN, R. D. "The Dynasty of Cappadocia", **ANRW II.7.2** (1980),s.1125-1168
- SYME, R., "Torosların Muntazam İşgali", **III. TTKong.** (1943), s.570-575
- SYME, R., **The Roman Revolution**, Oxford 1956
- SYME, R., "Pamphylia from Augustus to Vespasian", **Klio XXX** (1937), s.227-231

- SYME, R., "Galatia and Pamphylia under Augustus", **KLIO XXVII** (1934), s.122-148
- SZABO, M., "The Celts and Their Movements in the Third Century B. C.", **The Celts**, (ed. S. Agnelli) , Milano 1991, s.302-319
- SZABO, M., "Mercenary Activity", **The Celts**, (ed. S. Agnelli), Milano 1991, s.332-336
- ŞAHİN, H., **Galatlar ve Galatia ile İlgili Antik Kaynaklar**, (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul 1997
- TARN, W. W., "The New Hellenistic Kingdoms", **CAH VII/III** (1928), s.75-107
- TARN, W. W., **Hellenistic Civilization**, London 1947
- VITALLI, D., "The Celts in Italy", **The Celts**, ed. (S. Agnelli), Milano 1991, s.220-237
- VOGELMANN, H., "Galatia", **KP II** (1975), s.666-669
- WAIT, G. A., "Burial and the Other World", **The Celts**, (ed. M. Green), London 1995, s.489-511
- WALBANK, F. W., **A Historical Commentary on Polybius I-III**, Oxford 1957-1979
- WEBSTER, G., **The British Celts and their Gods under Rome**, London 1986
- WEBSTER, J., "Sanctuaries and Sacred Places", **The Celts**, (ed. M. Green), London-New York 1995, s.445-464
- WELLES, C. B., **Royal Correspondence in the Hellenistic Period: A Study in Greek Epigraphy**, New Haven 1934
- WHARTMOUGH, J., **A Study of the Dialects of Ancient Gaul**, Ann Arbor 1970
- WILL, E., **Histoire politique du Monde Hellenistique I-II**, Nancy 1979-1982
- ZWINTSCHER, A., **De Galatarum Tetrarchis et Amynta rege Questiones**, Leipzig 1892

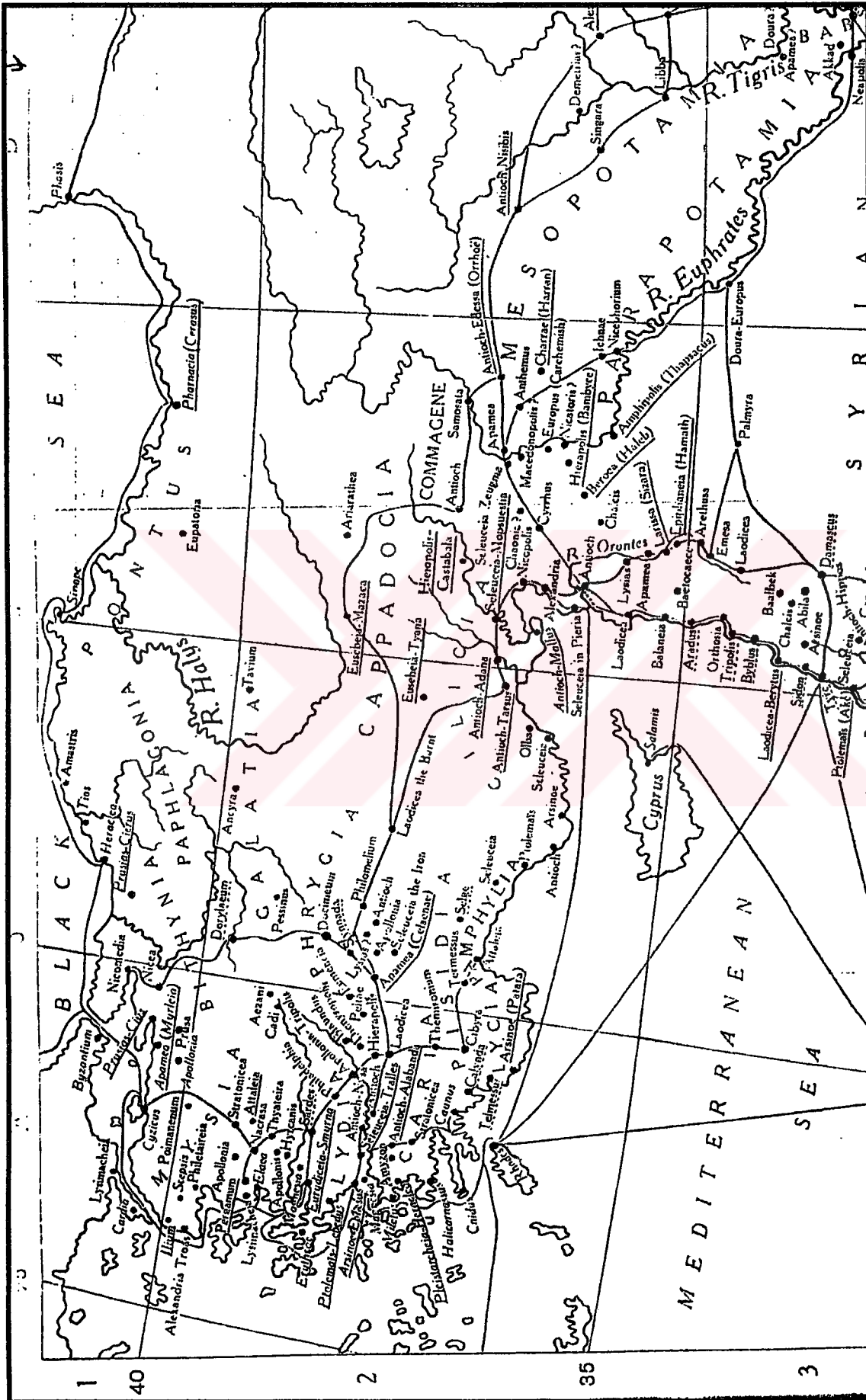
HARİTA VE RESİM LİSTESİ

HARİTALAR

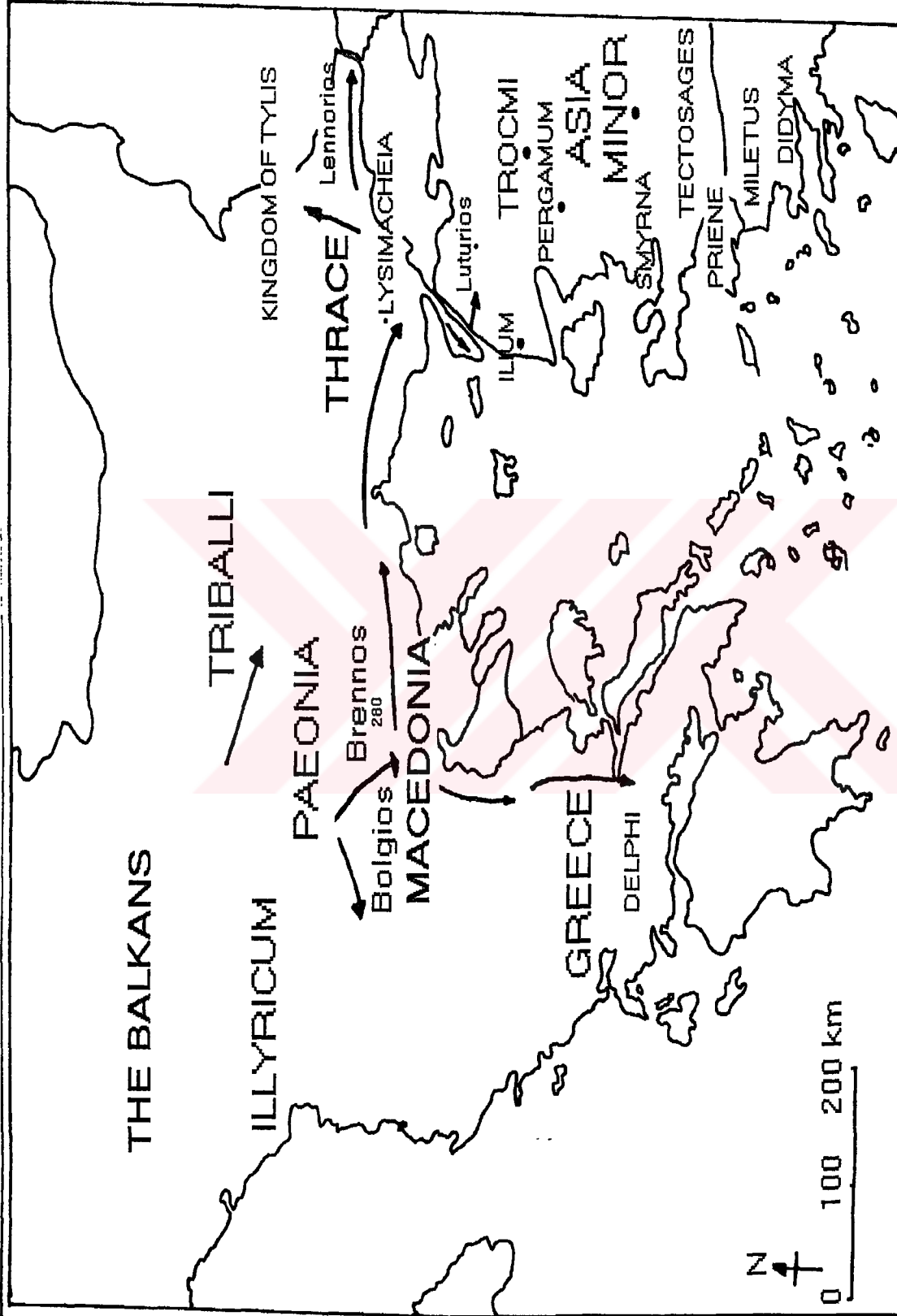
- Harita 1: Hellenistik Dönemde Anadolu ve Ön Asya (CAH VII, Cambridge 1969)
- Harita 2: Galatların Anadolu'ya Geliş Yolları (S. Mitchell, Anatolia, Land, Men and Gods in Asia Minor I-II: The Celts and the Impact of Roman Rule, Oxford-New York 1993)
- Harita 3: Manlius'un Galatia seferinin Güzergâhı (F. W. Walbank, A Historical Commentary on Poybius, Oxford 1979)
- Harita 4: M.Ö.I. yüzyılda Anadolu'da Krallıklar (S. Mitchell, Anatolia, Land, Men and Gods in Asia Minor I-II: The Celts and the Impact of Roman Rule, Oxford-New York 1993)
- Harita 5: Galatia Eyaletinin Sınır Haritası (M.A.Kaya, Roma İmparatorluk Dönemi Galatia Eyaleti: Siyasal, Sosyal ve Ekonomik Yapı M.Ö. 25-M.S.284, Basılmamış Doktora Tezi, Ankara 1996)

RESİMLER

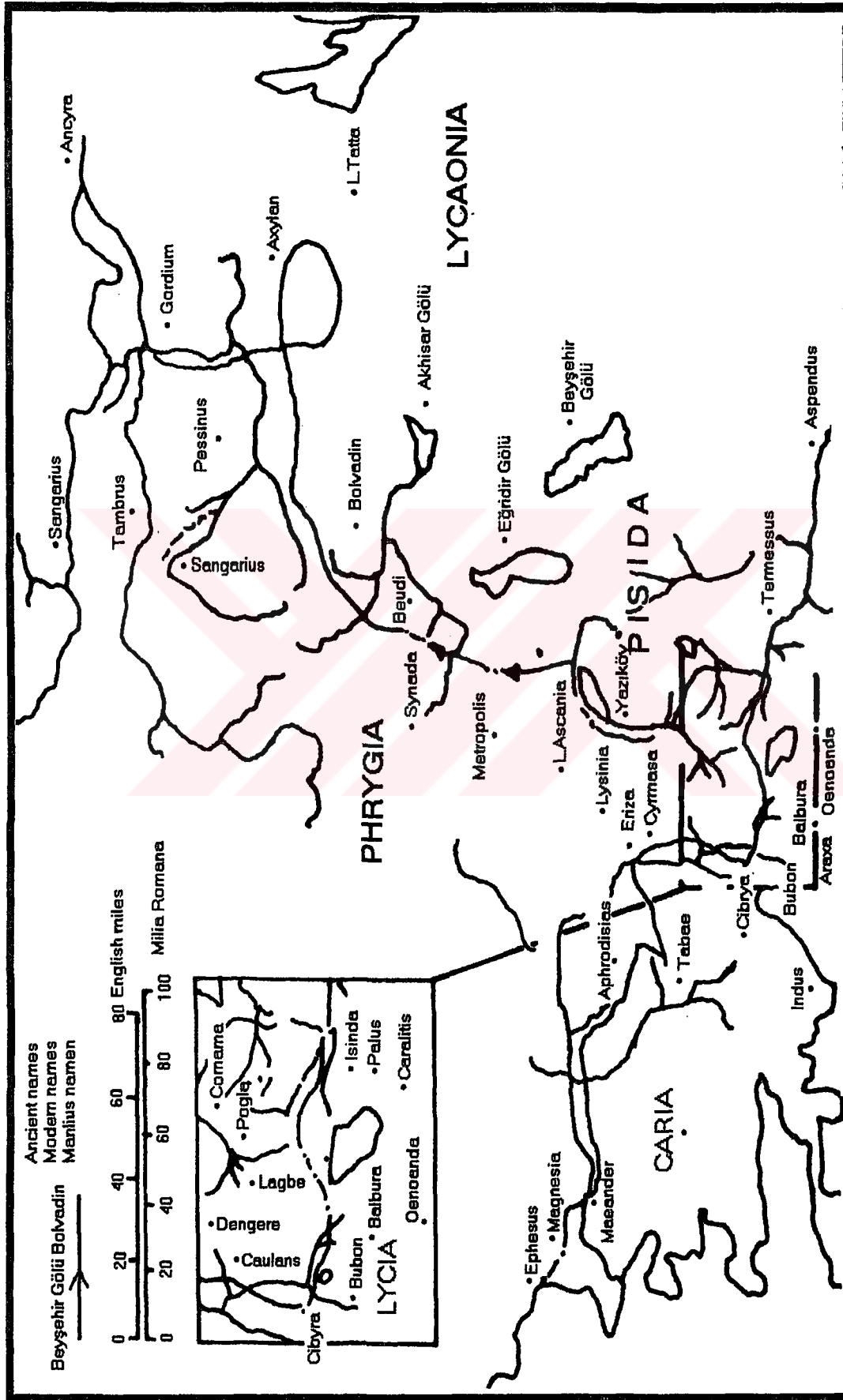
- Resim 1: I. Nikomedes'in portresi
- Resim 2: Bergama Zeus Sunağında Tanrıça Athena ile Galatların Mücadelesi
- Resim 3: Yaralı Galat
- Resim 4: İntihar Eden Galat
- Resim 5: Galat Tasvirli Altın Kemer Tokası
- Resim 6: Galat Tasvirli Yüzük Taşı

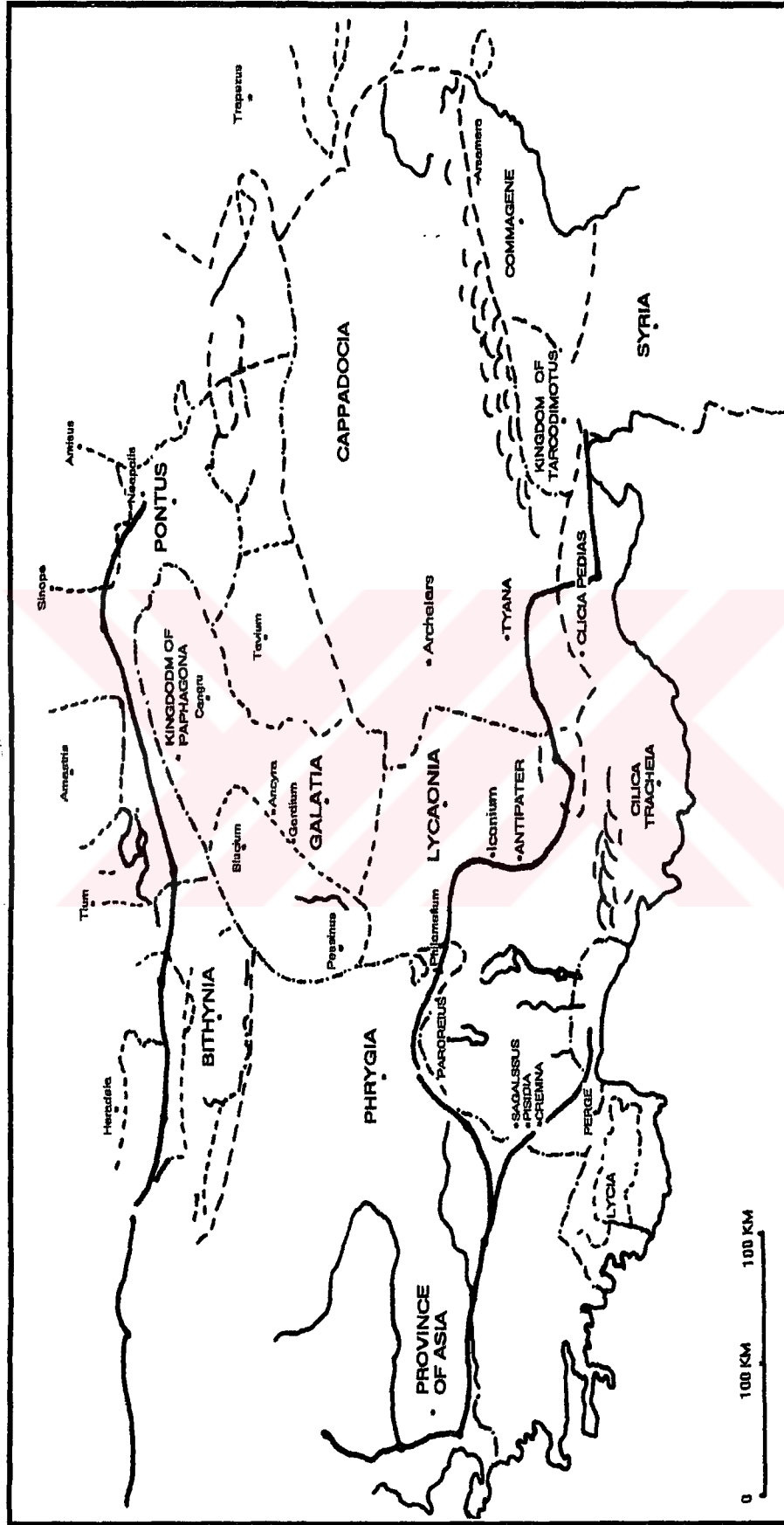
Hellenistik Dönemde Anadolu ve Ön Asya

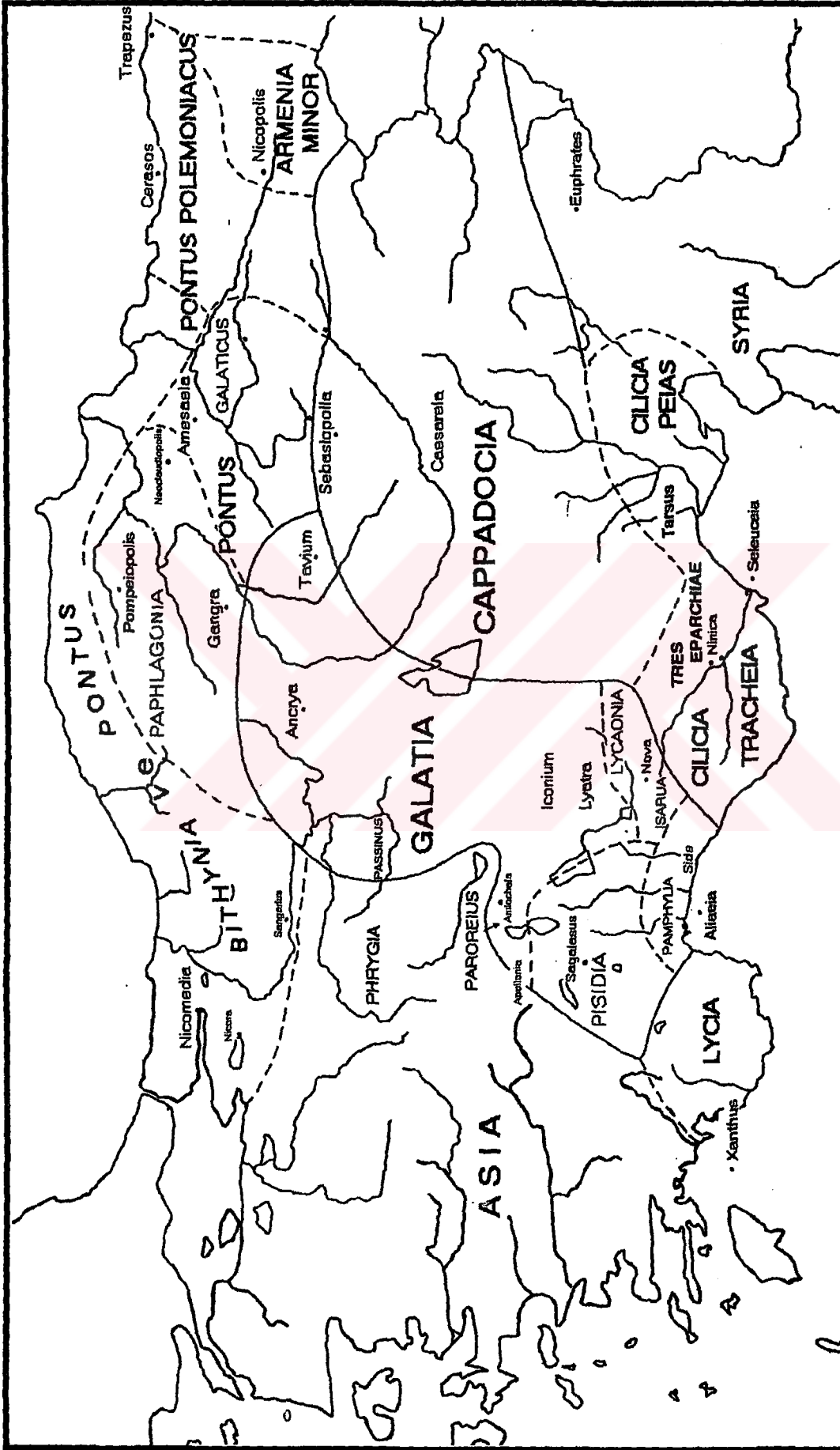
Galatların Anadolu'ya Geliş Yolları

Manlius'un Galatia Seferinin güzergahı

M.Ö I. yy'da Anadoluhudaki Krallıklar

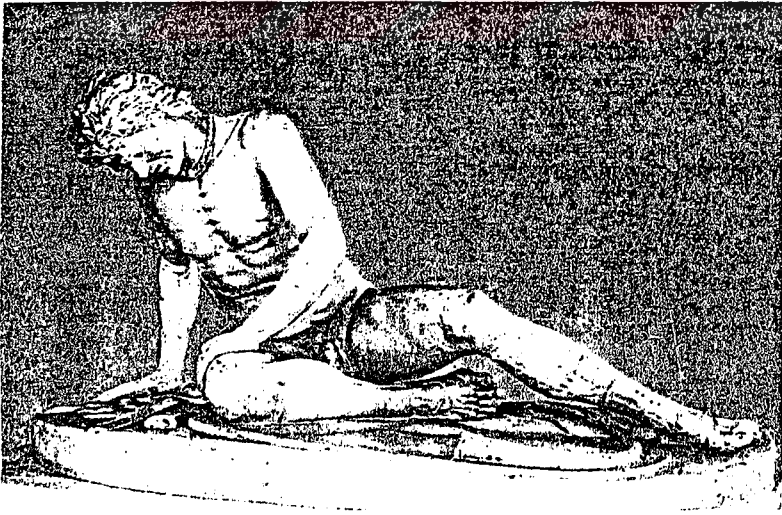
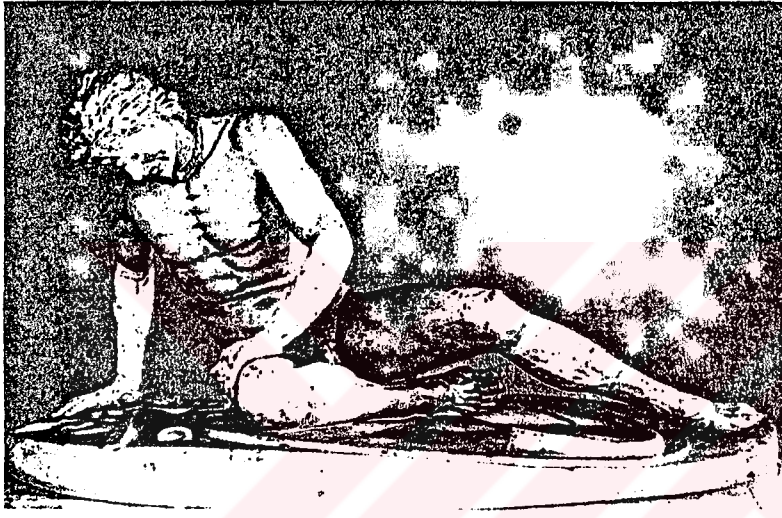
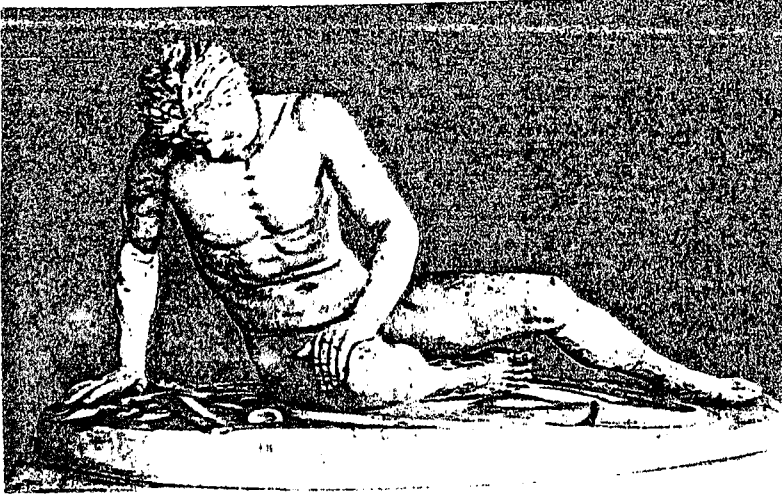
Galatia Eyaletinin Sınır Haritası

Resim 1: I. Nikomedes'in portresi

Resim 2: Bergama Zeus Sunağında Tanrıça Athena ile Galatların Mücadelesi

Resim 3: Yaralı Galat

Resim 4: İntihar Eden Galat

Resim 5: Galat Tasvirli Altın Kemer Tokası

Resim 6: Galat tasvirli yüzük taşı